

Pustijerna u Dubrovniku - arheološka zona : pregled istraživanja, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica

Horvat-Levaj, Katarina; Kovačević Bokarica, Nela

Authored book / Autorska knjiga

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Publication year / Godina izdavanja: **2023**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:254:021160>

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-23**

Repository / Repozitorij:

[PODEST - Institute of Art History Repository](#)

PUSTIJERNA U DUBROVNIKU – ARHEOLOŠKA ZONA

MAPA 1

PREGLED ISTRAŽIVANJA, VALORIZACIJA I
PRIJEDLOG KONZERVATORSKIH SMJERNICA

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI
ZAGREB, VEIJAČA 2023.

PUSTIJERNA U DUBROVNIKU – ARHEOLOŠKA ZONA

MAPA 1

PREGLED ISTRAŽIVANJA, VALORIZACIJA
I PRIJEDLOG KONZERVATORSKIH SMJERNICA

Zagreb, veljača 2023.

Konzervatorski elaborat

Autorice

Dr. sc. Katarina Horvat-Levaj

Nela Kovačević Bokarica, dipl. arheolog

Stručna suradnja

Dr. sc. Margareta Turkalj Podmanicki

Arhitektonska snimka

Ivana Haničar Buljan, dipl. ing. arh.

Danijela Šapina, dipl. ing. arh.

Boris Dundović, mag. ing. arch.

Ivana Gobec, dipl. ing. arh.

Grafička obrada nacrtā

Maja Kamenar, mag. ing. arch.

Danijela Šapina, dipl. ing. arh.

Fotografije

Paolo Mofardin

Lektura

Rosanda Tometić

Grafičko oblikovanje

Franjo Kiš, ArTresor naklada

Recenzenti

Akademik Vladimir Marković

Dr. sc. Ana Šverko

Izvršitelj

Institut za povijest umjetnosti

Voditeljice

Dr. sc. Katarina Horvat-Levaj

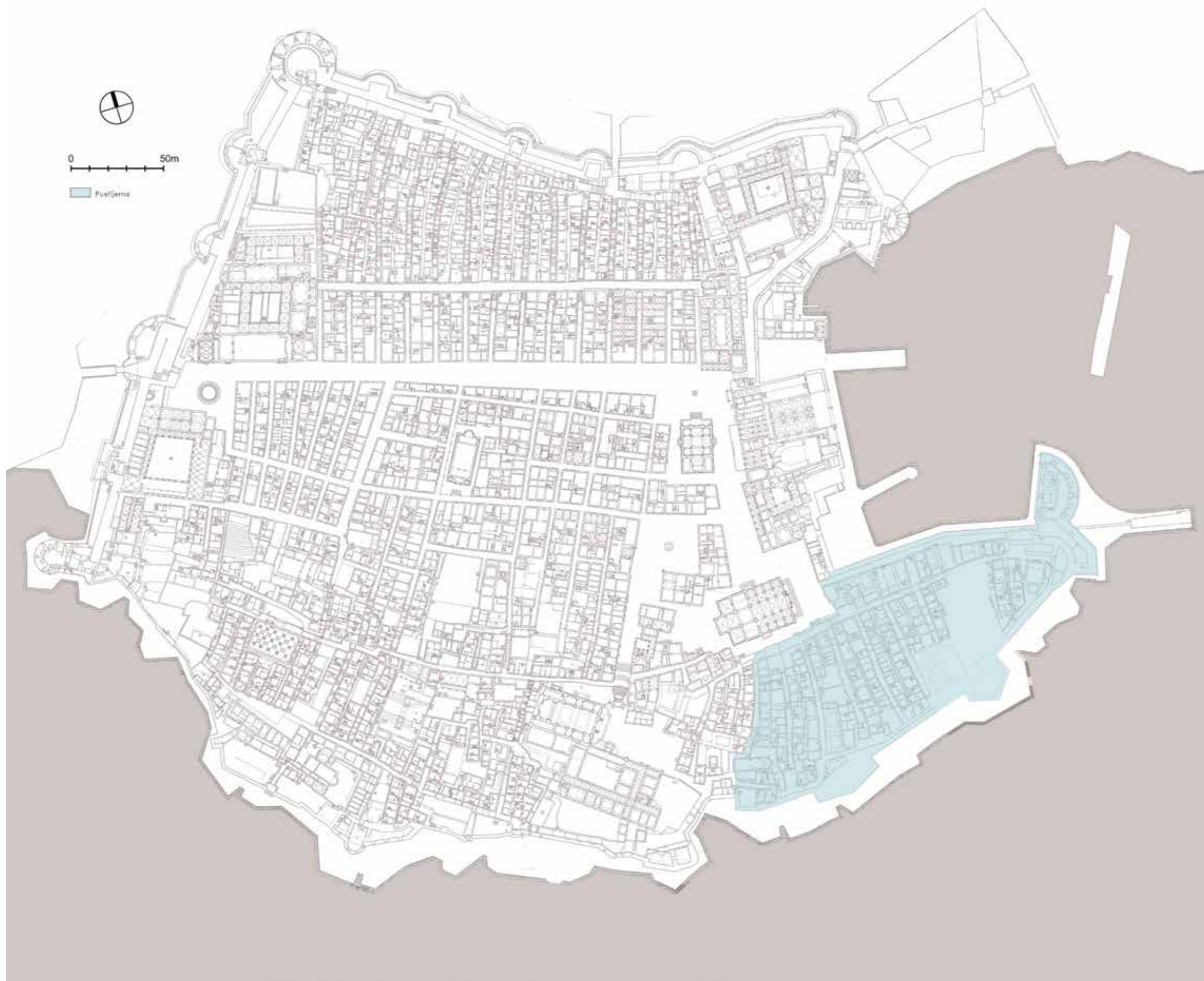
Ivana Haničar Buljan, dipl. ing. arh.

Naručitelj

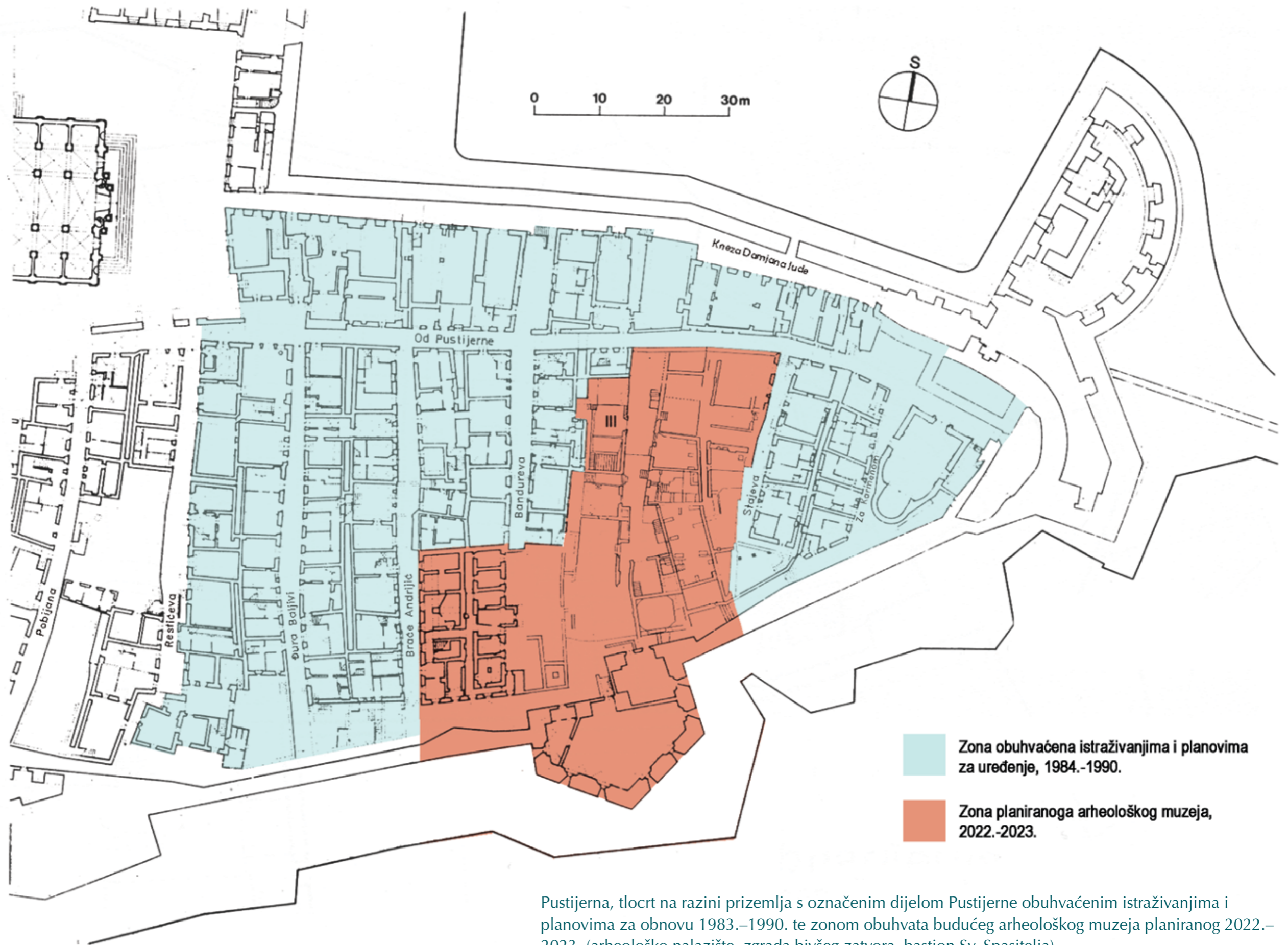
Zavod za obnovu Dubrovnika

SADRŽAJ

UVOD	7	I.2.4. Projekt atomiziranog hotela	29	Pustijerne	101
I. ARHEOLOŠKA ZONA NA PUSTIJERNI – PREGLED ISTRAŽIVANJA, PLANOVA ZA UREĐENJE I IZVEDENIH ZAHVATA (Katarina Horvat-Levaj)	9	I.2.5. Prijedlog privremenog uređenja arheološkog lokaliteta na Pustijerni	31	II.3.2. Analiza postojećega stanja bastiona Sv. Spasitelja	119
I.1. Istraživanja – konzervatorski elaborati, objavljeni radovi i arheološki izvještaji	15	I.2.6. Projekt POS-ovih stanova na arheološkoj zoni u Pustijerni	33	II.3.3. Valorizacija bastiona Sv. Spasitelja	123
I.1.1. Konzervatorski elaborat <i>Dubrovnik – Pustijerna</i>	15	I.3. Izvedeni zahvati	33	II.3.4. Prijedlog konzervatorskih smjernica za bastion Sv. Spasitelja	124
I.1.2. Arheološko istraživanje na Pustijerni	18	I.3.1. Zaštitni radovi na arheološkoj zoni	33	III. PROGRAM DOPUNSKIH ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA U AREALU BUDUĆEGA ARHEOLOŠKOG MUZEJA NA PUSTIJERNI TE ARHEOLOŠKIH I KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKIH ISTRAŽIVANJA UNUTAR BASTIONA SV. SPASITELJA (Nela Kovačević Bokarica)	129
I.1.3. Konzervatorsko-restauratorski elaborat <i>Palača Kabužić</i>	21	I.3.2. Obnova krovišta zatvora	34	III.1. Arheološka zona Pustijerna – arheološka sondiranja	131
I.1.4. <i>Preliminarni konzervatorski elaborat s programom istražnih radova – zgrada ex zatvora</i>	22	II. ODREĐENJE PROSTORA I FUNKCIONALNE CJELINE BUDUĆEGA ARHEOLOŠKOG MUZEJA (Katarina Horvat-Levaj)	35	III.2. Zgrada nekadašnjeg zatvora – arheološka sondiranja u sjevernom dijelu	131
I.1.5. <i>Izvješće o zaštitnom arheološkom istraživanju na lokalitetu Pustijerna, Ulica ispod mira</i>	22	II.1. Arheološka zona	37	III.3. Bastion Sv. Spasitelja – arheološka i konzervatorsko-restauratorska sondiranja	132
I.1.6. <i>Izvješće o provedenim arheološkim istraživanjima, Lokalitet zgrade i dvorišta ex zatvora</i>	22	II.1.1. Arheološka zona u kontekstu prostornoga razvoja Pustijerne	39	III.3.1. Arheološka sondiranja	132
I.1.7. <i>Izvještaj konzervatorsko-restauratorskih istražnih radova zgrade ex zatvora</i>	24	II.1.2. Analiza postojećega stanja (Nela Kovačević Bokarica)	57	III.3.2. Konzervatorsko-restauratorska sondiranja	134
I.1.8. Konzervatorski elaborat <i>Zgrada i dvorište ex zatvora</i>	25	II.1.3. Valorizacija arheološke zone	63	IV. ZAKLJUČAK	135
I.2. Projekti uređenja i arhitektonski natječaji	27	II.1.4. Prijedlog konzervatorskih smjernica za arheološku zonu	67	V. IZVORI I LITERATURA	139
I.2.1. Pustijerna – idejni projekt obnove	27	II.2. Zgrada nekadašnjeg zatvora	69	V.1. Izvori	140
I.2.2. Urbanističko-arhitektonski natječaj dijela Pustijerne – Dubrovnik	27	II.2.1. Zgrada nekadašnjeg zatvora u kontekstu prostornog razvoja Pustijerne	69	V.2. Literatura	140
I.2.3. Projekt arheološkoga muzeja	29	II.2.2. Analiza postojećega stanja zgrade nekadašnjeg zatvora	85	V.3. Elaborati i projektna dokumentacija	141
		II.2.3. Valorizacija zgrade nekadašnjeg zatvora	89	Licencije	142
		II.2.4. Prijedlog konzervatorskih smjernica za zgradu nekadašnjeg zatvora	91		
		II.3. Bastion Sv. Spasitelja (Katarina Horvat-Levaj, Martareta Turkalj Podmanicki)	101		
		II.3.1. Bastion Sv. Spasitelja u kontekstu prostornog razvoja			

Dubrovnik, tlocrt grada na razini prizemlja s označenom Pustijernom, planoteka Instituta za povijest umjetnosti, 1972.

- Zona obuhvaćena istraživanjima i planovima za uređenje, 1984.-1990.
- Zona planiranoga arheološkog muzeja, 2022.-2023.

Pustijerna, tlocrt na razini prizemlja s označenim dijelom Pustijerne obuhvaćenim istraživanjima i planovima za obnovu 1983.–1990. te zonom obuhvata budućeg arheološkog muzeja planiranog 2022.–2023. (arheološko nalazište, zgrada bivšeg zatvora, bastion Sv. Spasitelja)

Uvod

Prema narudžbi Zavoda za obnovu Dubrovnika, Institut za povijest umjetnosti izradio je konzervatorski elaborat *Pustijerna u Dubrovniku – arheološka zona. Pregled istraživanja, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica* (mapa 1) i arhitektonsku snimku postojećeg stanja (mapa 2). Riječ je o području unutar zidina grada uz luku, između ulica Od Pustijerne (sjeverno), Ispod mira (južno), Stajeve (istočno) te braće Andrijića, odnosno Bandureve (zapadno), koje obuhvaća arheološki lokalitet s dva niza kuća i ulicom, nadalje zgradu nekadašnjeg zatvora (Ulica braće Andrijića 7) te bastion Sv. Spasitelja na južnom bedemu grada. Navedena zona dio je zaštićene Kulturno-povijesne urbanističke cjeline Dubrovnika, upisane u Registar kulturnih dobara RH pod brojem Z-3818, zona A (potpuna zaštita povijesnih struktura). Povod izrade konzervatorskog elaborata je plan za uređenje arheološkog muzeja u zgradi zatvora i bastiona. Muzeju bi se priključio arheološki lokalitet s vidljivom strukturom grada prije razornog potresa 1667. godine, kad je izgradnja na tom dijelu Pustijerne bila srušena i sanirana kao park obližnjih palača u Bandurevoj ulici.

Odluci o uređenju arheološkog muzeja prethodilo je istraživanje gradskoga predjela Pustijerna, dugo četiri desetljeća, koje su pratili različiti projekti uređenja cjelovitog prostora i pojedinačnih građevina. Na početku, u sklopu obnove Dubrovnika nakon potresa 1979. godine, postojala je ideja cjelovitog uređenja dijela Pustijerne (između Restičeve ulice i tvrđave sv. Ivana) kao elitne zone u kojoj bi se trajno stanovanje kombiniralo s apartmanima za iznajmljivanje, dok su najreprezentativnije palače trebale imati javnu kulturnu namjenu. Nositelj toga projekta, koji je naručio Zavod za obnovu Dubrovnika, bio je Institut za povijest umjetnosti (1983./1984.). U sklopu projekta provedena su i arheološka istraživanja predmetnog lokaliteta

Arheološka zona na Pustijerni,
renesansna palača

Dubrovnik, pogled na Pustijernu iz zraka

(1984.–1987.), dok je prijedlog obnove izradio arhitektonski biro Plan iz Zagreba. Slijedila su restauratorska sondiranja pojedinačnih palača, koje je vodio Hrvatski restauratorski zavod, te arhitektonski natječaj za uređenje arheološke zone, ali realizaciju je prekinuo Domovinski rat.

U obnovi Dubrovnika nakon ratnih razaranja, cjelovito uređenje Pustijerne nije moglo biti prioritetno, a činjenica da je velik dio kuća bio prije rata ispražnjen kako bi kuće mogle biti restauratorski sondirane, rezultirala je degradacijom toga gradskog predjela. Ipak, pojedinačna istraživanja i različiti planovi za uređenje, od kojih su neki bili sveobuhvatnog karaktera, nastavljaju se sve do današnjih dana, a kao rezultat prepoznajemo nekoliko obnovljenih

visokokvalitetnih palača, od Restićeve palače sa sjedištem Konzervatorskog odjela u Dubrovniku, preko palače u Ulici braće Andrijića 8 u vlasništvu Dubrovačke biskupije do same biskupske palače na Držićevoj poljani, koja je nakon dugotrajne obnove vraćena u funkciju. Znatno dio građevinskoga fonda ostao je, međutim, ispražnjen i u trošnom stanju, neprimjerenom potrebama suvremenoga stanovanja ili javne namjene. Cjelovita obnova Pustijerne, prema tome, prijeko je potreban zahvat.

U kontekstu svega navedenog, planirano uređenje razmjerno velike zone u tom dijelu grada kao arheološkog muzeja bio bi važan pomak u pozitivnom smjeru. U tom pogledu, osim revitalizacije grada, svakako treba istaknuti potrebu

uređenja prostora za smještaj velike arheološke zbirke Dubrovačkih muzeja sa sjedištem u Kneževu dvoru, unutar kojih Arheološki muzej nema svoj prostor.

Da bi se moglo pristupiti izradi kvalitetnih projekata obnove i uređenja, bilo je potrebno dopuniti arhitektonske snimke i fotografsku dokumentaciju te obuhvatiti sva dosadašnja istraživanja i izraditi njihov sintezni pregled, valorizaciju i prijedlog konzervatorskih smjernica za sve tri sastavnice budućega muzeja: arheološku zonu, zgradu nekadašnjeg zatvora i bastion Sv. Spasitelja.

KATARINA HORVAT-LEVAJ

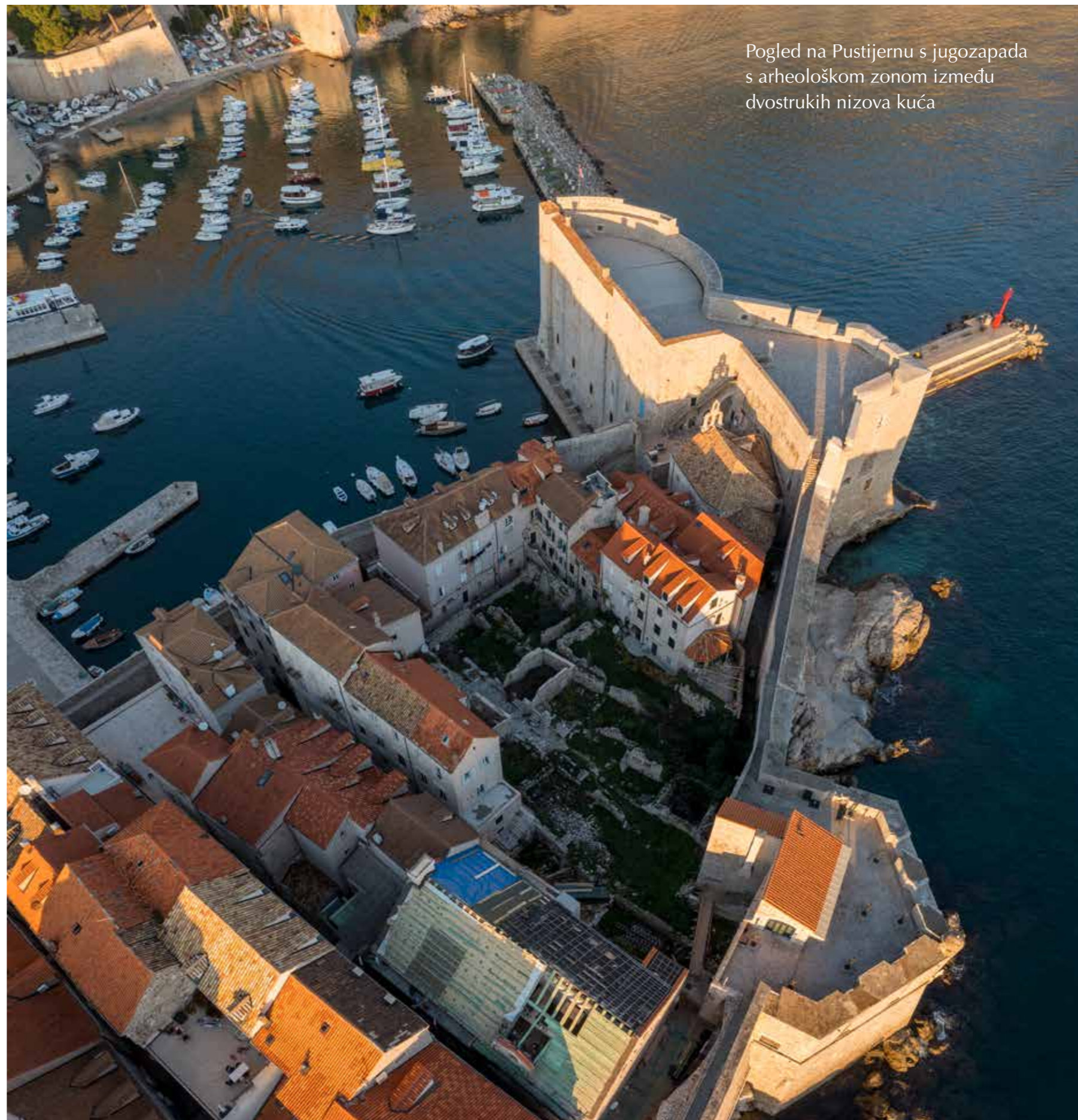
ARHEOLOŠKA ZONA
NA PUSTIJERNI –
PREGLED ISTRAŽIVANJA,
PLANOVA ZA UREĐENJE I
IZVEDENIH ZAHVATA

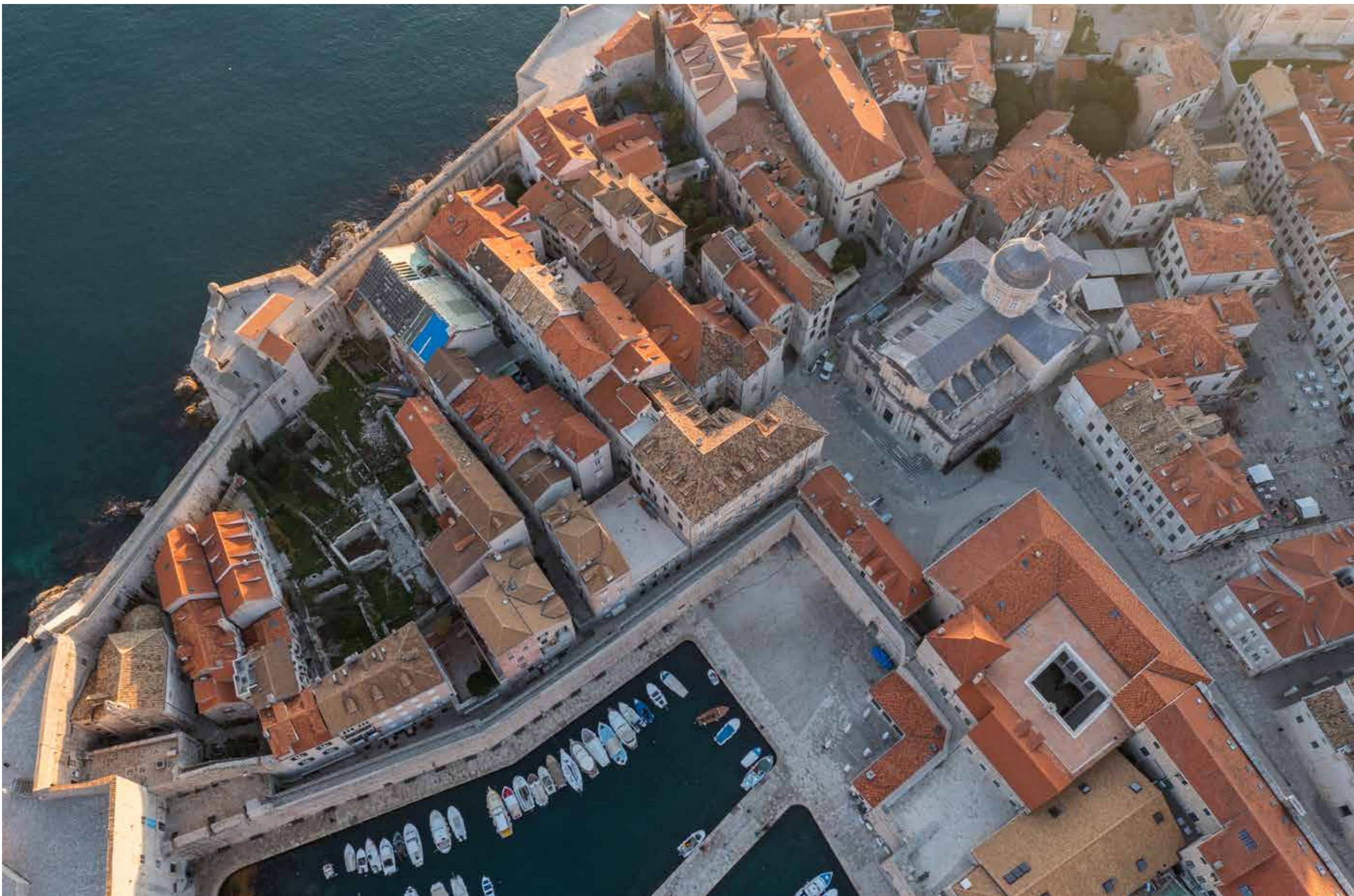
Pogled na Dubrovnik s jugoistoka s tvrđavom sv. Ivana i bastionom Sv. Spasitelja u prvom planu

Pustijerna, smještena na jugoistočnom poluotoku uz gradsku luku, od Stuline ulice do tvrđave sv. Ivana, ima istaknuto mjesto u prostornom razvoju Dubrovnika. Kao jedno od prvih podgrađa, priključena je utvrđenoj jezgri na južnoj litici s kaštelom još u 10. stoljeću. Ujedno, strateška važnost blizine luke utjecala je na rano doseljavanje dubrovačke vlastele u taj dio grada, koji do 12. stoljeća dobiva obilježja planirane urbane matrice s izduženim blokovima (dvostrukim nizovima kuća) i paralelnim ulicama. Zahvaljujući pak činjenici da je izgradnja Pustijerne temeljena na živoj stijeni, za razliku od gradske zone uz Placu na nasutom terenu, razmjerno je velik broj srednjovjekovnih kuća preživio katastrofalni potres 1667. godine. Ostaci romaničke stambene arhitekture u Restićevoj i Bandurevoj ulici, gotičke palače u Restićevoj, Baljivićevoj i Ulici braće Andrijića te nekoliko renesansnih palača (prije svega monumentalna palača Skočibuha u Restićevoj ulici) daju reprezentativni presjek aristokratskoga stanovanja u Dubrovniku od 12. do 16. stoljeća. U obnovama nakon potresa navedene su palače stekle i barokni pečat, no njihova izvorna obilježja ostaju dominantna. Pojedine kuće na Pustijerni potres je nešto jače oštetio, pa su u njihovoj obnovi barokne intervencije bile izraženije. Kao jedno od ključnih obilježja formiranja stambene arhitekture nakon potresa ističe se objedinjavanje više starijih parcela u reprezentativne barokne sklopove, vješto inkorporirane u srednjovjekovne blokove.

Ipak, jedan je dio Pustijerne stradao u potresu 1667. godine u tolikoj mjeri da nije bilo ni mogućnosti ni potrebe da se iznova sagradi. Riječ je o dijelu grada omeđenom jednostrukim nizom kuća u Bandurevoj ulici (kbr. 3, 5, 7) i zgradom nekadašnjega zatvora u Ulici braće Andrijića (kbr. 7) zapadno, Stajevom ulicom istočno, Ulicom od Pustijerne sjeverno i ulicom Ispod mira uza zidine s bastionom Sv. Spasitelja južno. Dočekavši novije doba kao košarkaško igralište, taj je dio Pustijerne bio nakon potresa 1667. nasut na razinu prvog kata okolnih kuća te uređen kao vrt palača u Bandurevoj ulici. Organizacija vrta sa šetnicama ostala je zabilježena na austrijskoj katastarskoj karti Dubrovnika iz 1837. godine.

Pogled na Pustijernu s jugozapada s arheološkom zonom između dvostrukih nizova kuća

Pogled na Pustijernu i središnji dio grada s katedralom

Kupola katedrale i renesansna palača Skočibuha na Pustijerni u pozadini

Položaj nasute zone u kontekstu Pustijerne omogućio je pretpostavku da se na tom mjestu prije potresa nalazila izgradnja grupirana u dva bloka, dok su se u pisanim izvorima na toj lokaciji spominjale i sakralne građevine – benediktinski ženski samostan s crkvom sv. Tome te crkve sv. Teodora i Sv. Spasitelja. Sve navedeno upućivalo je na potrebu arheoloških istraživanja, a do prilike za njihovu realizaciju došlo je u sklopu istraživanja i planova za uređenje Pustijerne nakon potresa 1979. godine.

Istraživanje Pustijerne prema narudžbi Zavoda za obnovu Dubrovnika proveo je Institut za povijest umjetnosti (tadašnji Centar za povijesne znanosti), a idejni projekt obnove izradio je arhitektonski biro Plan iz Zagreba. Zona obuhvata nije bila cijela Pustijerna, nego njezin dio od Restićeve do Ulice za Karmenom. Osim konstrukcijske sanacije pla-

Palača Ranjina na Pustijerni, gotička trifora

nirana je i cjelovita obnova kuća te njihova prenamjena: za najreprezentativniju stambenu arhitekturu bila je predviđena javna namjena, a za ostale kuće kombinacija apartmana za iznajmljivanje i trajnog stanovanja. Nakon izrade konzervatorskog elaborata (1984.) uslijedilo je arheološko istraživanje (1984.–1987.).

Trogodišnja iskapanja iznijela su na vidjelo najprije strukturu baroknoga vrta, a potom u nižem sloju očekivanu grupaciju srednjovjekovnih i renesansnih kuća u dva bloka međusobno odvojena ulicom. Sakralni objekti nisu pronađeni. Zaključak stručnjaka iz mjerodavnih institucija – Konzervatorskog odjela i Zavoda za obnovu Dubrovnika te Instituta za povijest umjetnosti – bio je da se na mjestu arheoloških nalaza, poštujući konture blokova, podignu nove kuće. Arhitektonski natječaj raspisan je 1988. godine, no realizaciju nagrađenih radova,

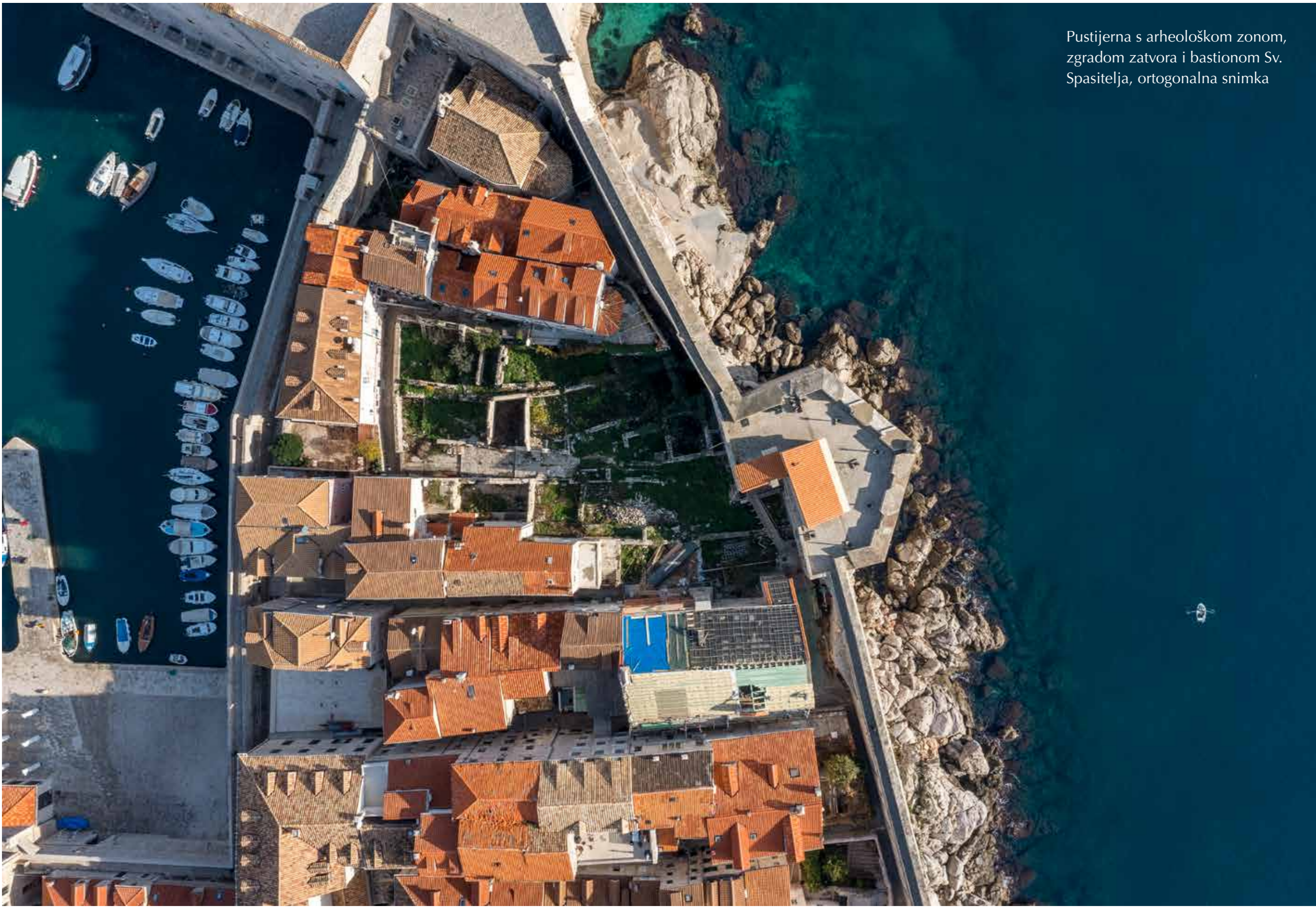

Palača u Ulici od Pustijerne 4, barokno stubište

kao i cjelokupno uređenje Pustijerne prekinula je agresija na Hrvatsku devedesetih godina 20. stoljeća.

Od tada se u nekoliko navrata planiralo urediti arheološku zonu na Pustijerni, pri čemu su se izmjenjivale dvije osnovne koncepcije: nova izgradnja ili prezentacija iskopina kao arheološkog parka. Potonja koncepcija podrazumijevala je smještaj arheološkog muzeja u zgradu nekadašnjeg zatvora neposredno uz arheološku zonu (Ulica braće Andrijića 7), a u većini se planova uređenoj zoni planiralo priključiti i bastion Sv. Spasitelja. U konačnici je prevladala odluka o uređenju arheološkog parka i arheološkog muzeja, a preduvjet za izradu projekta bio je sintezni pregled svih dosadašnjih istraživanja i planova za uređenje arheološke zone i kontaktnih građevina – zatvora i bastiona.

KATARINA HORVAT-LEVAJ

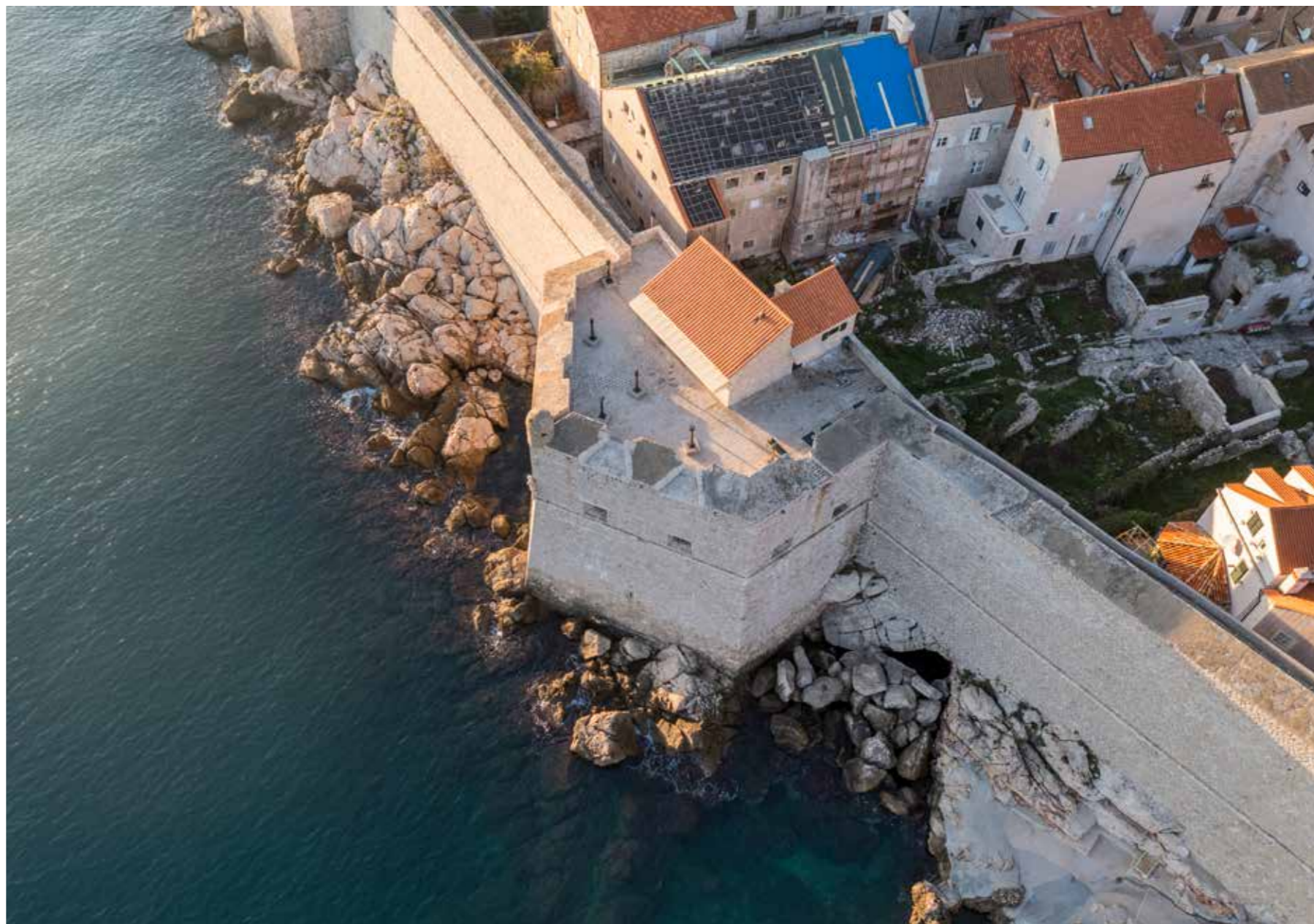

Pustijerna s arheološkom zonom,
zgradom zatvora i bastionom Sv.
Spasitelja, ortogonalna snimka

I.1. Istraživanja – konzervatorski elaborati, objavljeni radovi i arheološki izvještaji

Zbog svoje urbanističke matrice, fortifikacija te stambene, a osobito sakralne arhitekture (crkva sv. Stjepana iz 10. stoljeća), Pustijerna je bila predmetom istraživanja mnogih istaknutih povjesničara umjetnosti i historiografa, koji su se bavili graditeljskom baštinom Dubrovnika, počevši s nezaobilaznim djelima Lukše Beritića – *Utvrđenja grada Dubrovnika* (1955.), *Ubikacija nestalih građevinskih spomenika u Dubrovniku* (1956.) i *Urbanistički razvitak Dubrovnika* (1958.). Temeljeni na opsežnim arhivskim istraživanjima, navedeni su radovi posredno donijeli i podatke o današnjoj arheološkoj zoni na Pustijerni, premda ona tada još nije bila istražena. To se ponajprije odnosi na nestale sakralne građevine – samostan benediktinki sv. Tome, koji se javlja u dokumentima od 1234. godine (porušen u potresu 1667.), crkvu sv. Teodora, spominjanu u izvorima od 1281. godine (porušena 1782.) i crkvu Sv. Spasitelja, prvi put spomenutu 1348. godine. Donose se tu i osnovni podatci za javne i fortifikacijske građevine podignute neposredno uz današnju arheološku zonu – nekadašnji zatvor i bastion Sv. Spasitelja. Arhivska istraživanja pokazala su da se na mjestu zatvora u 16. stoljeću nalazio hospital (ubožnica za žene), prenamijenjen 1785. u konzervatorij (dom za djevojke), no nakon kratkotrajne pripadnosti bratovštini sv. Petra *in cathedra* (od 1801.) i potom namjene časničkog paviljona, austrijske vlasti na tom su mjestu 1817. godine uredile zatvor. Bastion Sv. Spasitelja sagrađen je neposredno prije katastrofalnog potresa, 1647.–1657. godine. Navedena djela Lukše Beritića, ali i drugih autora, uključena su i u prvo sveobuhvatno istraživanje Pustijerne u sklopu izrade konzervatorskog elaborata (1983./1984.).

I.1.1. Konzervatorski elaborat Dubrovnik – Pustijerna. Povijesni razvoj, arhitektonske osobine stambene izgradnje i prijedlozi smjernica za obnovu i revitalizaciju, Institut za povijest umjetnosti, uvodna knjiga i knj. 1.–4., Zagreb, 1983./1984.; koordinator: prof. dr. sc. Milan Prelog; autori: dr. sc. Nada Grujić, dr. sc. Marija Planić-Lončarić, prof.

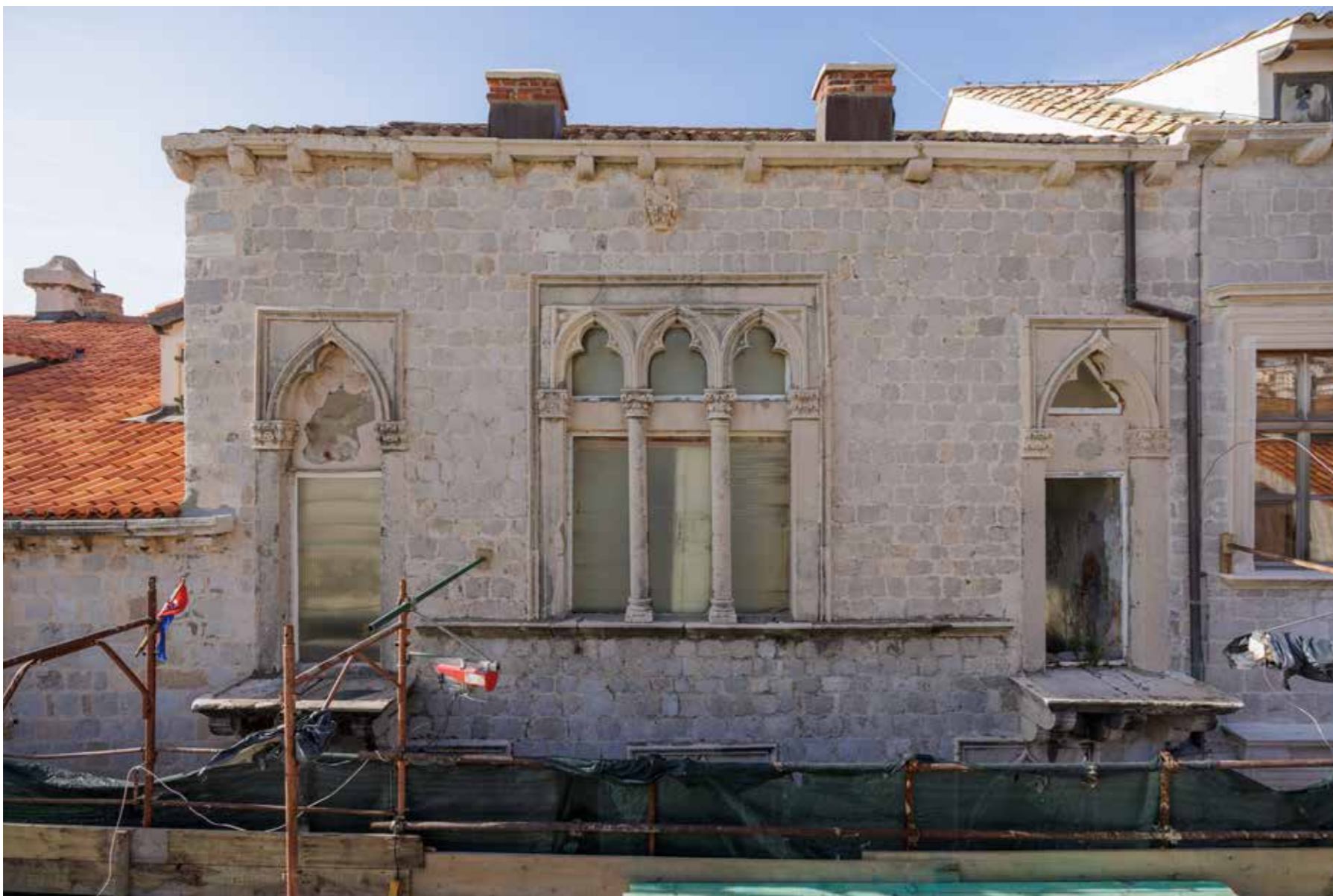

Pogled na južne gradske zidine s bastionom Sv. Spasitelja

dr. sc. Vladimir Marković, mr. sc. Katarina Horvat, mr. sc. Biserka Tadić; stručni suradnik: Ivan Tenšek, dipl. ing. arh.; fotograf: Krešimir Tadić

Istraživanje dijela Pustijerne, od Restičeve ulice zapadno do Ulice za Karmenom istočno te od gradske luke sjeverno do gradskih zidina, odnosno mora južno, prezentirano je najprije *Preliminarnim elaboratom* (1983.) te potom *Konzervatorskim elaboratom* (1984.), koji je obuhvatio *Uvodnu knjigu* te analize šest blokova u četiri knjige:

- knj. 1: blok 1 (između Ulice za Karmenom i Stajeve),
blok 2 – *sub varicos* (između Ulice kneza Damjane Jude i Od Pustijerne)
- knj. 2: blok 3 (između Bandureve ulice i košarkaškog igrališta),
blok 4 (između Bandureve i Ulice braće Andrijića)
- knj. 3: blok 5 (između Ulice braće Andrijića i Baljivijeve)
- knj. 4: blok 6 (između Baljivijeve i Restičeve ulice).

Palača Ranjina (Braće Andrijića 10), gornji kat s gotičkom triforom i monoforama

Istraživanje sa sastojalo od terenskog i arhivskog rada te arhitektonskog i fotografskog snimanja. U *Uvodnoj knjizi* prikazan je povijesni razvoj Pustijerne, arhitektonske karakteristike stambene izgradnje te prijedlog smjernica za obnovu cijeloga gradskog predjela. U ostalim knjigama analiziran je prostorni razvoj svakog bloka te su izrađene interpretativne deskripcije kuća s fazama gradnje, valorizacijom i prijedlogom smjernica za obnovu. Tekstove prate arhitektonski nacrti i fotografije.

Kontaktne zone buduće arheološke zone obuhvaćene su knjigama 1, 2 i 3.

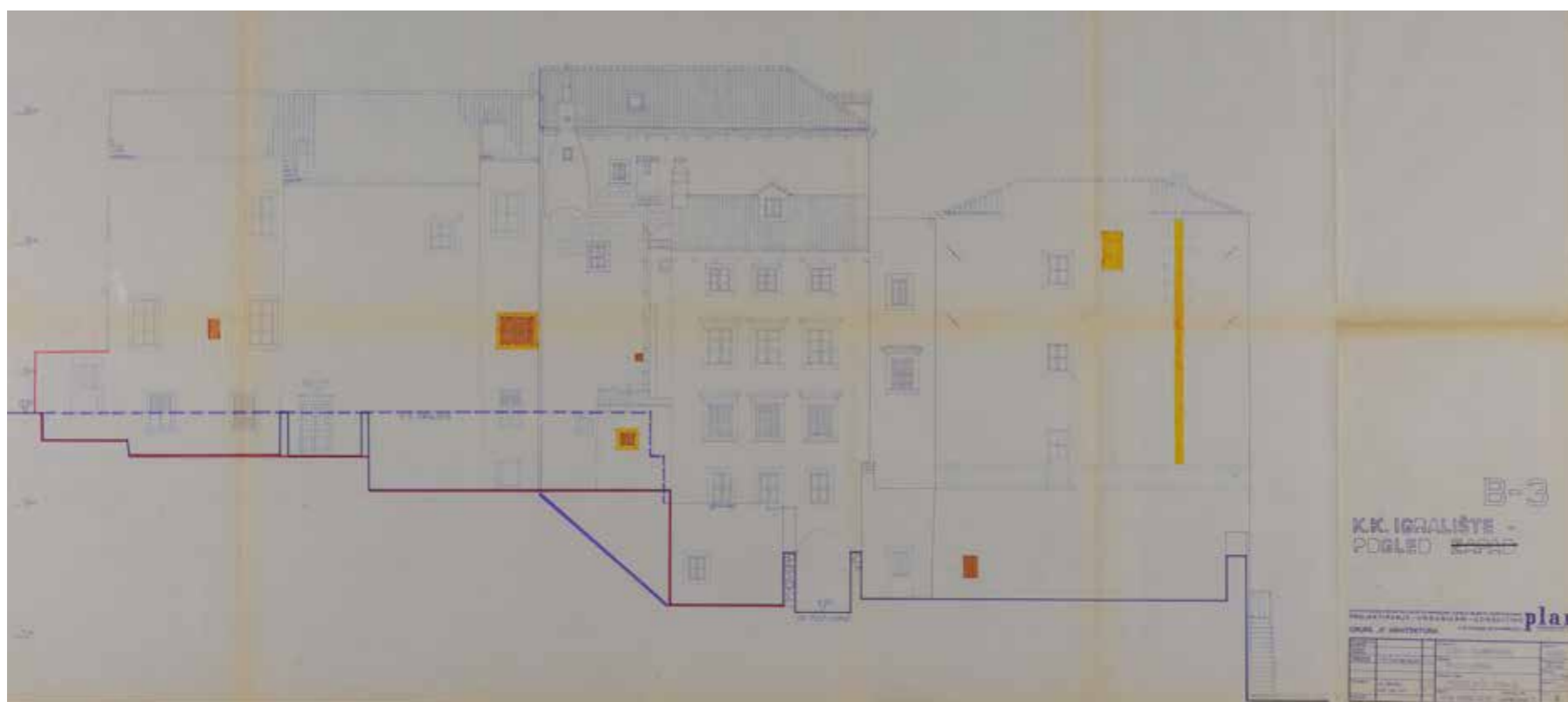
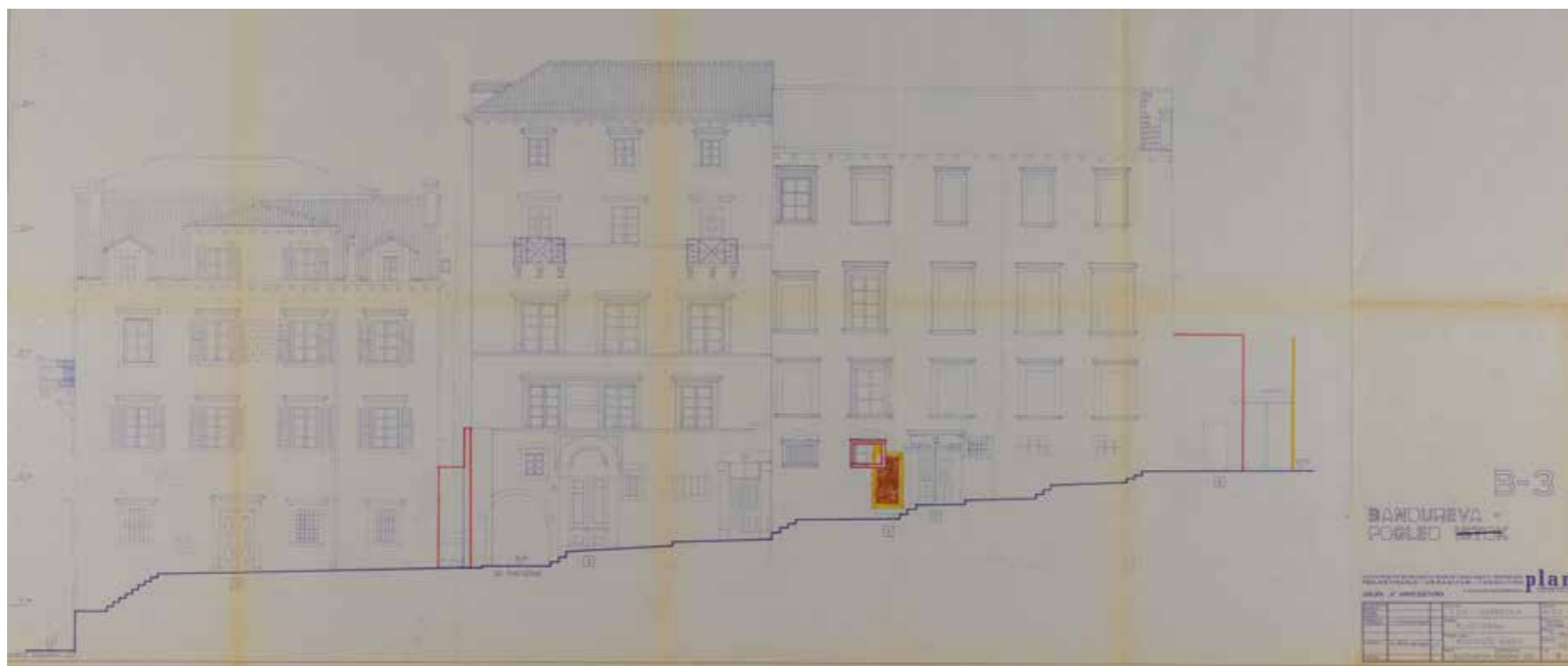
U knjizi 1 obrađen je bastion Sv. Spasitelja, podignut uz južne zidine, neposredno uz današnju arheološku zonu. Uz interpretaciju podataka o gradnji toga bastiona, sagrađenog 1646. godine u sklopu ojačanja južnih zidina tijekom Kandijskoga rata, istaknuta je potreba dodatnog konzervatorsko-restauratorskog istraživanja građevine. U sklopu konzervatorskih smjernica za obnovu predloženo je vraćanje u izvorno stanje interijera bastiona s velikim nadsvodnim prostorima te otvaranje naknadno zazidanih lučnih otvora na njegovu sjevernom pročelju, orijentiranom prema gradu, odnosno prema budućoj arheološkoj zoni.

Palača Ranjina, monofora

Također je istaknuta potreba povezivanja izgleda bastiona s arheološkom zonom.

U knjizi 2 analizirane su renesansne barokizirane palače u Bandurevoj ulici – palača Kaboga (Luccari), (kbr. 3), i palača Sorokčević (kbr. 5, 7). Povezane danas u jednostruki niz, palače su izvorno bile uklopljene u dvostruki niz kuća odvojen kanalom (klončinom), čiji je istočni dio bio srušen u potresu 1667. godine, a začelja palača ostavljena su slobodna. Palača u Bandurevoj 3 sotoportikom je premostila Ulicu od Pustijerne, a romanička monofora na njezinu začelju svjedoči o starijim fazama gradnje. Prostornu organi-

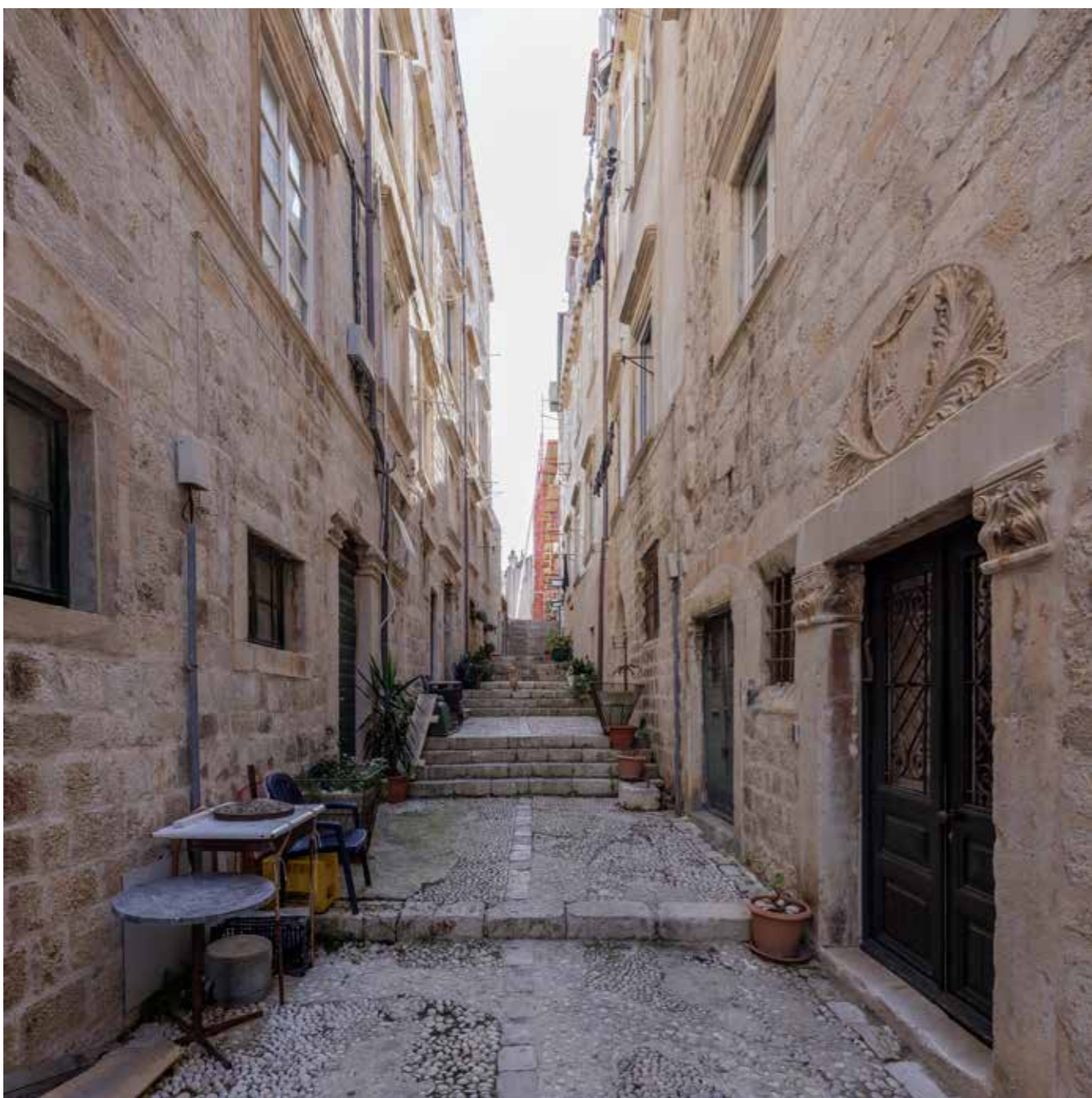
Kuća i palače u bloku 3 (Bandureva 1–7), zapadna pročelja u Bandurevoj ulici s označenim smjernicama za obnovu, elaborat Instituta za povijest umjetnosti *Dubrovnik – Pustijerna*, knjiga 2, 1984.

Kuća i palače u bloku 3 (Bandureva 1–7, Od Pustijerne 6), istočna pročelja prema vrtu (arheološkoj zoni) s označenim smjernicama za obnovu, elaborat Instituta za povijest umjetnosti *Dubrovnik – Pustijerna*, knjiga 2, 1984.

zaciju obiju palača karakteriziraju predvorja i magazin u prizemlju te dvorane i bočne prostorije na katovima, kao i stubišta smještena u klončinama, koja dvoranama služe kao podest i veza između krakova. Pročelja palača odlikuju se renesansnom plastikom, osobito portalima s grbovima vlasnika palače u Bandurevoj ulici 3, koja je prije potresa 1667. godine imala višu završnu etažu rastvorenu poliforom. Istraživanja su pokazala da su obje palače, osobito ona na kbr. 3, bile povezane s vrtom formiranim na mjestu srušenih kuća, ali organizacija vrta u vrijeme istraživanja više nije bila vidljiva, jer je bila poništena i zamijenjena asfaltiranim košarkaškim igralištem. Arhitektonska obilježja palača visoko su valorizirana, baš kao i činjenica da su u baroknom razdoblju u svoju prostornu organizaciju uključile i ozelenjene vanjske prostore. Istaknuta je potreba dodatnoga konzervatorsko-restauratorskog sondiranja te nužnost rekonstrukcije izvornog stanja najvrjednijih dijelova interijera, kao i kompletno čuvanje reprezentativnih uličnih pročelja. U knjigu 2 uključena je i kuća skromnijih arhitektonskih obilježja, na adresi Od Pustijerne 6. Sagrađena je u 16. stoljeću, premostivši sotoportikom Ulicu od Pustijerne, kao i palača u Bandurevoj 3 na koju se začeljem naslanja. Svoj današnji oblik zadobila je u 19. stoljeću.

U knjizi 3 obrađena je zgrada nekadašnjeg zatvora u Ulici braće Andrijića 7. Obuhvativši južni kraj cijeloga dvostrukog niza, zatvorska je zgrada sa svojim ograđenim dvorištem prekinula tok Bandureve ulice i zauzela dio u potresu srušenih kuća na današnjoj arheološkoj zoni. U elaboratu su prikazane prijašnje namjene zgrada na toj lokaciji (hospicij, konzervatorij, crkva sv. Teodora) te je analizirana struktura zgrade. No u svojem završnom obliku zatvora, zgrada nije bila visoko valorizirana. Za unutrašnjost, koju karakteriziraju uski hodnici i male ćelije, odobreno je slobodno oblikovanje, a za vanjštinu je predloženo vraćanje naknadno smanjenih zatvorskih prozora na sva tri slobodna pročelja u prvotno stanje većeg formata.

Znanstvene spoznaje do kojih se došlo tijekom istraživanja u svrhu izrade konzervatorskog elaborata objavljene su u radu:

Bandureva ulica, pogled prema jugu

Novootkrivena ulica na arheološkoj zoni, pogled prema sjeveru

NADA GRUJIĆ, Dubrovnik – Pustijerna. Istraživanje jednog dijela povijesnog tkiva grada, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 10 (1986.), 7–39.

Problematika vezana uz obnovu objavljena je u radovima: NADA GRUJIĆ – KATARINA HORVAT – IVAN TENŠEK, Pustijerna – pretpostavke za revitalizaciju, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 10/11 (1984./1985.), 49–79

KATARINA HORVAT-LEVAJ, Problemi interpolacija u nizu »sub varicos« na Pustijerni u Dubrovniku, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 14/15 (1988./1989.), 97–109.

I.1.2. Arheološko istraživanje na Pustijerni, 1984.–1987.; voditelj istraživanja: dr. sc. Željko Rapanić; suradnici: Romana Menalo, dipl. arheolog, Lana Milošević-Đerek, dipl.

arheolog, Loren Ligorio, dipl. povjesničar umjetnosti, Igor Bikić, arh. teh., Mario Sumić, arh. teh.; konzultant statičar: mr. sc. Antun Borković

Arheološko istraživanje na Pustijerni inicirano je u sklopu izrade konzervatorskog elaborata Instituta za povijest umjetnosti – *Pustijerna* (1984.). Neizgrađena zona, formirana na mjestu potresom srušenoga dijela grada, zatečena kao

Renesansna palača na arheološkoj zoni, istočno pročelje u novootkrivenoj ulici

košarkaško igralište (između Bandureve, Ulice od Pustijerne, Stajeve i ulice Ispod mira), s jedne je strane, na temelju već poznatih pisanih dokumenata, upućivala na mogućnost nalaza važnih srednjovjekovnih sakralnih sklopova. S druge pak strane, novi znanstveni rezultati prezentirani u elaboratu dali su dodatnu težinu istraživanju cjelokupne urbane matrice Pustijerne. Naime, dokazano je da pravilna struktura s paralelnim dvostrukim nizovima kuća u tom

dijelu grada prethodi identično reguliranim dijelovima grada na Prijekom, izgrađenima prema odredbama Statuta iz 1272. godine. Ujedno, tim je elaboratom postavljena nova valorizacija baroknih stambenih sklopova s vrtovima i terasama na nasutom terenu, što je bio poticaj više navedenom arheološkom istraživanju, jer je bilo očito da je nakon rušenja srednjovjekovne izgradnje tu formiran vrt barokiziranih renesansnih palača u Bandurevoj ulici.

Arheološka istraživanja započeta su u travnju 1984. godine pod vodstvom arheologa Željka Rapanića. Obuhvaćena je površina od 1600 m². Najprije je obavljeno sondiranje, a zatim se pristupilo sustavnim arheološkim istraživanjima koja su dovršena 1987. godine. Rezultati su prezentirani u izvješćima:

Izvještaj o radovima travanj 1984. – prosinac 1985.

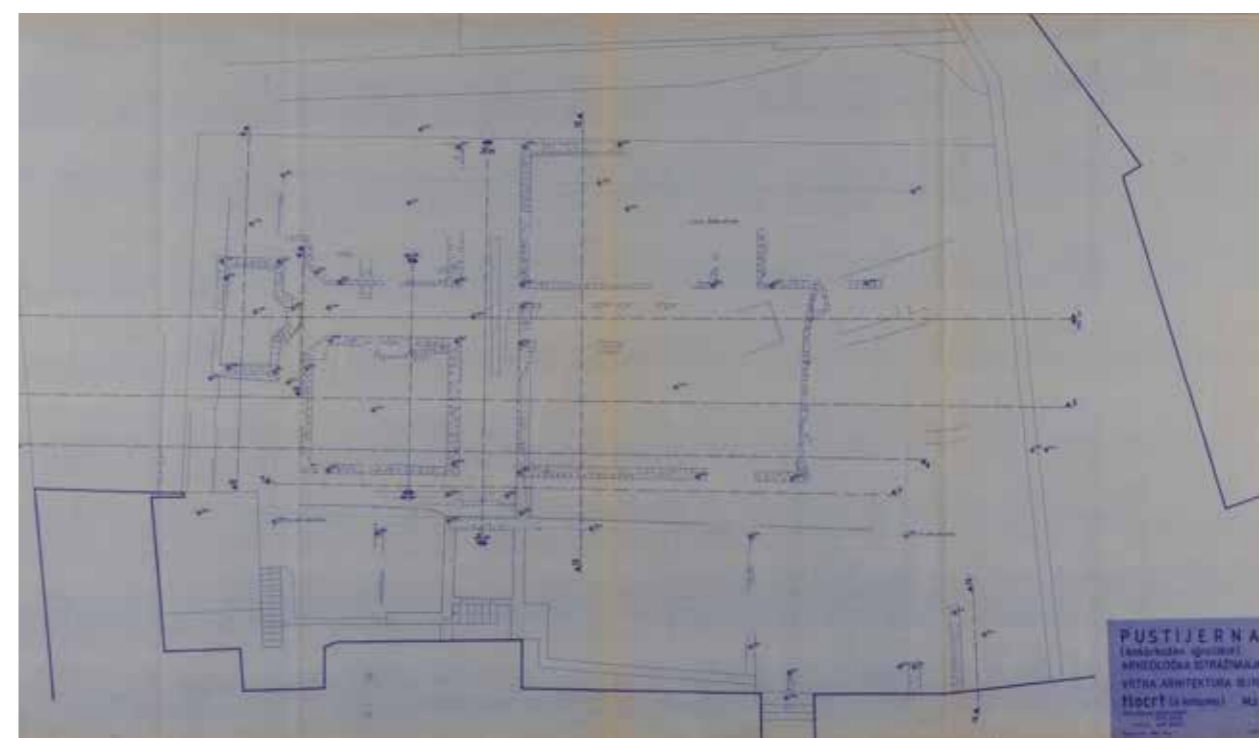
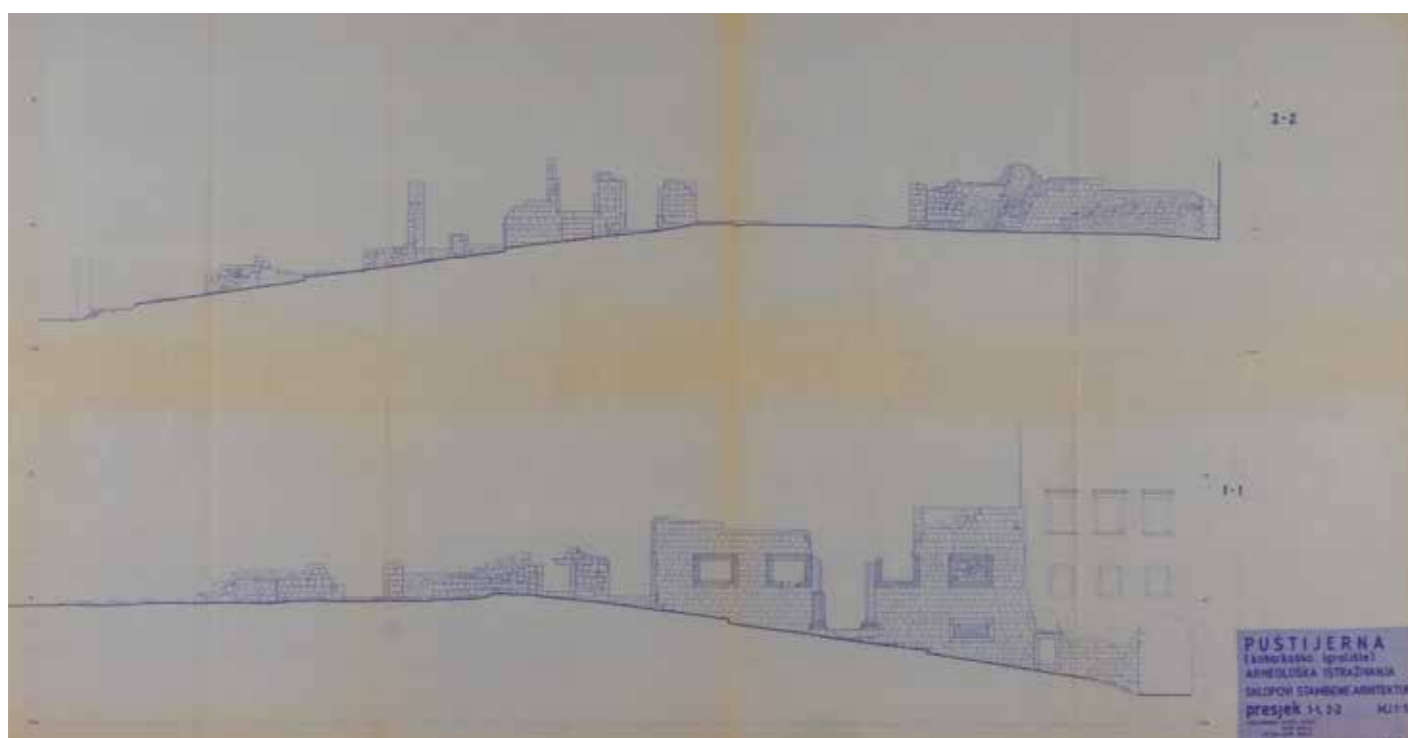
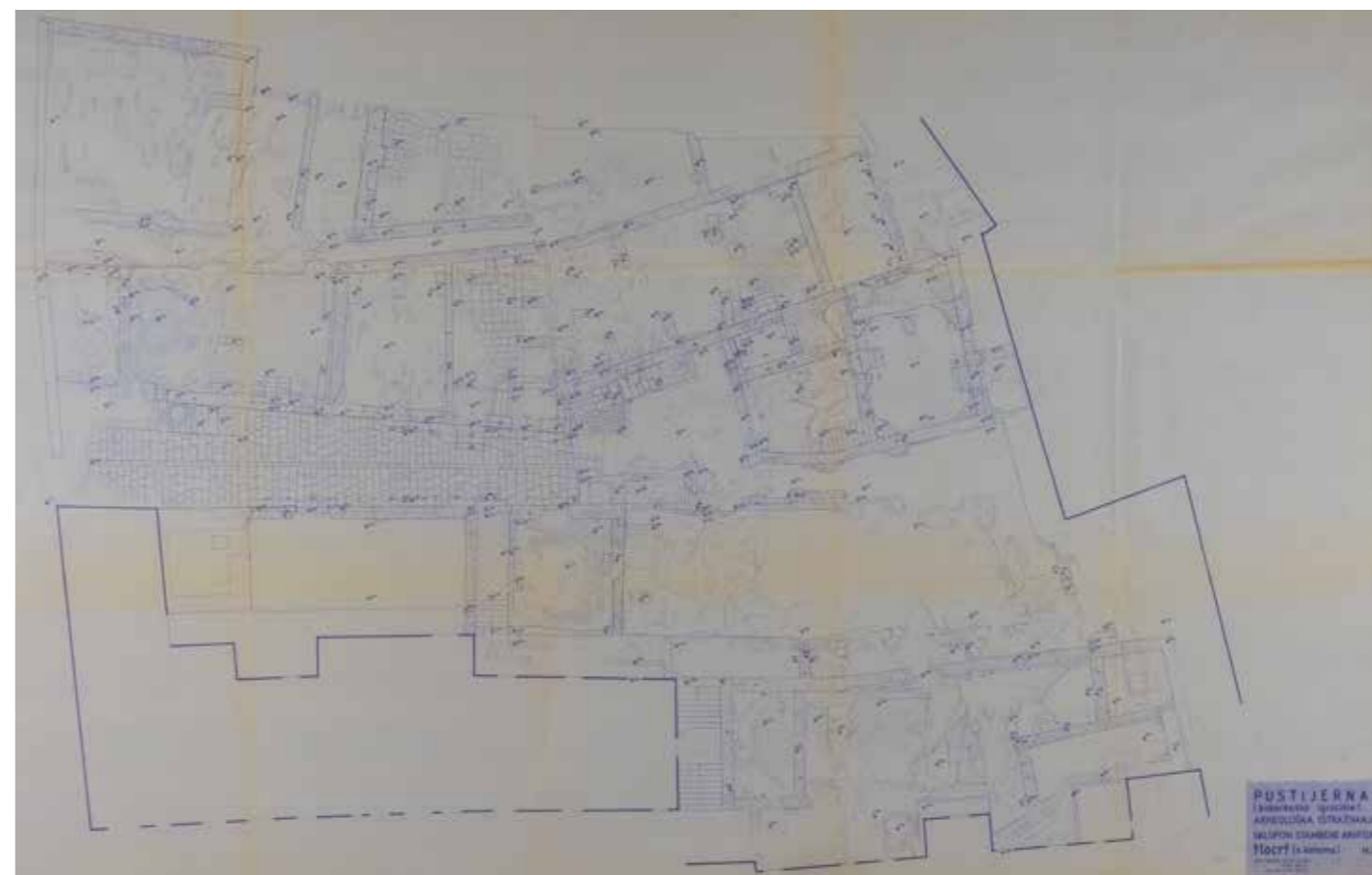
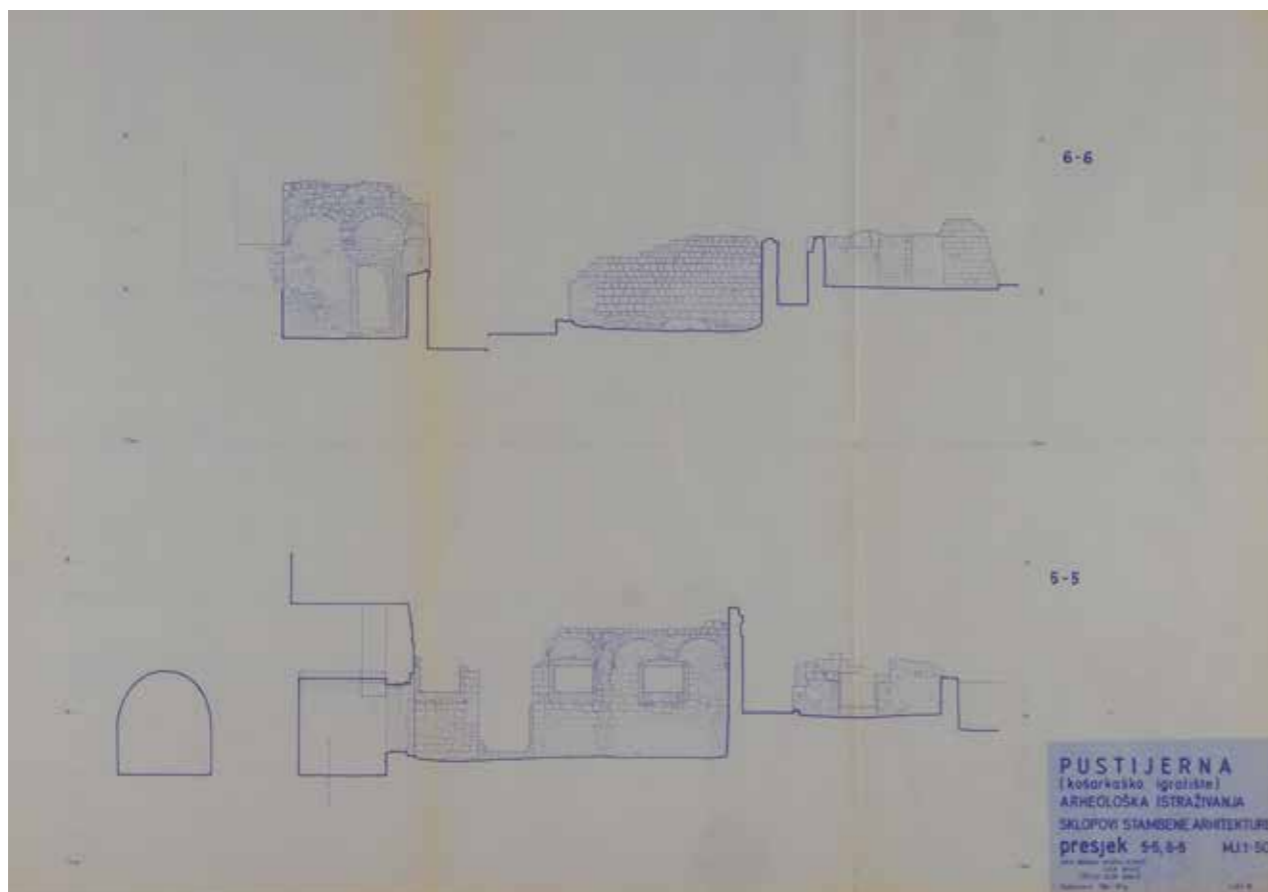
Izvještaj o radovima siječanj – lipanj 1986.

U **prvom sloju** otkrivena je vrtna arhitektura iz 18./19. stoljeća koja odgovara stanju zabilježenom na katastarskoj karti iz 1837. godine. Konstatirano je da se izvorna organizacija baroknoga vrta sastojala od pravilnih šetnica i pravokutnih ograđenih cjelina (arla). Naknadnim podjelama vrta između više vlasnika, takva je struktura mjestimično bila narušena. Procjena arheologa je bila da ti ostatci nemaju zamjetniju arhitektonsku vrijednost te su dokumentirani (arhitektonska snimka u mjerilu 1 : 50, fotografije) i uklonjeni, kako bi se mogli istražiti stariji arheološki slojevi. Iskop je proširen s istočne, južne i zapadne strane nekadašnjega igrališta.

U **drugom sloju** pronađen je velik broj fragmenata kamene plastike, uglavnom iz razdoblja od gotike do baroka, te s ponekim ulomkom iz starijih razdoblja (pleterna skulptura). Navedeni fragmenti tu su bili odbačeni kao otpad iz ruševina. Pronađeni su i fragmenti keramike.

Treći sloj iskopa otkrio je ostatke kuća, od kojih je jedna nazvana *palačom* (a), a druga *kućom* (b). Pročelje palače (a) građeno je finim klesancima, a profilacije središnjega ulaza i parova bočnih prozora pokazuju kasnorenesansna obilježja. Ostatci kuće (b) nisu omogućili pouzdanu dataciju, a nisu bili ni orijentirani u skladu sa smjerom zidova palače i ostalih kuća i ulica na Pustijerni. Daljnja iskopavanja opovrgnula su pretpostavku o većoj starosti kuće (b), potvrdivši da je riječ o skromnijem zdanju iz 16./17. stoljeća.

U **četvrtom sloju** pronađen je otpadni urušeni materijal, s fragmentima arhitektonske plastike, među kojima je uz

Arheološka zona, presjeci, elaborat *Arheološka istraživanja na Pustijerni 1984.–1987.*

Arheološka zona, tlocrt na razini srednjovjekovne i renesansne izgradnje s ulicom, elaborat *Arheološka istraživanja na Pustijerni 1984.–1987*

Arheološka zona, tlocrt na razini baroknog vrta, elaborat *Arheološka istraživanja na Pustijerni 1984.–1987*

Palača Luccari (Kabužić), Bandureva 3, glavni portal i sotoportik

elemente serijske proizvodnje pronađeno nekoliko ulomaka s pleternom dekoracijom; nadalje, nekoliko kvalitetnih romaničkih kapitela te fragmenti skulptura i dva natpisa, u kojima se spominje arhiđakon Matija Ranjina.

Peti i šesti sloj omogućili su uvid u temeljne zidove; do kraja je otkopana ulica i otkriveno je njezino kameno popločenje. Ulica se spuštala sve do Ulice od Pustijerne.

Iskopi su prošireni na zatvorsko dvorište te prema jugu do zidina. Time je omogućeno postavljanje nalaza u širi kontekst Pustijerne. Proširene su i spoznaje o palači (a) i kući (b).

Palača Luccari, luneta portala s grbom vlasnika

Iskapanja u palači (a) potvrdila su da je ona dio zapadnog bloka (dvostrukog niza).

U kući (b), proširenjem iskopa (b1) pronađen je zid fine strukture, možda iz romaničkog razdoblja, nadalje ostatci svodne konstrukcije, više otvora iz različitih graditeljskih faza, kao i supstrukcije vjerojatno gospodarske arhitekture.

Na više mjesta pronađeni su zidovi kojima nije moguće utvrditi funkciju. Sam arheološki materijal (fragmenti kamene plastike i keramike) također nije omogućio arheološko-stratigrafske zaključke jer se radilo o otpadnom i uruše-

nom materijalu (inventirano je oko 1900 kamenih fragmenata).

I.1.3. Konzervatorsko-restauratorski elaborat Palača Kabužić u Bandurevoj ulici 3, Dubrovnik, Institut za povijest umjetnosti i Zavod za restauriranje umjetnina, 1989.; autorica: dr. sc. Nada Grujić, i studija *Palača Luccari na Pustijerni: obnova dubrovačke stambene arhitekture nakon potresa 1667. godine u svjetlu novih arhivskih istraživanja*, 2013., autori: dr. sc. Katarina Horvat-Levaj, dr. sc. Relja Seferović

Za uređenje arheološke zone na Pustijerni od posebne je važnosti i istraživanje građevina koje s njome neposredno graniče, osobito onih koje su u prošlosti u organizacijskom smislu činile cjelinu s tom zonom; to je ponajprije renesansna palača u Bandurevoj ulici 3. Zbog visoke arhitektonske kvalitete, posebno organizacije i opreme interijera, palača je 1989. godine detaljnije istražena. Institut za povijest umjetnosti i Zavod za restauriranje umjetnina obavili su konzervatorsko-restauratorska istraživanja pod vodstvom dr. sc. Nade Grujić, objavljena u elaboratu: *Palača Kabužić u Bandurevoj ulici 3, Dubrovnik*. Ista je autorica objavila i znanstveni rad o navedenoj palači:

NADA GRUJIĆ – IVAN TENŠEK, *Domus illorum de Caboga*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 25 (2001.), 101–118.

No težište istraživanja u tom radu, kao i u prethodno spomenutom elaboratu, bile su faze gradnje same palače te njezina uloga u kontekstu urbanističkog oblikovanja Pustijerne.

Nove spoznaje, ključne za organizacije nestalog vrta i za odnos palače prema njemu, donijela su daljnja arhivska istraživanja, objavljena u radu:

KATARINA HORVAT-LEVAJ – RELJA SEFEROVIĆ, *Palača Luccari na Pustijerni: obnova dubrovačke stambene arhitekture nakon potresa 1667. godine u svjetlu novih arhivskih istraživanja*, u: *Peristil*, 56 (2013.), 127–142.

Pri tome je korigirano i pogrešno čitanje grba na pročelnim portalima palače u Bandurevoj ulici 3 kao Kaboga (Kabužić). Riječ je, naime, o grbu vlasteoske obitelji Luccari. Trošković obnove, vođen od 1670. do 1674. godine, u kojemu su zapisana imena majstora, ujedno svjedoči da je u kontekstu obnove dubrovačke stambene arhitekture neposredno nakon potresa, palača Luccari u stanovitim elementima imala i svojevrsno prototipsko značenje. U tom pogledu osobito su važni podatci o uređenju paviljona (*padiglione*) i sunčališta (*solaro*), za koje postoje osnove pretpostavke da su pripadali vrtu na mjestu današnje arheološke zone.

1.1.4. Preliminarni konzervatorski elaborat s programom istražnih radova – zgrada ex zatvora na adresi Braće Andrijića 5 i 7 u Dubrovniku, Habitat, Dubrovnik, 2017., autori: Nađa Nađ, dipl. ing. arh., Nikola Nađ, dipl. ing. arh., Ivan Viđen, dipl. povjesničar umjetnosti

O zgradi zatvora biro Habitat izradio je 2017. godine, na narudžbu Zavoda za obnovu Dubrovnika, preliminarnu konzervatorsku studiju koja sadrži program restauratorskih i arheoloških istraživanja.

1.1.5. Izvješće o zaštitnom arheološkom istraživanju na lokalitetu Pustijerna, Ulica ispod mira u Dubrovniku, Tonikom, Dubrovnik, 2017., voditelj: Tomislav Pušić, dipl. arheolog; stručni tim: Nebojša Cingeli, dipl. arheolog, Klara Šoljić, dipl. geo., Marina Jerončić, dipl. ing. arh.

Prema preliminarnom elaboratu o zgradi nekadašnjeg zatvora, a u sklopu projekta uređenja ulice Ispod mira, 2017. godine biro Tonikom proveo je arheološka istraživanja uz južni rub arheološkoga lokaliteta na Pustijerni. Otkriveni su ostatci stambenih kuća koje se nadovezuju na nalaze iz 1984.–1987. godine, tvoreći s njima jedinstven sustav urbanog rastera. Zapadni blok lokaliteta sadržavao je i u tom dijelu klončinu između dvostrukoga niza kuća. Kuće su bile porušene u gradnji bastiona Sv. Spasitelja, a dio struktura je uklopljen u fortifikacijsku građevinu.

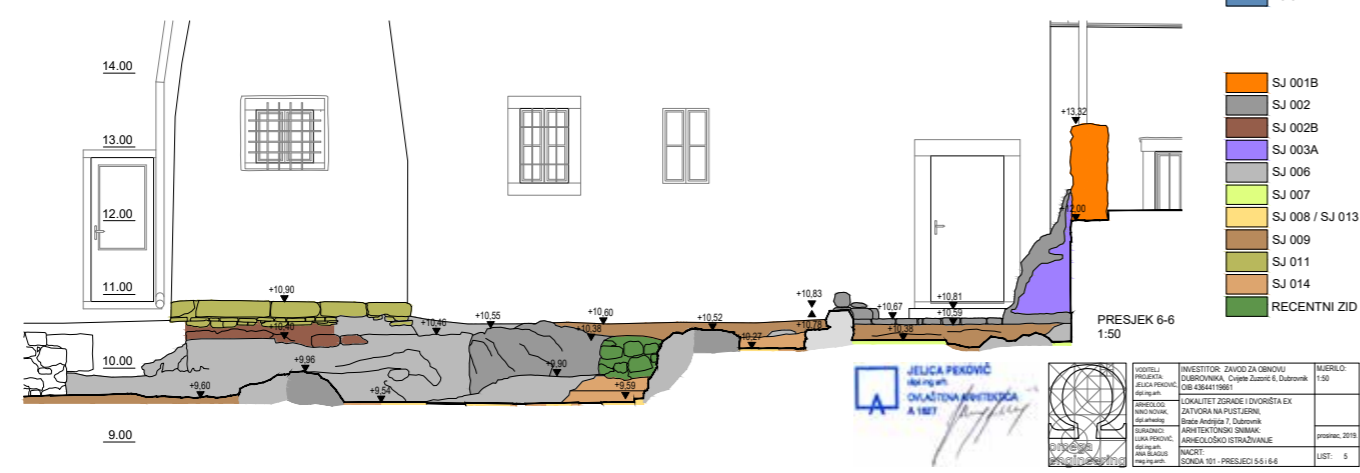
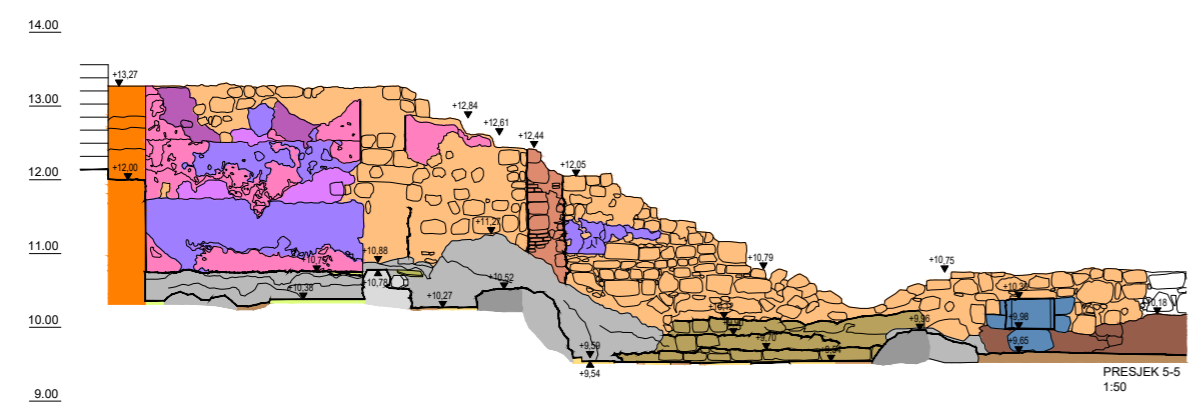
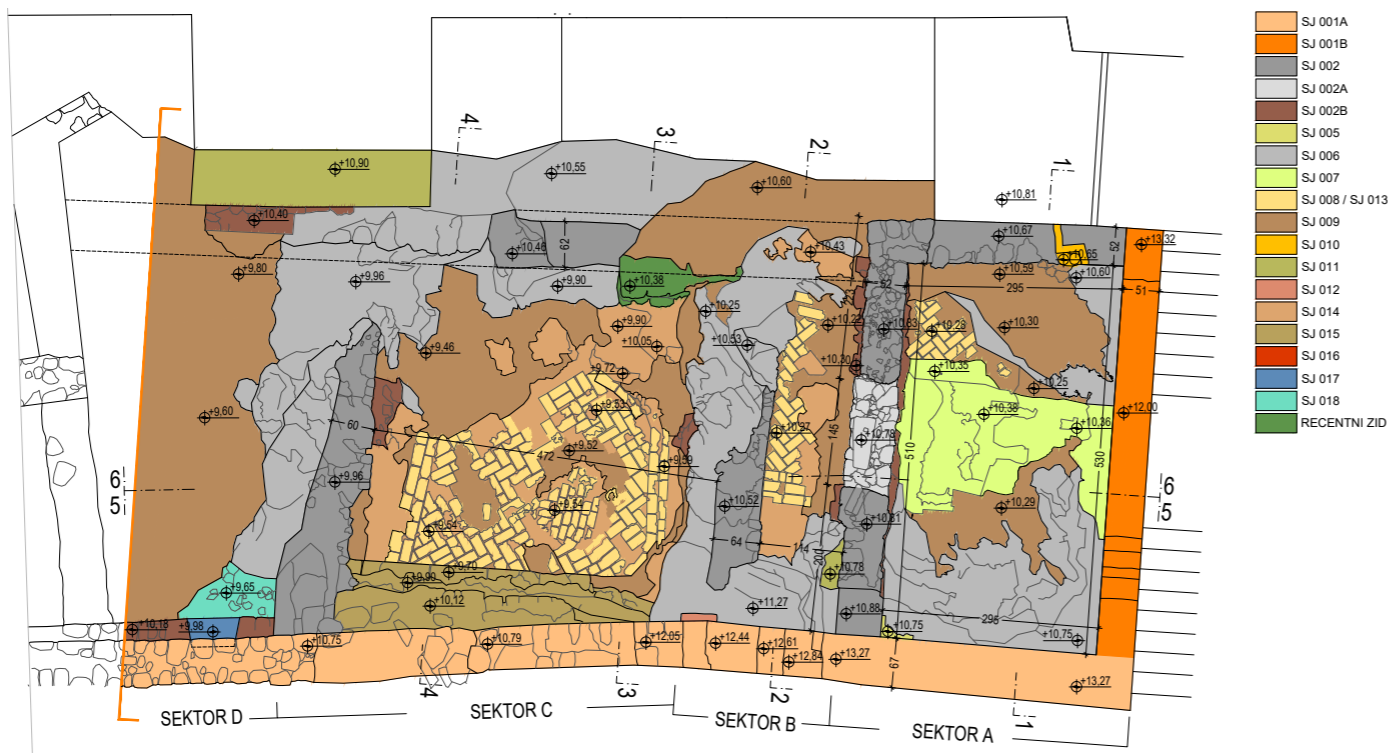
1.1.6. Izvješće o provedenim arheološkim istraživanjima, Lokalitet zgrade i dvorišta ex zatvora na Pustijerni, Braće Andrijića 7, Omega engineering, Dubrovnik, 2019.; voditelj: Nino Novak, dipl. arheolog

Nakon preliminarnog elaborata, Zavod za obnovu Dubrovnika pokrenuo je izradu konzervatorskog elaborata za obnovu zgrade nekadašnjeg zatvora na Pustijerni. Na javnoj nabavi posao je dobio arhitektonski biro Omega enginee-

Tragovi natpisa na ulomku s pleterom

Ulomak s pleterom (pronađen u arheološkom sondiranju zgrade nekadašnjeg zatvora), *Izvješće o provedenim arheološkim istraživanjima*, Omega engineering, 2019.

Zgrada nekadašnjeg zatvora, tlocrt s označenim arheološkim sondama, Izvješće o provedenim arheološkim istraživanjima, Omega engineering, 2019.

Tlocrt sonde 101 u dvorištu zgrade nekadašnjeg zatvora s prikazom stratigrafskih jedinica, Izvješće o provedenim arheološkim istraživanjima, Omega engineering, 2019.
 Presjeci sonde 101

ring iz Dubrovnika. Kao prva faza elaborata obavljeno je arheološko istraživanje u dvorištu i u dijelu prizemlja zgrade. Radovi pod vodstvom arheologa Nine Novaka te pod nadzorom Marte Perkić, dipl. arheologinje i Sanje Radović, dipl. ing. arh. s Konzervatorskog odjela u Dubrovniku, dovršeni su u listopadu 2019. godine. Istraženo je osam sondi na površini od 120,7 m², pozicioniranih u skladu s prethodno izrađenim Programom istraživačkih radova. Istraživanjem nije mogao biti obuhvaćen sjeverozapadni dio prizemlja zgrade nekadašnjeg zatvora u kojem se nalazi privatni stan. Arheološkim istraživanjima na mjestu zatvorskega dvorišta utvrđen je produžetak Bandureve ulice sve do gradskih zidina te postojanje bloka (dvostrukog niza s klončinom)

Restauratorske sonde na zidu, kamenom okviru te drvenom luku u stubištu zgrade nekadašnjeg zatvora, *Izveštaj konzervatorsko-restauratorskih istražnih radova*, Omega engineering, 2019.

kao nastavka postojećega niza u Bandurevoj ulici (kbr. 3–5) i paralelnog niza otkrivenog arheološkim istraživanjima 1984.–1987. godine. U novootkrivenim ostatcima kuća pronađena su popločenja od opeke i kamena, kao i otvori iz različitih faza gradnje.

Unutar zatvorske zgrade iskopane su kamene strukture za koje se smatra da su starije od regulacije Pustijerne. Jedna od njih popločena je opekama, a u tom dijelu, u nasipu su otkriveni i predromanički fragmenti doprozornika i tranzene. Nije poznato gdje su oni pohranjeni.

1.1.7. *Izveštaj konzervatorsko-restauratorskih istražnih radova zgrade ex zatvora u Dubrovniku, Ulica braće Andrijića 7*, Omega engineering, Dubrovnik, 2019., voditelji: Ivan Radonić, mag. konz. rest., Vedran Pehar, mag. konz. rest., dr. sc. Denis Vokić, doc.

U sklopu izrade konzervatorskog elaborata o zgradi bivšega zatvora (Omega engineering) provedena su restauratorska sondiranja interijera zatvora. Sonde su otvorene u prizemlju, na prvom i drugom katu te u potkrovlju. Izvedeno je 45 stratigrafskih sondi žbuka i naliča na zidovima i svodovima prostorija i hodnika te osam stratigrafskih sondi slojeva naliča na kamenim elementima.

Sonde su rezultirale podacima o žbukama i naličima, kao i o fazama gradnje od 16. do 19. stoljeća, prezentiranim u konzervatorskom elaboratu (I.1.8.).

I.1.8. Konzervatorski elaborat *Zgrada i dvorište ex zatvora, Braće Andrijića 7, Dubrovnik*, Omega engineering, Dubrovnik, 2019./2020., autorice: dr. sc. Katarina Horvat-Levaj, Jelica Peković, dipl. ing. arh.

Konzervatorski elaborat o zgradi nekadašnjeg zatvora, autorica dr. sc. Katarine Horvat-Levaj i Jelice Peković, dipl. ing. arh., izrađen je radi obnove zgrade i njezina privođenja primjerenom javnoj i kulturnoj namjeni. Nakon prethodno provedenih arheoloških (I.1.6.) i konzervatorsko-restauratorskih sondiranja (I.1.7.) uslijedila su dodatna arhivska i terenska istraživanja koja su rezultirala novim spoznajama o zgradi u kojoj su se od 16. do 19. stoljeća izmijenile namjene ubožnice za žene – hospitala, doma za djevojke – konzervatorija (1785.–1801.), bratovštine sv. Petra *in cathedra* (od 1801.), časničkog paviljona i na kraju zatvora (1817.–1983.).

Elaborat je obuhvatio pregled urbanističkog razvoja Pustijerne, analizu postojećega stanja zgrade i dvorišta, povijesno-prostorni slijed gradnje te valorizaciju i prijedlog konzervatorskih smjernica. Na temelju arhivskoga istraživanja precizno je rekonstruirana faza gradnje iz kasnog 18. stoljeća (konzervatorij), a uvidom u širi kontekst zatvorskih zgrada visoko je valorizirana posljednja faza zgrade u kojoj je 1817. godine ona prenamijenjena u zatvor. Stoga, za razliku od prethodnih prijedloga konzervatorskih smjernica (elaborat *Pustijerna*, 1984.), smjernice za obnovu iznesene u ovom elaboratu, koje je prihvatila Konzervatorska služba u Dubrovniku, podrazumijevaju čuvanje zgrade u

Pogled na arheološku zonu sa zgradom nekadašnjeg zatvora u pozadini

Arheološka zona na Pustijerni

posljednjoj fazi izgradnje. Konkretno, to znači zadržavanje malih zatvorskih prozora te čuvanje osnovne dispozicije interijera s hodnicima i nizovima ćelija. Ipak, u skladu s budućom namjenom, a imajući u vidu činjenicu da sve tri etaže (prizemlje i dva kata) imaju jednak raspored, iznesene su mogućnosti i određenih preinaka interijera, odnosno povećanja formata pojedinih prostorija.

I.2. Projekti uređenja i arhitektonski natječaji

I.2.1. Pustijerna – idejni projekt obnove, Arhitektonski projektni zavod Plan, Zagreb, 1985., voditelj: Petar Kušan, dipl. ing. arh.; suradnica: Dubravka Đurkan, dipl. ing. arh.

Na temelju konzervatorskoga elaborata *Pustijerna* (1984.) Instituta za povijest umjetnosti, a prema narudžbi Zavoda za obnovu Dubrovnika, Arhitektonski projektni zavod Plan iz Zagreba izradio je idejni projekt obnove povijesne arhitekture Pustijerne između Restićeve i Ulice za Karmenom. Za arheološku zonu na Pustijerni relevantni su idejni projekti palača u Bandurevoj ulici (kbr. 3–7), u Ulici od Pustijerne 6 te zgrade nekadašnjeg zatvora u Ulici braće Andrijića 7.

U skladu s konzervatorskim smjernicama, idejnim je projektom očuvana osnovna prostorna organizacija palača u Bandurevoj ulici, dok je u Ulici od Pustijerne 6 i nekadašnjem zatvoru tlocrtni raspored preoblikovan. Za zgrade su predviđene stambena namjena (trajno stanovanje) i apartmani (za iznajmljivanje) te javna namjena (Bandureva 3).

I.2.2. Urbanističko-arhitektonski natječaj dijela Pustijerne – Dubrovnik, Zavod za obnovu Dubrovnika, 1988.

Nakon završetka arheoloških istraživanja, Zavod za obnovu Dubrovnika raspisao je 1988. godine arhitektonski natječaj za uređenje arheološke zone na Pustijerni, odnosno gradnju novih stambenih kuća na mjestu starih. Prva nagrada nije dodijeljena, nego su dodijeljene dvije druge nagrade: arhitektonskom timu iz Zagreba (prof. dr. Marijan Hrčić, dipl.

Idejni projekt izgradnje na arheološkoj zoni, istočni blok, tlocrt prizemlja i zapadna pročelja, arhitekti Dražen Juračić i Marijan Hrčić, 1990.

ing. arh. i Dražen Juračić, dipl. ing. arh., konzultantica Katarina Horvat-Levaj) te arhitektonskom timu iz Rijeke (koji je predvodio Vladimir Grubešić, dipl. ing. arh.). Treću nagradu dobili su arhitekti Slaven Rožić i Srđan Šegvić iz Splita.

Projekt tima Hrzić – Juračić valorizirao je ostatke srednjovjekovnih i renesansnih kuća tako da je planirao novu izgradnju na zatečenim ostacima koji bi ostali vidljivi. U tom je projektu također valorizirana barokna faza arheološke zone na Pustijerni, u kojoj su okolnim kućama bili priključeni slobodni prostori na mjestu srušenih kuća. Stoga dijelovi arheološke zone, ponajprije renesansna kuća uz palače Sorkočević i Luccari u Bandurevoj ulici te prostor ispred bastiona Sv. Spasitelja, ostaju neizgrađeni. Projekt arhitekta Grubešića sadržavao je novogradnje podignute od temelja te potpunu izgrađenost novootkrivenih parcela, a sličan je pristup imao i projekt arhitekata Rožića i Šegvića. U sva tri projekta sačuvana je novootkrivena, kamenom popločena ulica.

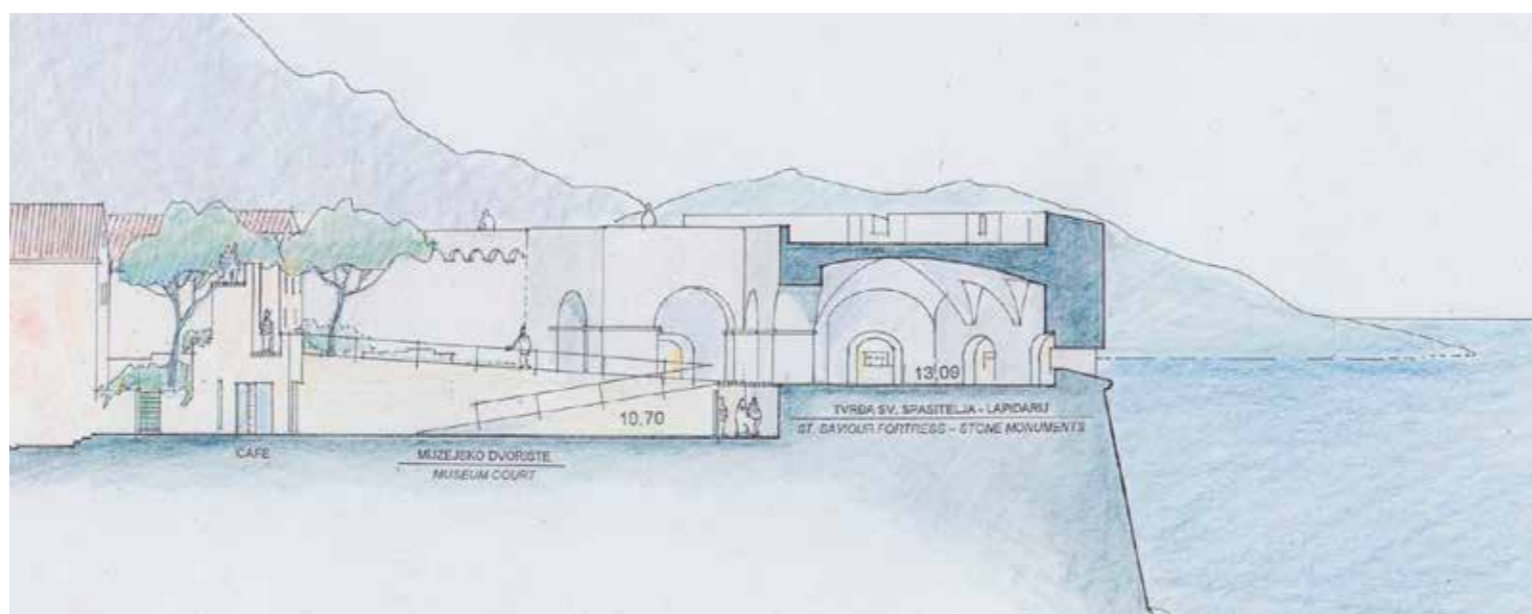
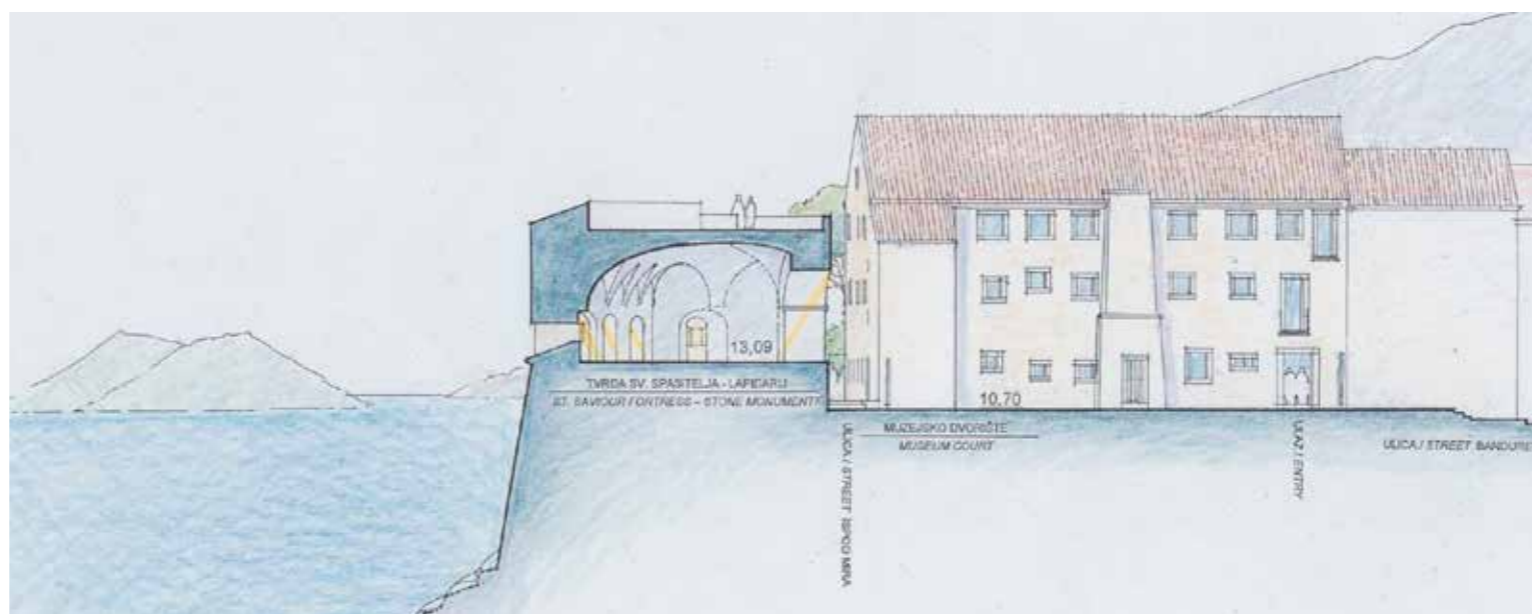
Odluka stručno-savjetodavne komisije (Marijan Kolarič, Vlado Ukrainčik, Davor Stipetić, Ante Marinović-Uzelac, Svetislav Vučenović, Berislav Šerbetić, Matko Vetma, Veselin Simović, Miljenko Domijan i Božo Letunić) bila je da se u realizaciji spoje tri nagrađena projekta, tako da tim iz Zagreba projektira istočni blok, a timovi iz Rijeke i Splita zapadni. Koordinatorom objedinjenih projekata imenovan je prof. Neven Šegvić. U projektni tim iz Zagreba uključeni su još arhitekti Mario Beusan i Jesenko Horvat.

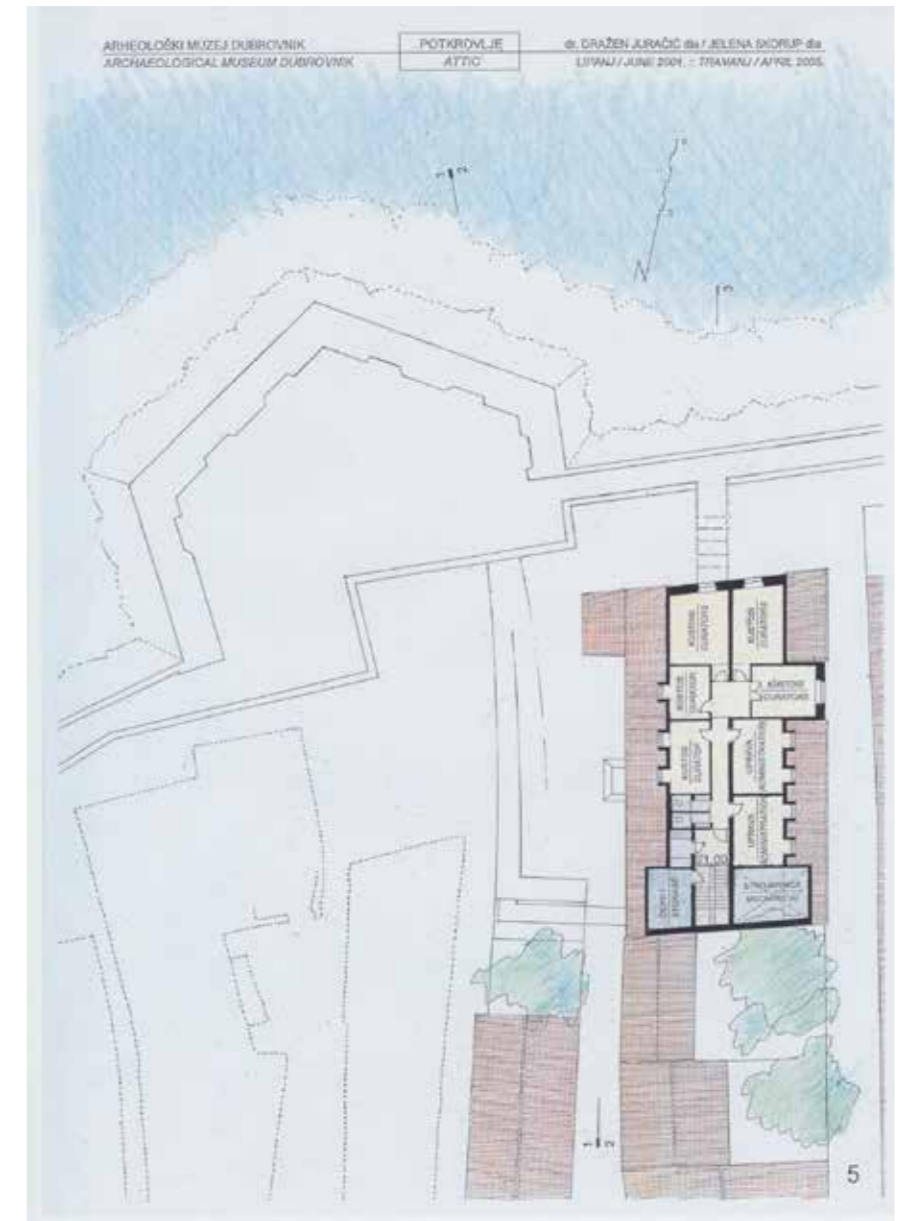
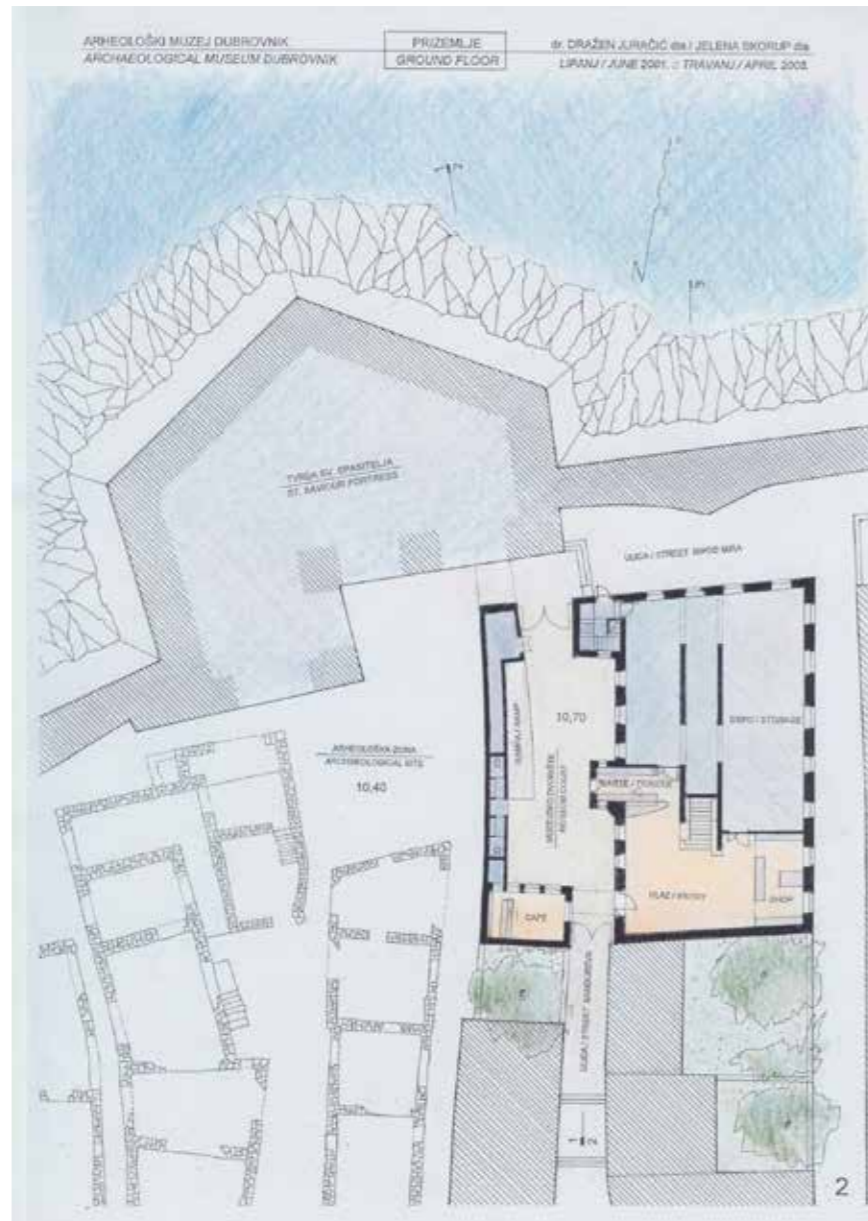
O projektima za izgradnju na arheološkoj zoni u Pustijerni objavljeni su i kritički prikazi:

KATARINA HORVAT-LEVAJ, O nekritičkoj primjeni neostilskih elemenata na obnavljanim spomenicima arhitekture u Dubrovniku, u: *Čovjek i prostor*, 4, 1990., 16–17

MARIO BEUSAN, Pustijerna će zaživjeti, u: *Čovjek i prostor*, 7–8, 1990., 27

Idejni projekt arheološkog muzeja u zgradi nekadašnje zatvora, bastionu Sv. Spasitelji i na arheološkoj zoni, presjeci, arhitekti Dražen Juračić i Jelena Skorup. 2001.–2005.

Idejni projekt arheološkog muzeja, tlocrt prizemlja, prvog kata i potkrovlja zgrade nekadašnjeg zatvora, arhitekti Dražen Juračić i Jelena Skorup. 2001.–2005.

KATARINA HORVAT-LEVAJ, *Obnova arheološke zone na Pustijerni, u: Čovjek i prostor, 7–8, 1990., 28–29.*

Realizaciju nagrađenih projekata, kao i cjelokupno uređenje Pustijerne zaustavio je Domovinski rat i agresorovo izravno raketiranje Dubrovnika, započeto 6. prosinca 1991. godine.

1.2.3. Projekt arheološkoga muzeja, 2001.–2005., dr. sc. Dražen Juračić, Jelena Skorup Juračić, dipl. ing. arh.

Početkom 21. stoljeća aktualizirala se ideja uređenja arheološke zone na Pustijerni, ali na radikalno drukčiji na-

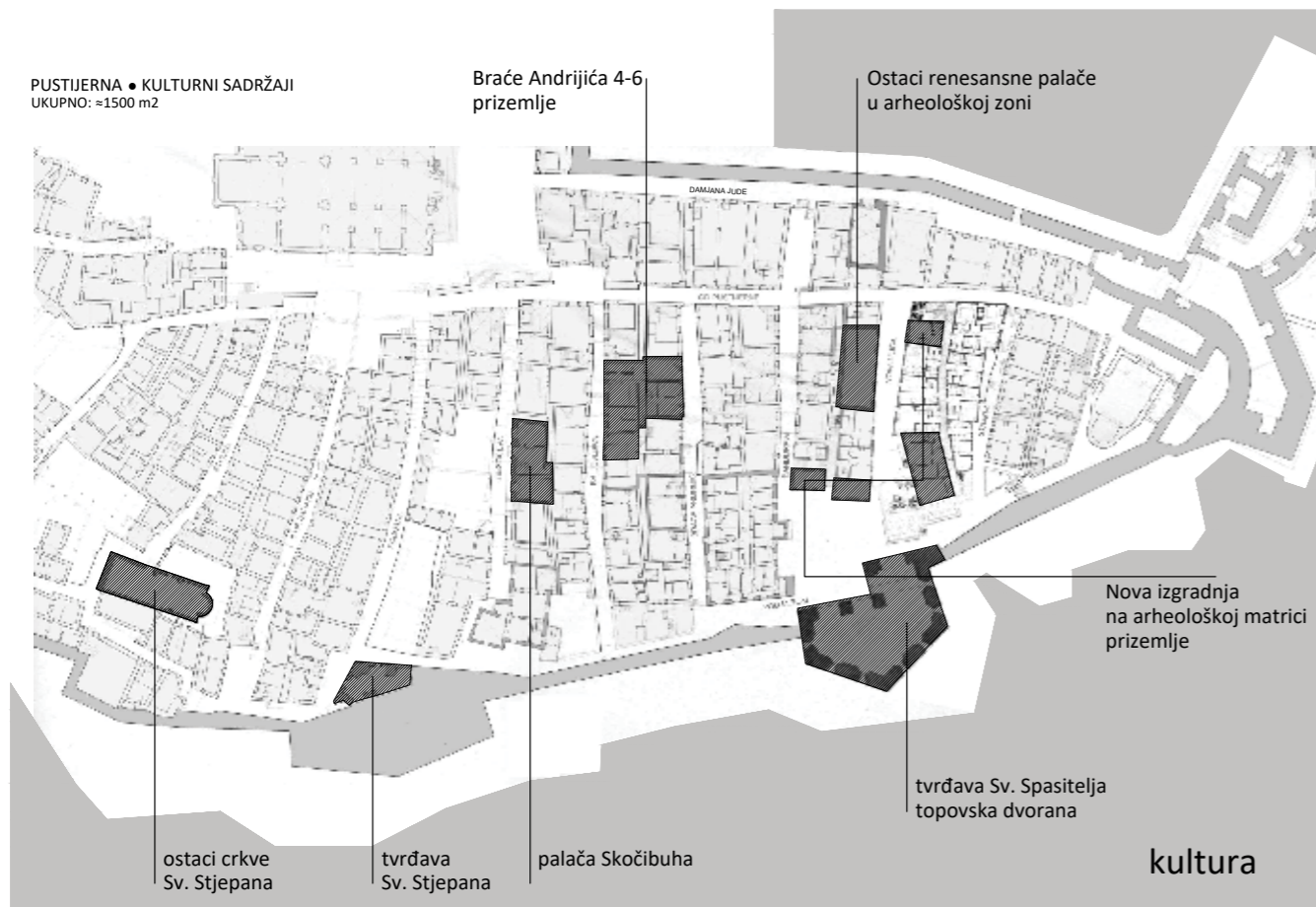
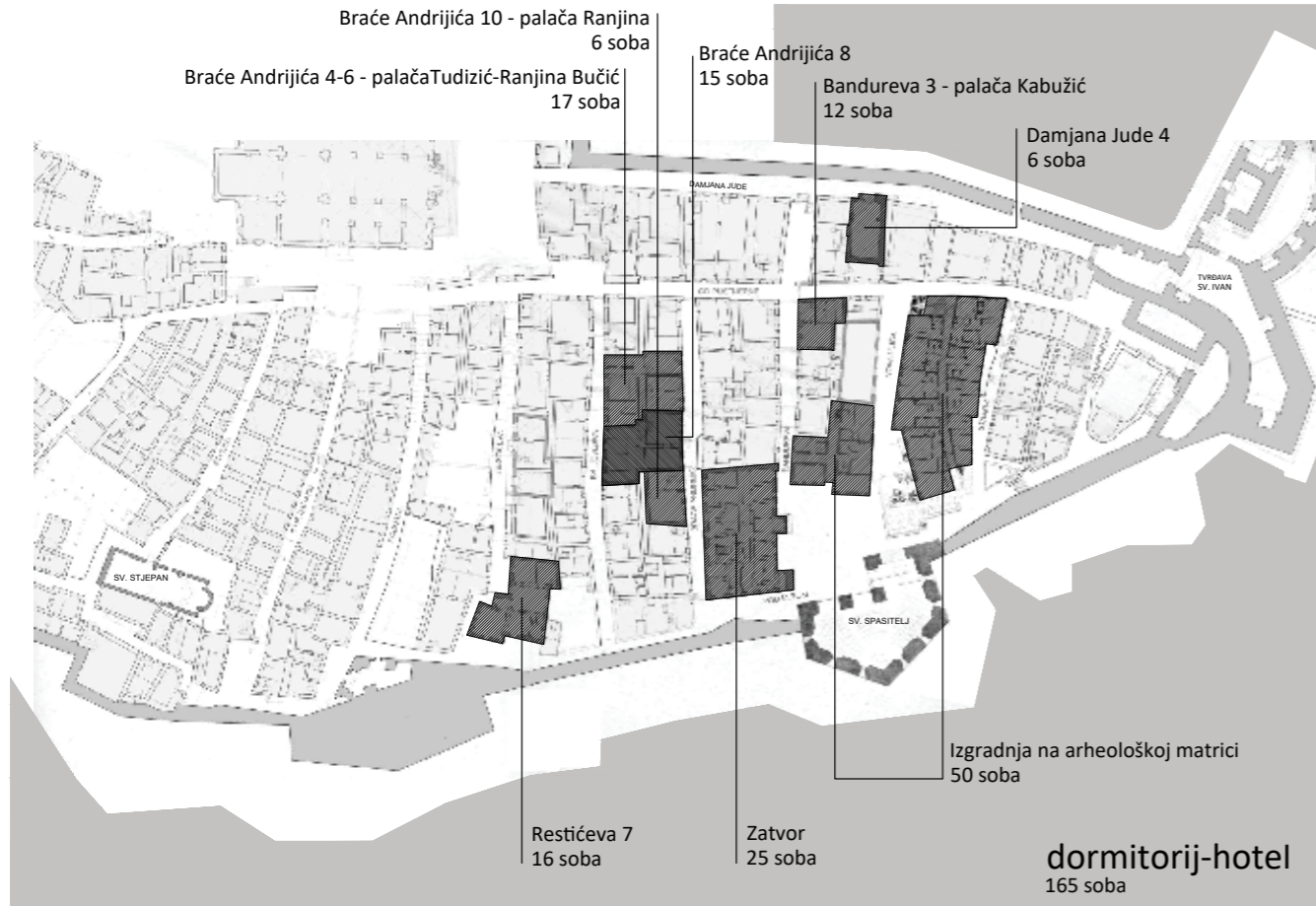
čin od predratnoga arhitektonskog natječaja – uređenjem arheološkog parka. Na inicijativu djelatnice Dubrovačkih muzeja, Jelice Peković, dipl. ing. arh., arhitekti iz Zagreba (Dražen Juračić i Jelena Skorup Juračić) izradili su idejni projekt preuređenja zgrade nekadašnjeg zatvora i bastiona Sv. Spasitelja u arheološki muzej, čiji je sastavni dio činila i arheološka zona, odnosno ostatci srednjovjekovnih i renesansnih kuća i popločena ulica.

Prema konzervatorskim smjernicama iz elaborata *Pustijerna* (1984.), interijer zatvora u cijelosti je preoblikovan,

uz postavljanje novih razina podova te formiranja rampi i velikih izložbenih dvorana. Na vanjštini su sačuvani mali zatvorski prozori. Bastionu Sv. Spasitelja vraćen je izvorni izgled otvaranjem velikih lučnih otvora prema arheološkoj zoni te uklanjanjem naknadnih pregradnih zidova koji su usitnili nadsvođeni jedinstveni prostor tvrđave.

Ni taj projekt nije realiziran.

1.2.4. Projekt atomiziranog hotela, 2008.–2011., Jelena Skorup Juračić, dipl. ing. arh., Dražen Juračić, dipl. ing. arh.

Studija prostornog potencijala
 Pustijerne u funkciji
 studentskog dormitorija /
 hotela, arhitekti Jelena Skorup
 i Dražen Juračić, 2009.

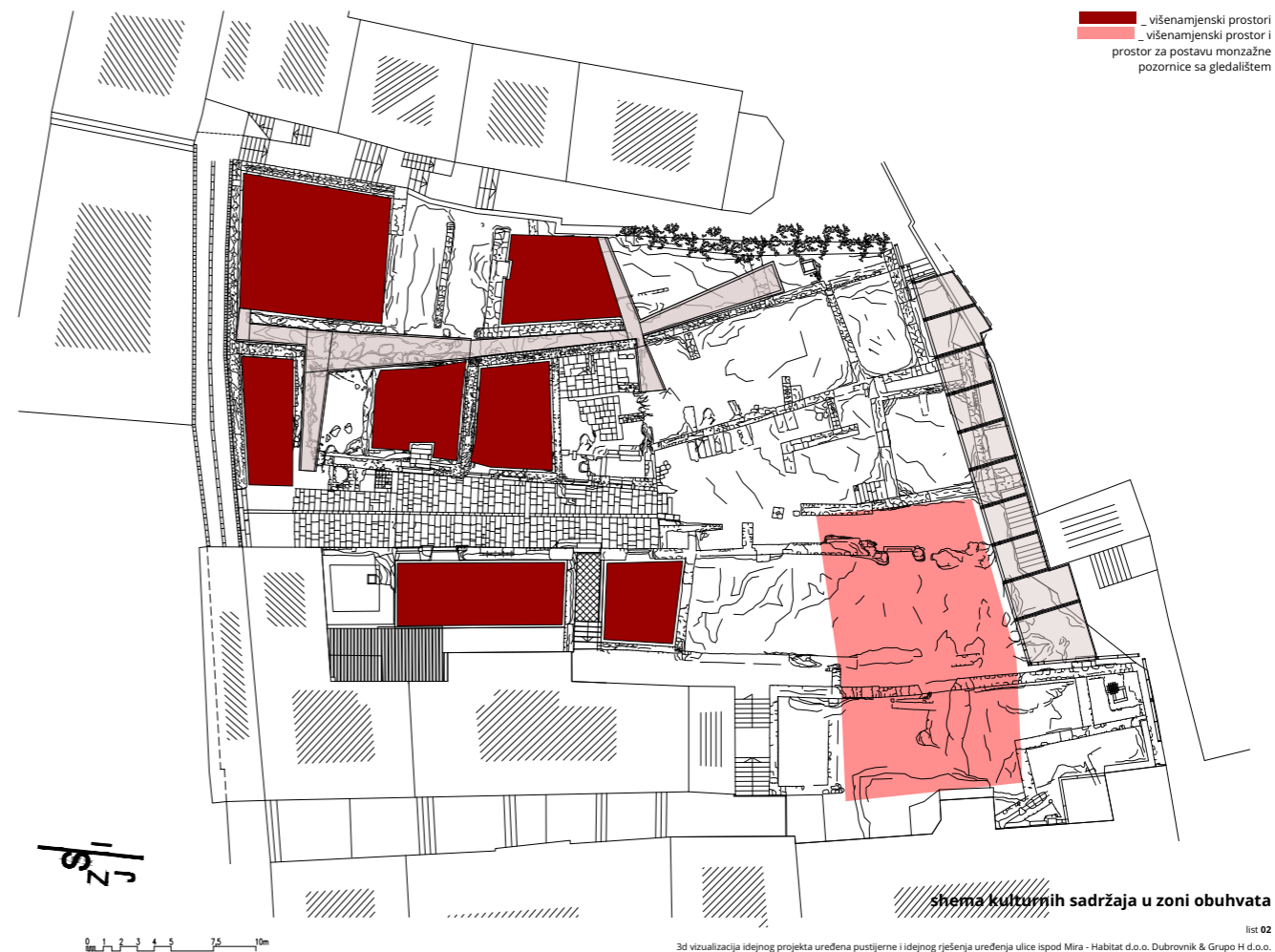
Studija prostornog potencijala
 Pustijerne u funkciji kulture,
 arhitekti Jelena Skorup i
 Dražen Juračić, 2009.

Studija prostornog potencijala
 Pustijerne u funkciji javnih i
 servisnih sadržaja (prizemlje),
 arhitekti Jelena Skorup i
 Dražen Juračić, 2013.

Arheološka zona, s cijelim područjem Pustijerne, od Restičeve ulice do Ulice za Karmenom, uključena je 2008.–2011. godine u istraživanje potencijala tipa atomiziranog hotela, kao modela za revitalizaciju povijesnih jezgara. Istraživanje, koje je pratila izrada idejnog projekta, proveli su arhitekti Jelena Skorup Juračić i Dražen Juračić. Riječ je bila o novom tipu hotela, nastalog dekompozicijom tradicionalnog hotela na funkcionalne dijelove. Izvan sezone,

Prijedlog privremenog uređenja arheološkog lokaliteta na Pustijerni, arhitekti Nađa i Nikola Nađ, 2009., shema prezentacije arheološkog lokaliteta

Prijedlog privremenog uređenja arheološkog lokaliteta na Pustijerni, arhitekti Nađa i Nikola Nađ, 2009., shema kulturnih sadržaja

prostori preuređeni u hotele transformirali bi se u studentske domove. Navedenu fleksibilnost omogućile bi neinvazivne i reverzibilne metode preuređenja interijera. Ekonomsko pokriće bilo bi riješeno davanjem kuća u koncesiju privatnom investitoru na određen broj godina. Dio atomiziranog hotela trebala je postati i nova izgradnja na Pustijerni, koja bi se gradila prema projektima odabranima na arhitektonskom natječaju iz kasnih osamdesetih godina. Ukupno, za cijelu Pustijernu predviđeno je 165 soba različitih veličina i oblika te brojni prostori za kulturne aktivnosti.

Projekt atomiziranog hotela nije realiziran.

Istraživanje i projekti za atomizirani hotel na Pustijerni objavljeni su u:

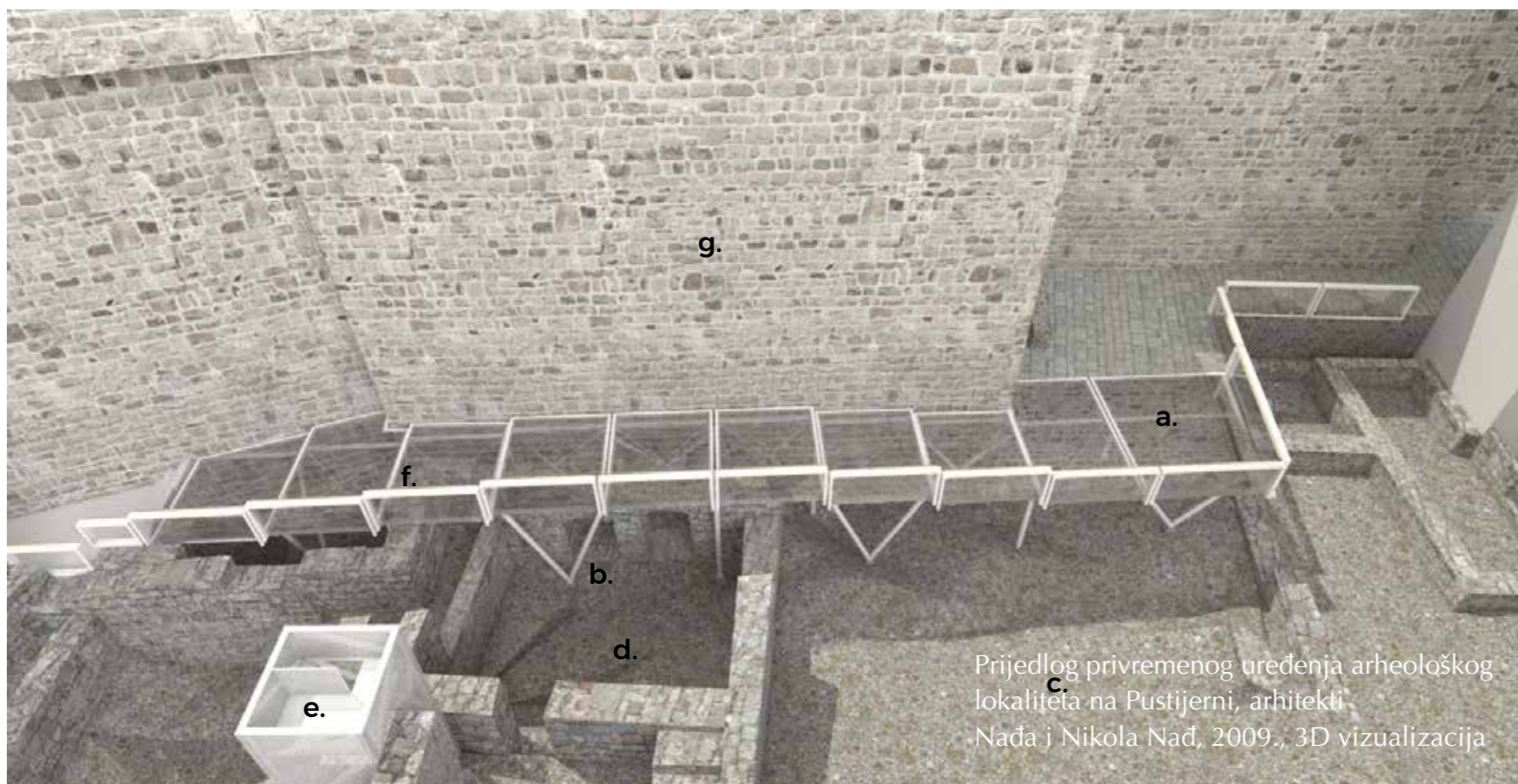
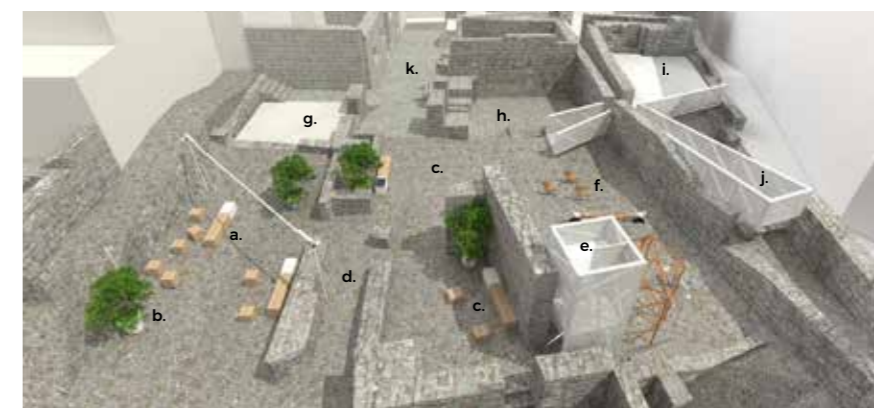
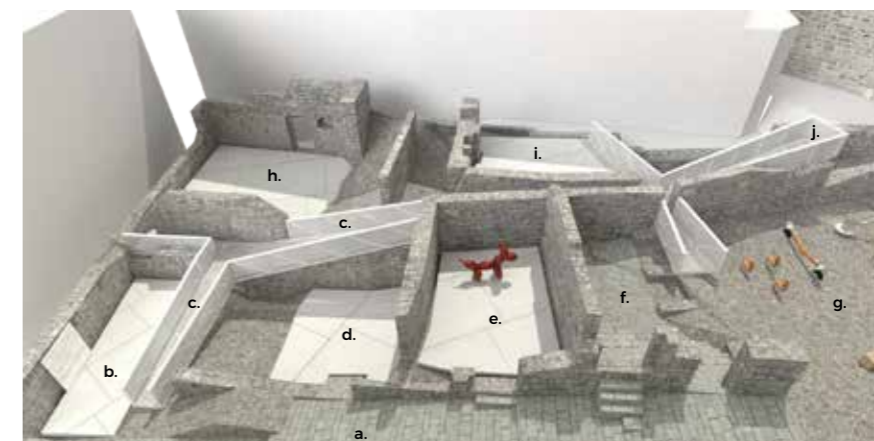
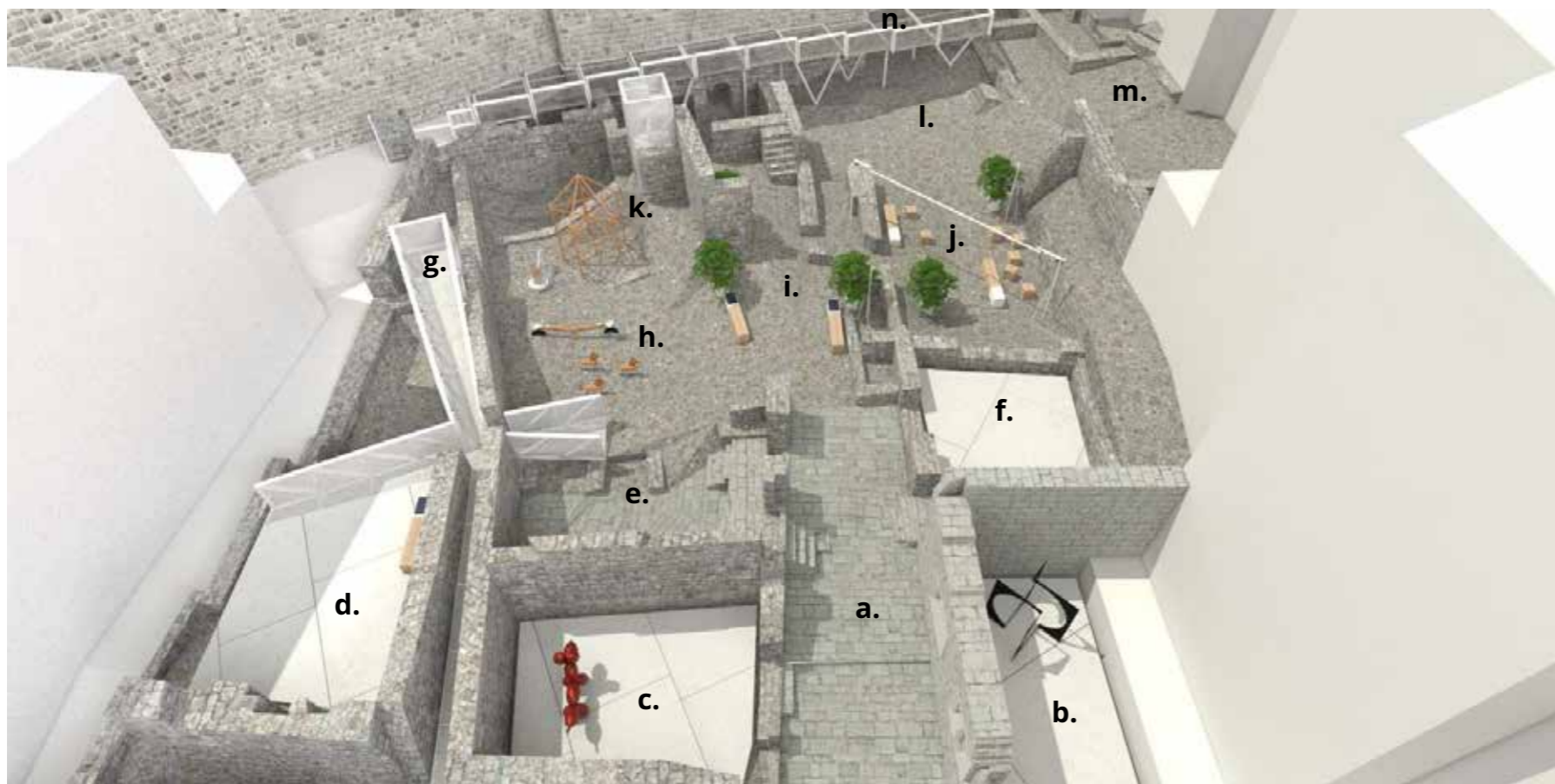
JELENA SKORUP JURAČIĆ, Revitalizacija Pustijerne u Dubrovniku – Prijedlog modela »raspršenog hotela«, u: *Prostor*, 18, 2/40 (2010.), 398–411

JELENA SKORUP, *Atomizirani hotel. Novi tip hotelske arhitekture u revitalizaciji grada ili krajolika*, ArTresor naklada, Zagreb, 2020.

1.2.5. Prijedlog privremenog uređenja arheološkog lokaliteta na Pustijerni, Habitat, Dubrovnik, 2009., Nađa Nađ, dipl. ing. arh., Nikola Nađ, dipl. ing. arh.

Na narudžbu Zavoda za obnovu Dubrovnika, arhitekti iz projektnog biroa Habitat – Nađa i Nikola Nađ, uz suradnju krajobrazne arhitektice Urške Podlogar i apsoluta

arhitekture Srđana Nađa, izradili su *Prijedlog privremenog uređenja arheološkog lokaliteta na Pustijerni*. Osnovno polazište bila je konzervacija i prezentacija zidnih struktura te stavljanje lokaliteta u funkciju gradskih sadržaja. Ponajprije su se u obzir uzele potrebe lokalnog stanovništva, tako da je predložena kontrolirana javna namjena, koja je uključivala dječje igralište i klupe za odmor, ali i mogućnost održavanja izložbi i manjih predstava. Lokalitet je trebao biti ograđen, s glavnim ulazom iz Ulice od Pustijerne, a obilazak bi bio omogućen preko staza izrađenih od čelične teleskopske konstrukcije. Projektom je predviđena opskrba lokaliteta električnom strujom. Unutar takve koncepcije, od osobite je važnosti bila ponovna uspostava ulice Ispod mira, čija je rekonstrukcija planirana u dvije faze. Najprije,

kao privremeno rješenje izveo bi se pješački plato na drvenoj potkonstrukciji, a zatim bi se, kao konačno rješenje, rekonstruirala ulica na površini prije arheoloških iskapanja. Preduvjet za takav zahvat, koji zahtijeva zatrpavanje dijela arheoloških iskopina, bilo bi dodatno arheološko sondiranje uz bastion Sv. Spasitelja. Prijedlog uređenja ostao je nerealiziran, uz izuzetak arheoloških iskapanja uz bastion izvedenih 2017. godine (vidjeti I.1.5.).

I.2.6. Projekt POS-ovih stanova na arheološkoj zoni u Pustijerni, 2010.

Na inicijativu Hrvatske narodne stranke (Radimir Čačić) i u suradnji s Gradom Dubrovnikom (Dubravka Šuica, gradonačelnica), 2010. godine razmatrala se ponovno mogućnost gradnje interpolacija na arheološkoj zoni, ovaj put isključivo stambene namjene unutar Programa poticajne stanogradnje (POS). Konzultiralo se s nagrađenim projektantima te su oni zamoljeni da svoje projekte modificiraju prema navedenoj svrsi. Dogovor nije postignut i od projekta se odustalo.

I.3. Izvedeni zahvati

I.3.1. Zaštitni radovi na arheološkoj zoni, Dubrovački muzeji, 2010., Ivona Michl, dipl. arheolog

U listopadu i studenome 2010. godine Zavod za obnovu Dubrovnika obavljao je pod nadzorom Arheološkoga muzeja Dubrovačkih muzeja radove zaštite na arheološkom lokalitetu na Pustijerni. Izvedena je konzervacija i konsolidacija pojedinih objekata te je cjelokupni prostor očišćen od trave i smeća. Na pojedinim mjestima podovi su prekriveni geotekstilom i nasuti šljunkom. Tako je zaštićen i relativno dobro sačuvan pod od terakote u prostoriji nasuprot renesansnoj palači (a).

Zgrada nekadašnjeg zatvora, istočno pročelje tijekom obnove krova 2022.

Zgrada nekadašnjeg zatvora, krov tijekom obnove 2022.

U renesansnoj palači izvedene su tri manje sonde (u južnom uglu, uz glavni ulaz te ispod otvora cisterne u istočnom uglu palače). U cisterni je pronađen kameni kanal koji je služio za odvodnju oborinskih voda. Pod palače je poravnat, prozori zapunjeni klesanim kamenom, a sekundarno ugrađeni kapitel izvađen i pohranjen u Arheološkom muzeju.

1.3.2. Obnova zgrade zatvora, Zavod za obnovu Dubrovnika, 2022./2023.

U organizaciji Zavoda za obnovu Dubrovnika 2012. godine izvedena je konstrukcijska sanacija zgrade nekadašnjeg zatvora injektiranjem i zategama. Zavod za obnovu, kao naručitelj, također je inicirao energetska obnovu zgrade koja je obuhvatila sanaciju krovišta, izmjenu vanjske stolarije te izradu nove žbuke na južnom bočnom pročelju i istočnom začelju. Unutar tih radova, koji su se odvijali tijekom 2022. i 2023. godine, u potpunosti je uklonjena stara konstrukcija krovište te je izvedeno novo drveno krovište s pokrovom od kupa kanalice pri čemu su zadržani zatečeni krovni prozori.

KATARINA HORVAT-LEVAJ

ODREĐENJE
PROSTORA I
FUNKCIONALNE
CJELINE BUDUĆEGA
ARHEOLOŠKOG
MUZEJA

Pogled na Pustijernu sa sjeveroistoka

Funkcionalne cjeline budućega arheološkog muzeja Dubrovačkih muzeja čine arheološka zona, predviđena za arheološki park, nekadašnja zgrada zatvora, u kojoj bi bile smještene izložbene prostorije trajnog postava i uredi djelatnika, te bastion Sv. Spasitelja, namijenjen dvorani za povremene izložbe (površine svih triju cjelina iskazane su u mapi 2 ovog konzervatorskog elaborata).

II.1. Arheološka zona

II.1.1. Arheološka zona u kontekstu prostornoga razvoja Pustijerne

Za valorizaciju arheološke zone i prijedlog njezina uređenja potrebno je osvrnuti se ukratko na prostorni razvoj Pustijerne. Kao što je poznato, predio Pustijerna unutar grada navodi, još u prvoj polovici 10. stoljeća, spis Konstantina Porfirogeneta *De administrando imperio*. Spominjući naseljavanje izbjeglica iz Epidaura, bizantski car jasno razlučuje tri faze razvoja grada: »Oni ga sagrađe najprije kao mali grad, a poslije toga opet kao veći, a poslije toga prošire mu bedem, dobivši tako grad koji im omogućuje da se postepeno šire i množe... U istom gradu u hramu sv. Stjepana, koji je u sredini grada, počiva sv. Pankracije.«¹ S obzirom na položaj crkve sv. Stjepana, na zapadnom rubu Pustijerne, svi se istraživači urbogeneze Dubrovnika slažu da je u 10. stoljeću već bio izgrađen cijeli jugoistočni poluotok, koji svoj naziv Pustijerna, od *post terra* (iza utvrđenoga grada),² duguje upravo statusu podgrađa najstarije utvrđene

Pustijerna, tlocrt prizemlja, izvadak iz tlocrta grada (planoteka Instituta za povijest umjetnosti, 1972.) s tlocrtom arheološke zone dodanim nakon završetka istraživanja 1987., arhitektonska snimka: Ivan Tenšek

1 KONSTANTIN PORFIROGENET, *De administrando imperio*, (prir.) Ferdo Šišić, Dubrovnik, 1929. Usporediti također: LUKŠA BERITIĆ, *Urbanistički razvitak Dubrovnika*, Zagreb, 1958.; NADA GRUJIĆ, *Dubrovnik – Pustijerna*, istraživanje jednog dijela povijesnog tkiva grada, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 10 (1986.), 7. Ovdje se koristi i dio teksta objavljen u elaboratu: *Zgrada i dvorište ex zatvora, Braće Andrijića 7, Dubrovnik*, autorice: dr. sc. Katarina Horvat-Levaj, Jelica Peković, dipl. ing. arh., suradnici: Luka Peković, dipl. ing. arh., Ana Blagus, mag. arh., Omega engineering, d.o.o., Dubrovnik, 2019./2020.

2 Odnosno, prema nazivu sporednih gradskih vrata – *portula, postera, posterula, posterna, pustijerna*. Usporediti: PETAR SKOK, *Les origines*

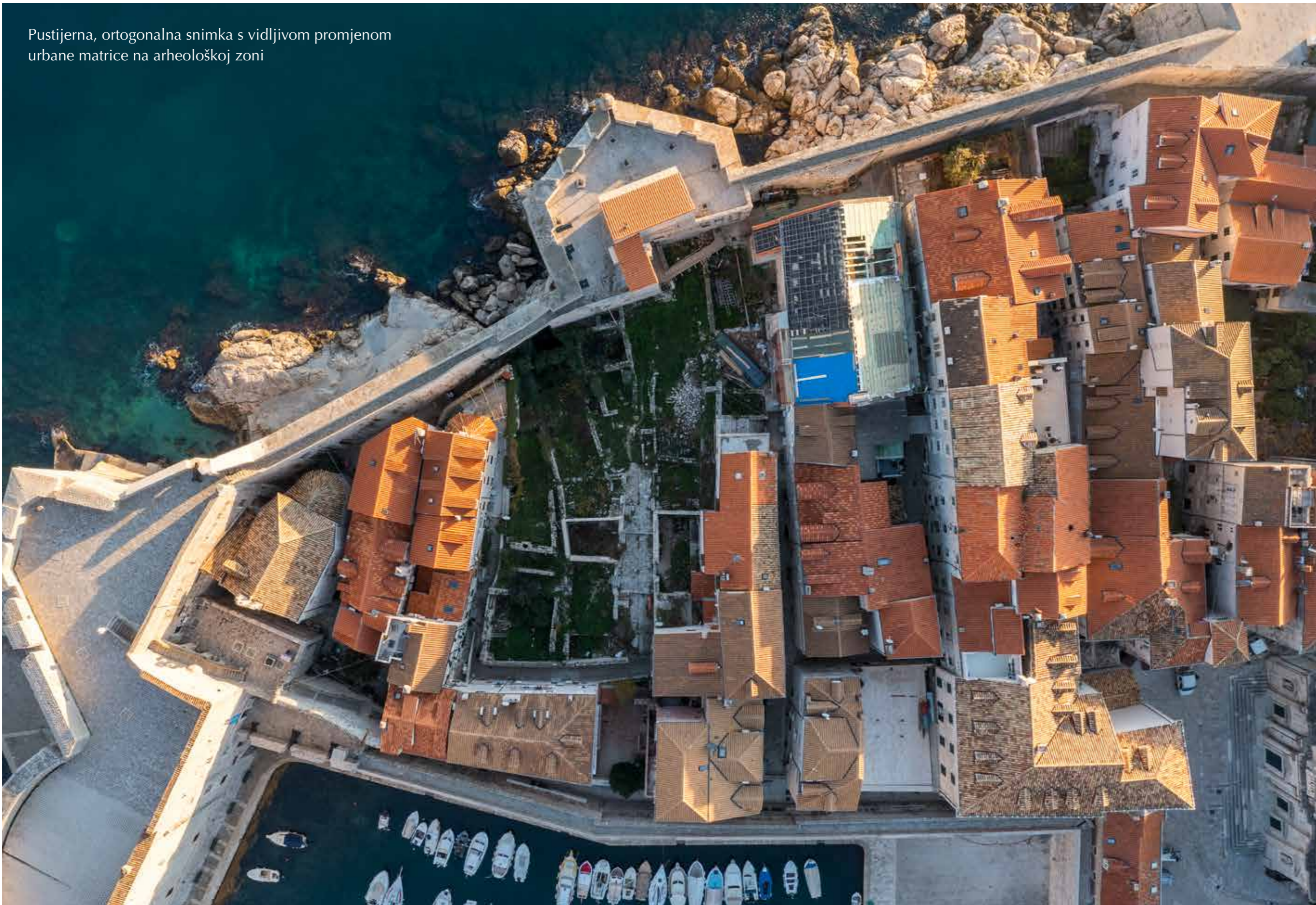
jezgre. Činjenica da je blizina luke privukla i imućni sloj dubrovačkoga društva – još 1222. godine spominje se kuća rodonačelnika Gundulića, sagrađena vjerojatno u 12. stoljeću – rezultirala je razmjerno ranom regulacijom gradskoga tkiva Pustijerne.³ Južno od uzdužne komunikacije, današnje Ulice od Pustijerne, koja je trasirana od gradskih

de Raguse, Slawa, knj. 10, Prag, 1931., 3, 466.

3 GRUJIĆ (bilj. 1), 7.

vrata prema crkvi sv. Ivana i položaju istoimene kule na vrhu poluotoka, nanizane su usporedne poprečne ulice i spomenuti dvostruki nizovi kuća odvojeni kanalom – *klončinom*, koji svojom pravilnošću svjedoče da je riječ o planskoj regulaciji grada. Srednjovjekovni nizovi kuća protezali su se sve do južnoga gradskog zida, a potkraj 14. stoljeća uz zidine trasirana je ulica Ispod mira. Sjeverno od Ulice od Pustijerne, prema luci, bile su u srednjem vijeku nanizane kuće-kule (niz *sub varicos*), koje gradnjom gradskoga

Pustijerna, ortogonalna snimka s vidljivom promjenom
urbane matrice na arheološkoj zoni

Pogled na novootkrivenu ulicu

zida 1470. godine gube svoju obrambenu funkciju.⁴ Rezi-dencijalni, aristokratski karakter Pustijerne u srednjem vi-jeku potvrđuju najstarije očuvane vlasteoske kuće i palače s romaničkim i gotičkim stilskim elementima. Tradicija se nastavlja i u doba renesanse, kad je na tom području po-dignuto nekoliko najreprezentativnijih građevina toga stil-skog razdoblja u Dubrovniku.⁵

No navedena pravilna matrica s reprezentativnim kućama ne proteže se cijelom Pustijernom. Posljednji dvostruki niz

4 BERITIĆ (bilj. 1). Usporediti također: KATARINA HORVAT-LEVAJ, Problemi interpolacija u nizu „sub varicos“ na Pustijerni u Dubrovniku, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 14/15, 1988./1989., 97–109.

5 Više o tome u: NADA GRUJIĆ, *Kuća u Gradu, Studije o dubrovačkoj stambenoj arhitekturi 15. i 16. stoljeća*, Dubrovnik, 2013., 59–90, 177–194.

Pogled na renesansnu palaču

između Stajeve i Ulice za Karmenom drukčije je usmje- ren te je izgrađen razmjerno jednostavnim kućama. Arhe- ološka istraživanja 1984.–1987. godine pokazala su da se promjena u urbanoj matrici dogodila upravo na mjestu da- našnje arheološke zone.⁶ Dok zapadni niz novootkrivenih

6 *Arheološka istraživanja na Pustijerni 1984.–1987.*, voditelj istraživa- nja: Željko Rapanić, suradnici: Romana Menalo, Loren Ligorio, Lana Milošević Đerek, Dubrovnik, 1987.

kuća čini s nizom kuća u Bandurevoj ulici pravilni blok sa središnjom klončinom, istočni blok ima u svom južnom di- jelu razmjerno nepravilni vanjski obris i raspored čestica. U zapadnom bloku otkrivena je renesansna palača, no ostatci kuća u istočnom bloku nemaju specifična stilska obilježja. Činjenicu, pak, da novootkrivena ulica ne ide ravnim to- kom sve do zidina, nego da se na tom mjestu nalazi kuća b, uz čiju zapadnu bočnu stranu tek uži prolaz omogućuje

Pustijerna na veduti Dubrovnika s okolicom iz sredine 17. stoljeća, Dubrovački muzeji – Knežev dvor (u nizu *sub varicos* prikazana je crkva sv. Tome)

Pustijerna na veduti Dubrovnika iz sredine 17. stoljeća (kopiija iz 19. stoljeća), franjevački samostan Male braće (u nizu *sub varicos* prikazana je crkva sv. Tome)

vezu ulice s prostorom iza zidine, treba usporediti s Restićevom ulicom na Pustijerni, koja je na oba kraja, po svemu sudeći, bila zatvorena kulama ili nekim drugim građevinama slične namjene.

Osim datacije navedene renesansne palače (a)⁷ u zapadnom nizu u 16./17. stoljeće, što posebno potvrđuje osebujna arhitektonska plastika, odnosno profilacije, te datacije jednostavne kuće (b)⁸ u istočnom nizu u isto i nešto starije razdoblje, arheološka istraživanja nisu dala pouzdan odgovor o kakvim je strukturama riječ. Štoviše, kako je već spomenuto, ostatci samostana benediktinki i crkva sv. Tome, sv. Teodora i Sv. Spasitelja, koje dokumenti spominju na toj lokaciji,⁹ nisu pouzdano utvrđeni.

7 Oznaka palače u izvješćima arheoloških iskopavanja 1984.–1987.

8 Isto.

9 LUKŠA BERITIĆ, Ubikacija nestalih građevinskih spomenika u Dubrovniku, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 10 (1956.), 15–83.

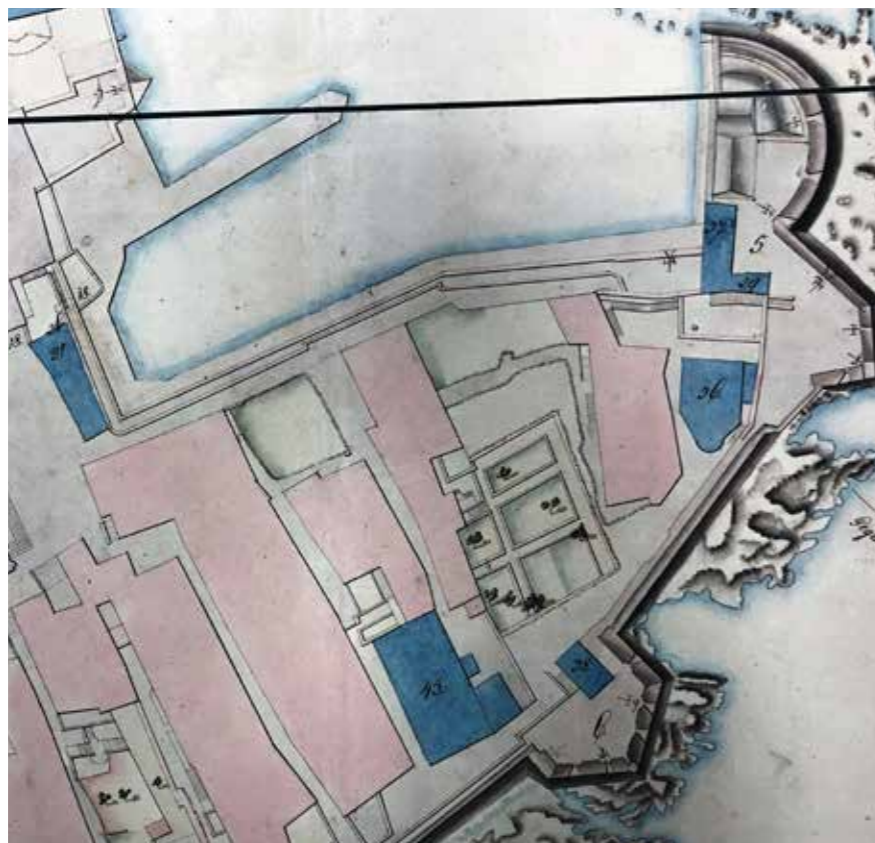
No ovom prigodom valja iznijeti pretpostavku da je navedena promjena urbane matrice izazvana upravo drukčijim značajkama istočnog dijela arheološke zone, odnosno samostanskom namjenom navedenih kuća. S obzirom na vrijeme benediktinske gradnje (spominje se od 1234.¹⁰ do 1667. godine) te činjenicu da je to bio ženski samostan, ne bi se moglo ni očekivati neko pravilno četverokrilno zdanje s klaustrumom. Srednjovjekovni ženski samostani, iz sigurnosnih razloga obavezno smješteni unutar zidina, nerijetko su se sastojali tek od nekoliko povezanih kuća. Svjedoče to ponajprije komparativni primjeri samostana benediktinki u Dubrovniku, kao što su Sv. Andrija i Sv. Marko u jugozapadnom dijelu grada, ali i samostanski sklopovi u drugim gradovima, poput najstarijih faza gradnje samostana benediktinki sv. Andrije u

10 U oporuci Ivana i Dobroslave Gundulić. BERITIĆ (bilj. 9), 12 prema: *Codex diplomaticus III*, (prir.) Tadija Smičiklas, Zagreb, 1905., 399, 402. Usporediti također: IVAN OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. II, Split, 1964., 480–481.

Rabu.¹¹ To potvrđuje i opis Stjepana Gradića u pismu Senatu od 7. svibnja 1667. godine, u kojem navodi da je samostan sv. Tome sličniji kući nego samostanu: ... *ma è edificio angusto et in forma di casa piuttosto privata che di convento...*¹² Da je samostan zauzimao ne samo prostor južno od Ulice od Pustijerne nego i sjeverno, sve do staroga gradskog zida u

11 O ženskim benediktinskim samostanima u Dubrovniku više u: ZEHRA LAZNIBAT – MLADEN OBAD ŠČITAROCI, Gradski predjel »Na Andriji« u povijesnoj jezgri Dubrovnika. Prostorni razvoj i urbanistička obilježja, u: *Prostor*, 26 (2018.), 52–67; ANA MARINKOVIĆ – ZEHRA LAZNIBAT, Monastic enclosure as urban feature: Mapping conventual complexes vs. public space in early modern Dubrovnik, u: *Mapping urban changes – Mapiranje urbanih promjena*, (ur.) Ana Plosnić Škarić, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2018., 196–219. O samostanu benediktinki u Rabu usporediti: KATARINA HORVAT-LEVAJ, Samostan benediktinki sv. Andrije na Rabu, prilog povijesti gradnje, u: *Prostor*, 27/2 (2019.), 192–207.

12 Pisma opata Stjepana Gradića Dubrovčanina Senatu Republike Dubrovačke od godine 1667. do 1683., u: *Monumenta spectantia*, vol. XXXVII., Zagreb, 1915. (ur. Đuro Körbler).

Vrt na Pustijerni na katastarskoj karti Dubrovnika iz 1816.,
Ratni arhiv u Beču

luci, upućuje dokument iz 1412. godine koji dopušta probijanje triju prozora samostana u gradskom zidu.¹³ Pisani izvori spominju dogradnje samostana 1315., 1494. i 1514., kao i zahvate na crkvi 1380. te ponovno 1439. godine, kad se dopušta redovnicama da crkvu povise do lukova obilaznog hodnika zidina.¹⁴ Da je bila riječ o zidu prema luci, odnosno da se crkva sv. Tome nalazila na potezu uz luku (niz *sub varicos*) upućuju prikazi pročelja crkve na vedutama Dubrovnika iz vremena prije velike trešnje 1667. godine.¹⁵

13 BERITIĆ (bilj. 9), 79 prema: *Reformationes* 34, 44. Usporediti također: GRUJIĆ (bilj. 1), 12.

14 BERITIĆ (bilj. 9), 30, 70 prema: DADU, *Acta Consilii Minorum* 6, 260; DADU, *Acta Consilii Rogatorum* 7, 36.

15 Veduta Dubrovnika s okolicom, sredina 17. stoljeća, Dubrovački muzeji – Knežev dvor; Veduta Dubrovnika, sredina 17. stoljeća, Društvo prijatelja dubrovačke starine; Veduta Dubrovnika, sredina 17. stoljeća (kopija iz 19. stoljeća), franjevački samostan Male braće.

Vrt na Pustijerni na katastarskoj karti Dubrovnika iz 1837.,
Državni arhiv u Splitu, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju

Rušenje kuća današnje arheološke zone u potresu 1667. godine te zatrpavanje njihovih ostataka i ulice, također nije izuzetak ni na Pustijerni ni u gradu. Na taj su način nakon potresa sanirane parcele na kojima nije bilo potrebe za gradnjom kuća. Kad je u pitanju Pustijerna, neizgrađene parcele nalazimo u nizu između Ulice od Pustijerne i Ulice kneza Damjana Jude (*sub varicos*), u bloku između Bandureve i Ulice braće Andrijića te napose u bloku između Restičeve i Stuline ulice. No prostor vrta na navedenoj arheološkoj zoni ističe se s jedne strane veličinom jer nije formiran kao većina takvih prostora samo unutar jednog bloka, nego obuhvaća dva bloka i ulicu, a s druge strane prostornom organizacijom. Ne samo stare karte, ona iz 1816., katastarska karta iz 1837. ili pak karte iz 1869. i 1872. godine,¹⁶ nego i arheološka istraživanja, pokazali su

16 DAOS, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju; Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv (OeStA/KA). Objavljeno u elaboratu *Zgrada i dvorište ex*

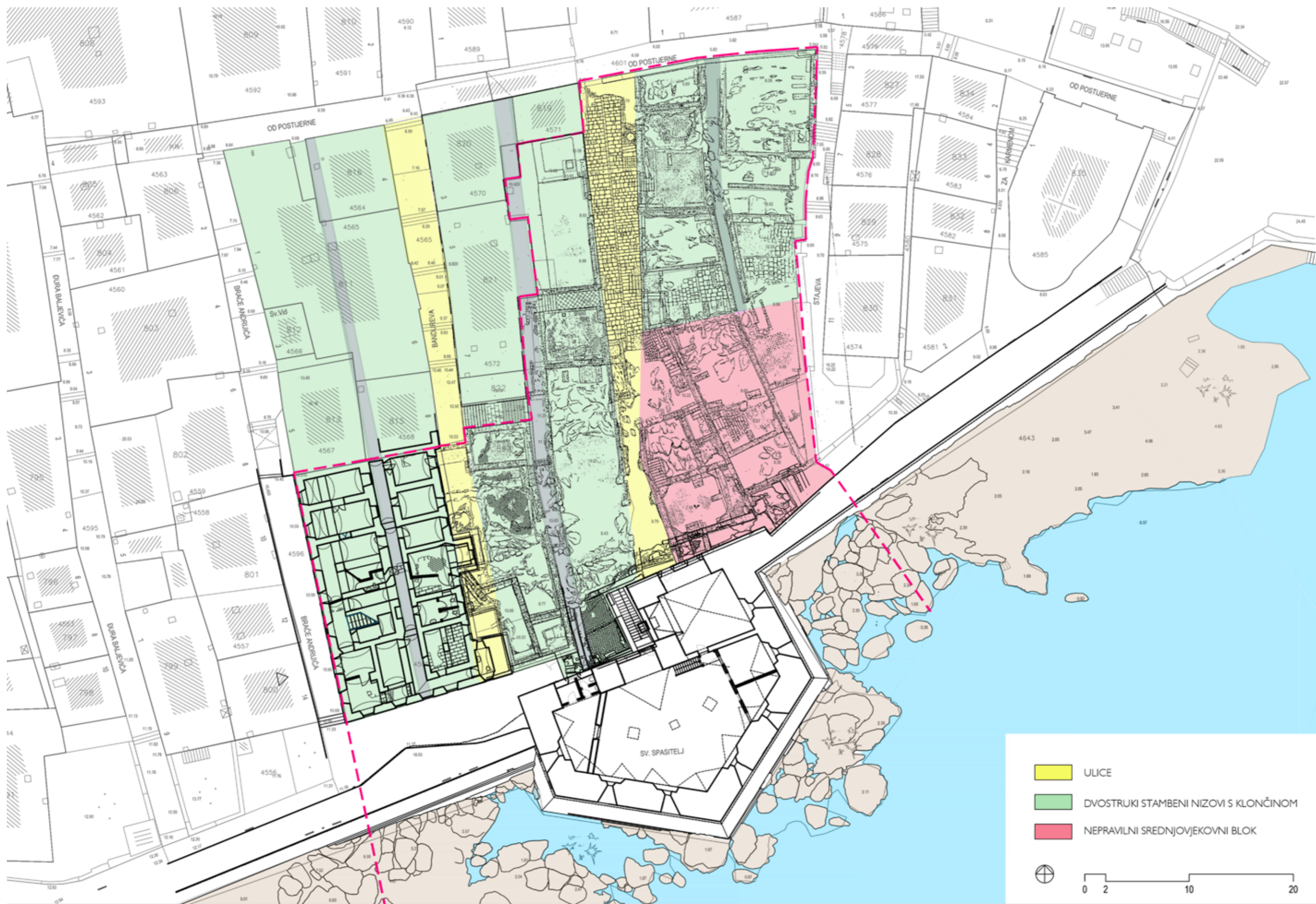
Vrt na Pustijerni na katastarskoj karti Dubrovnika iz 1872.,
Ratni arhiv u Beču

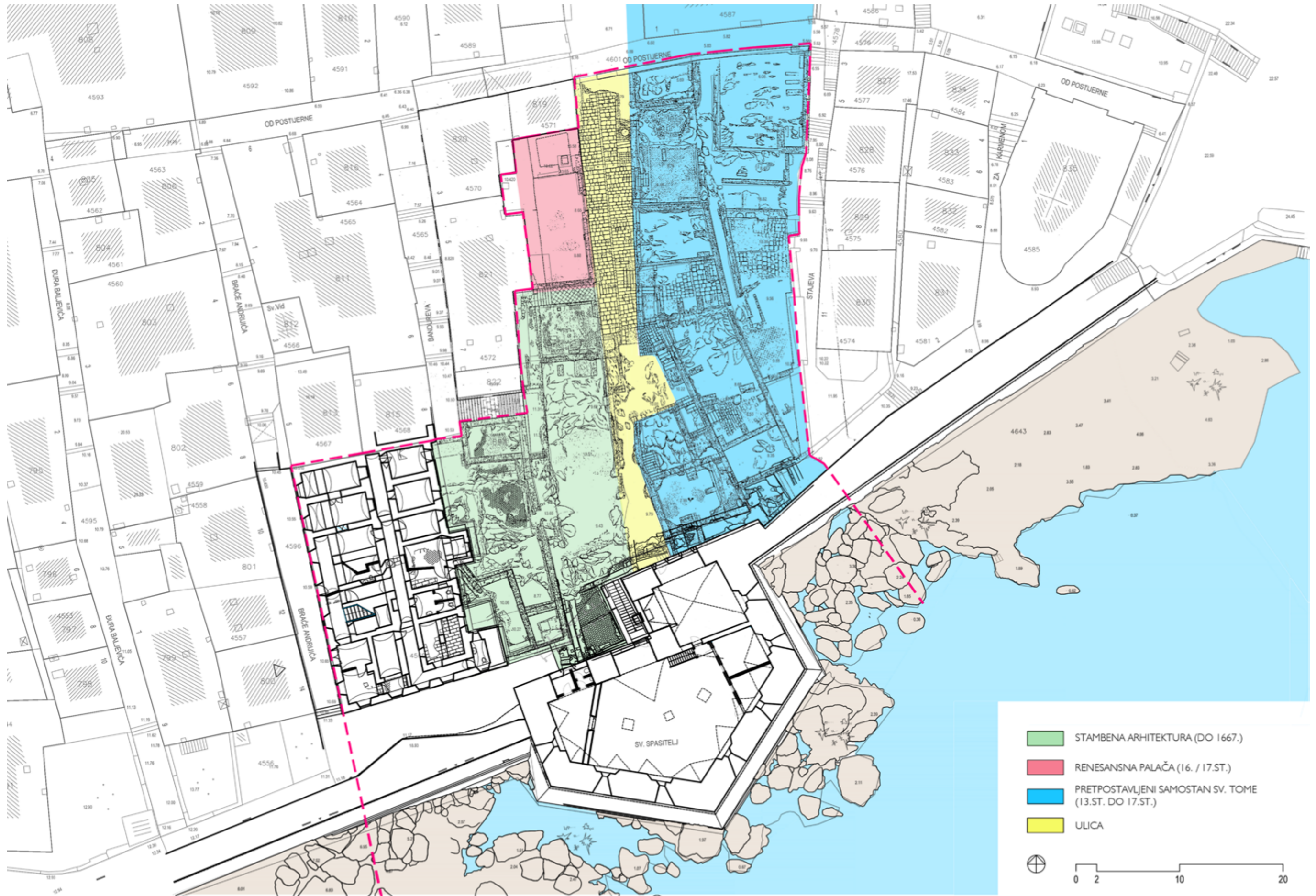
raspored kamenom ograđenih šetnica i lijeha ograđenoga vrta koji se protezao uza začelja palača u Bandurevoj ulici 3 te 5 i 7.¹⁷ Vrt je bio podijeljen dvjema širokim uzdužnim šetnicama postavljenima u smjeru sjever – jug te dvjema kraćima, poprečnima, u smjeru istok – zapad. Sve je činilo razmjerno pravilni raster, a dinamiku u takvu strukturu unosila je manja građevina smještena u osi istočne uzdužne šetnice uz sjeverni rub vrta. Ona je prema vrtu imala svojevrsnu polukružnu »apsidu«, zbog koje su i lijehe bile skošeno, odnosno polukružno zasječene. Drugi dio vrta, neposredno uz Ulicu od Pustijerne, pripadao je kući na broju 6 i nije bio artikuliran šetnicama.

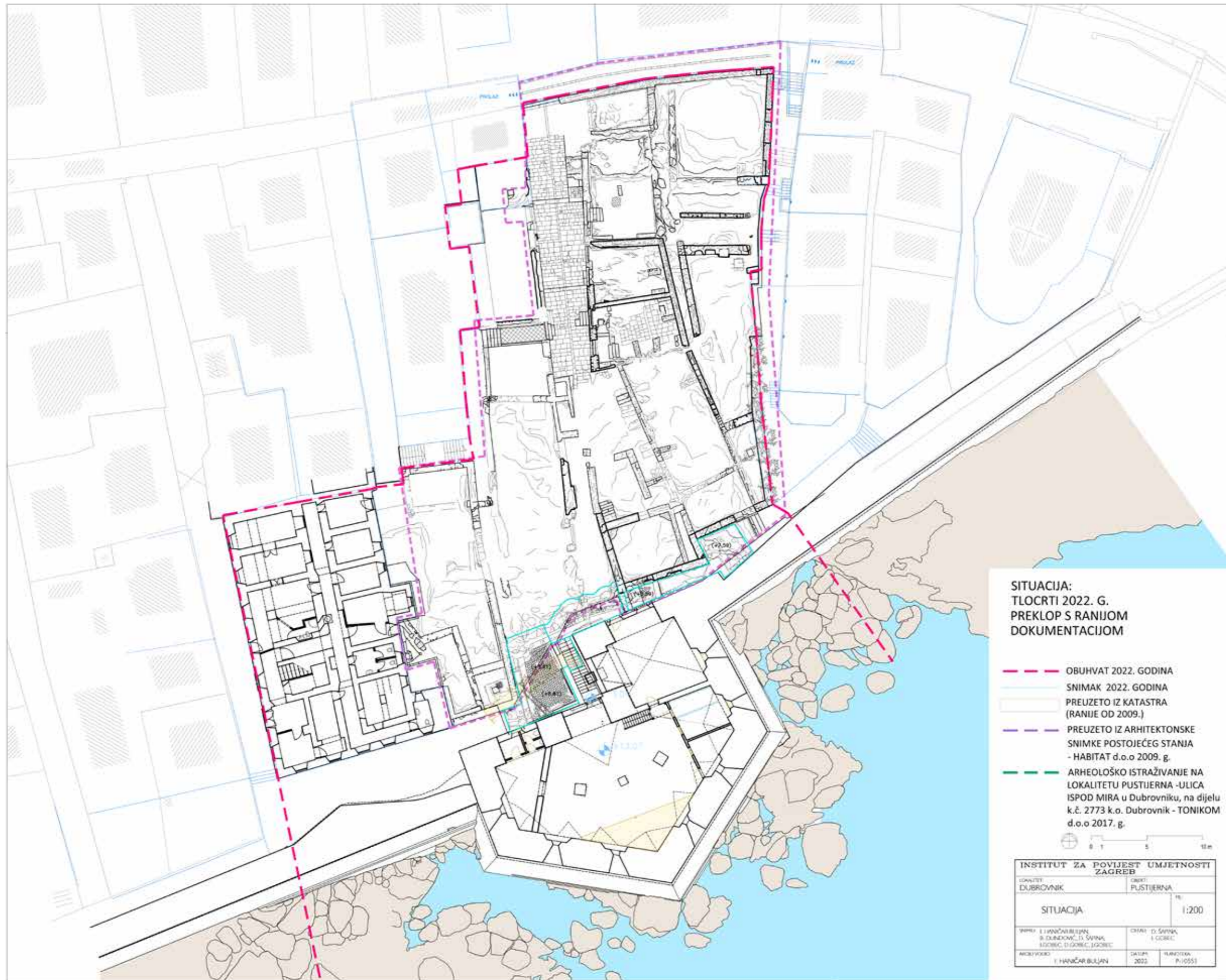
KATARINA HORVAT-LEVAJ

zatvora (bilj. 1), 14, 18.

17 *Arheološka istraživanja na Pustijerni 1984.–1987.* (bilj. 6).

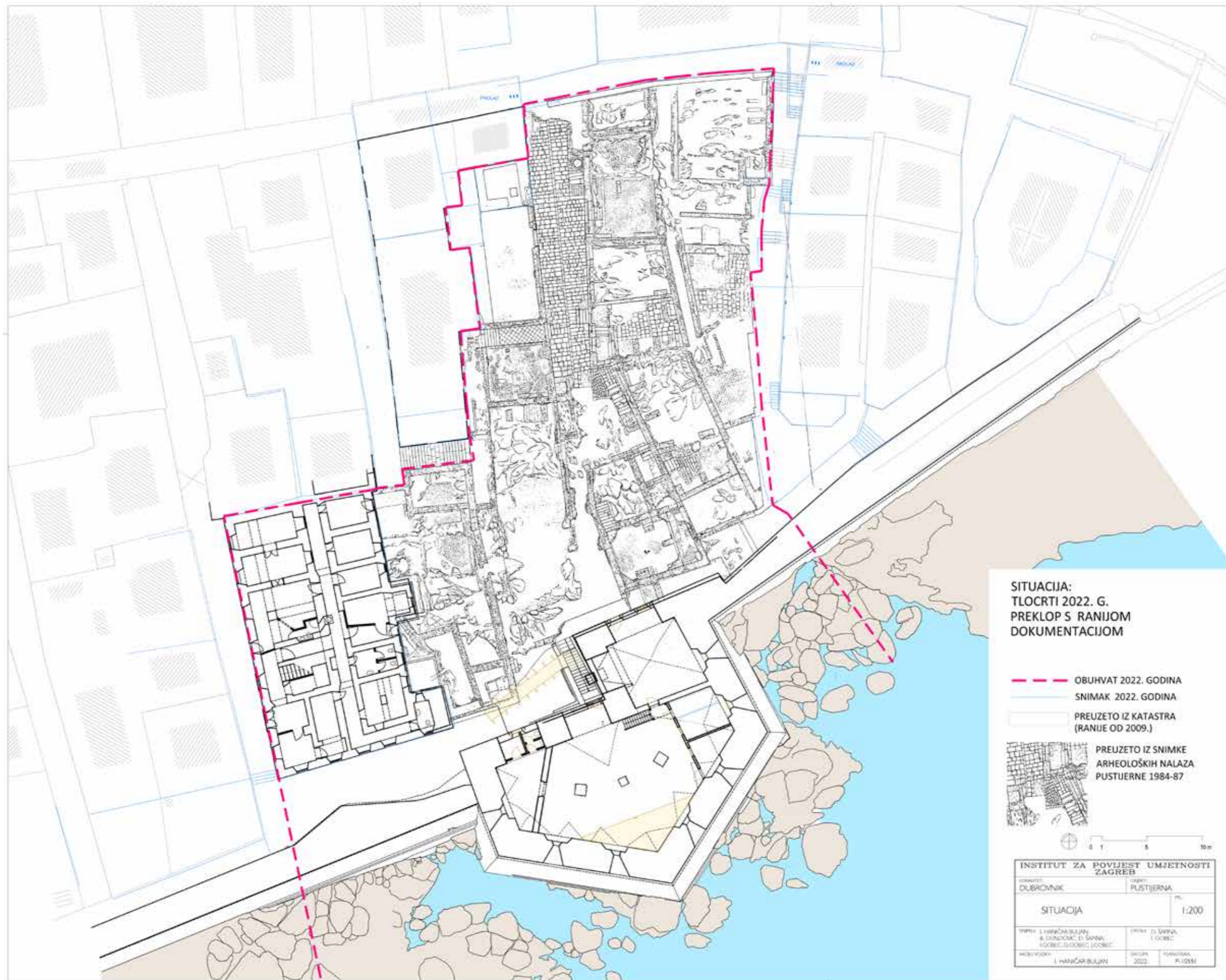

**SITUACIJA:
TLOCRTI 2022. G.
PREKLOP S ORTOGRAFSKOM
FOTOGRAFIJOM 2022. G.
I RANIJOM DOKUMENTACIJOM**

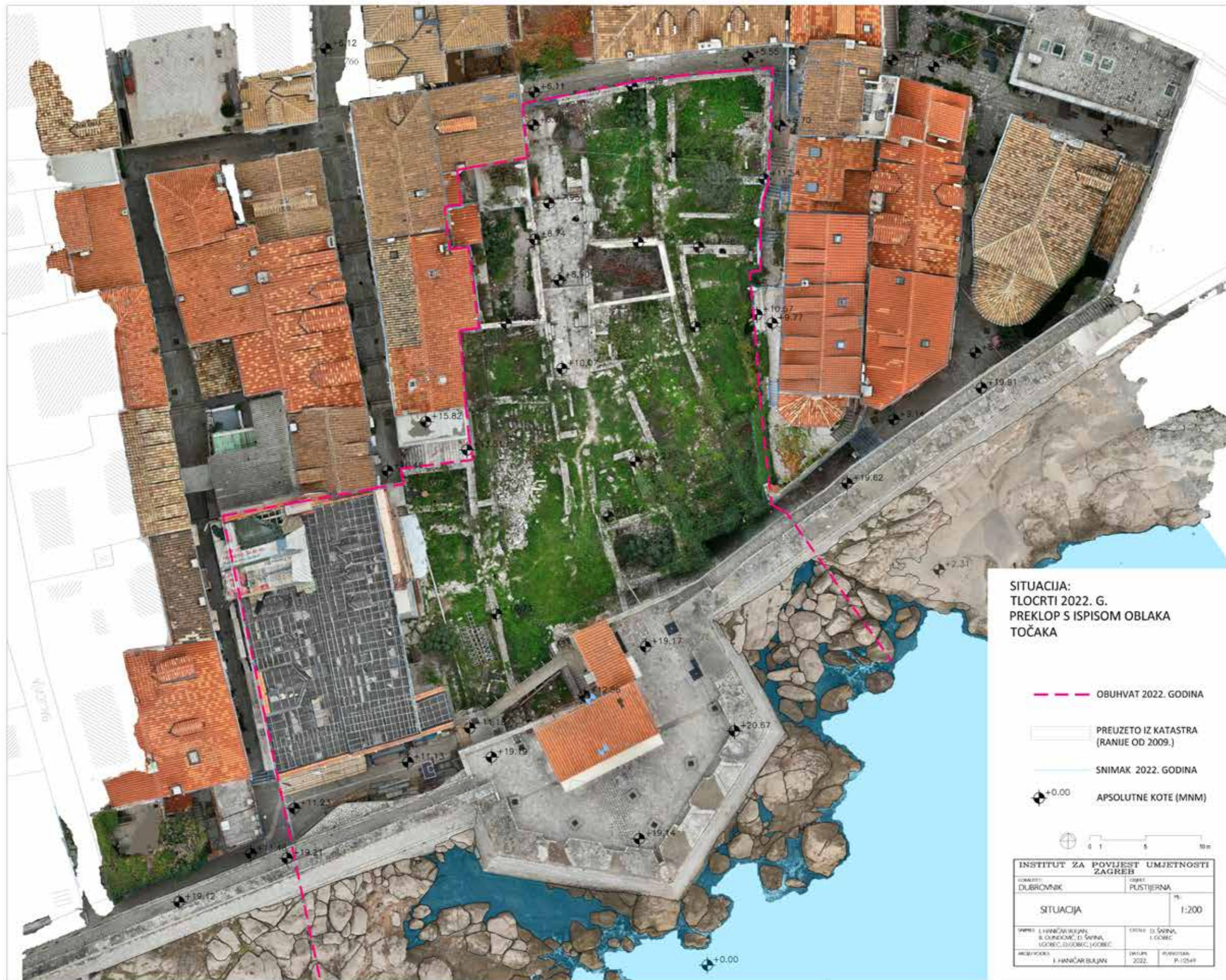
- - - OBUHVAT 2022. GODINA
- - - SNIMAK 2022. GODINA
- PREUZETO IZ KATASTRA (RANIJE OD 2009.)
- - - PREUZETO IZ ARHITEKTONSKE SNIMKE POSTOJEĆEG STANJA - HABITAT d.o.o 2009. g.
- - - ARHEOLOŠKO ISTRAŽIVANJE NA LOKALITETU PUSTIЈERNA - ULICA ISPOD MIRA u Dubrovniku, na dijelu k.č. 2773 k.o. Dubrovnik - TONIKOM d.o.o 2017. g.

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI ZAGREB			
Mjesto: DUBROVNIK	Objekt: PUSTIЈERNA		
SITUACIJA		M: 1:200	
TIPNIK: I. HANČAR BUJAN B. ČADINČIĆ, D. ŠARINA, I. GOBEC, S. ŠTOKIĆ, J. JOSEFIĆ	DOKUP: 2022.	OPREMA: D. ŠARINA, I. GOBEC	FUNKCIONALNA P. TOŠIĆ
PROJEKTOVAO: I. HANČAR BUJAN	DOKUP: 2022.	FUNKCIONALNA P. TOŠIĆ	

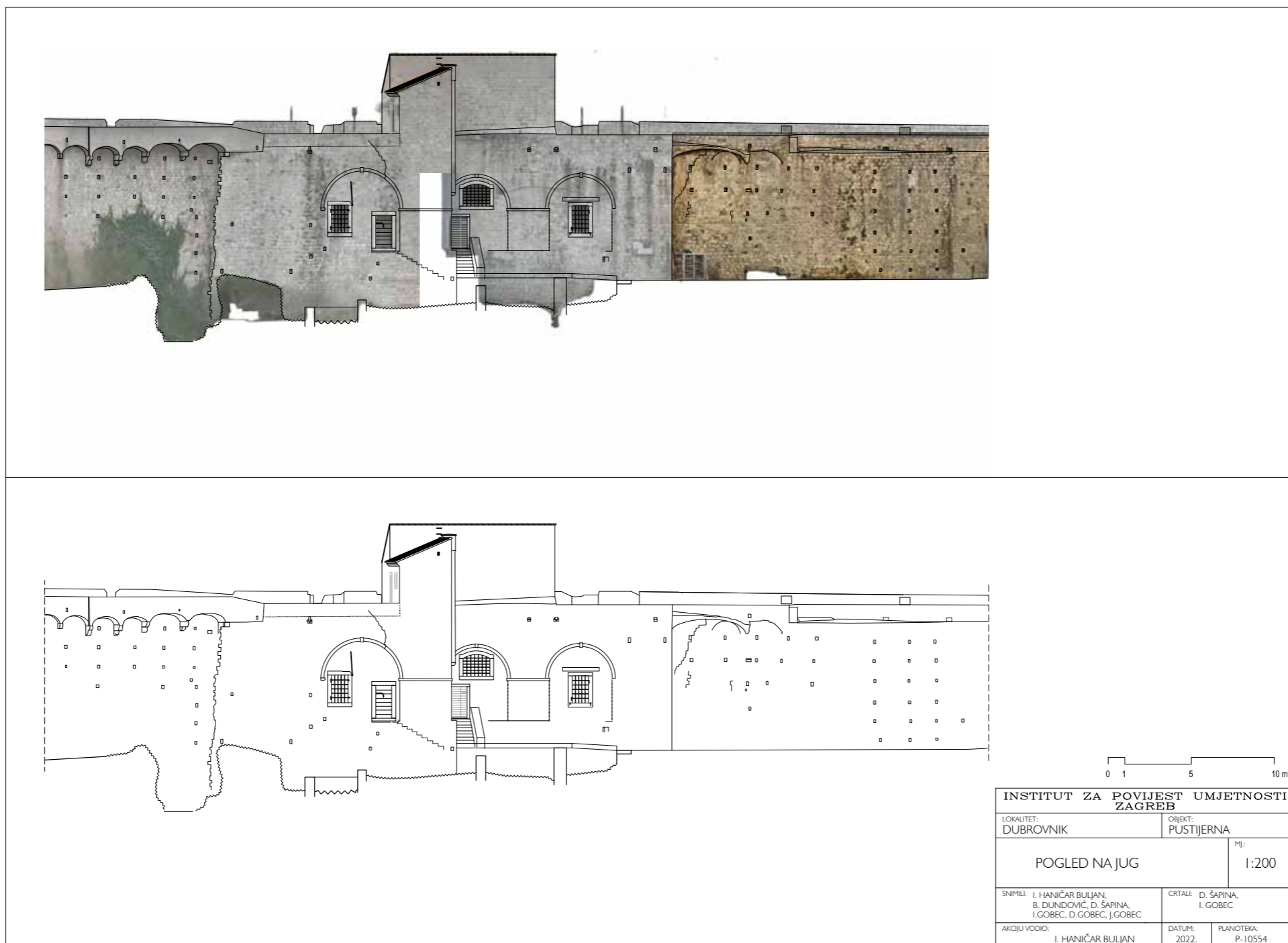

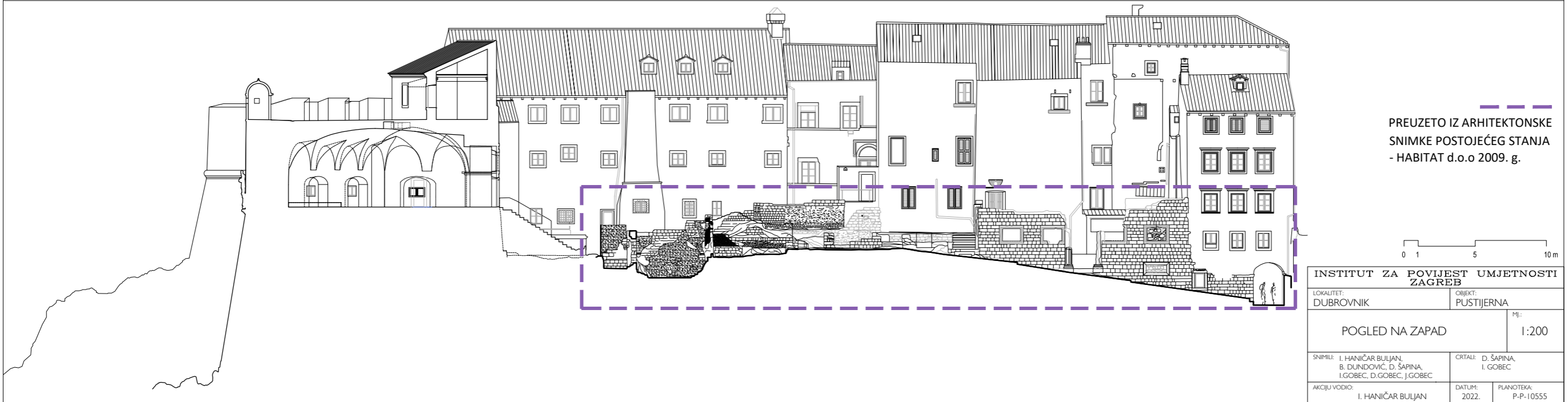

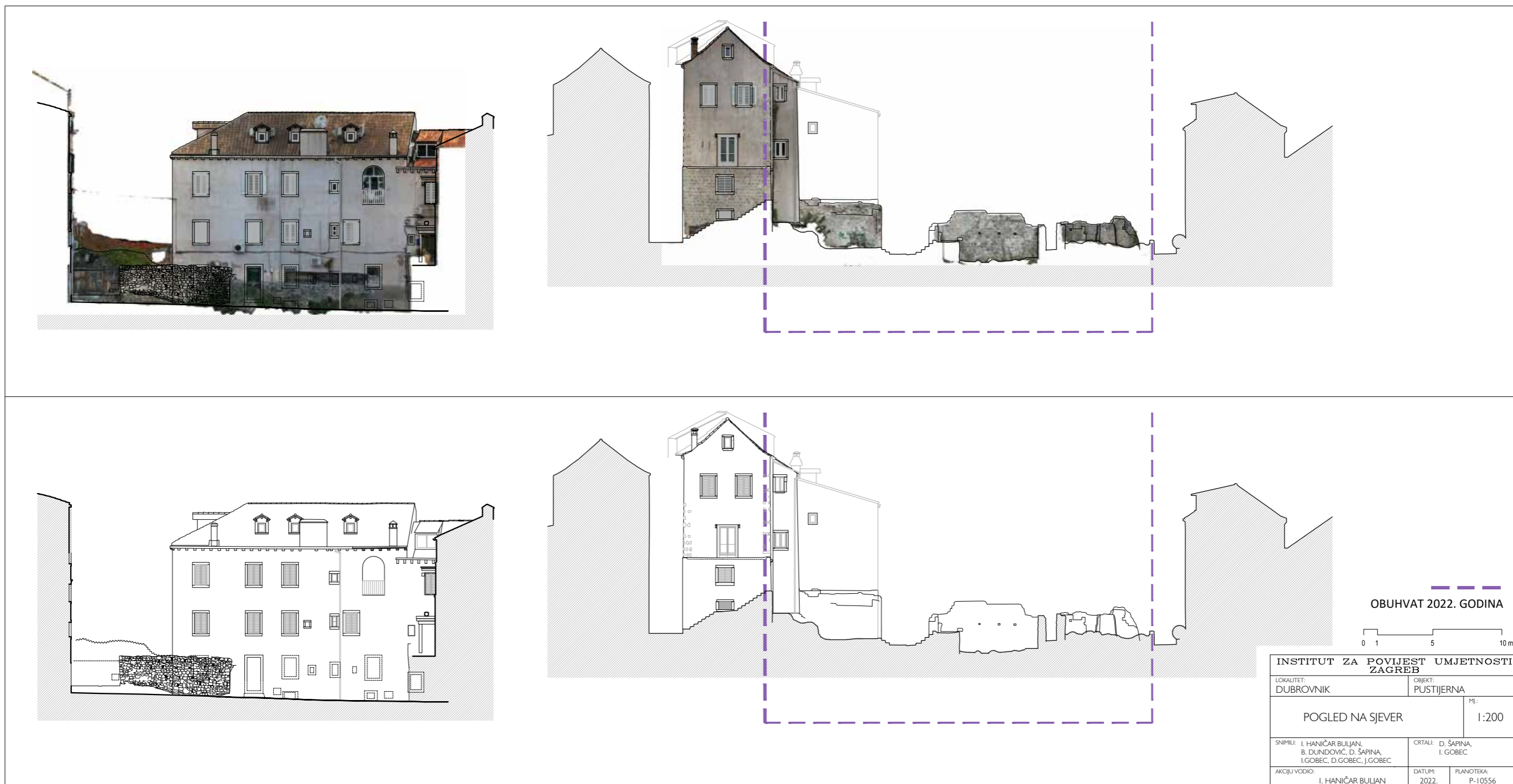

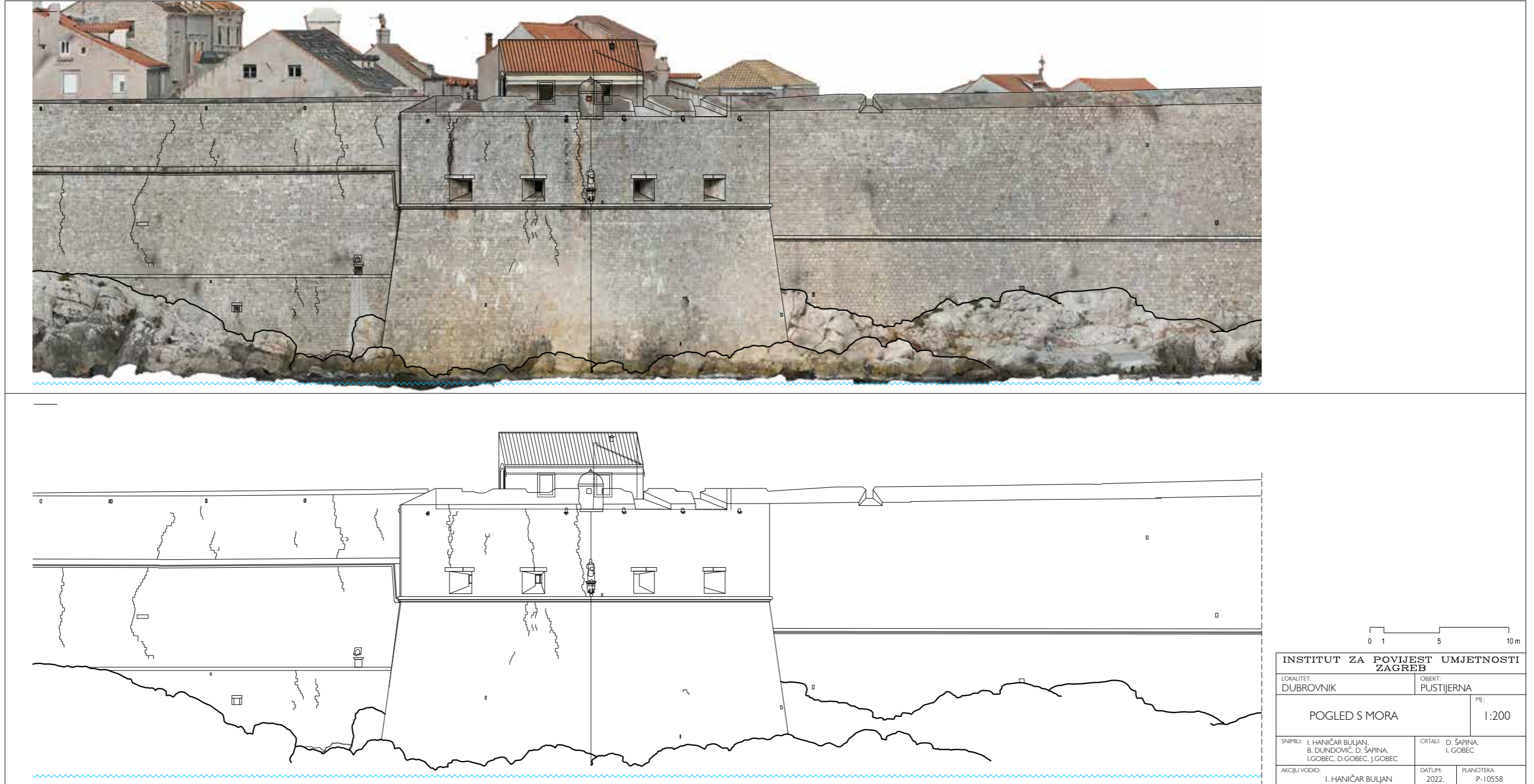

PREUZETO IZ ARHITEKTONSKE
 SNIMKE POSTOJEĆEG STANJA
 - HABITAT d.o.o 2009. g.

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI ZAGREB		
LOKALITET: DUBROVNIK	OBJEKT: PUSTIЈERNA	mj.:
POGLED NA ZAPAD		1:200
SNIMILI: I. HANIČAR BULJAN, B. DUNDOVIĆ, D. ŠAPINA, I. GOBEC, D. GOBEC, J. GOBEC	CRTALI: D. ŠAPINA, I. GOBEC	
AKCIJU VODIO: I. HANIČAR BULJAN	DATUM: 2022.	PLANOTEKA: P-P-10555

Arheološka zona, pogled iz zraka

II.1.2. Analiza postojećega stanja

Arheološko nalazište na Pustijerni je, zbog dugogodišnjega neodržavanja, zapušteno i obraslo travom, a dio povijesnih struktura je urušen. Pojedini prostori služe kao deponij otpadnog materijala, dok se u jugozapadnom dijelu nalazi deponij kamene građe. Lokalitet je propadao i zato što je dugi niz godina bio otvoren. To je omogućilo nekontrolirani posjet ljudi i odlaganje otpada, ali i odnašanje kamenih elemenata. Nalazište je danas zatvoreno drvenom ogradom s ulazima iz Ulice od Pustijerne, odnosno na mjestu njezina spoja s novootkrivenom ulicom, ulice Ispod mira i Bandureve ulice. I dalje je moguć nekontrolirani ulaz iz Stajeve ulice. Uspoređujući fotografsku i nacrtanu dokumentaciju izrađenu nakon završetka istraživanja osamdesetih godina prošloga stoljeća, moguće je procijeniti da je veći dio kamenih struktura u lošem konstruktivnom stanju ili je urušen. Izloženost atmosferilijama uzrokovala je ispiranje vezivnog sredstva (morta) iz strukture zidova, čime je oslabljena njihova stabilnost. Zidovi kuća sačuvani su većinom do visine prizemlja u sjevernom dijelu lokaliteta (dio zapadnog i istočnog bloka) te manjim dijelom u južnom (kuće b i b1). Najlošije su sačuvani zidovi kuća u južnom dijelu zapadnog bloka, gdje su većinom pronađeni u temeljnoj zoni. Najveće urušenje zidanih struktura je u južnom dijelu istočnog bloka, a potpuno je urušena svodna konstrukcija nadsvođenog prolaza uz istočnu bočnu stranu kuće (b). Stanje pronađenih popločenja kamenom i opekam bit će moguće utvrditi tek nakon čišćenja lokaliteta. Danas su najbolje sačuvani ostatci renesansne palače (a), dviju kuća nasuprot njoj i kameno popločenje pronađene ulice jer su 2009. i 2010. godine na njima izvedeni interventni radovi konzervacije i konsolidacije.¹⁸ Zaštićena su tjemena zidova te je provedeno plombaranje i fugiranje. Podovi su očišćeni, prekriveni geotekstilom i zatrpani tucanikom.¹⁹ Uz bastion Sv. Spasitelja i u zatvor-

Arheološka zona, tlocrt s označenim blokovima i kućama

skom dvorištu otkriveni ostatci kuća, nakon provedenih istraživanja, privremeno su zaštićeni (prekriveni su geotekstilom i zatrpani slojem zemlje).

Mnogobrojna pokretna arheološka građa pronađena u istraživanjima osamdesetih godina prošloga stoljeća do sada nije cjelovito stručno obrađena.²⁰ Za cjelovito sagle-

davanje lokaliteta nužno je objediniti svu pokretnu građu, uključujući i onu iz kasnijih istraživanja.

skicirani te pohranjeni u prostor magazina u Ulici Đura Baljivija 2. Za mnogobrojne kamene kugle postoji podatak u Zapisniku 3/86 od 14. ožujka 1986. (ovjerali Tomislav Šuljak i Željko Rapanić) da se preporučuje, u dogovoru s Društvom prijatelja dubrovačke starine i Zavodom za zaštitu spomenika kulture i prirode Dubrovnika, pohrana na terasi tvrđave sv. Ivana. Ostala arheološka građa pohranjena je u Arheološkom muzeju u Dubrovniku. Od pokretnih nalaza, stručno je obrađen i objavljen uži izbor graviranoga keramičkog posuđa; vidjeti u: LILJANA KOVAČIĆ, *Gravirana keramika iz fundusa Arheološkog muzeja u Dubrovniku*, Dubrovnik, 2021.

18 *Izvešća o realizaciji Programa obnove spomeničke cjeline Dubrovnička za 2009. i 2010. godinu*, Zavod za obnovu Dubrovnika.

19 Radove čišćenja proveo je Vrtlar d.o.o., Dubrovnik, građevinske radove

Građevinar-Quelin d.d., Dubrovnik, projektantski nadzor Habitat d.o.o., Dubrovnik, a arheološki nadzor Arheološki muzej, Dubrovački muzeji.

20 Odabrani ulomci kamene plastike (1709 fragmenata) signirani su i

Istočni blok, južni dio (kuća b) tijekom istraživanja 1984.–1987.

Istočni blok, južni dio (kuća b) nakon istraživanja 1984.–1987.

Istočni blok, južni dio danas, foto: Nela Kovačević Bokarica

Kuća b danas

Istočni blok, južni dio danas, pogled na nadsvođeni prostor,
 foto: Nela Kovačević Bokarica

Istočni blok, sjeverni dio danas

Kuća u sjevernom dijelu istočnog bloka, 2009., foto: Katarina Horvat-Levaj

Kuća u sjevernom dijelu istočnog bloka, 2009., detalj, foto: Katarina Horvat-Levaj

Kuća južno uz renesansnu palaču u zapadnom bloku, 2009.,
foto: Katarina Horvat-Levaj

Radi boljeg razumijevanja označeni su ostatci kuća prema postojećoj dokumentaciji i vidljivim arheološkim nalazima (oznake kuća a, b i b1 su preuzete iz postojeće dokumentacije). Istočni niz kuća u zapadnom bloku je označen od sjevera prema jugu kao kuće a, a1, a2, a3 i a4, zapadni niz oznakom e, a klončina između njih oznakom k1. Ostatci kuća u sjevernom dijelu istočnog bloka su označeni oznakama c (zapadni niz – c, c1 i c2), d (istočni niz – d, d1 i d2), a klončina između njih oznakom k2. Ostatci u južnom nepravilnom dijelu su označeni kao kuće b, b1, b2, b3, b4 i b5.

Prostornu organizaciju ove zone definira središnja, kamenom popločena ulica, smjera sjever – jug, koja dijeli dva

Renesansna palača u zapadnom bloku (kuća a), 2009., foto: Katarina Horvat-Levaj

bloka, a svaki se sastoji od dvostrukog niza kuća odvojenih kanalima (klončinom). Ulica je položena poprečno na glavnu komunikaciju, Ulicu od Pustijerne; pružala se prema jugu prateći konfiguraciju terena te je završavala otvorenim prostorom pred kućom (b). Uz njezinu zapadnu bočnu stranu nastavlja se uži prolaz koji omogućuje vezu ulice s prostorom uza zidine.

Zapadni blok je u sjevernom dijelu pravilni dvostruki niz reprezentativne izgradnje, gdje je otkrivena renesansna palača (a) sačuvana u visini prizemlja. Predvorje palače imalo je središnji ulaz i bočne prozore, a sjeverno je manja bočna prostorija ispod koje je poluukopani prostor, niži od razine ulice, rastvoren prozorom. U predvorju

su sačuvani tragovi jedrastog svoda na konzolama te ostatci pravokutnog portala s vijencem prema sjevernoj bočnoj prostoriji. Ulično pročelje palače rastvoreno je središnjim portalom plastično profiliranih dovratnika koji flankiraju dva para prozora linearno profiliranih okvira. Prozor poluukopane prostorije uokviren je kamenim okvirom skošenim prema svijetlom otvoru. Naknadno je u sjevernu prostoriju palače ugrađena cisterna, čija je kruna bila na razini baroknog vrta formiranoga nakon potresa 1667. godine; prozori toga dijela palače tada su zazidani.

Južno od palače (a) nalazi se kuća (a1) sačuvana u visini prizemlja; ima dva ulaza i stubište s ulične strane. Kroz

Renesansna palača, tragovi svoda u predvorju, 2009., foto: Katarina Horvat-Levaj

sjeverni ulaz pristupa se stubištu u klončini, a u južnom dijelu pronađen je otvor cisterne. Uz njezino pročelje i pročelje kuće južno pronađena su dva manja, niža prostora odvojena zidom. Slaba očuvanost zidova u južnom dijelu zapadnog bloka onemogućava točno definiranje građevinskih čestica, unatoč tome što su definirana dva ulaza iz nastavka ulice (kuće a2 i a3). Uz bastion Sv. Spasitelja definirana je još jedna kuća (a4) i uz nju klončina (k1) negirana njegovom izgradnjom. Unutar zatvorskog dvorišta pronađeni su ostatci četiriju prostorija (jedna interpretirana kao magazin), a pripadale su nizu kuća (e) u Bandurevoj ulici. Istraživanjem su utvrđene dvije faze izgradnje (zazidavanje prolaza između dvije prostorije, dvije razine podova).

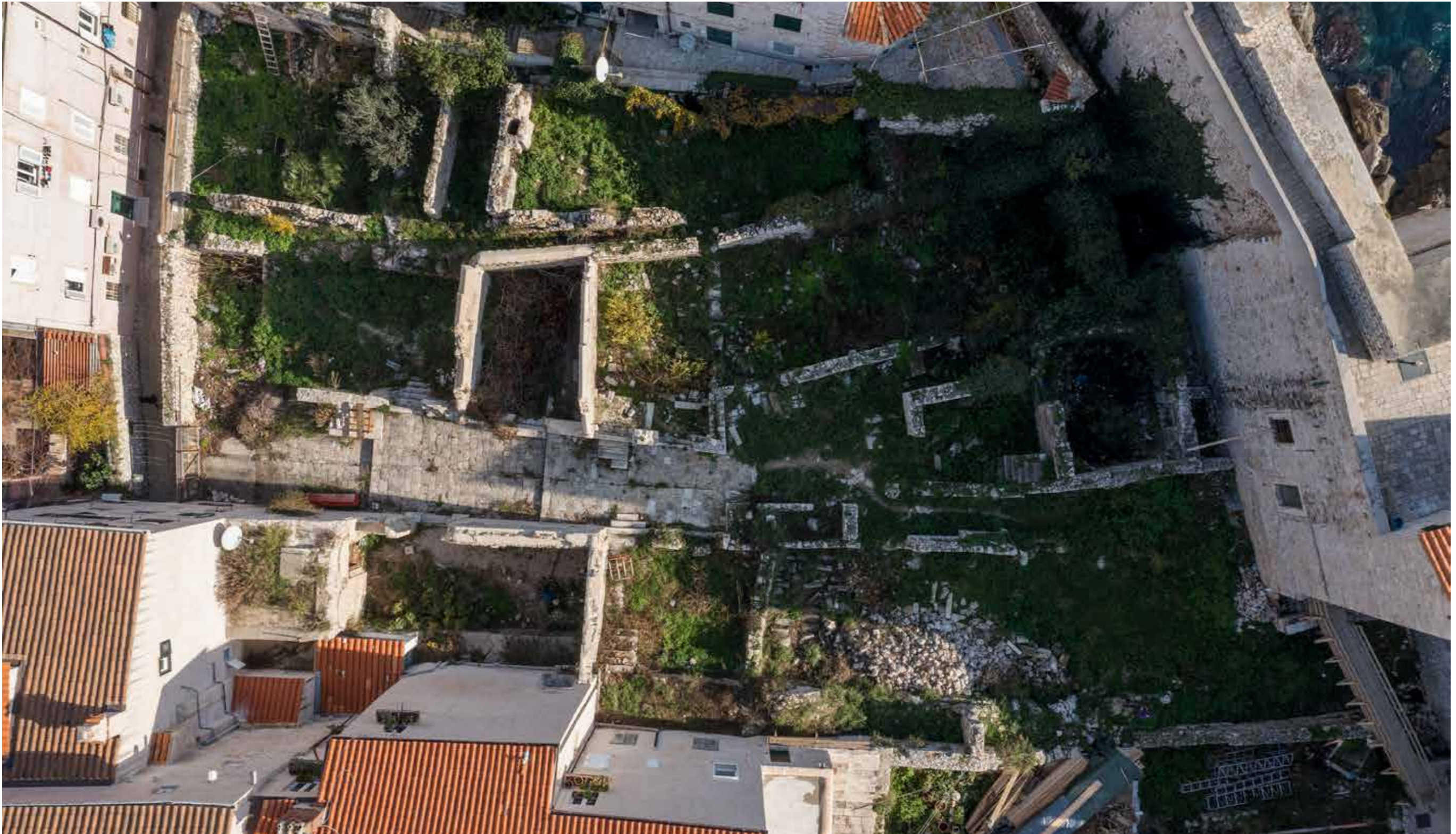
Istočni blok u sjevernom dijelu ima pravilniju izgradnju dvostrukog niza s klončinom između njih. Zapadni niz bloka čine tri kuće (c, c1 i c2) sačuvane u visini prizemlja. Većina otkrivenih prizemnih prostora dijelom je ukopana, odnosno niža od kote ulice, a imala je gospodarsku namjenu, o čemu svjedoče i nizovi otkrivenih podesta. Pojedine kuće imaju uz ulaze izvedeno stubište s ulice, a uz pročelni zid pronađen je i podest sa stubištem, smjera sjever – jug. Različite pregradnje (zazidavanje otvora, ukidanje stubišta i formiranje novih) svjedoče o fazama izgradnje. Istočni niz bloka čine dvije kuće (d i d2) sačuvane u visini prizemlja i prostor između njih (d1). Kuća u sjevernom dijelu (d), uz Ulicu od Pustijerne, na pročelnom zidu ima sačuvane

Fragmenti arhitektonske plastike pronađene na arheološkom lokalitetu, 2009., foto: Katarina Horvat-Levaj

otvore, dok je pročelni zid druge (d2) negiran trasiranjem južnog dijela današnje Stajeve ulice. Njezin završetak južno nije utvrđen.

Južni dio istočnog bloka je široki kompleks drukčije tlocrtne dispozicije od sjevernog. Nepravilnost bloka iščitava se u promjeni orijentacije (smjera sjeverozapad – jugoistok), a linija bloka lomi se u osi sa završetkom novootkrivene ulice na kojoj završava i klončina. Krajnji istočni dio kompleksa, koji čine ostatci kuće (b4) i prostora s cisternom (b5 / moguća cjelina), većim dijelom je degradiran trasiranjem južnog dijela Stajeve ulice. Južni dio kompleksa reducirana je izgradnjom bedema i bastiona, kad je formirano južno pročelje kuća (s ulazima) prema novoj ulici. Time dolazi

Arheološka zona s novootkrivenom ulicom, ortogonalna snimka

do znatnih konstruktivnih promjena unutar južnog dijela kompleksa (ukidanje svodova, podizanje razine podova ...). Okosnicu kompleksa čine dva niza u zapadnom dijelu s kućama (b) i (b1) sačuvanima u visini prizemlja te u istoč-

nom dijelu niz više prostorija gospodarske namjene (moguće tri – b2 i b3). Kompleksu se pristupa iz dvorišta, odnosno otvorenog prostora djelomično popločenog kamenom (nastavak ulice) iz kojega je stubište vodilo na kat. Prizemne

prostorije povezane su nadsvodnim prolazom, a unutar kuće (b) naknadno je uspostavljeno unutarnje stubište za kat, čime je ukinuto vanjsko uza zapadni bočni zid.

NELA KOVAČEVIĆ BOKARICA

Novootkrivena ulica s renesansnom palačom (desno)

II.1.3. Valorizacija arheološke zone

Činjenica da arheološkim iskapanjima nisu pronađeni ostatci sakralnih građevina, koje se, barem kad je u pitanju crkva sv. Tome, očito tu nisu ni nalazile, te da su otkriveni ostatci kuća bez reprezentativnih arhitektonskih detalja, izuzev renesansne palače, utjecala je na prvotnu razmjerno nisku valorizaciju arheološkog lokaliteta. Ona je dovela do odluke (1987.) da se pronađene arhitektonske strukture mogu posve ukloniti i zamijeniti novom izgradnjom.

No nakon daljnijega istraživanja same Pustijerne, ali i dubrovačke graditeljske baštine općenito, takvo stajalište va-

lja korigirati prijedlogom čuvanja arheoloških nalaza i njihove prezentacije kao arheološkog parka, odnosno dijela arheološkog muzeja.

Ponajprije, arheološka zona zaslužuje prezentaciju zbog svoje urbanističke vrijednosti. Ona, naime, daje jasnu sliku urbane matrice Pustijerne koja upravo na toj poziciji mijenja svoj karakter: novootkrivena ulica dijeli zapadni pravilni dvostruki niz reprezentativnih palača i istočni blok nepravilne strukture (pretpostavljeni samostan), koji svaki čini cjelinu s odgovarajućim dijelom Pustijerne. Ujedno, tako očuvano srednjovjekovno urbano tkivo važno je u

Renesansna palača, detalj glavnoga pročelnog portala

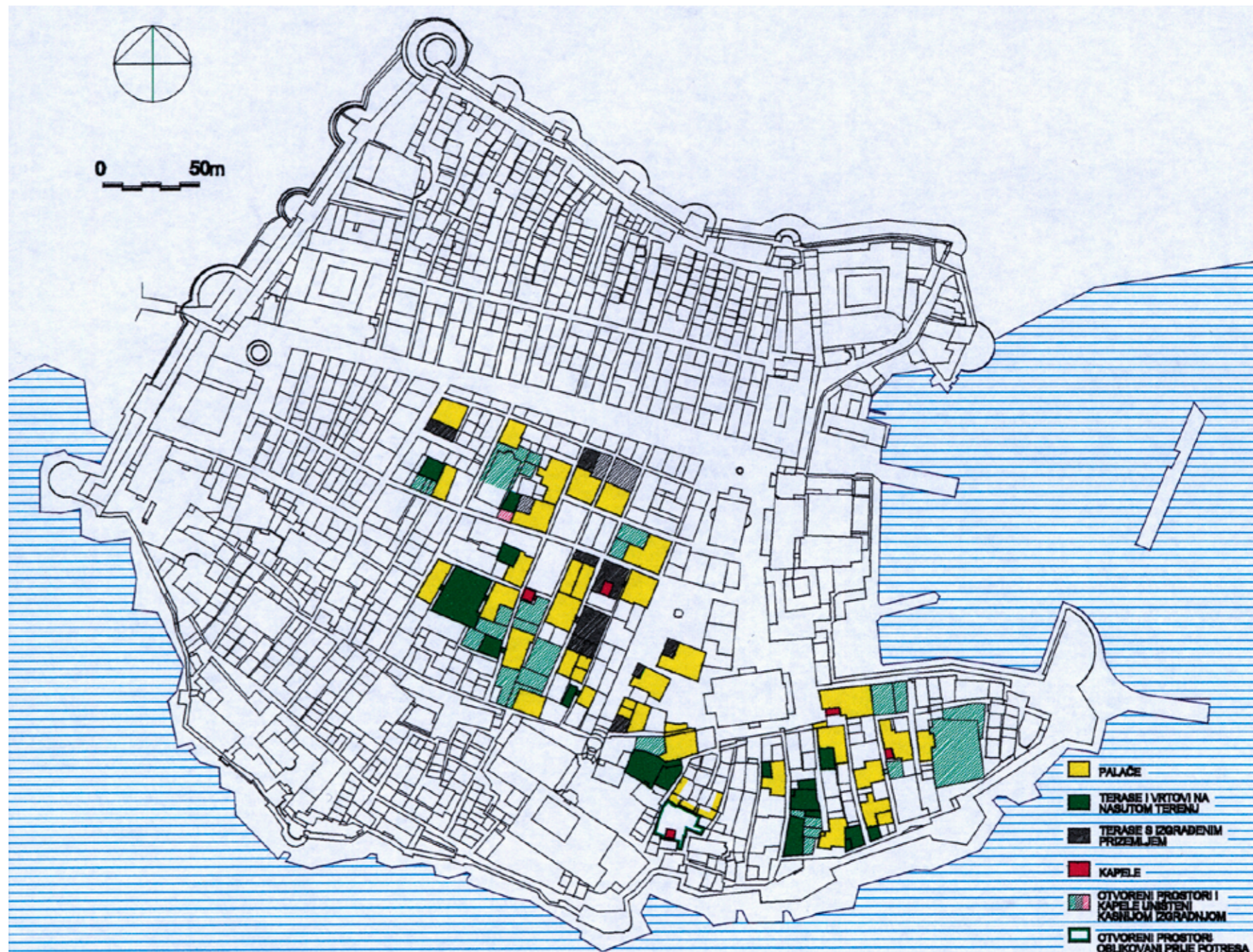
kontekstu cjelokupne građevinske povijesti Dubrovnika jer svjedoči o izgledu grada prije potresa 1667. godine. Zato je od osobite vrijednosti kamenom popločena ulica. Ostatci renesansne palače izuzetno su visoke kvalitete, i u strukturi zida i u detaljima arhitektonske plastike. Jake plastične profilacije portala i linearne profilacije prozora vješto su klesane, a o kvaliteti prostora svjedoče i ostatci jedrastih svodova sa susvodnicama.

Osim što dokumentira izgled grada prije potresa, arheološka zona, odnosno njezina kasnija neizgrađenost, govori i o obilježjima obnove nakon potresa 1667. godine, koji je bio

Pogled na novootkrivenu ulicu i slobodnu parcelu u niz *sub varicos* u njezinoj osi

prekretnica u razvoju grada. Poslije potresa, naime, nije došlo samo do smjene stilova uvođenjem baroka iz samoga ishodišta toga stila – Rima, nego se spajanjem više parcela u reprezentativne stambene sklopove mijenja i sama urbana matrica. Osim velikih palača s raskošnim stubištima kao organizacijskim jezgrama prostora, dio barokne preobrazbe čine i slobodni prostori oblikovani kao terase ili vrtovi. Či-

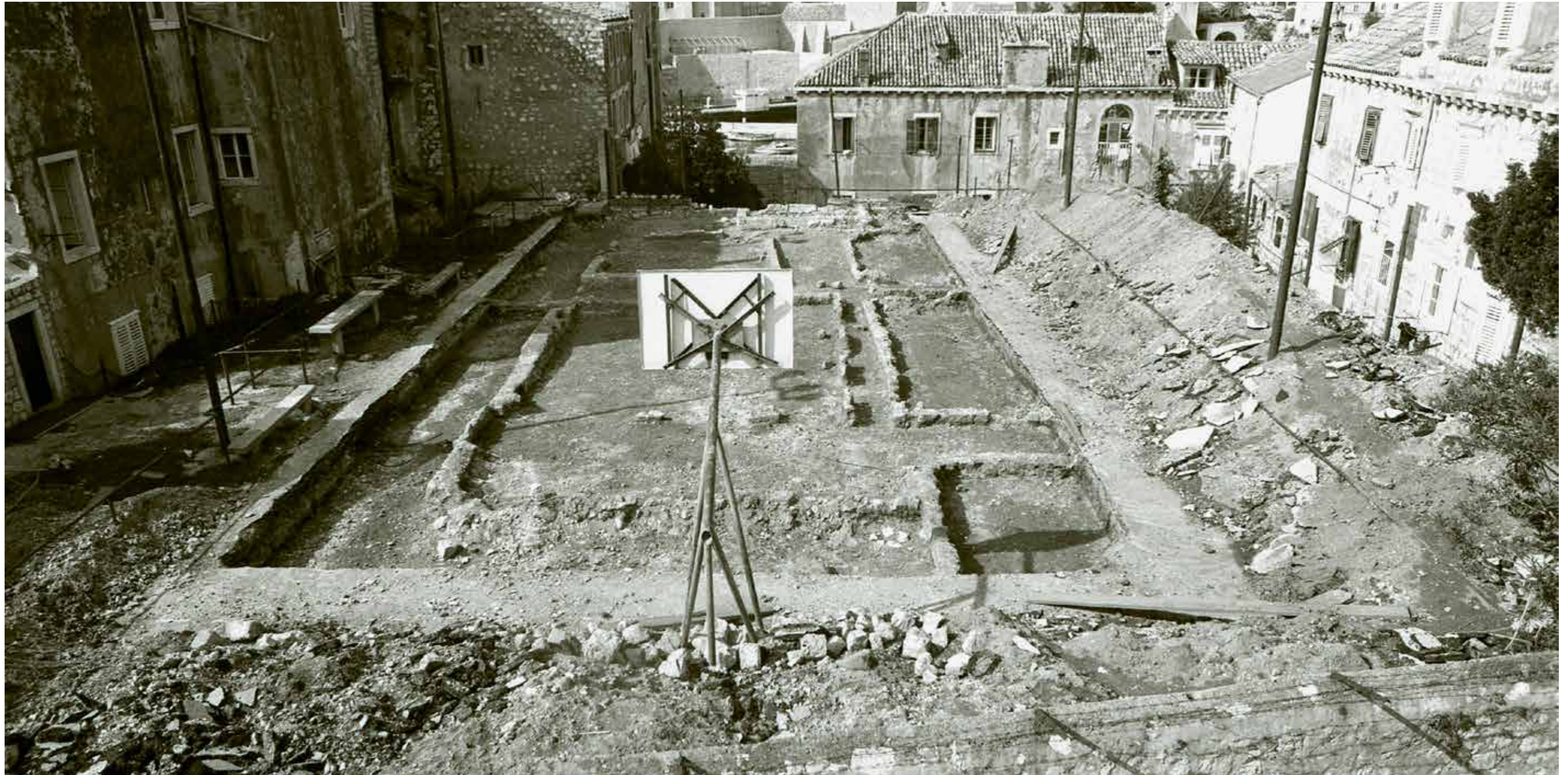
Dubrovnik, palače s vrtovima i terasama oblikovanim nakon potresa 1667. (izvor: Katarina Horvat-Levaj, *Barokne palače u Dubrovniku*, Zagreb – Dubrovnik, 2001.)

njenica da je vrtni prostor na arheološkoj zoni jedan među prvima te vrste, kako je to potvrdio troškovnik za obnovu palače Luccari u Bandurevoj ulici 3 iz 1670.–1674. godine,²¹ daje tom neizgrađenom prostoru dodatnu vrijednost.

Znanstvene spoznaje u pogledu valorizacije baroknih slobodnih prostora u povijesnoj jezgri Dubrovnika, oblikovanih na mjestu potresom srušenih kuća, novijeg su datuma.²²

21 KATARINA HORVAT-LEVAJ – RELJA SEFEROVIĆ, Palača Luccari na Pustijerni: obnova dubrovačke stambene arhitekture nakon potresa 1667. godine u svjetlu novih arhivskih istraživanja, u: *Peristil*, 56 (2013.), 127–142.

22 VLADIMIR MARKOVIĆ, Kuća i prostor grada u Dubrovniku nakon potresa 1667. godine, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 14 (1990.), 137–149. Usporediti također: KATARINA HORVAT-LEVAJ, *Barokne palače u Dubrovniku*, Zagreb – Dubrovnik, 2001., 151–154.

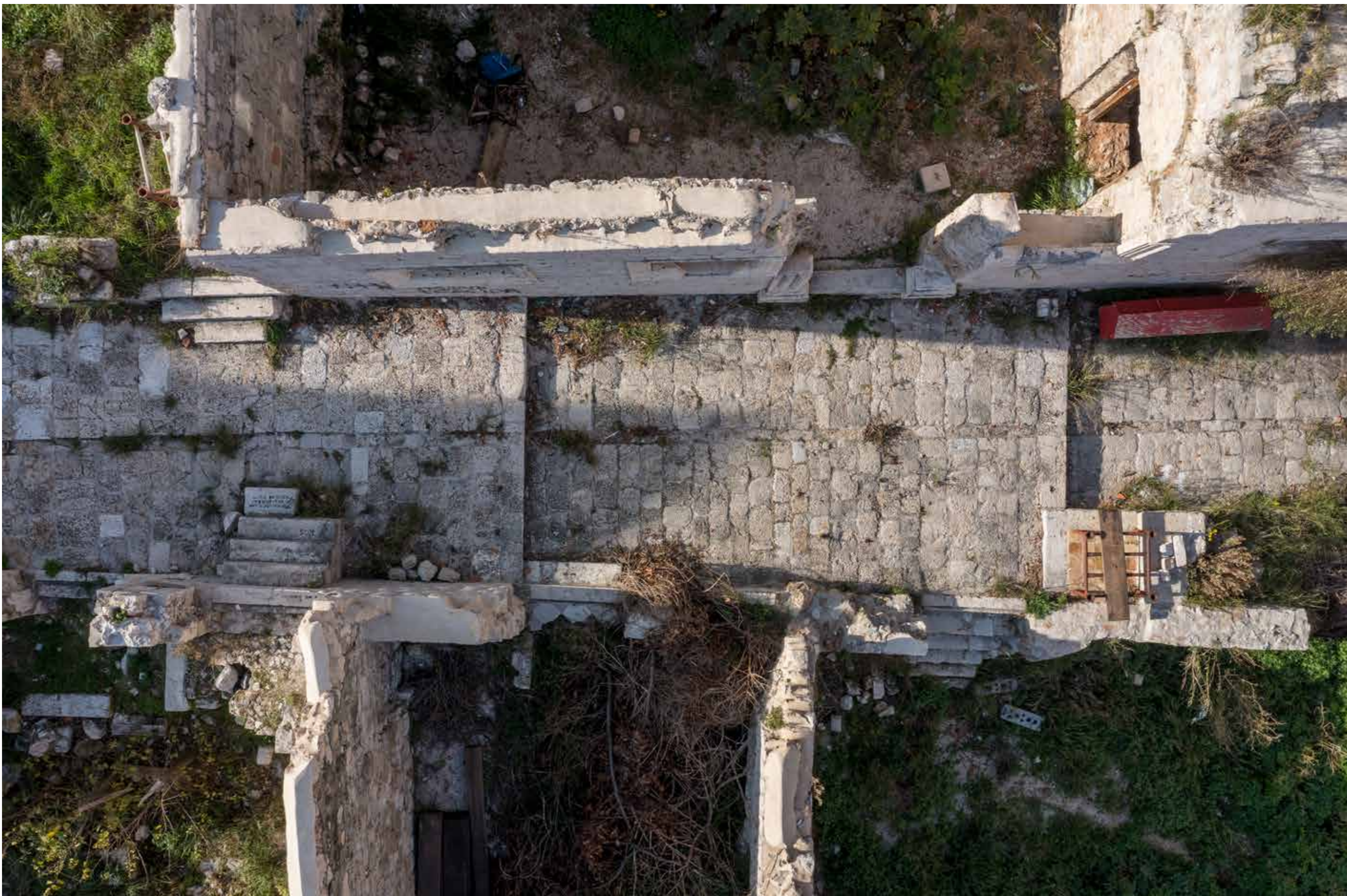

Ostatci vrta palača u Bandurevoj ulici otkriveni arheološkim iskopanjima 1984.–1987., fototeka Instituta za povijest umjetnosti, foto: Krešimir Tadić

Stoga ni tijekom iskopavanja arheološke zone (1984.–1987.) nalazi arhitekture baroknog vrta nisu bili valorizirani, nego su samo dokumentirani i u cijelosti uklonjeni. No bez obzira na to, neizgrađenost toga prostora svojevrsna je memorija na barokni vrt te pridonosi kvaliteti prostora okolnih kuća.

Takvih neizgrađenih parcela ostalo je, kako je već spomenuto, i u susjednom nizu između Ulice od Pustijerne i Ulice kneza Damjana Jude, štoviše jedna se neizgrađena parcela nalazi upravo u osi novootkrivene ulice. Zahvaljujući tome, arheološka je zona izložena vizurama iz gradske luke, odnosno gradskog predjela uz Revelin i vrata Ploče.

Druga važna vizura, odakle je arheološka zona saglediva, jesu južne zidine. Iz samih okolnih ulica koje je okružuju, a ponajprije Ulice od Pustijerne, kao glavnog pravca kretanja tim gradskim predjelom, arheološka je zona slabije uočljiva.

Novootkrivena ulica

II.1.4. Prijedlog konzervatorskih smjernica za arheološku zonu

Navedeno povijesno značenje, urbanističko-arhitektonska vrijednost te izloženost u vizurama nalaže potrebu pozorne obnove arheološke zone, uz čuvanje i konzervaciju svih nalaza, napose renesansne palače i ulice.

Ostatke kuća, njihove kamene zidove te popločenja kamenom i terakotom (tavele) nužno je pažljivo konzervirati. S posebnom pozornošću valja konzervirati ostatke renesansne palače (a) i kuće (b) s tragovima svodnih konstrukcija, izvornim popločenjima podova i arhitektonskom plastikom (profilacije, konzole, izljevi cijevi za dovod vode u cisterne). U slučaju renesansne palače predlaže se zadržati zatečeno stanje koje obuhvaća dvije faze gradnje: oblikovanje palače s predvorjem i bočnom prostorijom u prizemlju (16./17. stoljeće) te formiranje cisterne u bočnoj prostoriji nakon potresa 1667. godine s krunom bunara na terasi na razini prvog kata. S obzirom na jasne tragove zrcalnog svoda sa susvodnicama na konzolama u predvorju palače u obzir bi mogla doći rekonstrukcija svoda i natkrivanje palače ravnim krovom – terasom, kako bi se povećali kapaciteti muzeja. Prostor te terase neposredno uz palaču Sorkočević (Bandureva 5, 7) mogao bi se djelomično oplemeniti zelenilom, kao memorija na nekadašnji barokni vrt. Pri tome, međutim, ne smije biti narušen izgled ostataka renesansne palače, koja je najreprezentativniji dio arheološkog nalazišta. Uređeni prostori nekadašnjih kuća mogu poslužiti kao izložbeni prostori – lapidarij.

Prostor arheološke zone treba primjereno povezati s okolnim prostorom. To se ponajprije odnosi na komunikaciju s budućom muzejskom zgradom u nekadašnjem zatvoru. Činjenica da su od arheološki istraženih kuća na mjestu zatvorskog dvorišta ostali samo temeljni zidovi, otvara mogućnost ponovne uspostave popločenog dvorišta, ujedno i pristupa arheološkoj zoni. Ne preporučuje se, međutim, vraćanje visokoga zatvorskog zida nego prostor mora ostati povezan s arheološkim lokalitetom i bastionom Sv. Spasitelja.

Renesansna palača

Detalj popločenja renesansne palače

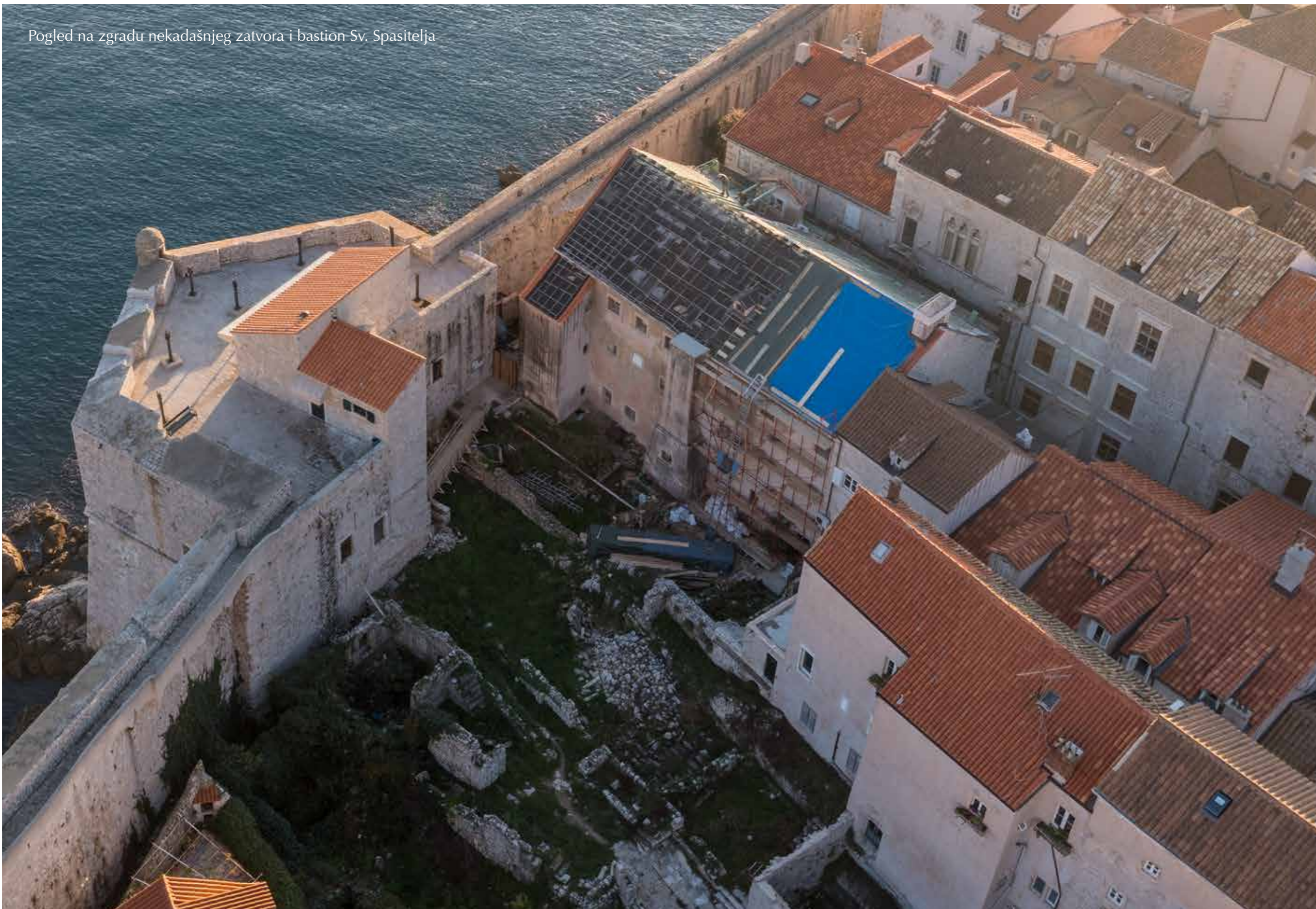

Za glavni ulaz u arheološki park predlaže se Ulica od Pustijerne, odnosno mjesto njezina spoja s novootkrivenom ulicom, a pomoćni ulazi mogu se organizirati i iz Bandureve ulice te kroz zgradu nekadašnjeg zatvora. Radi bolje funkcije cijeloga prostora, svakako treba ponovno uspostaviti ulicu Ispod mira, uz napomenu da ona uz arheološke iskopine može biti izvedena i na zasebnim nosačima, kako je prijašnjim projektom i predviđeno.

Zaključno, ističemo da su sveobuhvatni uvid u dosadašnju dokumentaciju i nova valorizacija prostora, temeljena na novim istraživanjima, rezultirali stajalištem da prostor arheološke zone nije pogodan za novu izgradnju, nego da mora ostati prezentiran kao arheološki park bez ikakvih trajnih nadogradnji.

KATARINA HORVAT-LEVAJ

Pogled na zgradu nekadašnjeg zatvora i bastion Sv. Spasitelja

II.2. Zgrada nekadašnjeg zatvora

II.2.1. Zgrada nekadašnjeg zatvora u kontekstu prostornog razvoja Pustijerne

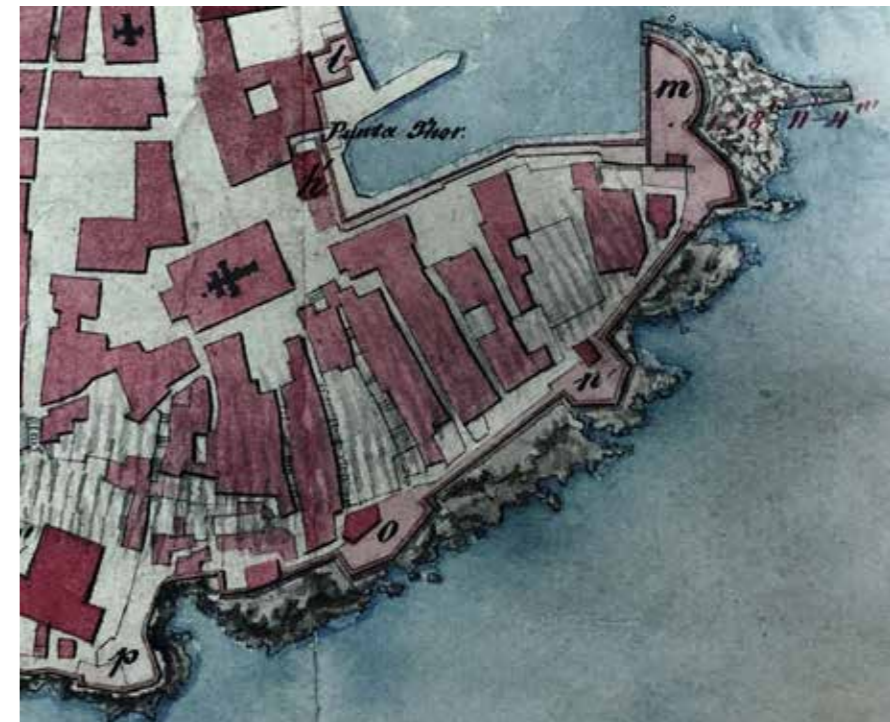
U planiranoj urbanoj koncepciji Pustijerne, zgrada nekadašnjeg zatvora²³ zaposjela je četvrti dvostruki niz gledajući od vrha poluotoka, odnosno od istoka prema zapadu. O parceliranju toga bloka u srednjovjekovnom razdoblju svjedoče očuvane građevne strukture u istočnom nizu, napose u kući sagrađenoj neposredno uz kasniji zatvor (Bandureva 4) te u prizemlju kasnije palače Sorkočević (Braće Andrijića 1) i susjedne kuće uz Ulicu od Pustijerne (Bandureva 2), s gotičkim obilježjima arhitektonske plastike portala i prozora.²⁴ Unatoč uobičajenom smještaju u stambenom bloku (dvostrukom nizu), zgrada se i prije nego što je postala zatvor odlikovala drukčijom namjenom od okolnih stambenih kuća i palača.

Izvori, naime, na toj poziciji spominju hospital, koji 1535. godine daju sagraditi Andrija Đurđević (Giorgi) i Lujo Gučetić (Gozze).²⁵ Hospitalu je bila priključena i starija zgrada isposnica (*reclusa*) uz crkvu sv. Teodora, spomenuta u oporuci Bogdana de Pisina 1281. godine.²⁶ Hospital je de-

taljno opisan u oporuci Marina Gučetića 1546. godine²⁷ te zajedno s crkvom sv. Teodora u vizitaciji Giovannija Francesca Sormana, biskupa Montefeltra, koji je 1573./1574. pohodio Dubrovnik.²⁸ Prema tim izvorima doznajemo da je hospital imao dvije sobe u prizemlju te šesnaest soba na katovima. Navedeni hospital nije bio izniman, jer ih se u neposrednoj blizini nalazilo još nekoliko,²⁹ uključujući i onaj uz crkvu sv. Tome.³⁰

Hospital je preživio potres jer ga izvori spominju 1739.,³¹ no izgorio je 1782. godine,³² a njegovo zemljište Senat ustupa za konzervatorij (odgojni dom) za »napuštene mlade djevojke«, sagrađen 1785. godine.³³ Uključivši zasigurno starije strukture opožarenog hospitala te zaposjevši i poziciju crkve sv. Teodora, konzervatorij je u osnovnim tlocrtnim i volumnim gabaritima odgovarao današnjoj zgradi. Nije, međutim, dugo trajao u izvornoj funkciji jer Senat ukida instituciju već 1799. godine, prodavši ubrzo zgradu bratovštini sv. Petra *in cathedra* (1801.).³⁴

Nakon pada Dubrovačke Republike (1808.), društvene promjene koje su uslijedile tijekom kratkotrajne francuske vladavine i potom uključenja u austrijsku državu (1815.), ostavile su traga i na gradskom predjelu Pustijerna. Od nekad žive trgovačke zone uz luku te sakralnoga i stambeno-poslovnog

Zgrada zatvora na katastarskoj karti Dubrovnika iz 1870., Ratni arhiv u Beču

središta najistaknutijih pripadnika dubrovačke vlastele, to postaje periferni dio grada. Promjena strukture stanovništva izravno se odrazila i na degradaciju cjelokupne arhitekture, posebno nekadašnjih vlasteoskih palača, koje pregradnjama na više stanova gube svoja bitna arhitektonska obilježja. Prostornu organizaciju Pustijerne u ranom 19. stoljeću prikazuje i prva austrijska karta grada iz oko 1816. godine, pohranjena u Ratnom arhivu u Beču.³⁵ Uz još razmjerno velik broj neizgrađenih parcela, za našu je temu od osobite važnosti prikaz zgrade nekadašnjeg konzervatorija, označene brojem 45. Tlocrtni obrisi pokazuju da je još postojao hospital uza začelje, a u popratnoj legendi piše da je građevina tada služila kao časnički paviljon – *Oficiers Pavillon*. Dvorište paviljona bilo je ograđeno, s pristupom iz Bandureve ulice, a u sjeveroistočnom kutu zabilježena je zasebna građevina za koju iz kasnijih planova doznajemo da je imala namjenu kuhinje. U takvoj konstelaciji, ne iznenađuje što su austrij-

23 Zgrada nekadašnjeg zatvora detaljno je obrađena u konzervatorskom elaboratu: *Zgrada i dvorište ex zatvora, Braće Andrijića 7, Dubrovnik*, autorice: dr. sc. Katarina Horvat-Levaj, Jelica Peković, dipl. ing. arh., suradnici: Luka Peković, dipl. ing. arh., Ana Blagus, mag. arh., Omega engineering, d.o.o., Dubrovnik, 2019./2020. Ovdje se donosi sažetak istraživanja i zaključaka.

24 Više o tome u: *Dubrovnik – Pustijerna, Povijesni razvoj, arhitektonske osobine stambene izgradnje i prijedlozi smjernica za obnovu i revitalizaciju*, konzervatorski elaborat, koordinator: Milan Prelog; autori: Nada Grujić, Katarina Horvat, Vladimir Marković, Marija Planić-Lončarić, Biserka Tadić; stručni suradnik: Ivan Tenšek; fotograf: Krešimir Tadić, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1984., knj. 2, 21–23.

25 GRUJIĆ (bilj. 1), 9 prema: MATTEI, *Zibaldone II*, 94–95. Usporediti također: NELLA LONZA, The houses of recluse in the urban and suburban setting of medieval Dubrovnik, u: *Scripta in honorem Igor Fisković*, (ur.) Miljenko Jurković, Predrag Marković, Zagreb – Motovun, 2016., 301–307.

26 GRUJIĆ (bilj. 1), 13 prema: GREGOR ČREMOŠNIK, *Spisi dubrovačke kancelarije I (1278.–1282.)*, Zagreb, 1951., 28, 145, br. 489.

27 GRUJIĆ (bilj. 1), 9 prema: DADU, *Testamenta* 39, 71–72.

28 Vizitator spominje opremu (oltare, liturgijske predmete, zvono) te ističe da nema potrebe za popravkom, dok za ženski hospital ponavlja već poznate podatke o osnivačima, spomenuvši šesnaest soba na katovima i sobe u prizemlju. *Ragusina Visitatio Apostolica 1573.*, Archivio Segreto Vaticano. Zahvaljujem Danku Zeliću na transkripciji vizitacije. Usporediti također: ANĐELKO BADURINA, Likovnost Dubrovnika u vizitaciji biskupa Sormana 1573–4 godine, u: *Likovna kultura Dubrovnika 15. i 16. stoljeće*, (ur.) Igor Fisković, Zagreb, 1991., 280–281.

29 BERITIĆ, (bilj. 9), 64.

30 GRUJIĆ (bilj. 1), 10 prema: DADU, *Distributio testamenti* 13, 102. Usporediti također: ČREMOŠNIK (bilj. 26), 30, br. 115; *Monumenta Ragusina II*, 303.

31 GRUJIĆ (bilj. 1), 13.

32 DADU, *Acta Consilii Rogatorum* 190, 62; 23. ožujka 1782.

33 GRUJIĆ (bilj. 1), 13 prema: KOSTA VOJNOVIĆ, *Dodatak raspravi Državni rizničari Republike Dubrovačke*, 71–72.

34 BERITIĆ (bilj. 9), 64.

35 Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv (OeStA/KA). Objavljeno u: *Zgrada i dvorište ex zatvora* (bilj. 23), 14.

Zgrada zatvora neposredno nakon zatvaranja, 1984., fototeka Instituta za povijest umjetnosti, foto: Krešimir Tadić

ske vlasti izabrale upravo taj dio grada za smještaj civilnog zatvora za kriminalce.

U sklopu modernizacije niza upravnih i civilnih poslova koje je donijela uspostava građanskog društva, pitanje reorganizacije zatvora bilo je, naime, izuzetno važno jer su zatvori koje je zatekla austrijska vlast u Dubrovniku bili

u vrlo lošem stanju. Prazna zgrada bivšeg konzervatorija na Pustijerni u vlasništvu komune, prostrana i smještena na rubu grada, pokazala se idealnom za smještaj zatvora. O adaptaciji bivšeg konzervatorija u zatvor 1817. godine svjedoči tlocrt prizemlja i kata, naslovljen *Plan za adaptaciju/prenamjenu takozvanog paviljona u Dubrovniku u jav-*

ni zatvor – Plan zur Adaptirung des sogenannten Padiglione zu Ragusa für die dortigen öffentlichen Arreste, te potpisan i datiran: *Od dvorskog građevinskog savjetnika i knjigovodstva. Beč, 23. kolovoza 1817.*³⁶ Iz tlocrta i pratećih legendi jasno je da je zatečena dvokatna zgrada konzervatorija sačuvana u osnovnim gabaritima uz unutarnje pregradnje većih prostorija na uske hodnike. Tu zgradu opisao je i car Franjo I. u svojem dnevniku prilikom posjeta Dubrovniku 1818. godine,³⁷ a opis i tlocrte donosi 1827. godine i okružni inženjer Lorenzo Vitelleschi u *Povijesnim i statističkim bilješkama o dubrovačkom okrugu.*³⁸ Tlocrtni obrisi zatvora s dvorištem prikazani su i na nizu karata iz 19. stoljeća, od prve katastarske karte iz 1837. godine,³⁹ a poslije i na kartama iz 1869., 1872. i 1877. godine.⁴⁰

Bogata dokumentacija u Državnom arhivu u Dubrovniku, fond *Okružni građevinski ured (1816.–1868.)* donosi podatke o nizu popravaka i obnova zatvora, u kojima su sudjelovali i nadležni okružni inženjeri, od spomenutoga Lorenza Vitelleschija preko Borianija do De Pollija. Osnovna arhitektonska obilježja, oblikovana adaptacijom konzervatorija 1817. godine, nisu međutim mijenjana sve do prestanka namjene zatvora 1983. godine, a ni kasnije, kad zgrada ima različite, uglavnom provizorne namjene.

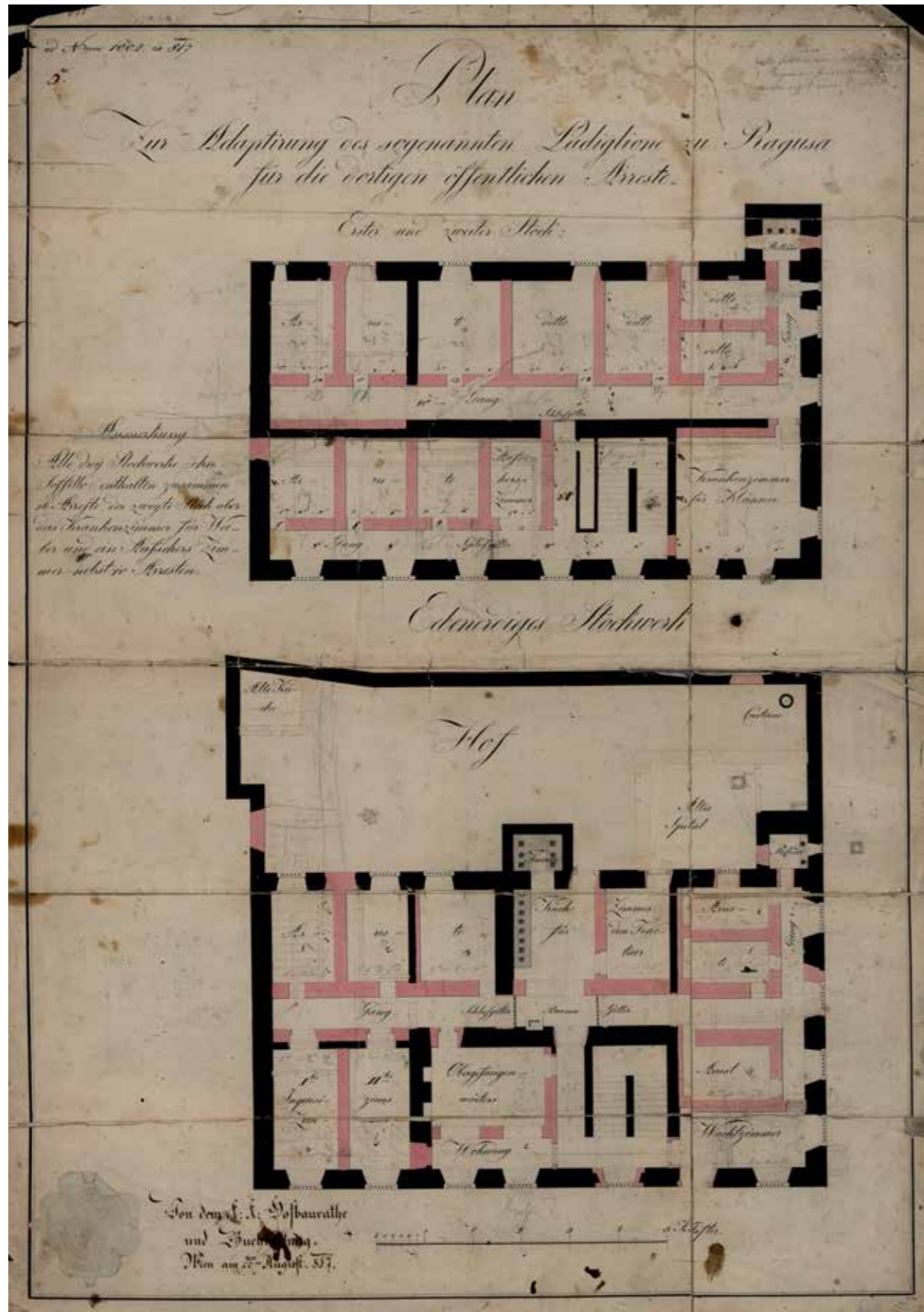
36 DADU, Privremeni popis nacrtno dokumentacije i spisa Okružnog i Kotarskog građevnog ureda u Dubrovniku. Transkripcije i prijevod legendi: Sanja Lazanin.

37 IVAN PEDERIN, Putni dnevnik cara Franje I. o Dubrovniku (1818. godine), u: *Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku*, 17 (1979.), 459–460. Iako u dnevniku cara Franje I. jasno piše da se zatvor nalazi pokraj bastiona Sv. Spasa, Ivan Pederin ga je ubicirao kod samostana Male braće. U preliminarnoj konzervatorskoj studiji (Nađa Nađ, Nikola Nađ, Ivan Viđen) izneseno je pak mišljenje da se navedeni opis zatvora odnosi na zatvor u crkvi sv. Sebastijana. Da je riječ o zgradi zatvora na Pustijerni, osim spominjanja bastiona Sv. Spasa, svjedoči i naziv zgrade *Padiglione* naveden u dnevniku, koji se koristio i na projektu adaptacije iz 1817. godine.

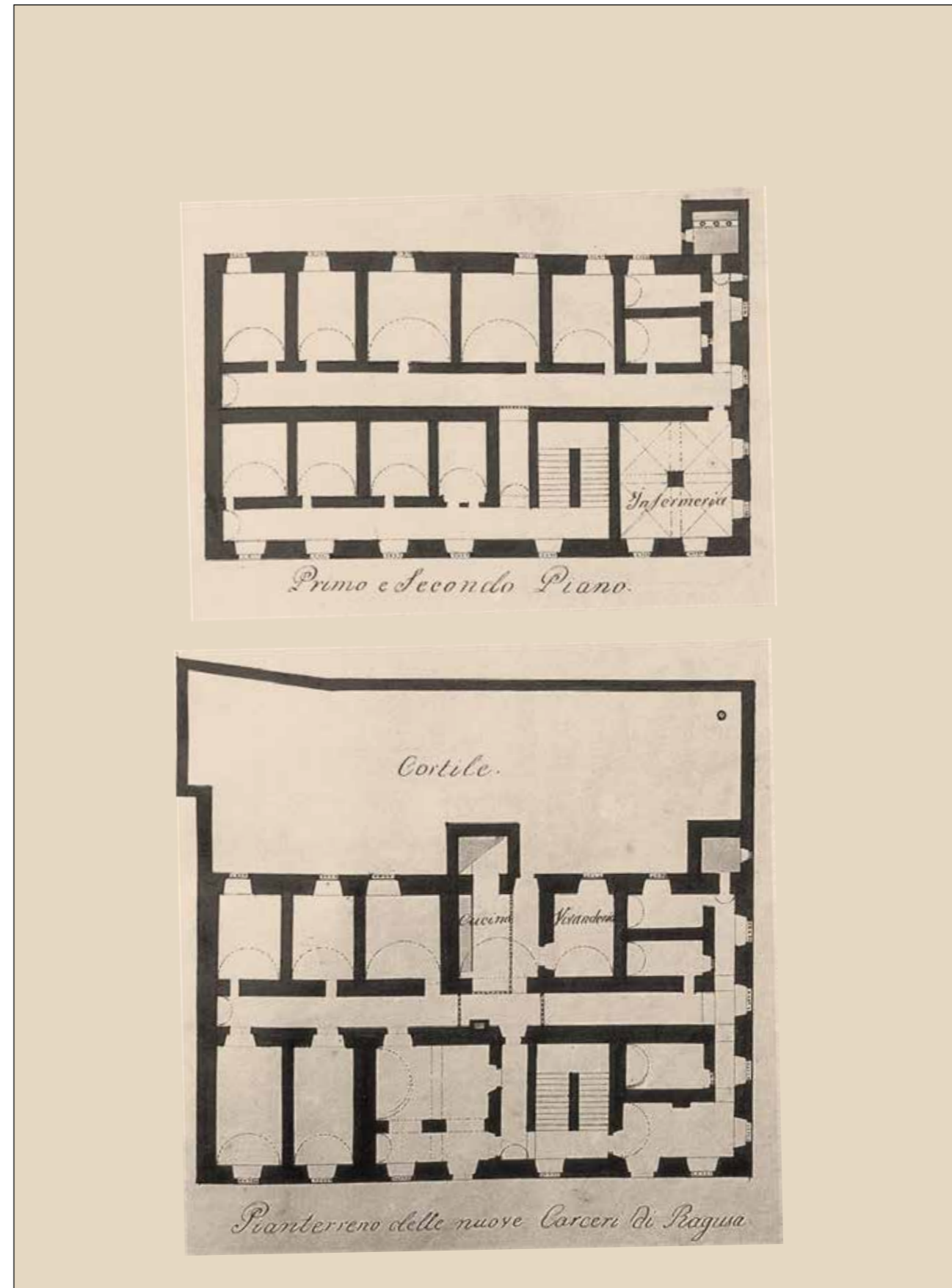
38 LORENZO VITELLESCHI, *Povijesne i statističke bilješke o dubrovačkom okrugu, prikupio okružni inženjer Lorenzo Vitelleschi, Dubrovnik, 1827.*, (priredio) Vinicije B. Lupis, Dubrovnik, 2002., 87.

39 DAOS, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju.

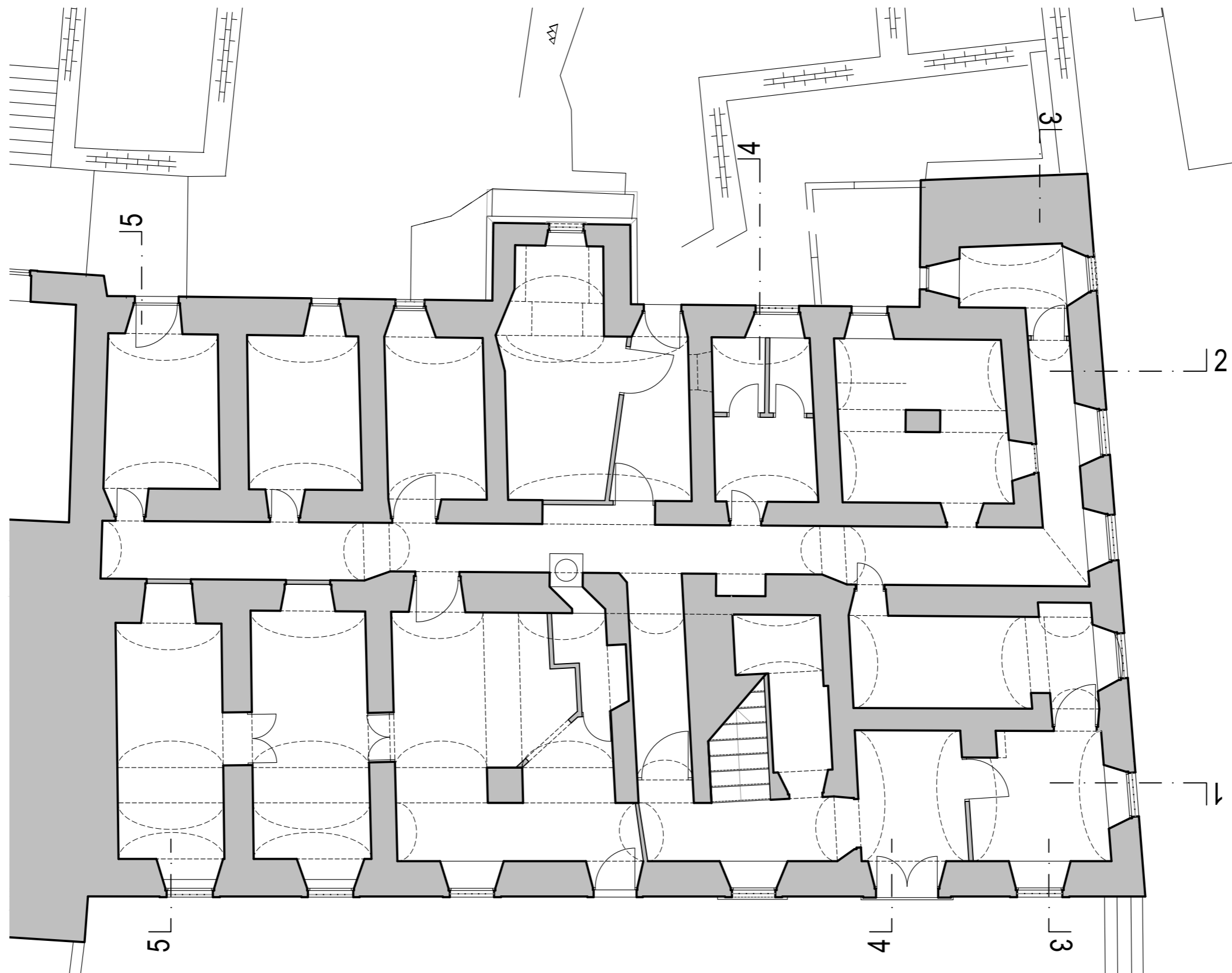
40 Osterreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv (OeStA/KA).

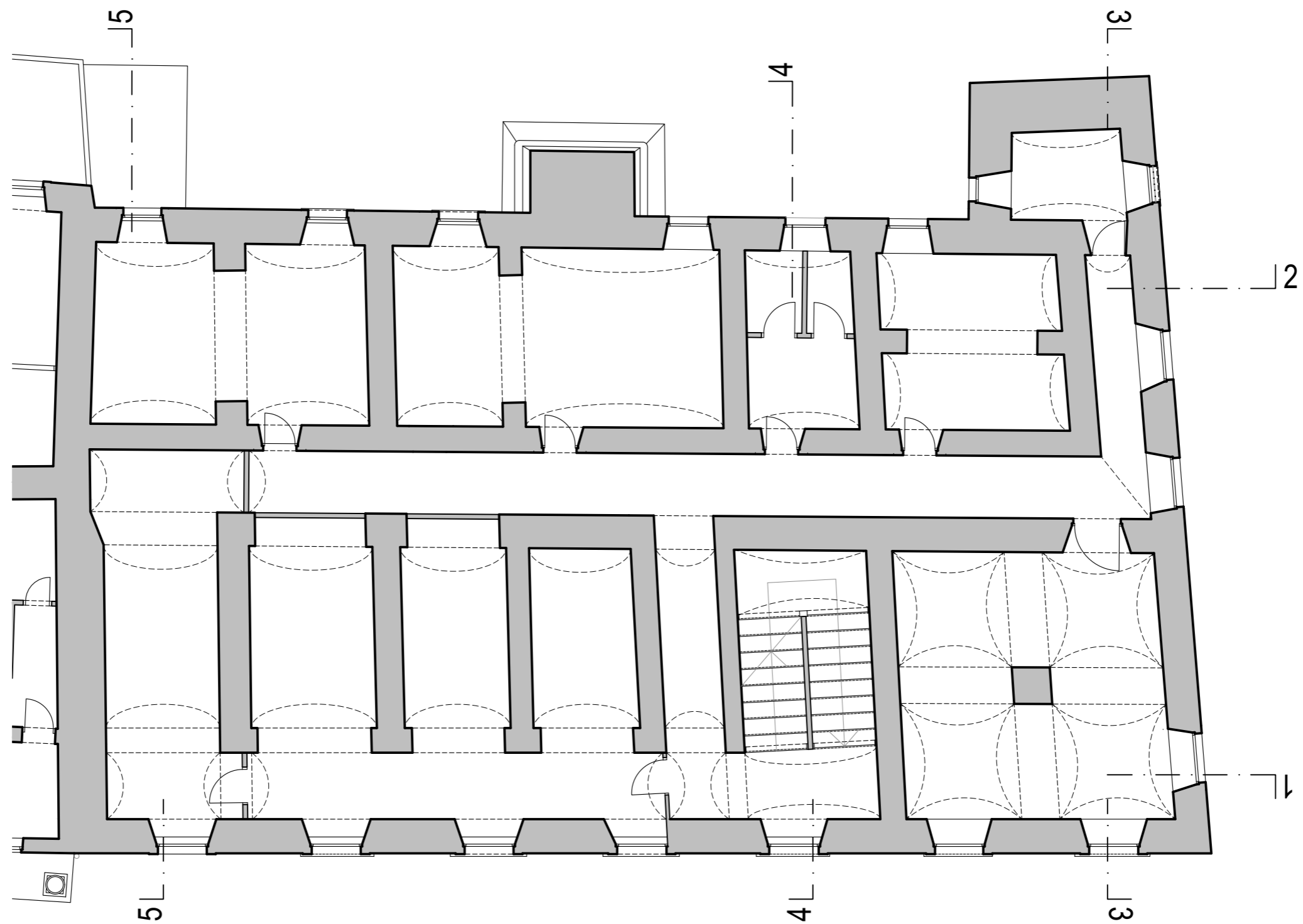
Zgrada zatvora, tlocrt prizemlja i prvog kata, projekt (crno – zatečena zgrada hospitala, crveno – adaptacija u zatvor), 1817., Državni arhiv u Dubrovniku

Zgrada zatvora, tlocrt prizemlja i prvog, odnosno drugog kata, 1827., Lorenzo Vitelleschi, *Povijesne i statističke bilješke o dubrovačkom okrugu*, tab. XXVI.

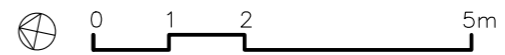
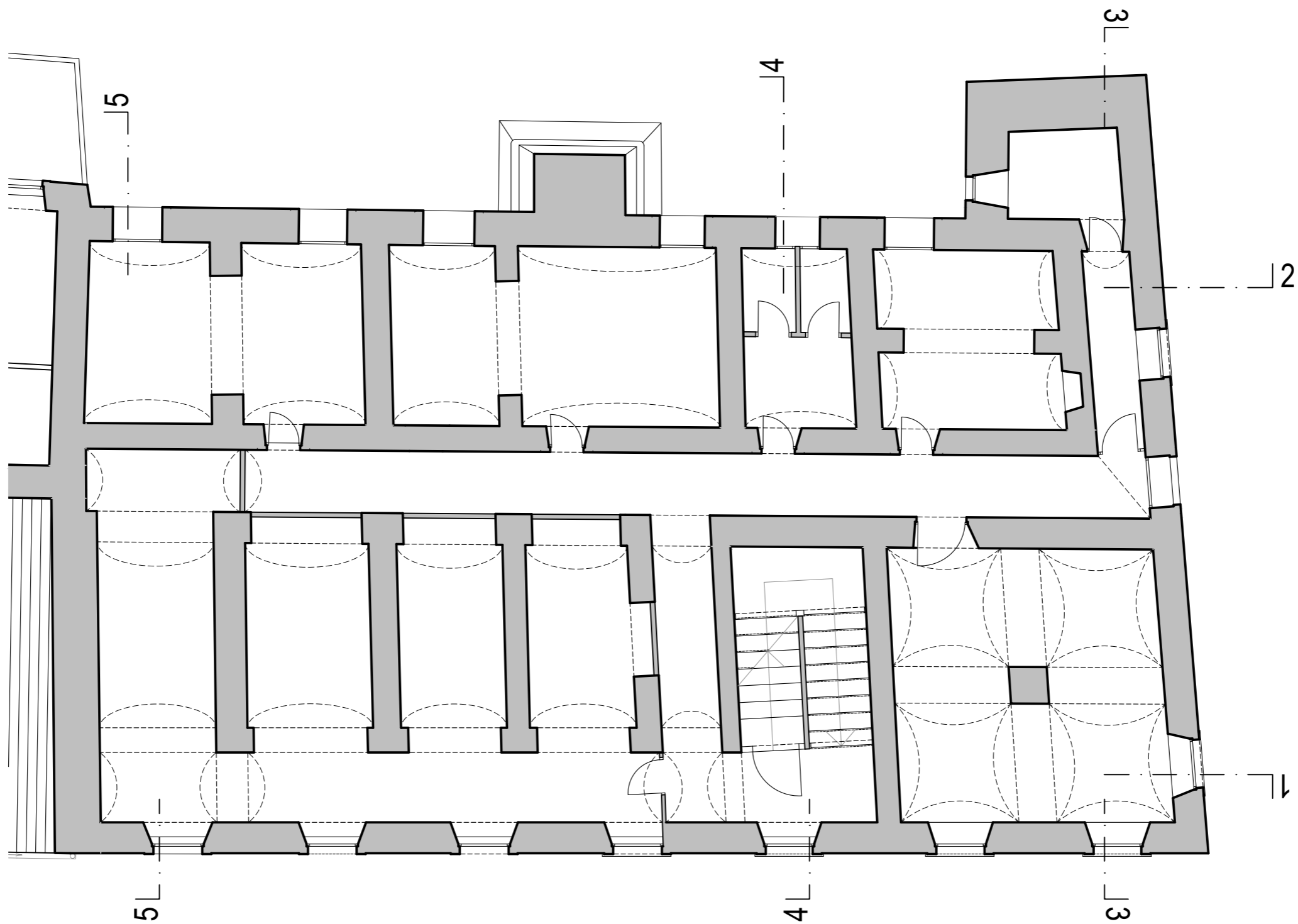

BIVŠI ZATVOR – TLOCRT PRIZEMLJA

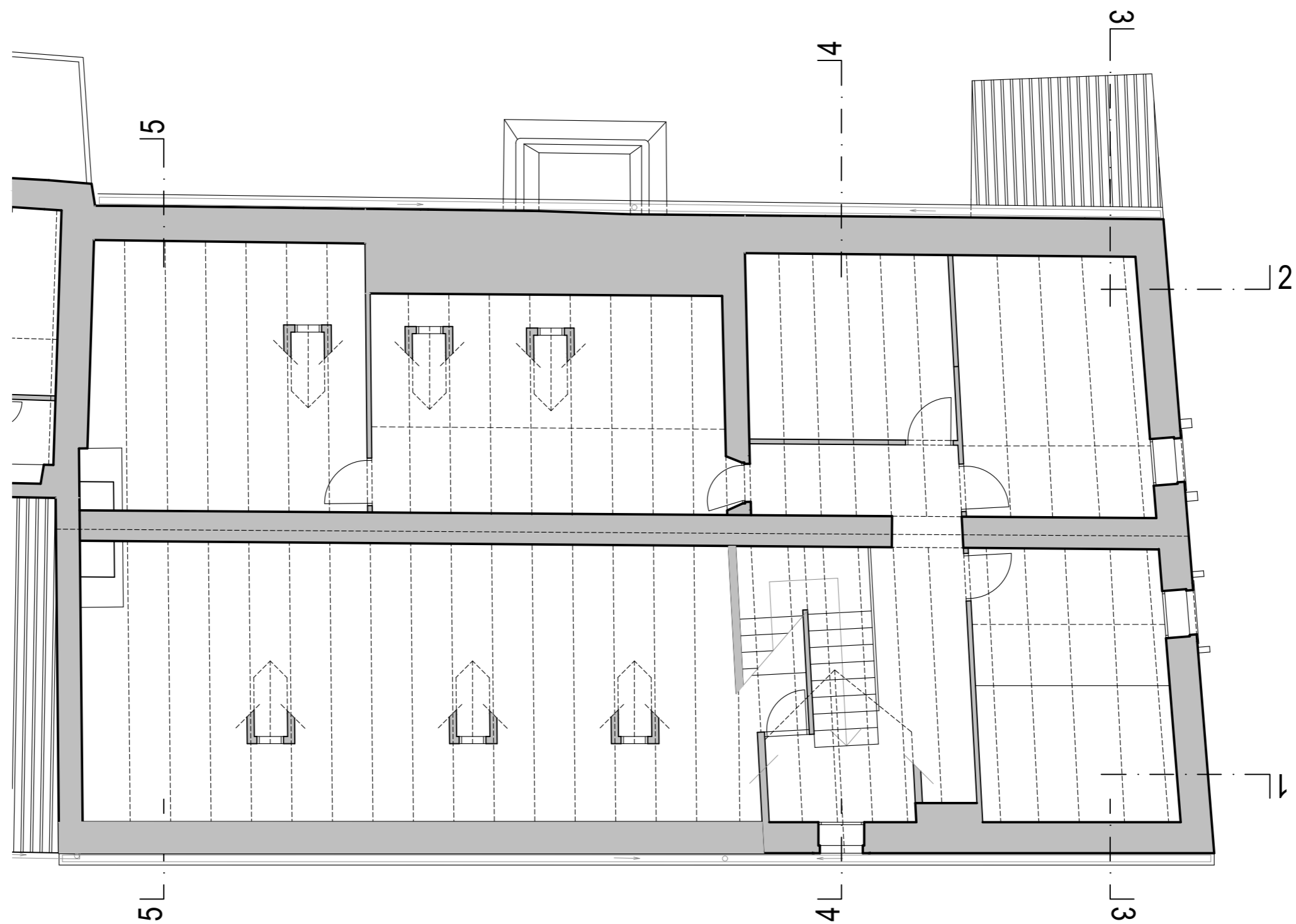

0 1 2 5m

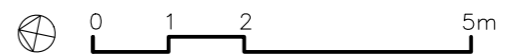
BIVŠI ZATVOR – TLOCRT I. KATA

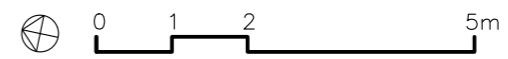
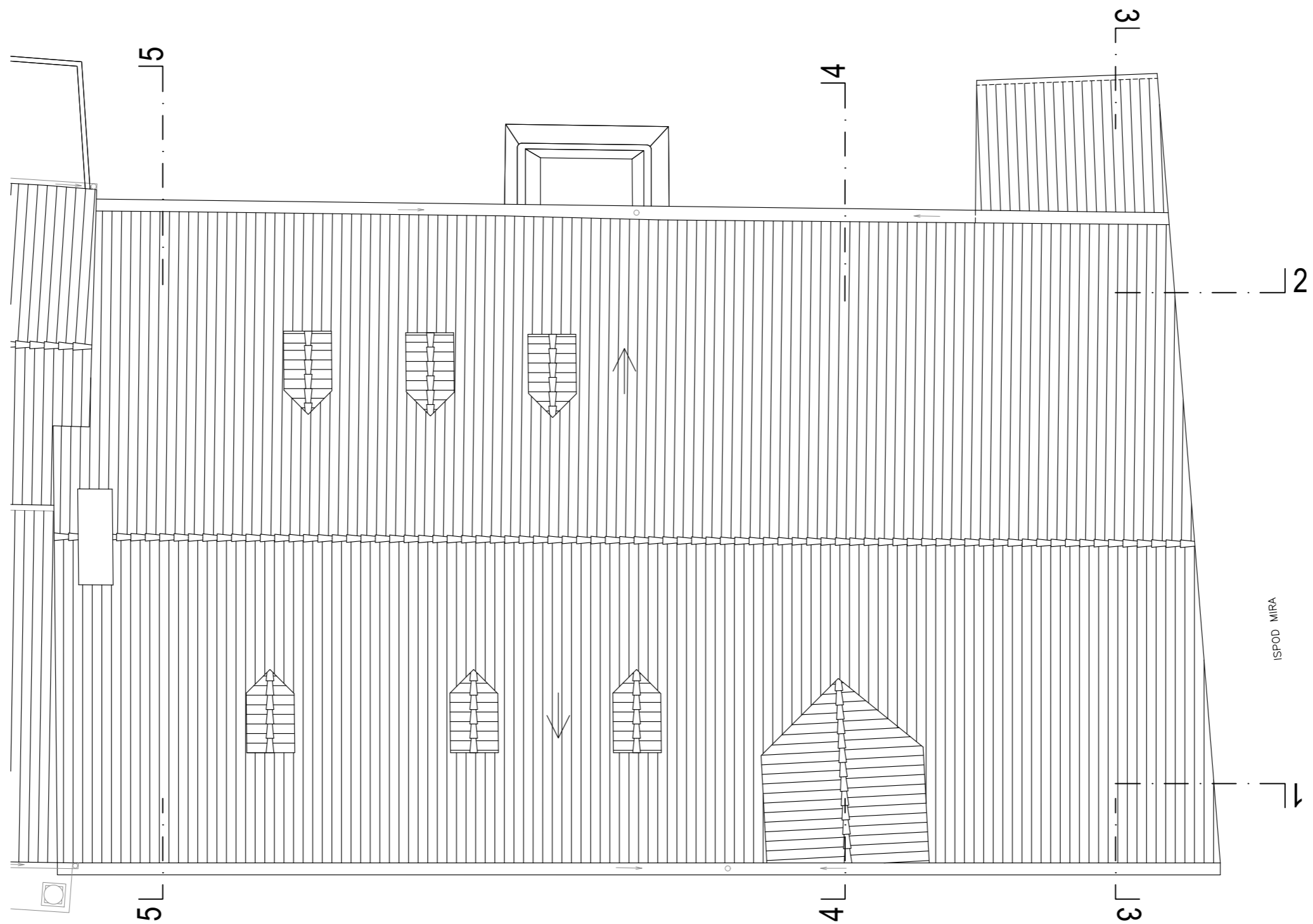

BIVŠI ZATVOR – TLOCRT 2. KATA

BIVŠI ZATVOR – TLOCRT POTKROVLJA

BIVŠI ZATVOR – TLOCRT KROVA

0 1 2 5m

BIVŠI ZATVOR – PRESJEK I-I

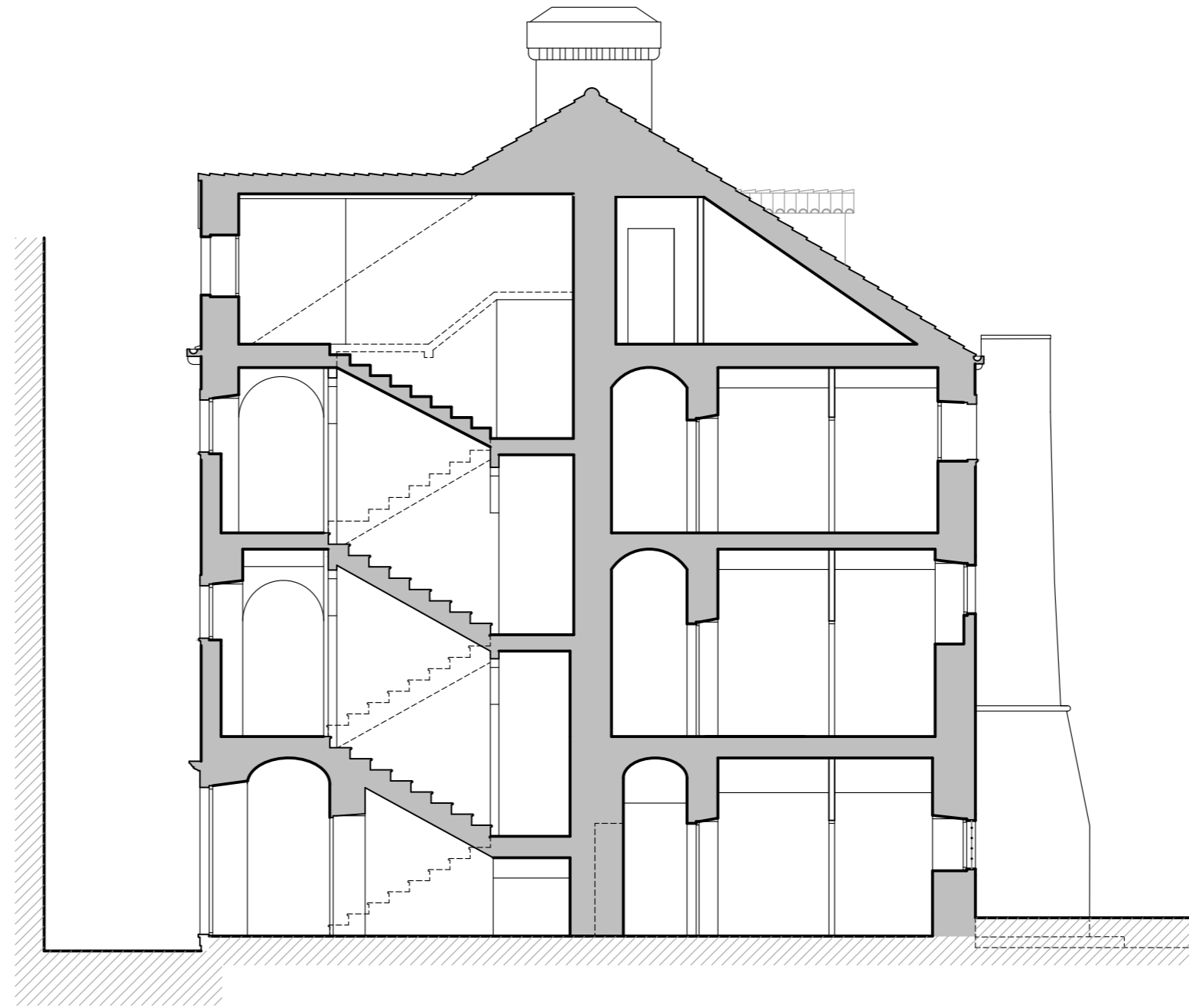

BIVŠI ZATVOR – PRESJEK 2-2

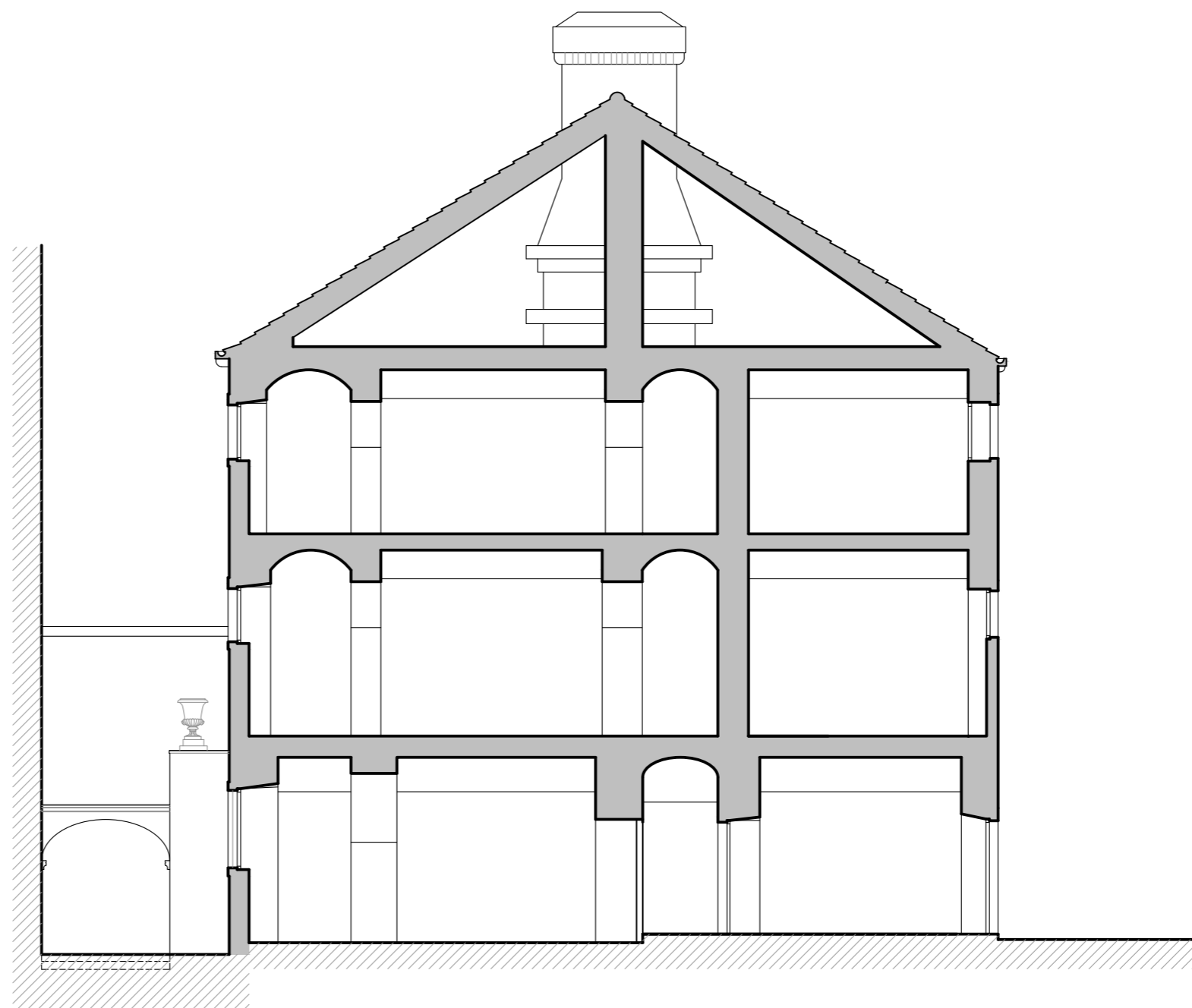
0 1 2 5m

BIVŠI ZATVOR – PRESJEK 3-3

0 1 2 5m

BIVŠI ZATVOR – PRESJEK 4-4

0 1 2 5m

BIVŠI ZATVOR – PRESJEK 5-5

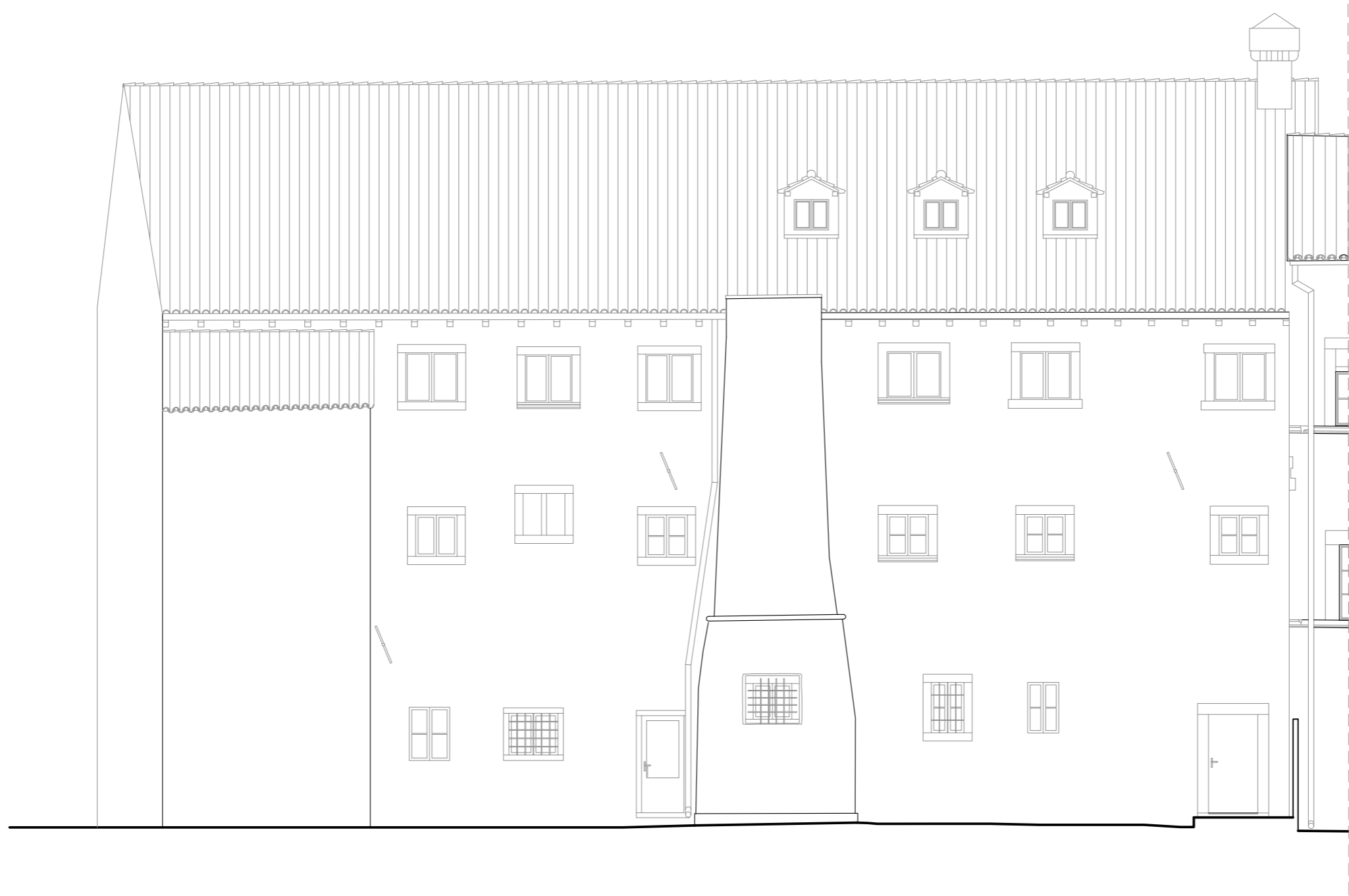

BIVŠI ZATVOR – ZAPADNO PROČELJE

0 1 2 5m

BIVŠI ZATVOR – JUŽNO PROČELJE

0 1 2 5m

BIVŠI ZATVOR – ISTOČNO PROČELJE

Zgrada nekadašnjeg zatvora, hodnici i stubište

II.2.2. Analiza postojećega stanja zgrade nekadašnjeg zatvora

Unutar pravokutnoga tlocrtnog obrisa, sve etaže dvokatne zgrade zatvora s visokim potkrovljem karakterizira slična tlocrtna organizacija, s uskim hodnicima položenima uzdužno u sredini građevine (na mjestu nekadašnje klončine) te uz pročelje i južnu bočnu stranu, uz koje se nižu manje prostorije. Etaže su međusobno povezane dvokrakim stubištem u pročelnom dijelu bočno (južno) od središnje osi tlocrta (do drugog kata kamenim, u potkrovlju drvenim). Uza začelje (istočno) nalaze se dvije prigradnje – središnja

(u funkciji ognjišta s dimnjakom) i bočna, uz južni rub (u funkciji sanitarnog čvora).

U prizemlju je glavni portal smješten na desnoj strani pročelja, vodeći u ugaono predsoblje povezano s pret-prostorom stubišta, na koje se nastavlja hodnik uz pročelje, formiran samo uz središnji dio zgrade. Sa središnjim hodnikom, položenim cijelom dužinom zgrade, pročelni hodnik spojen je uskim poprečnim hodnikom postavljenim bočno uz stubište. Južni pročelni dio prizemlja zapremaju tri prostorije različitog formata i orijentacije, u središnjem dijelu su osim stubišta i poprečnog hodnika još dvije prostorije, a i sjeverni pročelni dio zapremaju

dvije prostorije (stražarska soba, sobe za mučenje, stanovanje i sl.). U začelnom dijelu zgrade, uz središnji je hodnik nanizano nekoliko uskih prostorija (nekadašnjih ćelija) između kojih je prostorija većeg formata (nekad u funkciji kuhinje). Hodnici i sve prostorije nadsvođeni su plitkim bačvastim svodovima, a ulaz u stubište istaknut je oblikovanjem lučnog nadvoja.

U višim zonama stubišni se krakovi prema međupodestima i hodnicima rastvaraju lukovima s drvenim okvirima raščlanjenima plitkom profilacijom uz rubove dovratnika i lukova te profiliranim kapitelnim zonama i trapezoidnim zaglavnim kamenovima.

Zgrada nekadašnjeg zatvora, hodnici, prostorije i potkrovlje

Zgrada nekadašnjeg zatvora, zapadno pročelje, prizemna zona

Prvi i drugi kat identičnog su rasporeda, koji u osnovi odgovara onome u prizemlju. Nadsvođenja plitkim bačvastim svodovima u svim prostorijama na katovima jednaka su onima u prizemlju. Uz uske ćelije, na oba se kata formatom ističu kvadratične prostorije u jugozapadnom dijelu (nekad za smještaj bolesnika), sa stupcem u sredini koji podupire kupolaste svodove – češke kape.

U svim etažama u ćelije vode uski kamenom uokvireni ulazi nadvišeni malim otvorima za ventilaciju, dok se u spomenute bolničke prostorije ulazi kroz šire kamene portale s profilacijom oblog štapa uz svijetli otvor.

Nakon gubitka zatvorske namjene, prostor je podijeljen između više korisnika, što je rezultiralo pregradnjama koje su u najvećoj mjeri promijenile upravo prizemlje, gdje je sjeverni pročelni dio izdvojen u stan s posebnim ulazom na pročelju, oblikovanim proširenjem prozora u vrata. Između pojedinih ćelija u sve tri etaže naknadno su probijeni veći lučni otvori, a pojedini ulazi u ćelije iz hodnika su zazidani.

Vanjštinu zgrade čini kubično volumno tijelo pod dvostrešnim krovom, s dva začelna aneksa.

Glavni ulaz

Zapadno ulazno neožbukano pročelje s kamenom strukturom od kvadara rastvoreno je sa sedam prozorskih osi. Glavni portal ističe se formatom i oblikovanjem kamenog okvira. Na katovima su mali prozori nastali smanjenjem uobičajenih većih pravokutnih prozora, prilikom adaptacije zgrade u zatvor, kako to svjedoče reške u strukturi zida. Sudeći prema reškama, prozori su smanjivani tako da su im povišeni parapeti u okviru jednake širine, osim prozora na katovima u osi iznad glavnog ulaza, koji su bili i širi od postojećih prozora. Na tom mjestu, lijevo od osi s glavnim ulazom, vertikalna reška u strukturi zida upućuje na fazu gradnje zgrada koje su prethodile zatvoru. Prozori su uokvireni jednostavnim kamenim okvirima s plitko profiliranim klupčicama. U prizemnom dijelu pročelja uzidana je rimska ploča s natpisom.⁴¹

⁴¹ Natpis je znanstveno obrađen i uvršten u *Mommsenov Corpus inscriptionum Latinarum* (CIL III.1743).

Rimska ploča sekundarno ugrađena u zapadno pročelje

Ožbukano istočno začelje, kako je već spomenuto, ima dva aneksa – sanitarni čvor južno i ognjište s dimnjakom u sredini. Raspored otvora manje je pravilan nego na pročelju no i ti su prozori malog formata. Na kamenim okvirima prozora vidljivi su tragovi željeznih rešetki, koje su ostale sačuvane na pojedinim prozorima u prizemlju.

Južno bočno pročelje rastvoreno je malim prozorima nastalim smanjivanjem prijašnjih prozora, također s djelomično očuvanim rešetkama. Pročelje je zabatno završeno i ožbukano.

Dvostrešno drveno krovništvo prekriveno je kupama kanalicama te upotpunjeno belvederom (iznad stubišta) i krovnim prozorima.

U organizaciji Zavoda za obnovu Dubrovnika izvedena je konstrukcijska sanacija injektiranjem i zategama (2012.), kao i energetska obnova (2022.–2023.) koja je obuhvatila žbukanje bočnog pročelja i začelja, te obnovu krovništva i stolarije, no unutrašnjost zgrade ostala je u zapuštenom stanju. Žbuka mjestimično otpada sa zidova, betonske podnice te kamene i drvene stube su dotrajale, kao i drveni lukovi u stubištu i unutarnje drvene vratnice.

Zgrada nekadašnjeg zatvora, istočno pročelje nakon obnove 2023.

Detalji drvenih lukova u stubištu

II.2.3. Valorizacija zgrade nekadašnjeg zatvora

U kontekstu pridavanja velike važnosti zdravstvenoj kulturi, grad država Dubrovnik obilovao je u prošlosti razmjerno brojnim javnim ustanovama te vrste – bolnicama, ubožnicama, nahodištima i slično, o kojima svjedoče pisani izvori. No materijalni ostatci navedenih građevina gotovo da ne postoje. Stoga je jezgra današnje zgrade zatvora, ženski hospital iz 16. stoljeća, vrlo zanimljiva. Ne samo da iz pisanih izvora možemo doznati broj prostorija – dvije u prizemlju i po osam na svakom katu, nego imamo i volumne gabarite građevine, urbanistički impostirane u skladu s paralelnim dvostrukim nizovima i ulicama koji karakteriziraju Pustijernu.

U slijedu slične namjene jest i pregradnja toga hospitala potkraj 18. stoljeća u konzervatorij (odgojni dom), dakle

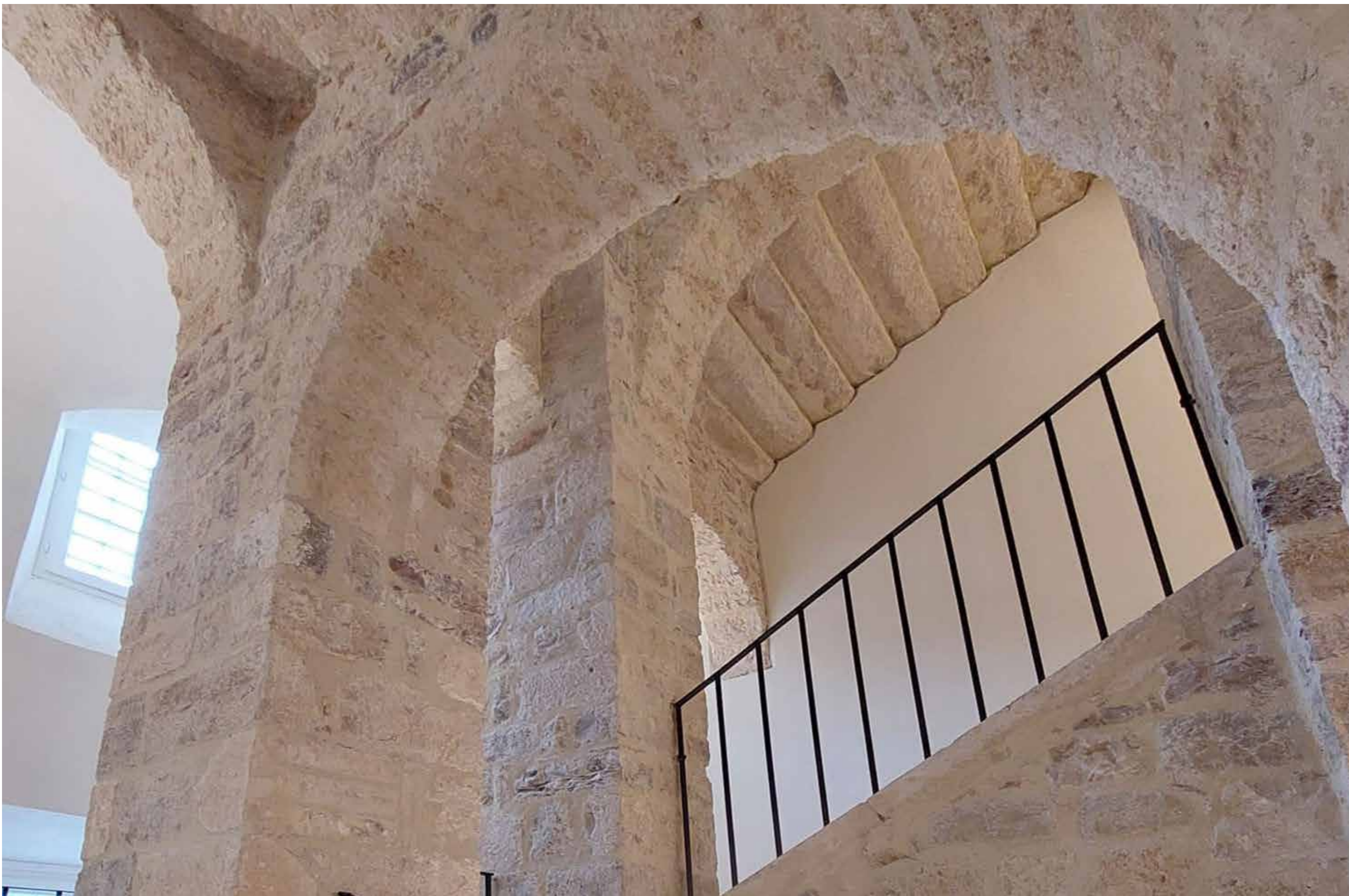
građevinu kojoj također nedostaju komparativni primjeri u Dubrovniku. Prema očuvanim volumnim gabaritima konzervatorija te prema tlocrtnom rasporedu zabilježenom na planu iz 1817. godine, riječ je o funkcionalnom zdanju, koje u svojoj elegantnoj jednostavnosti svjedoči i o razdoblju prosvjetiteljstva i klasicizma u kojem je podignuto.

I na kraju sam zatvor, izveden prema spomenutom projektu iz 1817. godine, jedinstven je u graditeljskoj baštini Dubrovnika. Prilagođen zatečenoj dispoziciji konzervatorija, razrađenim sustavom nadsvodjenih hodnika, prostorija i ćelija svjedoči i o znalačkom projektu koncipiranom u Beču, očito prema već razrađenoj tipologiji za takvu vrstu građevina.

Za valorizaciju zatvora važni su i komparativni primjeri u široj regiji. Primjerice, zatvor u Kotoru, sagrađen prema

projektu arhitekta Marka Bencona sredinom 19. stoljeća, monumentalniji prema prostornim proporcijama (jer je riječ o novogradnji na mjestu srušenih crkava), no skromniji prema složenosti prostornog rasporeda (samo jedan hodnik u sredini, umjesto dva hodnika s nizovima prostorija u dubrovačkom zatvoru). Nekadašnji je kotorski zatvor, međutim, uspješno restauriran i priveden novoj javnoj kulturnoj namjeni.

Prema tome, kao jedan od rijetkih primjera zatvora iz ranog 19. stoljeća koji u strukturi čuva tragove starijih građevina, nekadašnji zatvor na Pustijerni, unatoč vanjskoj jednostavnosti i unutarnjem prilično skučenom rasporedu razmjerno malih prostorija, u kulturološkom je pogledu građevina vrijedna čuvanja i pažljivog konzervatorskog pristupa u planiranoj prenamjeni.

Kotor, obnovljena zgrada nekadašnjeg zatvora, stubište, foto: Katarina Horvat-Levaj

Kotor, obnovljena zgrada nekadašnjeg zatvora, pročelje, hodnik i stubište

II.2.4. Prijedlog konzervatorskih smjernica za zgradu nekadašnjeg zatvora

S obzirom na kontinuiranu javnu namjenu u prošlosti te smještaj i arhitektonske značajke nekadašnjeg zatvora na Pustijerni, za zgradu je primjerena javna namjena. Ideja da se u taj prostor smjesti arheološki muzej Dubrovačkih muzeja, idealna je s obzirom na neposrednu blizinu arheološkog lokaliteta, ali sama zatečena prostorna organizacija zatvora s malim ćelijama predstavlja stanovito ograničenje za takvu namjenu. Prijedlog konzervatorskih smjernica, koji je prihvatio Konzervatorski odjel u Dubrovniku, pre-

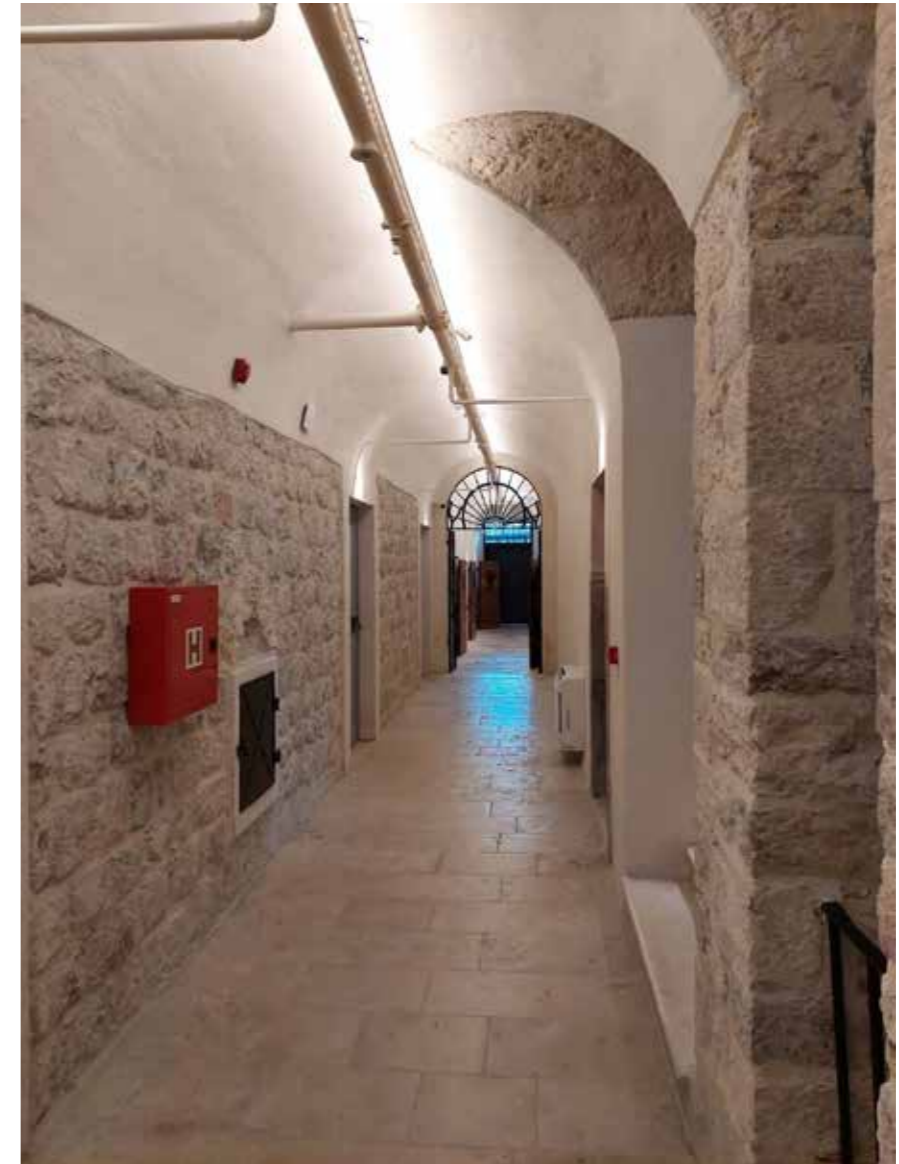
zentiran je u konzervatorskom elaboratu: *Zgrada i dvorište ex zatvora, Braće Andrijića 7, Dubrovnik*, autorice: dr. sc. Katarina Horvat-Levaj, Jelica Peković, dipl. ing. arh., Omega engineering, d.o.o., Dubrovnik, 2019./2020. U nastavku donosimo prijepis odobrenog prijedloga konzervatorskih smjernica iz konzervatorskog elaborata.

- **Namjena**

S obzirom na kontinuiranu javnu namjenu kroz povijest te smještaj i arhitektonske značajke zgrade nekadašnjeg zatvora na Pustijerni, predlaže se zadržavanje javne namjene.

Neposredna blizina arheološkog lokaliteta kao primjerenu nalaže muzejsko-galerijsku namjenu, npr. arheološki muzej, kako bi se ostvarila funkcionalna i vizualna povezanost s arheološkim lokalitetom. Dio interijera, s hodnicima i nizovima prostorija, mogao bi biti prikladan za uredske prostore. Takva kombinirana namjena omogućila bi zadržavanje osnovnih prostornih značajki građevine, uz mogućnost mjestimičnih modifikacija (povećanje prostornosti i bolje povezivanje s vanjskim prostorom).

U pogledu vrednovanja svih sačuvanih faza gradnje, uključivo i prenamjenu nekadašnjeg konzervatorija u zatvor,

Kotor, obnovljena zgrada nekadašnjeg zatvora, stubište, vrata ćelije i hodnik

predlaže se čuvanje osnovne prostorne organizacije i oblikovanja vanjštine kakve je građevina dobila uređenjem zatvora, uz nužnu restauraciju naknadno poništenih struktura. U pojedinim zonama interijera moguće su manje intervencije povezane s funkcionalnim potrebama.

• Vanjština

- Nije dopušteno mijenjati zatečene tlocrtne i visinske gabarite građevine s oba aneksa te je potrebno s najvećom pažnjom pristupiti bilo kakvim radovima obnove i

sanacije pročelja i krovništva, pri čemu zapadno pročelje treba biti kameno, dok je na istočnom i južnom moguće zadržati izvedenu žbuku. Ako se u budućnosti bude uklanjala žbuka s tih pročelja, potrebno je zabilježiti sve tragove prijašnjih otvora i sl., tj. dopuniti arhitektonsku snimku postojećega stanja.

- U obradi i prezentaciji pročelja treba zadržati i/ili restaurirati sve zatečene elemente, kao što je već spomenuta obrada pročelja, karakteristična vanjska stolarija, bravarski elementi i sl., što se posebno odnosi na prozore katova i potkrovlja. Naime, bez obzira na to što je ustanovljeno da je format

većine tih prozora naknadno smanjen, ne znamo pouzdano izvornu obradu detalja njihovih kamenih okvira pa se predlaže zadržavanje zatečenih, koji će biti i svojevrsna uspomena na posljednju, zatvorsku namjenu građevine.

- Moguće je preoblikovati jedino otvore prizemlja na istočnom pročelju (začelju) zgrade koji su recentno probijani, zbog boljeg povezivanja i prezentacije arheološkog lokaliteta.
- Manja oštećenja kamene plastike moguće je sanirati upotrebom smjese umjetnog kamena (kao „Bizek

mort“) koji je potrebno ručno obraditi martelinom te bojom prilagoditi boji kamena.

- Krovšte treba biti drveno, uz zatečeni nagib, pokriveno kupom kanalicom. Iz funkcionalnih razloga, moguće je povećati broj krovnih prozora, ali njihov format mora biti prilagođen zatečenom.
- Svi opšavi i vertikalne olučne cijevi trebaju biti od bakrenog lima.
- Nije dopuštena postava vanjskih jedinica klimatizacijskih uređaja, satelitskih antena i sličnih uređaja na pročeljima i krovštu građevine.

• Unutrašnjost

- U interijeru se čuva stanje kakvo je građevina dobila prenamjenom u zatvor u 19. stoljeću (grafički prikaz: IV. faze gradnje). S posebnom pozornošću valja sačuvati i istražiti starije zidove konzervatorija (označene kao zatečene na projektu prenamjena iz 1817. godine), kao i stubište, koje također datira iz faze prije prenamjene građevine u zatvor. Uz čuvanje tlocrtne dispozicije s hodnicima i nizovima prostorija, osobito je važno sačuvati nadsvođenja. Recentne pregradnje pojedinih prostorija preporučuje se ukloniti. Manje promjene, kao što je međusobno spajanje nekadašnjih ćelija u veće prostorije, moguće su na gornjim etažama, ako se za to pokaže funkcionalna potreba.
- Preduvjet za uređenje prizemlja zgrade je dovršetak arheoloških istraživanja na cijeloj površini. Otkriju li se ostatci srednjovjekovne crkve sv. Teodora, predlaže se njihova prezentacija, u skladu s dopunjenom konzervatorskom studijom, nakon završetka istraživanja.
- U radovima otucanja žbuke na unutarnjim površinama vanjskih, nosivih te starijih, izvornih unutarnjih zidova treba osigurati stalni konzervatorsko-arhitektonski nadzor koji će zabilježiti sve tragove prijašnjih otvora i/ili građevinskih intervencija te izraditi dopunu arhitektonske snimke postojećega stanja.

- Nije dopuštena izmjena geometrije i oblikovanja unutarnjega dvokrakog stubišta s drvenom obradom pilastara i kružnih nadvoja koje je, u konačnici, potrebno restaurirati, odnosno rekonstruirati dijelove koje neće biti moguće restaurirati. Naime, kvaliteti prezentacije stubišnog prostora, koji je jedini ostao sačuvan iz faze gradnje konzervatorija, pridonijet će restauracija marmorizacije koja je otkrivena restauratorskim istraživanjima.
- Nužno je prezentirati izvorno kameno popločenje na podestima stubišta, a slijedom otkrivenog kamenog popločenja poda prizemlja potrebno je planirati da svi podovi koji su danas ispod betonskog sloja budu restaurirani ili rekonstruirani kamenom iste vrste, kvalitete i načina obrade.
- Posebnu pozornost treba posvetiti prezentaciji sačuvanih kamenih okvira unutarnjih vrata te obradi drvenih vratnica i prozora.
- Za nekadašnju kuhinju predlaže se restauriranje i vraćanje u funkciju kamina. Također se predlaže prezentacija kamene krune bunara u hodniku zapadno od kuhinje.
- Unutarnju površinu svih zidova koji se prezentiraju treba žbukati i završno obojiti svijetlim, bijelim tonom, koji je prevladavao u prijašnjoj namjeni.
- Pri planiranju i uređenju dvorišta zgrade posebnu pozornost treba usmjeriti na način prezentacije ostataka kuća istočnoga gradskog niza današnje Bandureve ulice, koji su otkriveni arheološkim istraživanjima, kao i na funkcionalno povezivanje toga dijela s arheološkim lokalitetom Pustijerne na istoku.

Međutim, u vezi s odobrenim konzervatorskim elaboratom treba napomenuti da je njegova izrada bila naručena s namjerom uvođenja kombinirane namjene u zgradu bivšeg zatvora (galerijski prostor u prizemlju i uredi na katovima), što je radikalno drukčije od sadašnjega plana smještaja izložbenog prostora muzeja u sve tri etaže i potkrovlje.

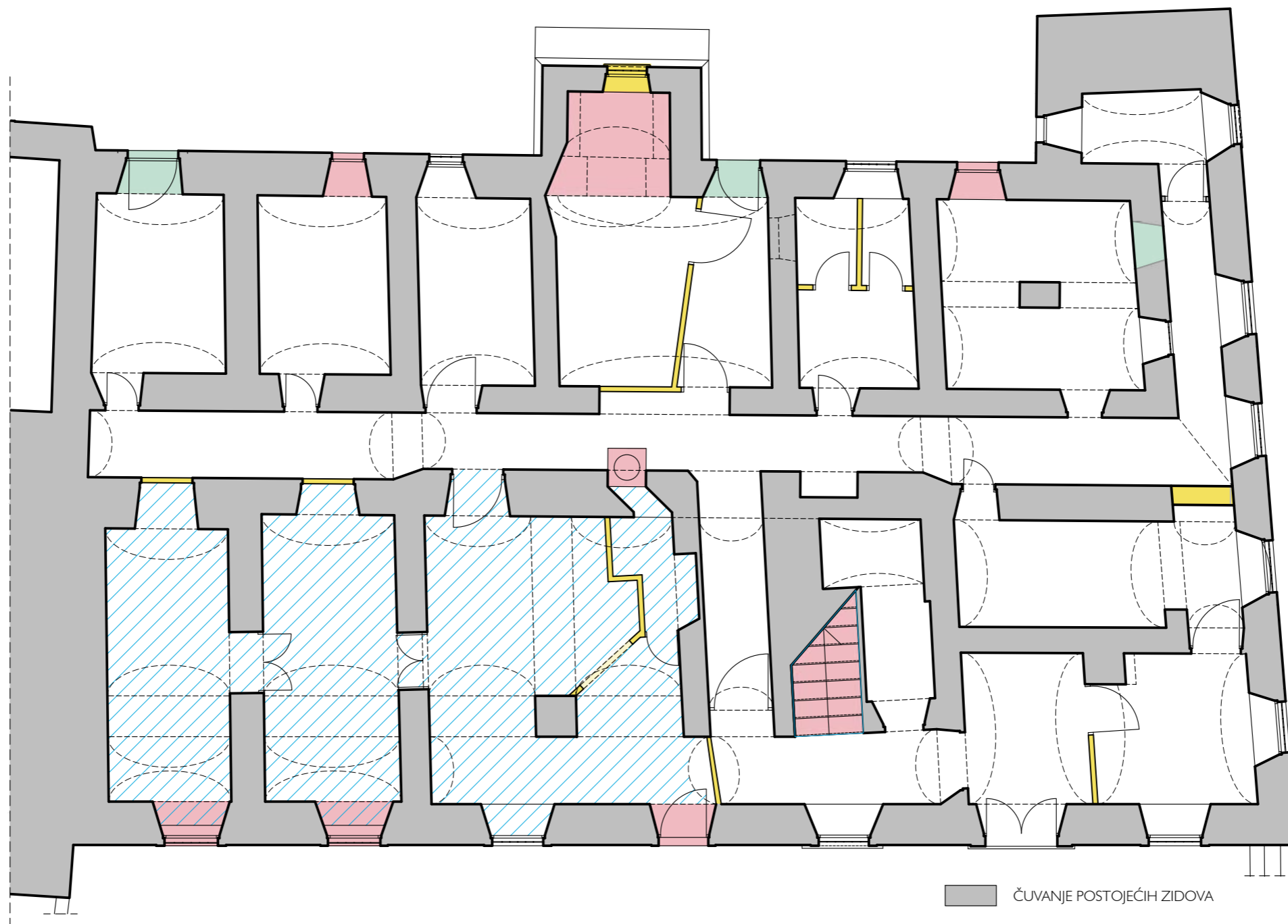
Ostavši pri konstataciji da arhitektonska vrijednost građevine nalaže čuvanje njezine osnovne prostorne organizacije i volumnih gabarita, ali uzimajući u obzir činjenicu da sve tri etaže nekadašnjega zatvora imaju identičan tlocrt, predlaže se manja modifikacija konzervatorskih smjernica radi formiranja većih izložbenih prostora. Naime, sama zgrada oblikovana je, kako je navedeno, u dvije osnovne faze: kraj 18. stoljeća, kad se raniji hospicij pregrađuje u konzervatorij (odgojni dom), i početak 19. stoljeća, kad se konzervatorij pregrađuje u zatvor, što je jasno naznačeno na tlocrtima zgrade iz 1817. godine (crno – zidovi konzervatorija, crveno – pregradnja u zatvor).

Prema tome, predložimo da se u prizemlju i na prvom katu zadrži tlocrtni raspored zatvora s nadsvođenim uskim hodnicima i malim ćelijama, a da se na drugom katu i potkrovlju vrati stanje hospicija/konzervatorija s velikim nadsvođenim dvoranama. Time bi se rekonstruirale dvije dominantne faze gradnje, uz ostvarenje uvjeta za uređenje muzejskog prostora. Samo stubište, koje datira iz 18. stoljeća, treba ostati sačuvano u cijeloj visini građevine. Između nadsvođenih ćelija u donjim etažama moguće je probiti velike lučne otvore (poput onih koji već međusobno povezuje pojedine ćelije), uz uvjet čuvanja svodova. Unutar tako oblikovanog interijera, a napose u većim prostorijama na drugom katu i u potkrovlju, u obzir dolaze i suvremene intervencije potrebne za funkcioniranje muzeja i primjerno izlaganje eksponata.

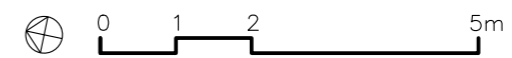
I na kraju, za funkcioniranje nove namjene nužno je premjestiti privatni stan nekadašnjega zatvorskeg čuvara iz sjeverozapadnog dijela prizemlja, gdje se očekuju i važni arheološki nalazi (pretpostavljena crkva sv. Teodora).

Iako je zgrada već konstrukcijski učvršćena, uređenje muzeja zahtijevat će vjerojatno dodatnu konstrukcijsku sanaciju, izvedenu primjerenim materijalima i metodama, uz izbjegavanje većih zahvata armiranim betonom.

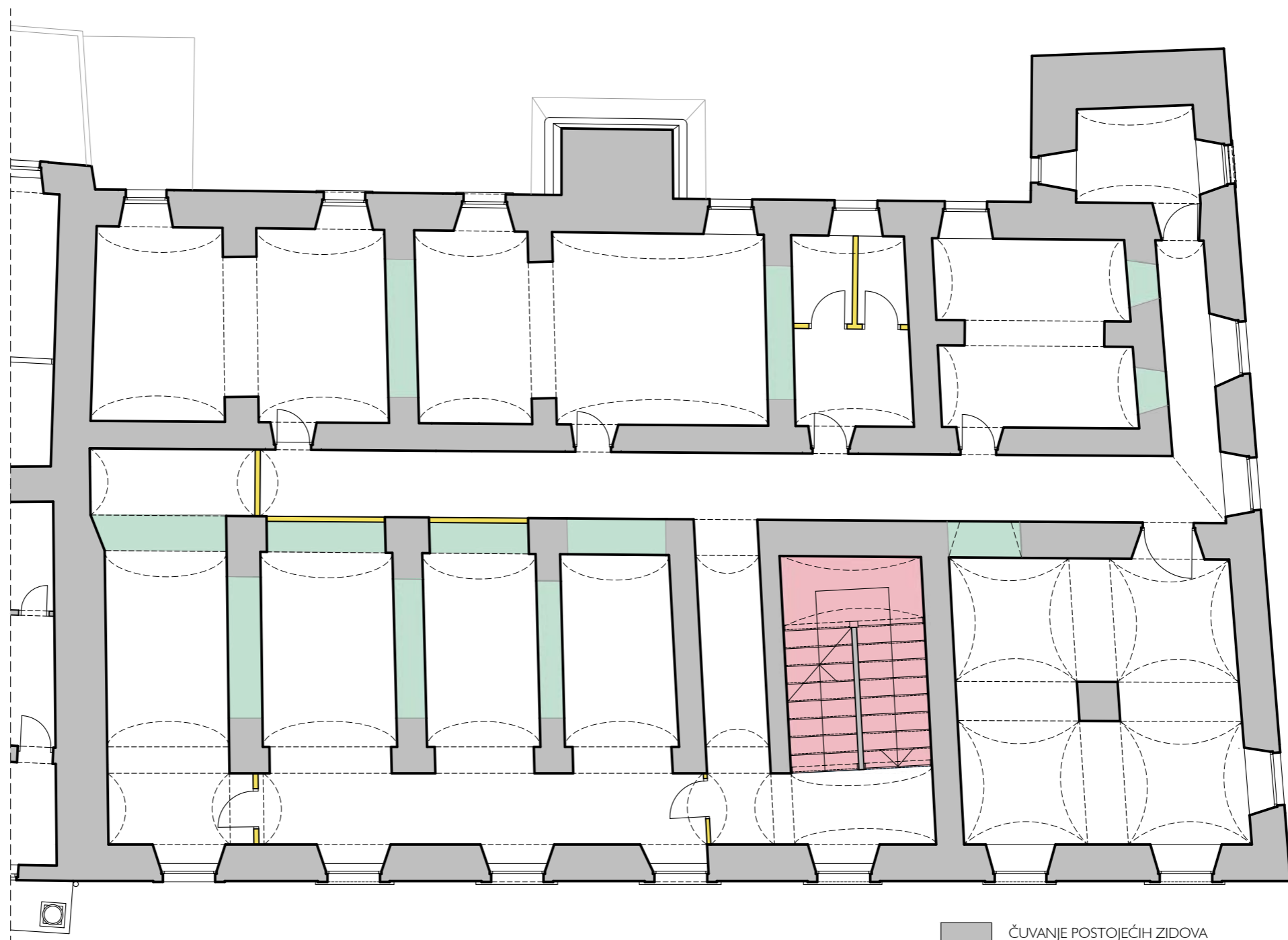
KATARINA HORVAT-LEVAJ

- ČUVANJE POSTOJEĆIH ZIDOVA
- UKLANJANJE
- REKONSTRUKCIJA IZVORNOG STANJA
- MOGUĆE PREOBLIKOVANJE
- STAN KOJEG JE POTREBNO IZMJESTITI

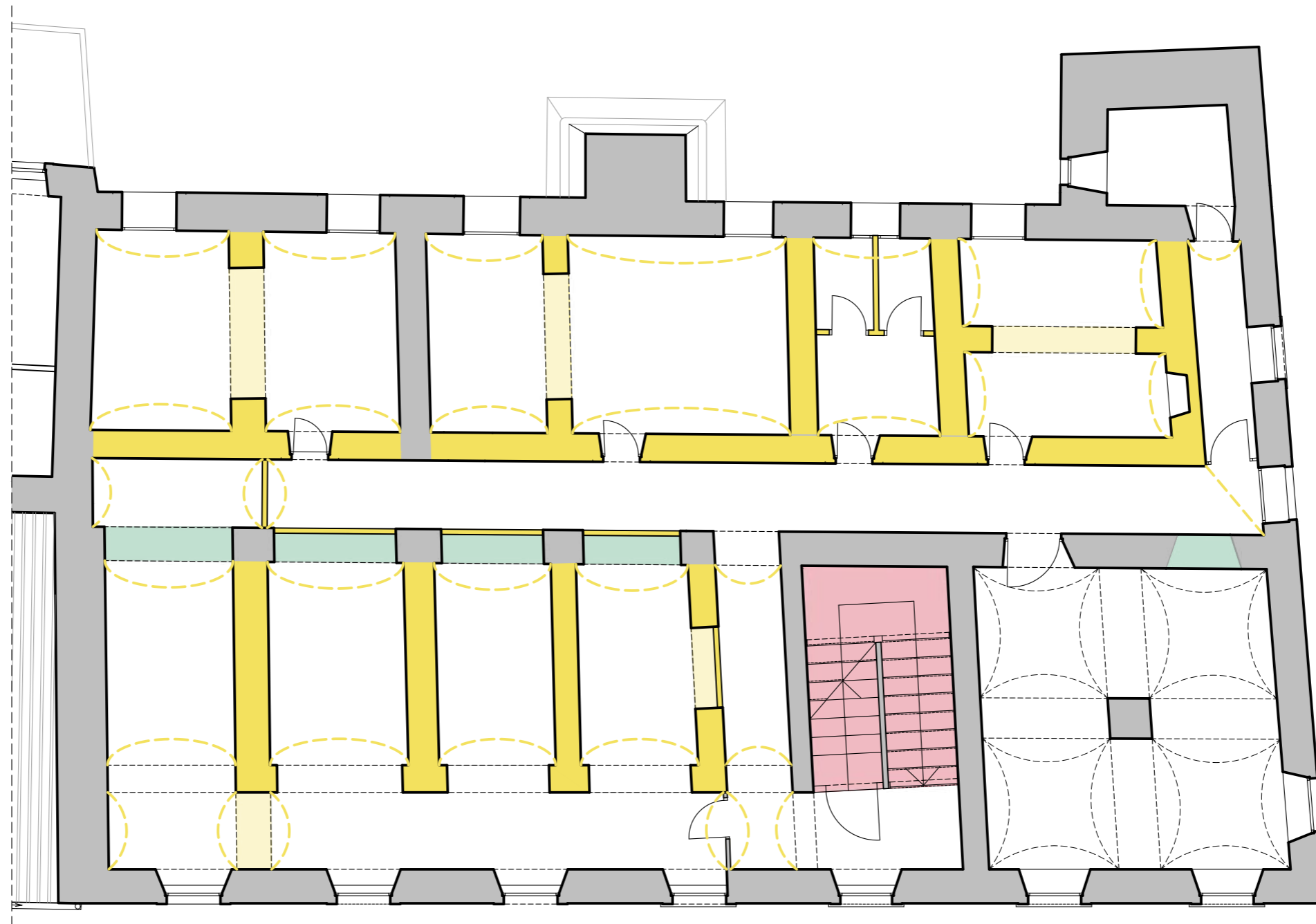
BIVŠI ZATVOR – TLOCRT PRIZEMLJA

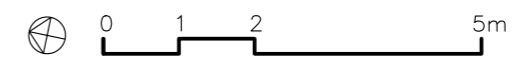
- ČUVANJE POSTOJEĆIH ZIDOVA
- UKLANJANJE
- REKONSTRUKCIJA IZVORNOG STANJA
- MOGUĆE PREOBLIKOVANJE

0 1 2 5m

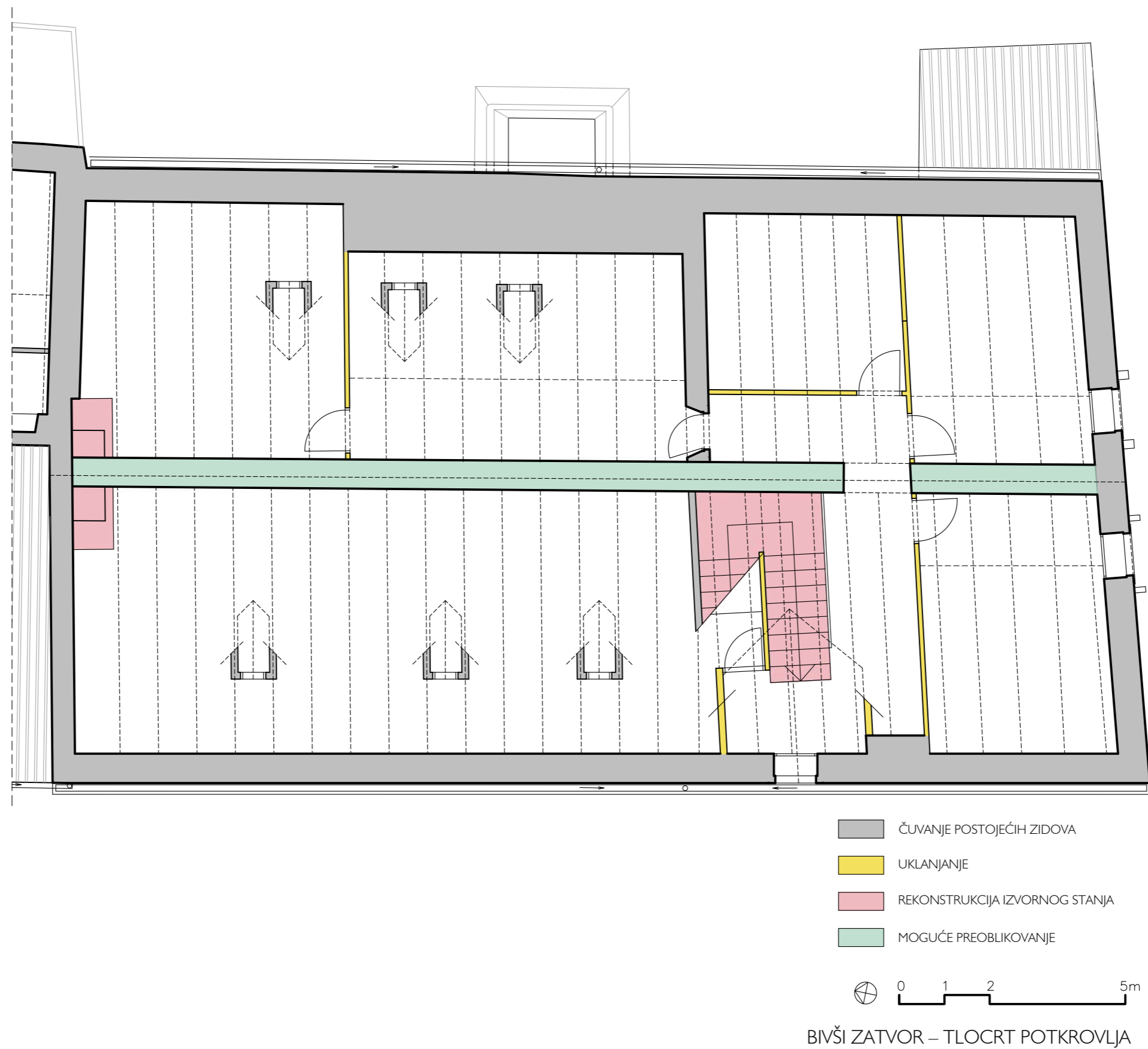
BIVŠI ZATVOR – TLOCRT I. KATA

- ČUVANJE POSTOJEĆIH ZIDOVA
- UKLANJANJE
- REKONSTRUKCIJA IZVORNOG STANJA
- MOGUĆE PREOBLIKOVANJE

BIVŠI ZATVOR – TLOCRT 2. KATA

REKONSTRUKCIJA IZVORNOG STANJA

0 1 2 5m

BIVŠI ZATVOR – ZAPADNO PROČELJE

Pogled na bastion Sv. Spasitelja

II.3. Bastion Sv. Spasitelja

II.3.1. Bastion Sv. Spasitelja u kontekstu prostornog razvoja Pustijerne

Bastion Sv. Spasitelja pripada južnom sklopu zidina, točnije, nalazi se u istočnom dijelu južnog sklopa, između tvrđave sv. Ivana i bastiona sv. Stjepana. Sjevernom fasadom otvarao se prema gradu (danas prostoru arheološke zone), blago asimetrično u odnosu na os novootkrivene ulice koja se pružala u smjeru sjever – jug, između Bandureve i Stajeve ulice.

Južni potez gradskih zidina s kulama nastao je još u srednjem vijeku. Kule su tada nosile nazive Ilije Binčulića⁴² i Pavla Marseleze te Đure Kotorana, a bile su povezane zidom izlomljene linije, koji se nastavljao sve do kule sv. Margarite. Preobrazba južnog poteza fortifikacija počela je u 14. stoljeću probijanjem ulice uz zidine (današnja ulica Ispod mira) te proširenjem bedema u 15. stoljeću, izazvanim promjenama u načinu ratovanja. Premda će se 1418. godine debljina zidina udvostručiti, stare gradske kule prema moru spominju se i 1450. godine.⁴³

Početak sukoba Venecije i Osmanskog Carstva, poznatiji kao Kandijski rat (1645.–1669.), potaknuo je Dubrovčane da se pripreme na moguću obranu.⁴⁴ Obrana se pripremala modernizacijom naoružanja, pojačavanjem postojećih utvrđenja i gradnjom novih zidina, s dva jaka bastiona prema moru. Utvrđivanje se provodilo prema projektu i nadzoru guvernera oružja, tj. zapovjednika vojske, vojnog stručnjaka i arhitekta Marina Držića (1. VII. 1591. – potkraj 1658. ili početak 1659.). Taj je Dubrovčanin 1645. godine ušao u službu Dubrovačke Republike, nakon što je mladost proveo u zapadnoj Europi i bio u vojnoj službi u Flandriji, gdje je vjerojatno naučio vojne vještine i usvojio suvremeni način gradnje fortifikacija.⁴⁵ Kako stari srednjovjekovni

Pogled na južne gradske zidine s bastionom Sv. Spasitelja

zidovi i kule više nisu bili dovoljna zaštita, prema njegovim uputama radit će se na poboljšanju i osuvremenjivanju dubrovačkih zidina prema kopnu i prema moru. S radovima se počelo u lipnju 1645. gradnjom zida od tvrđave sv. Ivana prema zapadu. Najprije se poboljšavaju zidine sjevernog sklopa (od Minčete do Revelina), potom zapadni sklop

od Minčete do Bokara. Kod gradskih zidina je uspostavljen brisani prostor »Glasije« u širini 40 sežanja (81,92 m) koji se do danas nažalost nije uspio sačuvati.⁴⁶ Umjesto srednjovjekovnih kruništa izgrađeni su jaki prsobrani.

Naposljetku, dolazi na red južna strana prema moru, gdje se grade nove zidine i bastioni, od tvrđave sv. Ivana do rezervoara vode kod sv. Stjepana.⁴⁷ Mjesto bastiona određuje

42 Kula Binčulić poznata je poslije pod nazivom Gloton. BERITIĆ (bilj. 9), 15–83.

43 GRUJIĆ (bilj. 1), 16.

44 LUKŠA BERITIĆ, *Utvrđenja grada Dubrovnika*, Zagreb, 1955., 179.

45 IVAN MATEJČIĆ, Držić, Marin Jeronimov, enciklopedijska natuknica

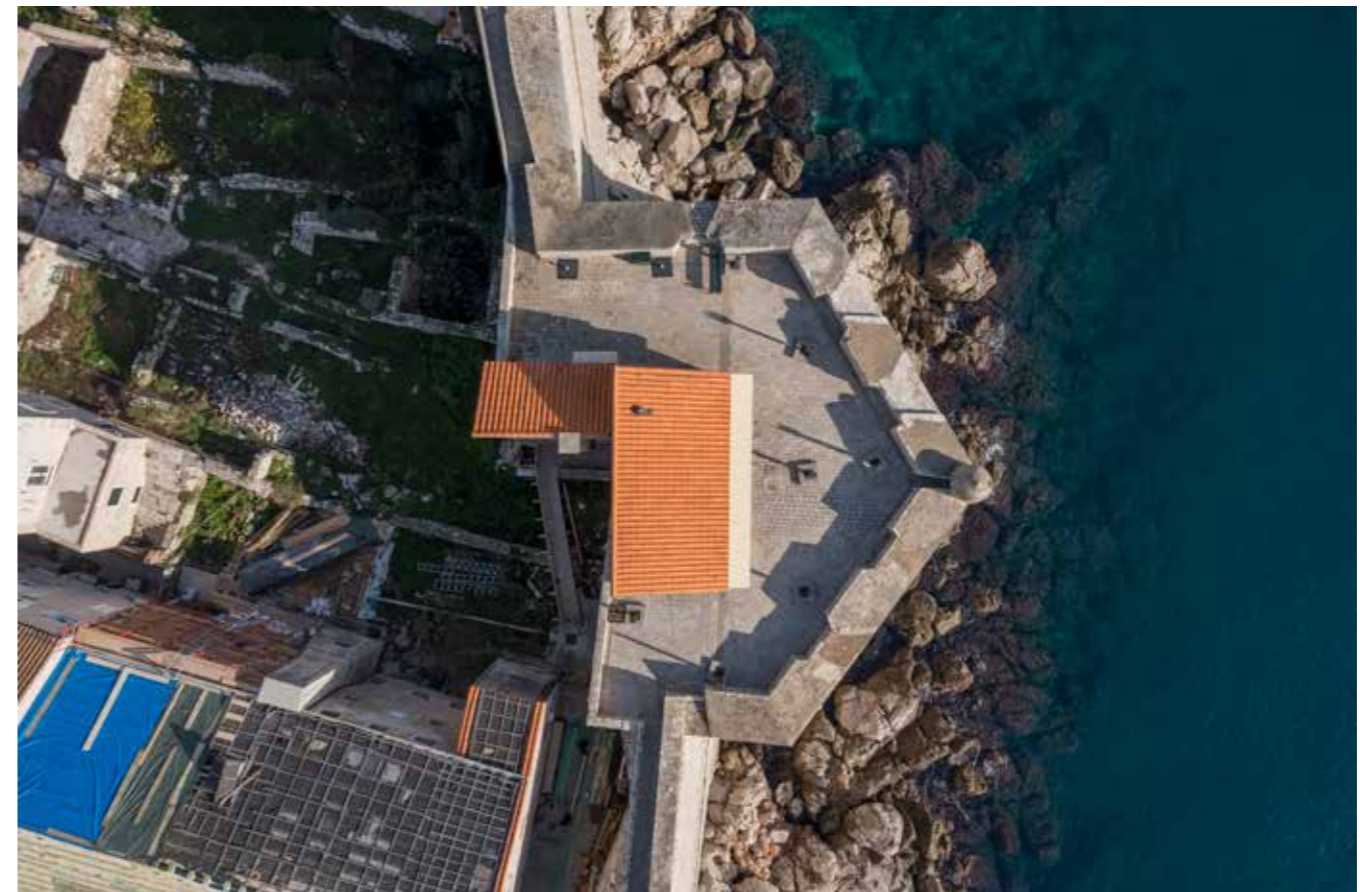
u: Leksikografski zavod Miroslav Krleža 2009.-2020., 1993. <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5529> (pristupljeno 24. 12. 2022.) Tijekom svojega trinaestogodišnjeg mandata znatno je unaprijedio obranu Dubrovnika. Povećao je broj vojnika, organizirao vojne odjele, lijevanje topova te signalne službe dimom i ognjem.

46 BERITIĆ (bilj. 44), 181.

47 Isto, 180.

Pustijerna s tvrđavom sv. Ivana i bastionom Sv. Spasitelja

Bastion Sv. Spasitelja, ortogonalna snimka

no je još 1618. godine u prijedlogu vojnoga graditelja Mihe Hranjca, a 13. studenoga 1645. godine Vijeće umoljenih zadužilo je guvernera oružja Držića da napravi model za popravak i pojačanje gradskih zidina prema moru te napiše izvještaj o tome. Držićev model odobren je u ožujku 1647. i iste godine je sagrađen prvi bastion, bastion Sv. Spasitelja, na mjestu srednjovjekovne četvrtaste kule.⁴⁸ Ta stara, Binčulićeva kula prilikom gradnje kurtine i bastiona Sv. Spasitelja ugrađena je u debljinu zida te je dio njezine konstrukcije vidljiv i danas na unutarnjoj strani pročelja gradskoga zida.⁴⁹ Južne zidine su u svojoj dužini obuhvatile najstarije zidine (dio od kule sv. Marije do kule sv. Margarite⁵⁰). Taj

48 Ta je kula inkorporirana u bastion u njegovu sjeveroistočnom dijelu. PATRICIJA VERAMENTA-PAVIŠA, *Gradske zidine Dubrovnika*, stručni vodič, Dubrovnik, 2004., 82; ANDREJ ŽMEGAČ, *Bastioni jadranske Hrvatske*, Zagreb, 2009., 191; BERITIĆ (bilj. 44), 179.

49 BERITIĆ (bilj. 44), 15–83.

50 Kula sv. Margarite postaje bastion 1570. godine. Isto, 247.

će zid naknadno produžiti prema istoku, na prostor Pustijerne. Stari gradski zid između bastiona Sv. Spasitelja i sv. Stjepana, koji je izlomljenom linijom otprilike pratio potez današnjih kurtina, tom je intervencijom uklopljen u novi zid koji je imao ravnu liniju.⁵¹ Neke od starijih kula su srušene, a neke su ugrađene u novi zid.⁵² Također, zidovi nekadašnjih stambenih objekata na toj lokaciji dijelom su uklopljeni u strukturu bastiona ili je njihov građevni materijal upotrijebljen za gradnju bastiona.⁵³ Izgradnja je brzo napredovala. U veljači 1648. godine snižena je kurtina iz-

51 GRUJIĆ (bilj. 1), 16, 35.

52 Isto, 16. Na dionici između bastiona Sv. Spasitelja i sv. Stjepana nalaze se ostatci dijela starijih gradskih zidina, točnije četvrtaste kule, građene izduženim klesancima povezanim hidrauličnim mortom. Oblik klesanaca upućuje na romaničko porijeklo. VERAMENTA-PAVIŠA (bilj. 48), 83.

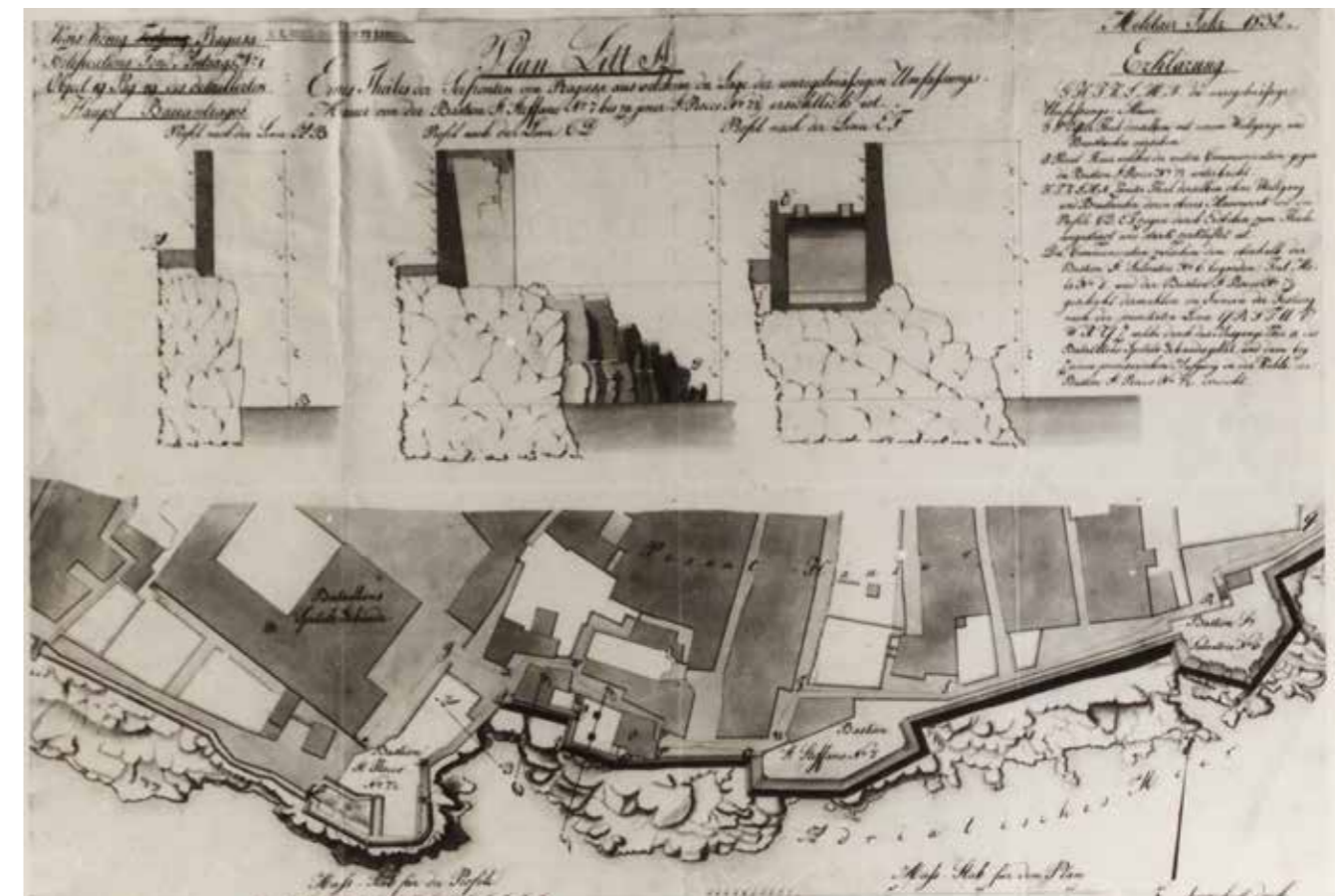
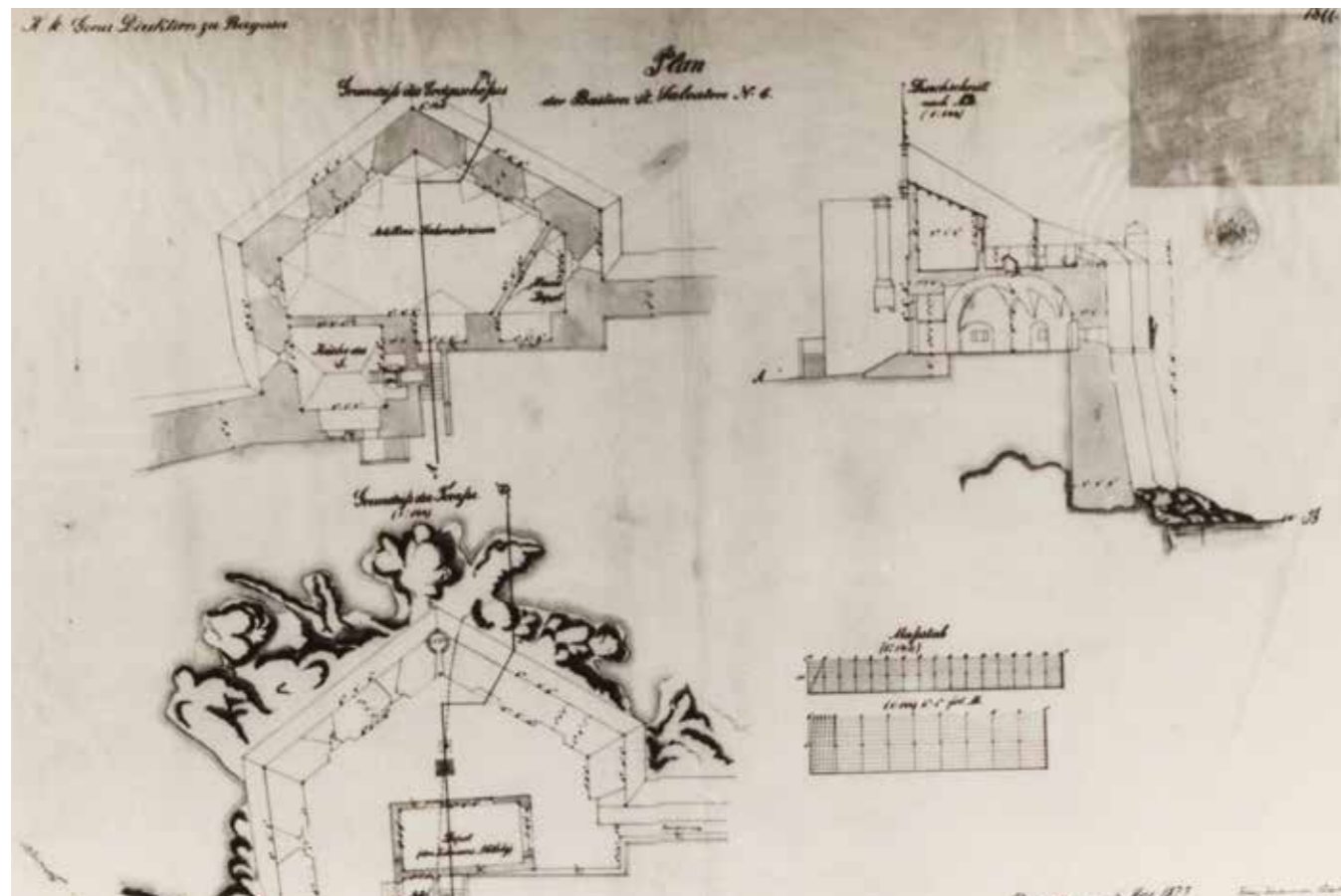
53 Arheološko izvješće *Ulica Ispod mira*, zaključak, 2007.

među novoga bastiona i utvrde sv. Ivana, a do 1649. godine bastion Sv. Spasitelja je dovršen.⁵⁴

Izgled zidina s novosagrađenim bastionom vidljiv je na veduti Dubrovnika prikaznoj na oltarnoj pali slikara Antonija de Bellisa iz sredine 17. stoljeća (1657./1658.?) koja se čuva u Muzeju dominikanskog samostana u Dubrovniku. Vjeran prikaz dubrovačkih zidina prije potresa 1667. je i slika nepoznatog autora u vlasništvu Društva prijatelja dubrovačke starine, koja bilježi posve završene fortifikacije s bastionom sv. Stjepana. Izgradnjom bastiona sv. Stjepana 1658. godine, prema zajedničkom projektu Marina Držića i inženjera Marcantonija Bettaccija iz Firence, završena je gradnja dubrovačkih zidina, u opsegu i izgledu kakve danas poznajemo.⁵⁵

54 ŽMEGAČ (bilj. 48), 191.

55 MATEJČIĆ (bilj. 45).

Bastion Sv. Spasitelja, projekt dogradnje na terasi bastiona i situacijski nacrt, 1870., Državni arhiv u Dubrovniku

Bastion Sv. Spasitelja spominje se u izvorima pod nekoliko naziva. Isprva, kao »nova utvrda« (*propugnacium novum*) ili »bastion sv. Tome na Pustijerni« (*propugnaculum super sanctum Thomam*).⁵⁶ Pod današnjim nazivom, Sv. Spasitelj, poznat je od kraja šestog desetljeća 17. stoljeća, prema istoimenoj crkvi koja se nalazila u blizini utvrde.⁵⁷

U velikom potresu 1667. godine najviše su stradali najstariji dijelovi južnih zidina koje će se obnavljati 1668. godine. Sam bastion Sv. Spasitelja pri tome nije bio znatnije oštećen pa se sljedećih godina bilježe manje intervencije, kao što potvrđuje bilješka od 14. svibnja 1669. godine, kad se, kao i na ostalim utverdama, i u bastionu Sv. Spasitelja popravljaju vojničke na-

stambe.⁵⁸ Nakon potresa, prostor Pustijerne ispred bastiona postao je slobodan, neizgrađen. Na njemu se formirao barokni vrt, što je utvrdi dalo poseban prostorni akcent.

Na dionici između tvrđave Mula i Sv. Spasitelja 1785. godine izgrađen je unutarnji prsobran po uzoru na već izgrađen prsobran između Sv. Spasitelja i sv. Stjepana. Tada se preporučuje da se smanji broj otvora za topove na bastionu Sv. Spasitelja, sa šest na četiri.⁵⁹

Početak 19. stoljeća donio je velike promjene Dubrovačkoj Republici. Gubitak suvereniteta ulaskom Francuza u Dubrovnik 1806. i pad Republike 1808. godine te prelazak u ruke Austrije nakon Bečkog kongresa 1815. godine, odrazili

su se i na namjenu i odnos prema gradskim zidinama. Fortifikacije se koriste primarno kao vojarne i skladišta, izvode se nekvalitetne nadogradnje i rušenja kako bi se prostori prilagodili novoj funkciji. U tom je razdoblju na terasi Sv. Spasitelja sagrađena kućica za pohranu topova i smještaj topničke posade (1858.).⁶⁰ Poslije, 1923. godine, na inicijativu građana Općine izvedena je nekvalitetna restauracija kipa sv. Vlaha.⁶¹ Od naknadnih intervencija na bastionu Sv. Spasitelja, kao najveća se ističe zatvaranje lukova prema gradu, ali i unutarnja podjela velike dvorane te gradnja velike krušne peći na mjestu jednoga od zazidanih lukova.

56 ŽMEGAČ (bilj. 48), 191.

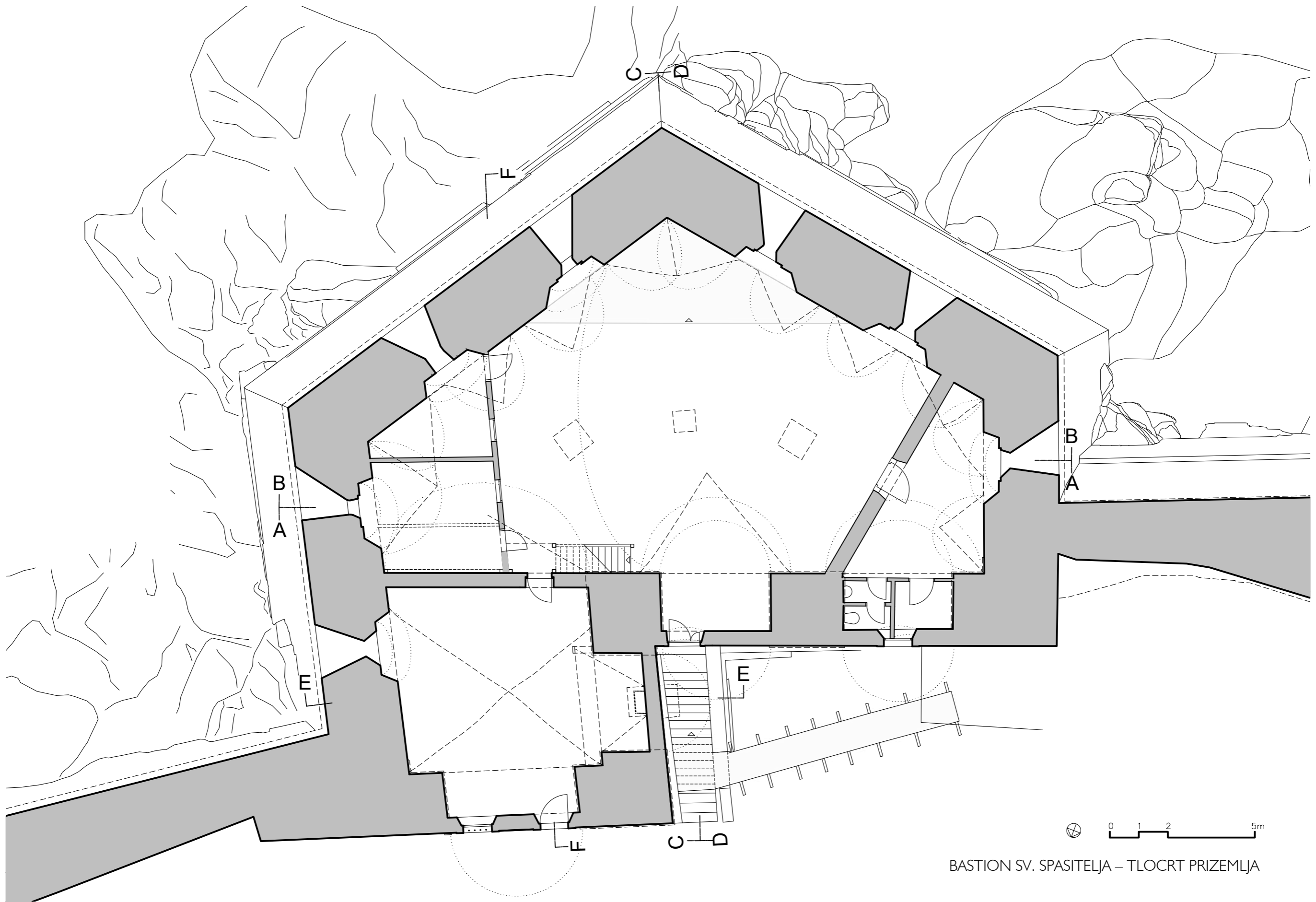
57 Crkva Sv. Spasitelja spominje se u oporuci Pavla Žugrovića i Ane, žene Lukara Bunića; navodi se da je crkva ispred Anine kuće u Luci. GRUJIĆ (bilj. 1), 13 prema: *Arhiv Blagog djela*, 3, 169v, 3, 173.

58 BERITIĆ (bilj. 44), 194.

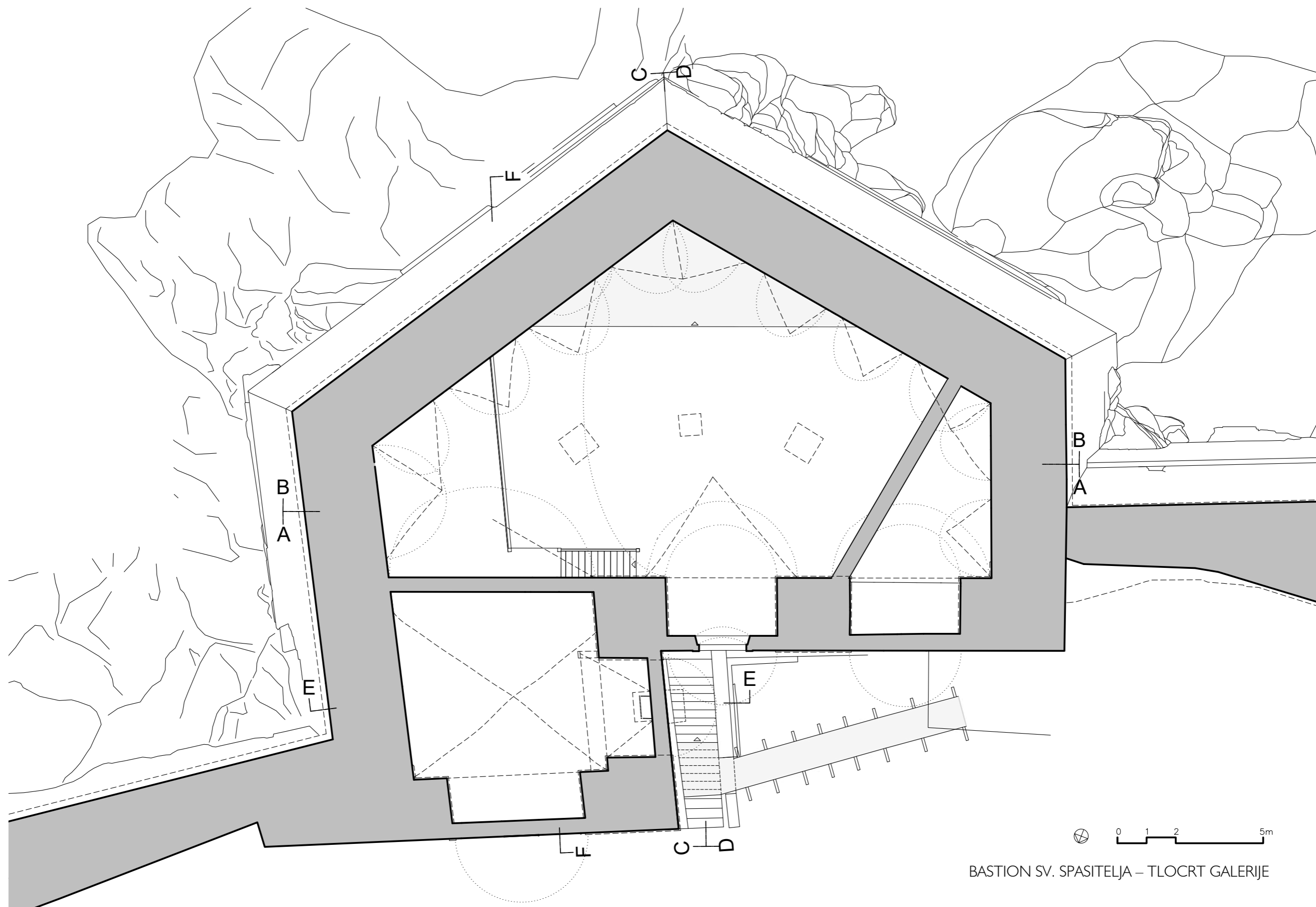
59 Bilješke o radovima navedene su u raspravi *Planovi obrane i opaske o utvrđenjima*. Raspravu je pisalo više autora na zahtjev Vijeća umoljenih. Tada su na bastionu smješteni tri topa, a zabilježeno je i da je ugao utvrde ruševan. Isto, 199–200, 202.

60 VERAMENTA-PAVIŠA (bilj. 48), 83. Građevini iz 1858. prethodi stariji objekt prikazan na katastarskoj karti iz oko 1816. godine, označen brojem 38 i naveden kao spremište baruta utvrde Sv. Spasitelja. Građevina je ucrtana u točnom obliku pravokutnika. Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, *Inland C III./ Ragusa Nr. 46*.

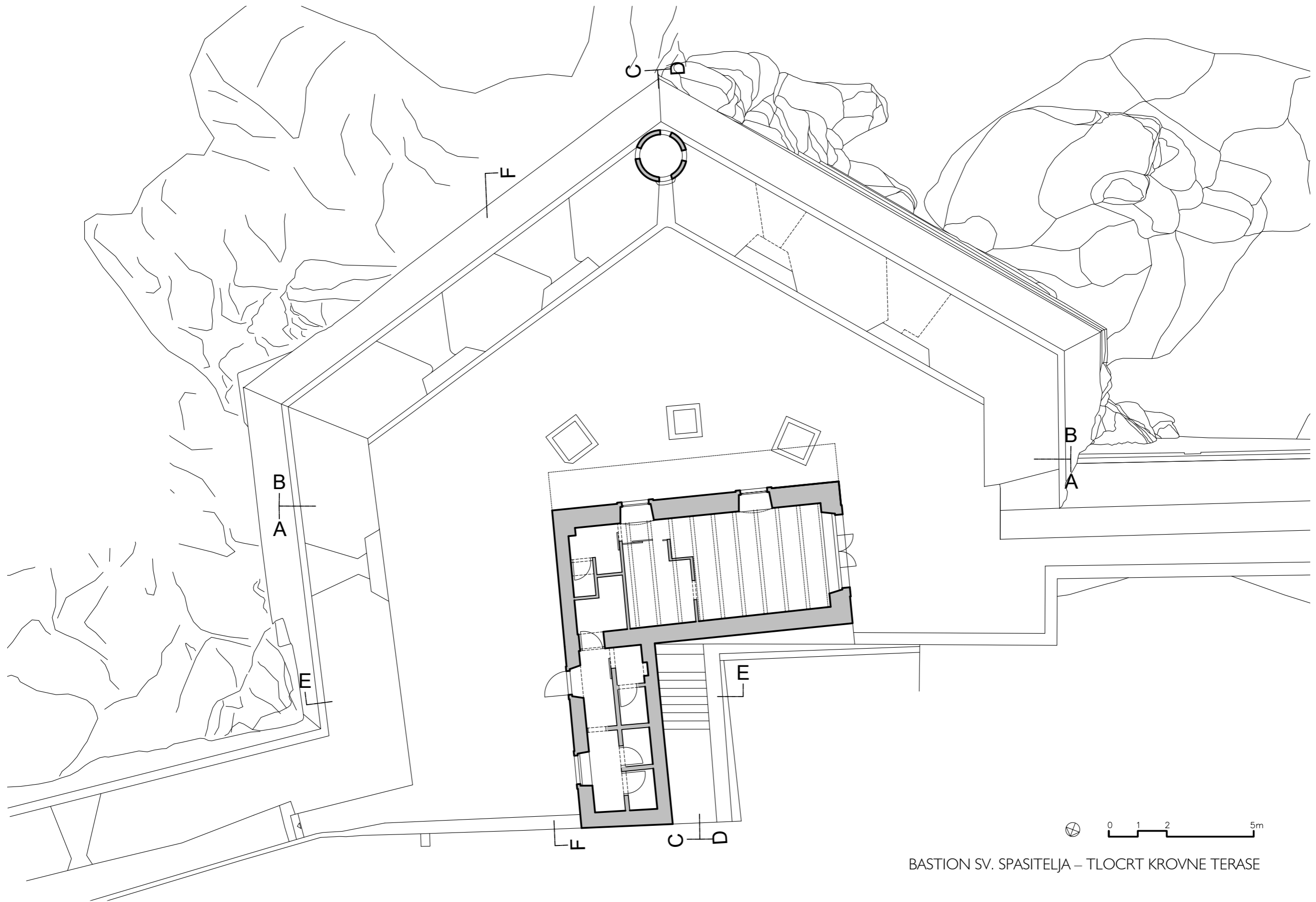
61 Tom su prilikom restaurirani i ostali kipovi sv. Vlaha na zidinama. BERITIĆ (bilj. 44), 213.

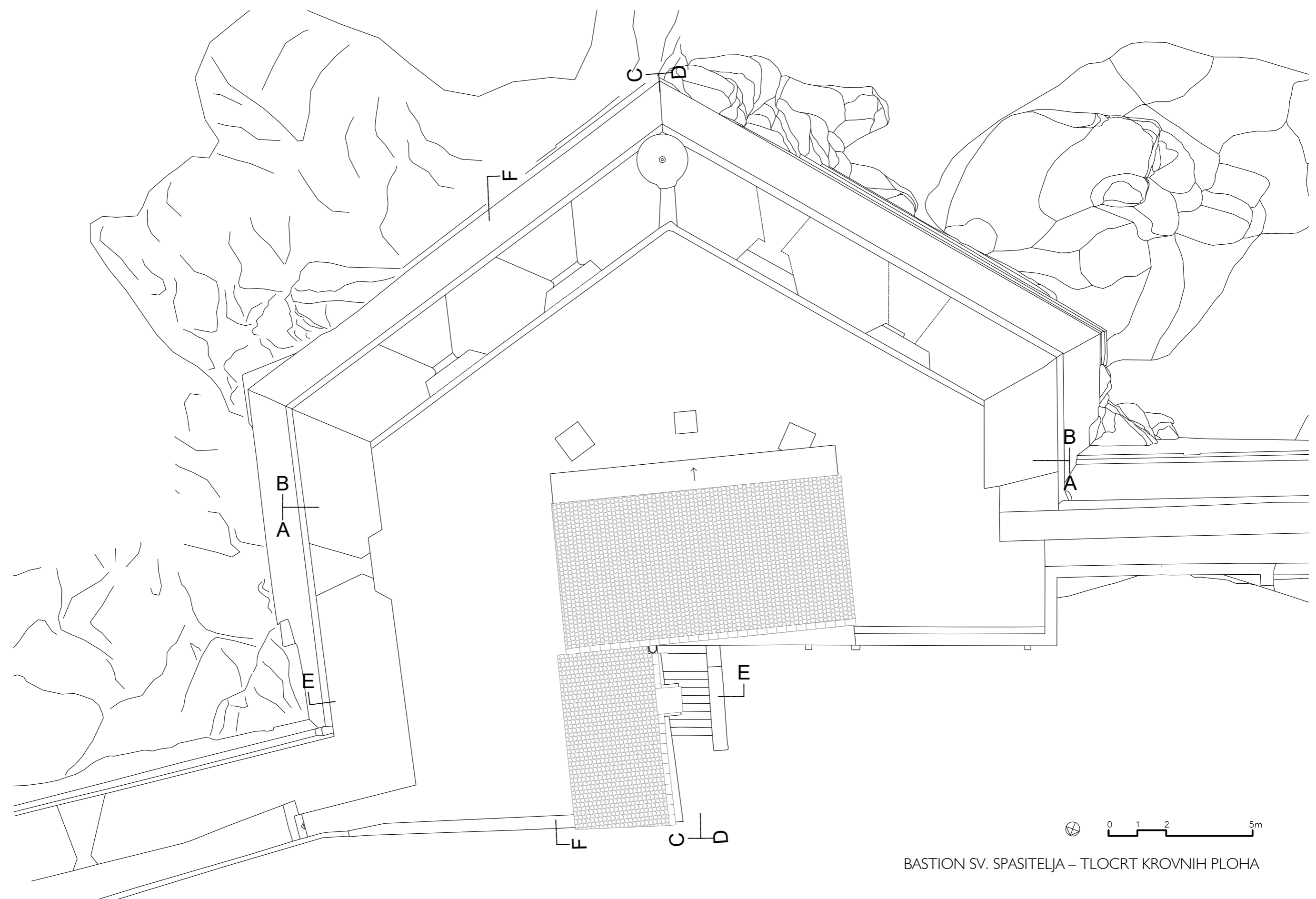
BASTION SV. SPASITELJA – TLOCRT PRIZEMLJA

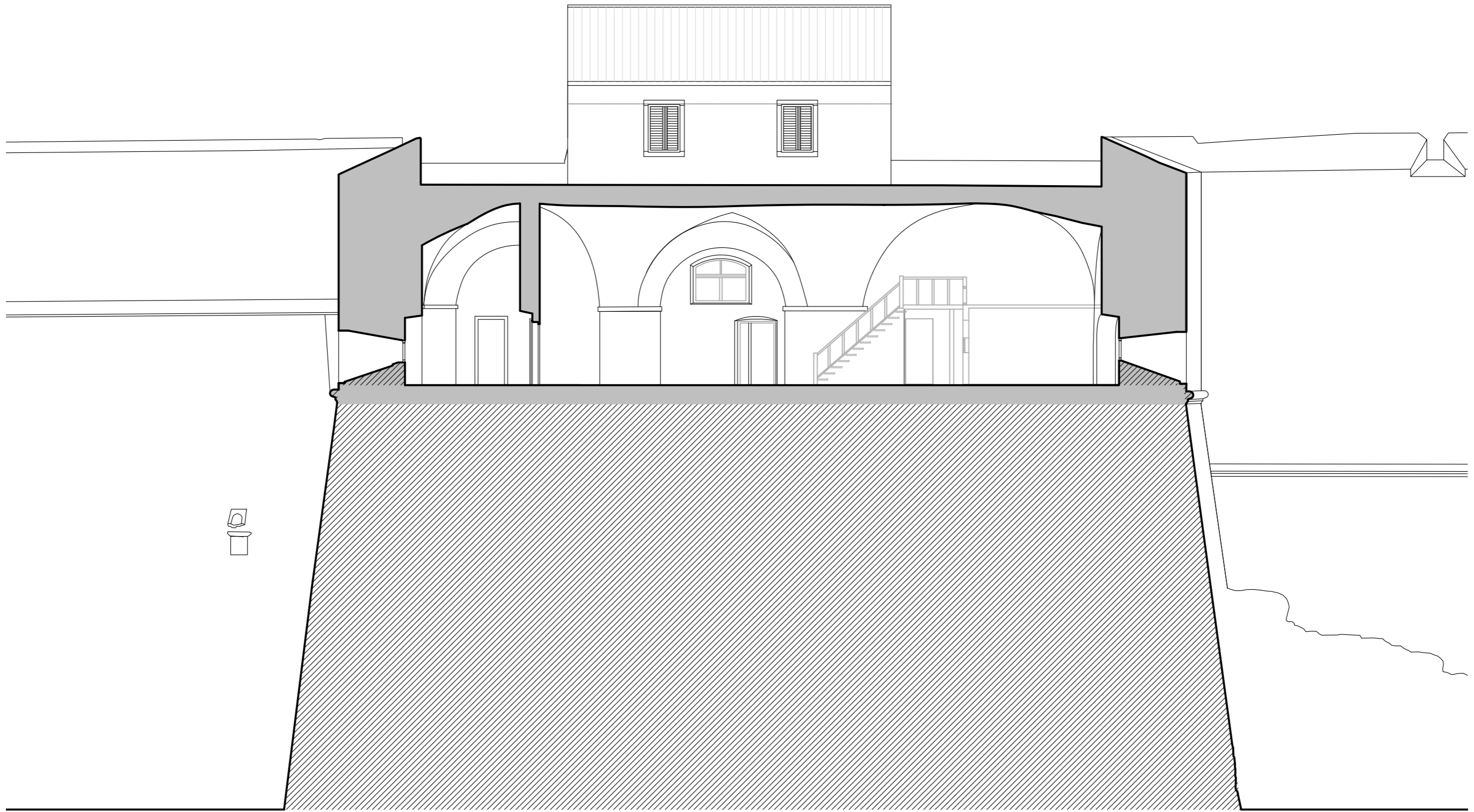
BASTION SV. SPASITELJA – TLOCRT GALERIJE

BASTION SV. SPASITELJA – TLOCRT KROVNE TERASE

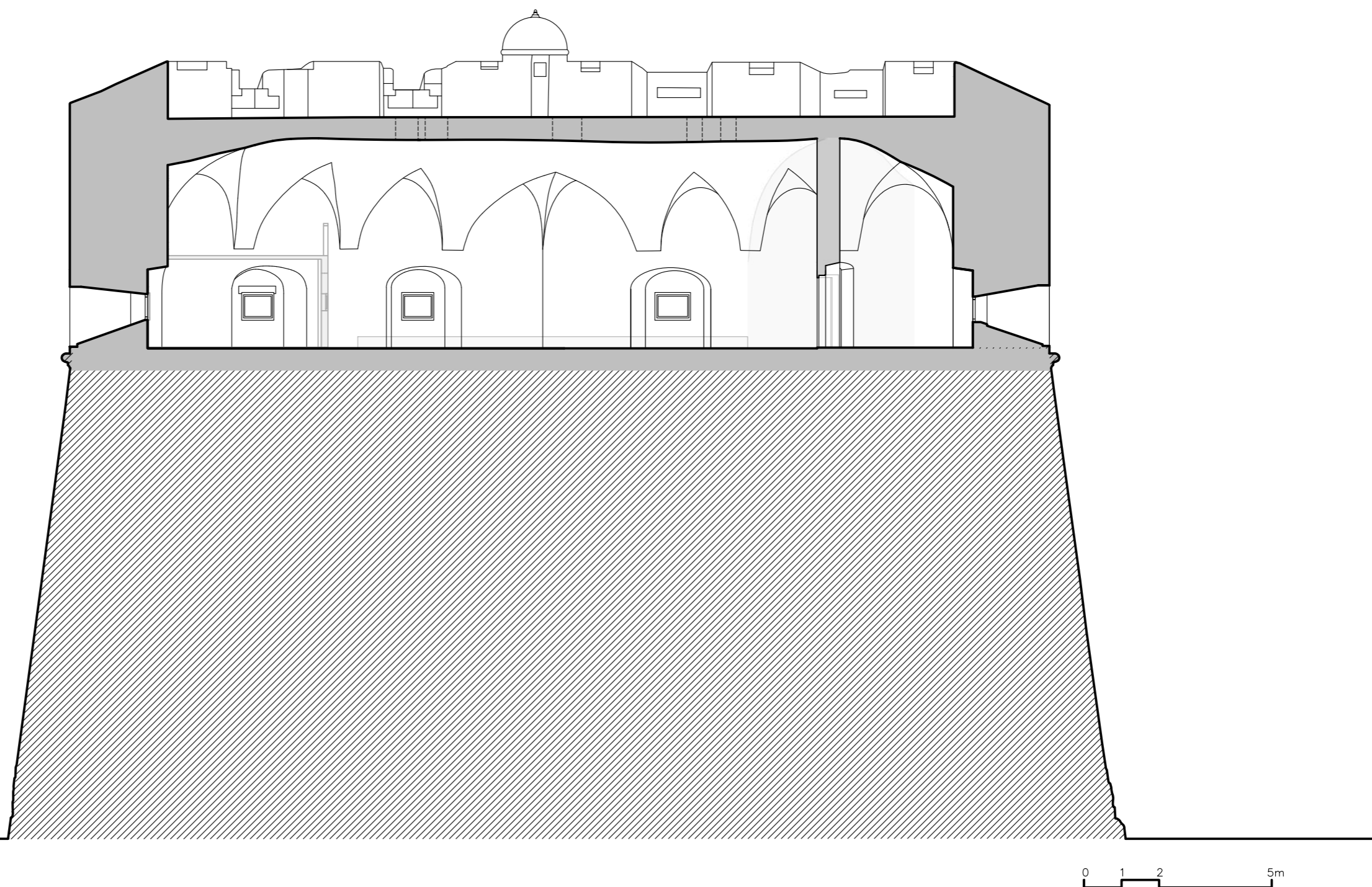

BASTION SV. SPASITELJA – TLOCRT KROVNIH PLOHA

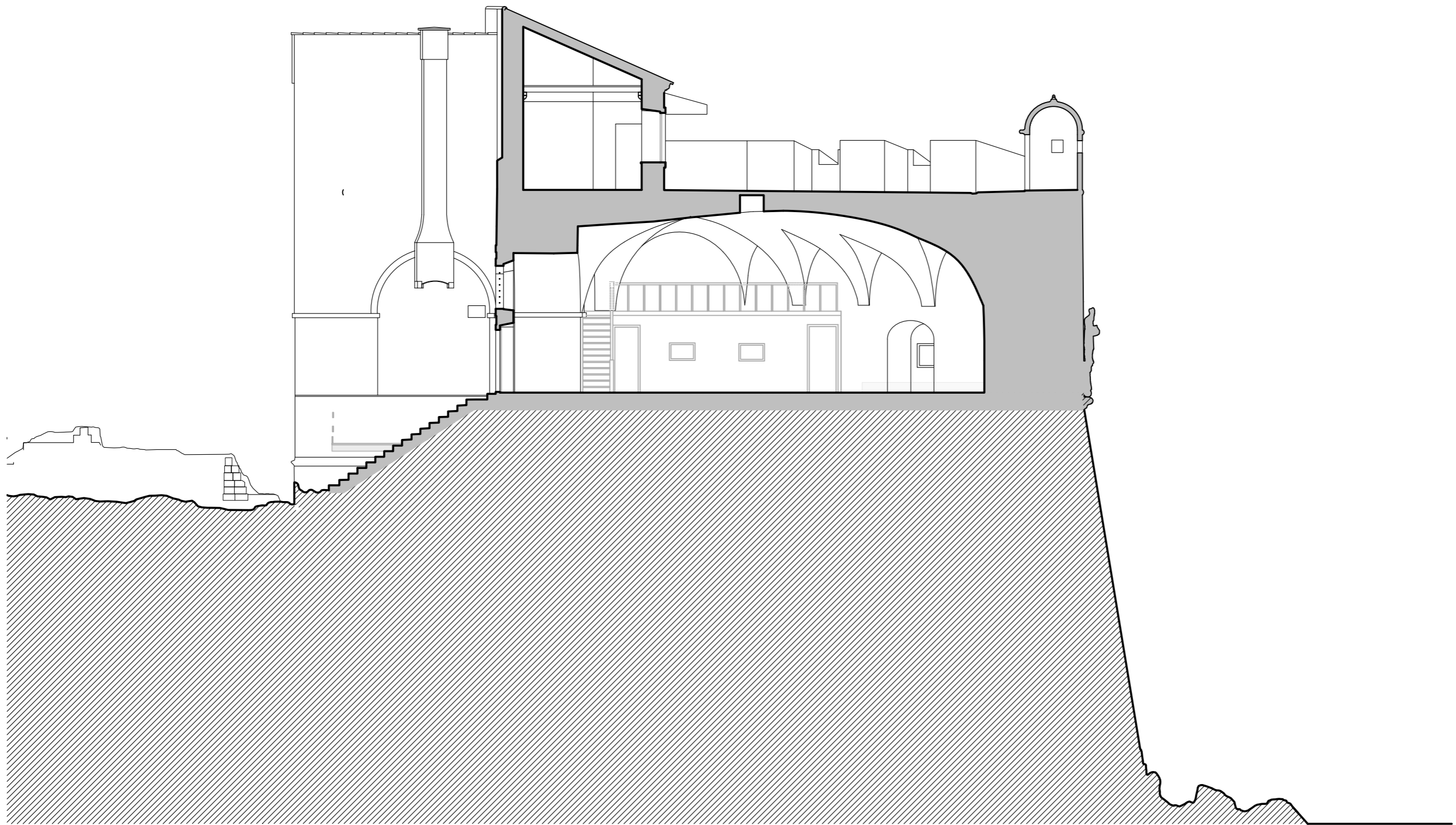

0 1 2 5m

BASTION SV. SPASITELJA – PRESJEK A-A

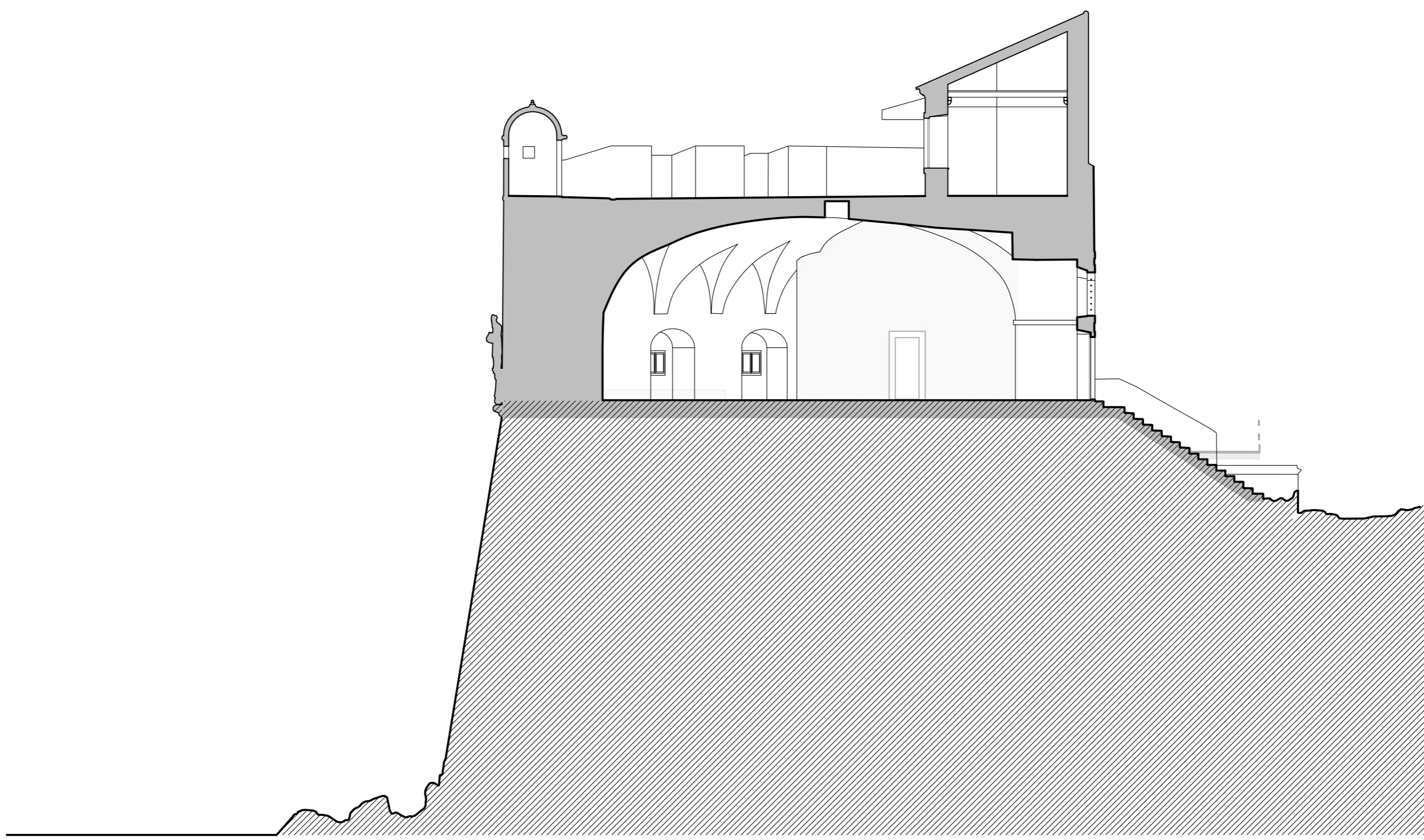

BASTION SV. SPASITELJA – PRESJEK B-B

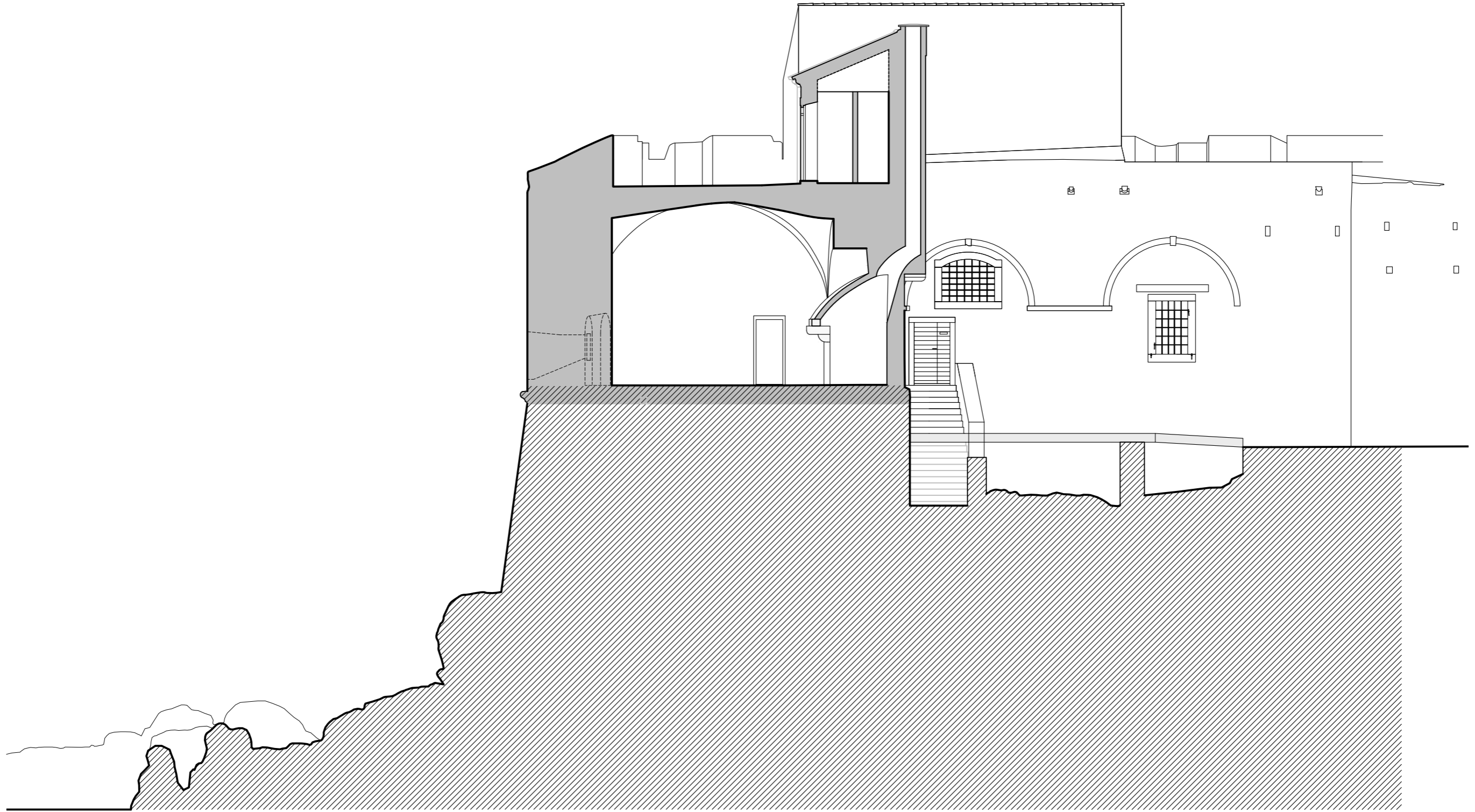
0 1 2 5m

BASTION SV. SPASITELJA – PRESJEK C-C

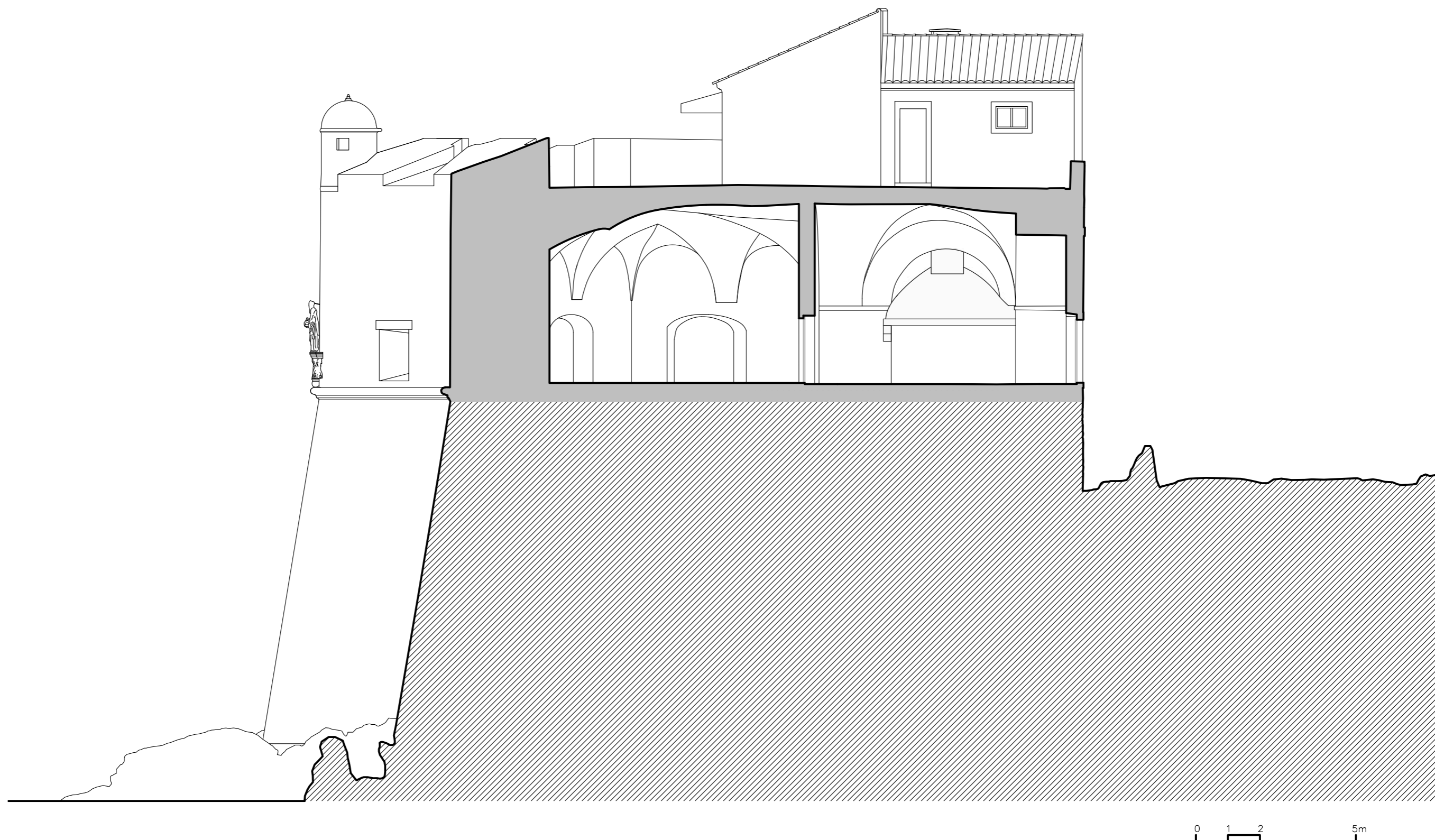
0 1 2 5m

BASTION SV. SPASITELJA – PRESJEK D-D

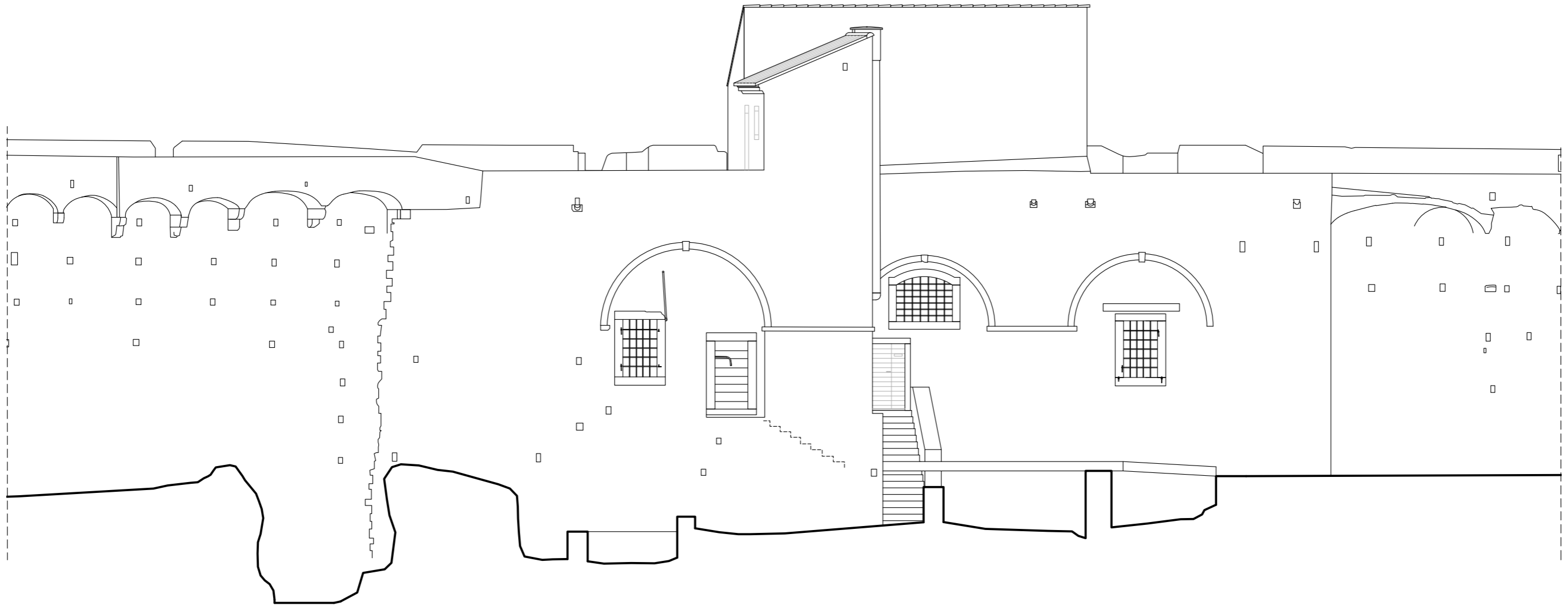

0 1 2 5m

BASTION SV. SPASITELJA – PRESJEK E-E

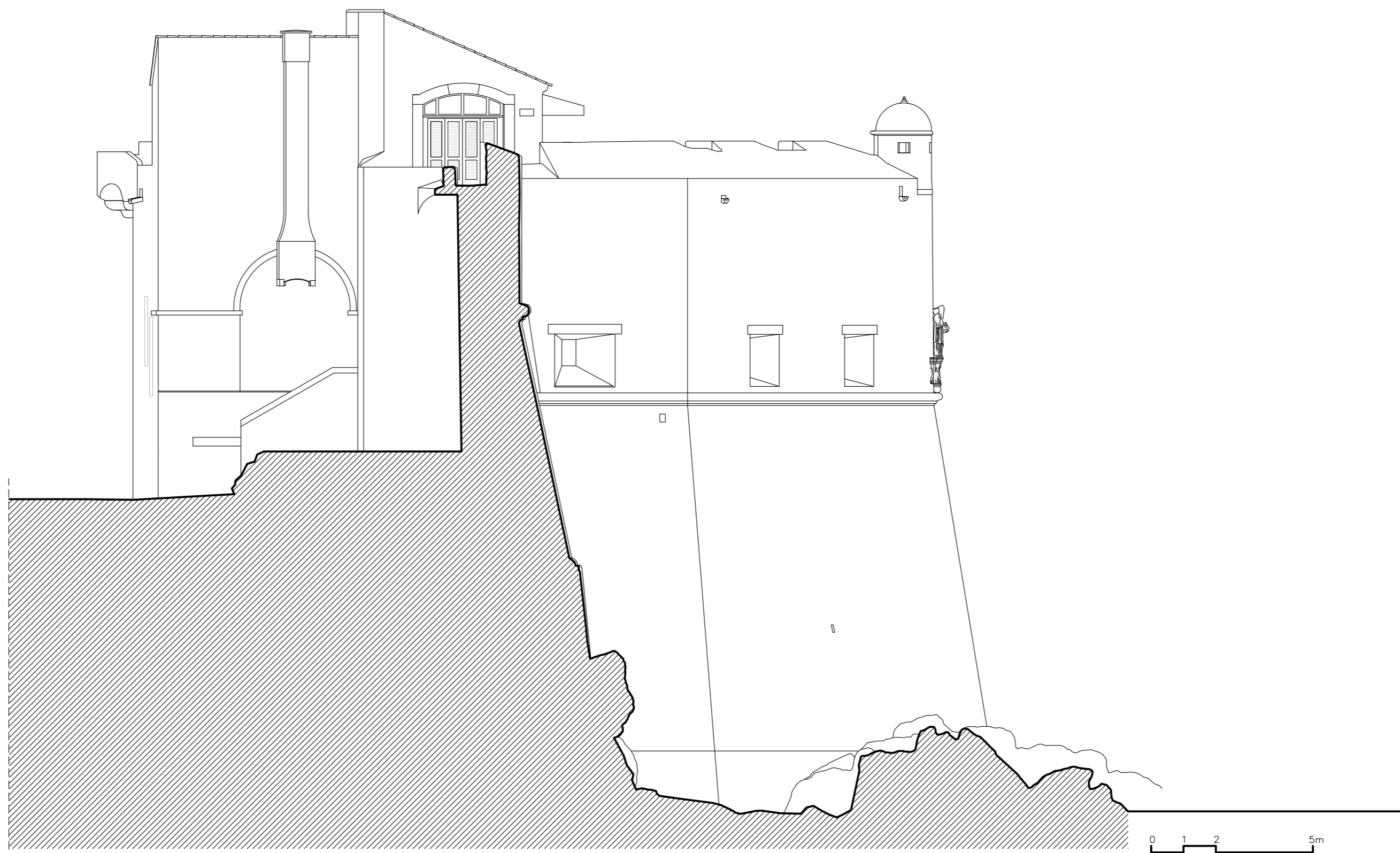

BASTION SV. SPASITELJA – PRESJEK F-F

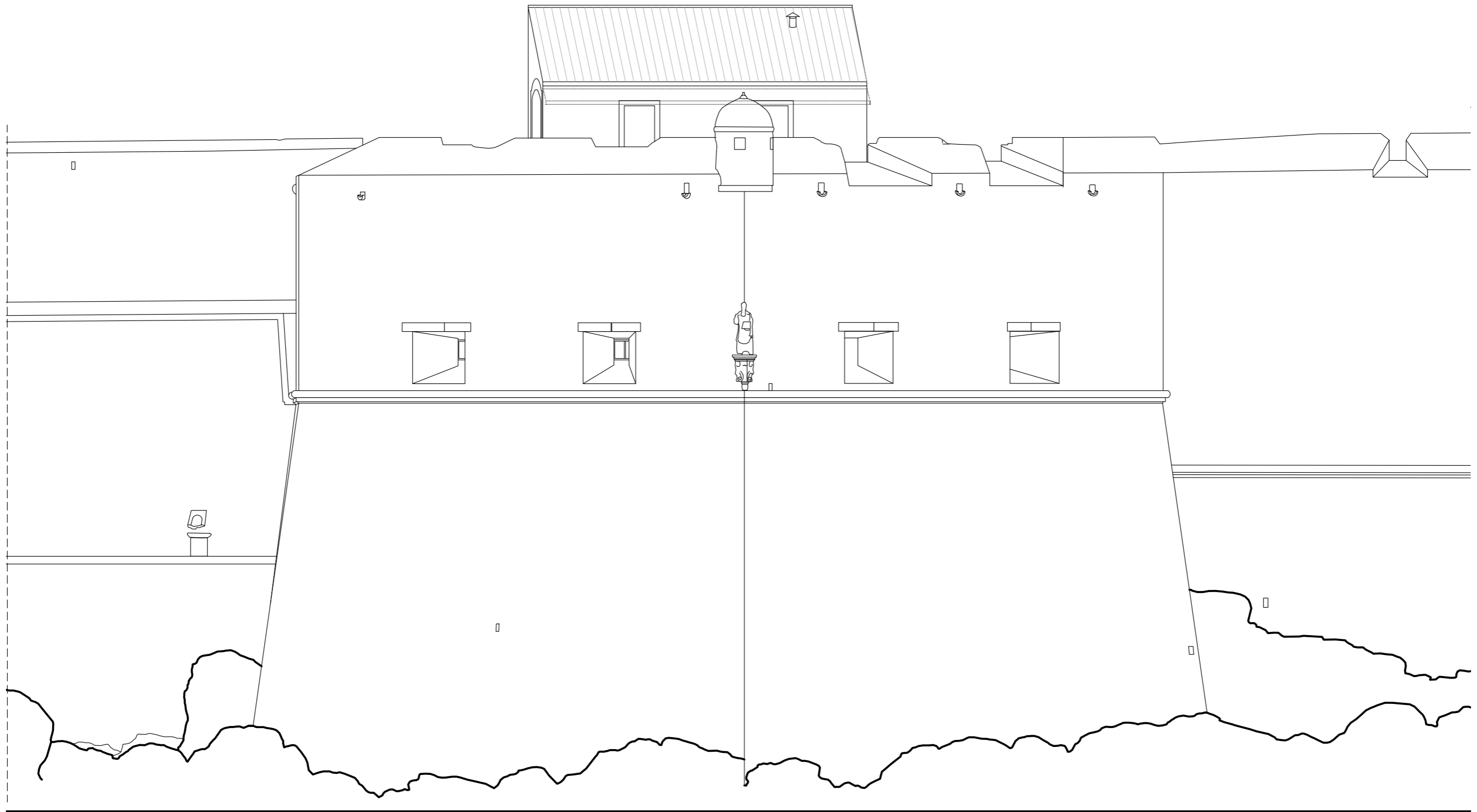

0 1 2 5m

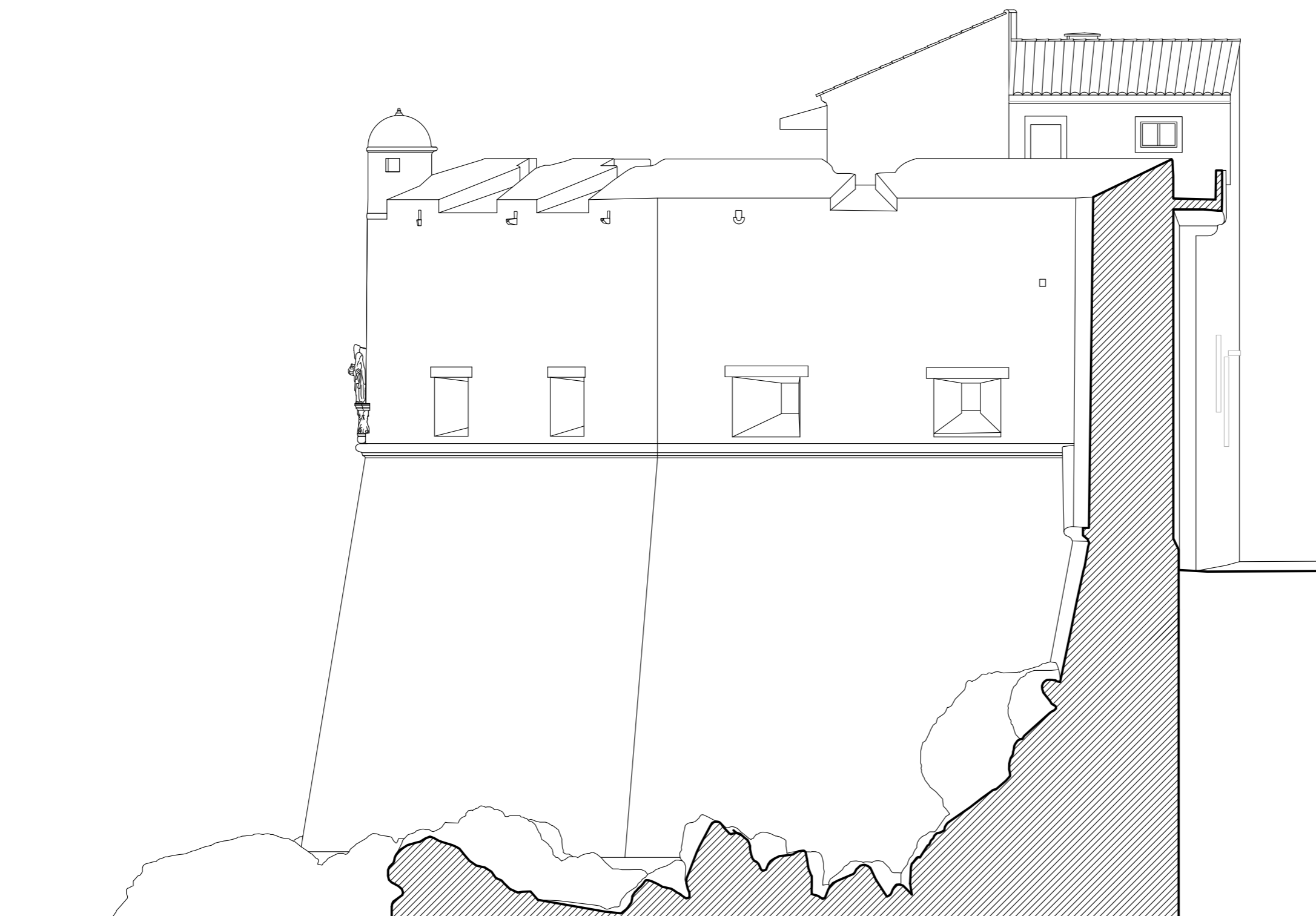
BASTION SV. SPASITELJA – SJEVERNO PROČELJE

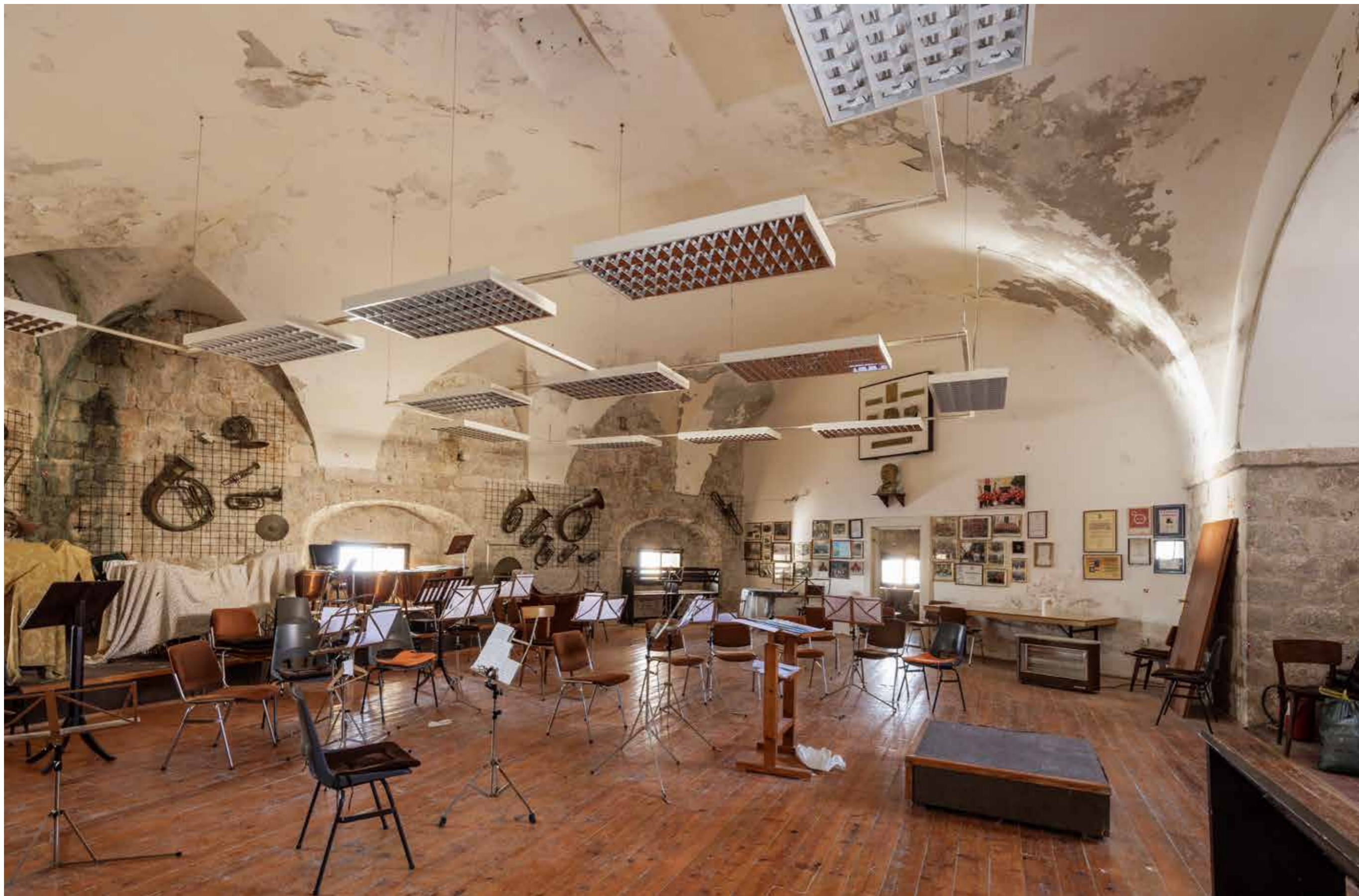
BASTION SV. SPASITELJA – ZAPADNO PROČELJE

BASTION SV. SPASITELJA – JUŽNO PROČELJE

BASTION SV. SPASITELJA – ISTOČNO PROČELJE

Bastion Sv. Spasitelja, topovska dvorana

Bastion Sv. Spasitelj, zazidani lučni otvor s prozorom na sjevernom pročelju

Topovski otvor

Topovska dvorana, detalj svoda i topovskog otvora

II.3.2. Analiza postojećega stanja bastiona Sv. Spasitelja

Sv. Spasitelj je primjer peterokutne bastionske utvrde, sagrađene u visini glavnoga gradskog zida. Pripada tipu tzv. praznog bastiona, koji umjesto potpuno ispunjene unutrašnjosti ima prostrane presvođene prostorije s otvorima za topove. Prema tome, služio je za smještaj topova i vojske te za obranu. Donje zone zidova utvrde su skošene (eskarpa), a gornja ravna zona zida rastvorena je sa sedam velikih topovskih otvora i završava terasom s jakim prsobranom. Mjesto na kojem donja kosina prelazi u okomiti zid odjeljuje razdjelni naglašeno izbočen, ali uzak kordonski vijenac. Na vrhu peterokuta bastiona sagrađena je stražarska kućica kružnog tlocrta, nadsvođena kupolom i rastvorena malim kvadratnim prozorskim otvorom prema moru. Ispod nje, u njezinoj osi, na vijencu je postavljen kip zaštitnika grada, sv. Vlaha. Bastion je zidan kamenim blokovima manjih dimenzija, uglavnom prikupljenima s više lokacija napuštenih građevina u gra-

du, okolici i s Lokruma.⁶² Uglovi su pak izvedeni većim klesanim kamenim blokovima.

Interijerom bastiona dominira velika topovska dvorana svođena svojevrsnim bačvastim svodom složenog oblika zasječnog dubokim susvodnicama. Dvorana je izvorno rastvorena sa šest topovskih otvora. Zapadni dio (s jednim topovskim otvorom) naknadno je pregrađen u zasebnu manju prostoriju, a u istočnom je dijelu drvena pregradnja s galerijom, koja obuhvaća dva topovska otvora. Sjeverno od velike topovske dvorane nalazi se jedna križno svođena kvadratna prostorija, odvojena tankim zidom, koja se rastvara jednim topovskim otvorom na istočnoj strani.

Prema gradu bastion je bio rastvoren velikim lučnim otvorima položenima na stupce s jednostavnom pravokutnom profilacijom u kapitelnim zonama. Topovska dvorana rastvarala se dvama lučnim otvorima na sjevernoj strani, a kvadratna prostorija jednim lučnim otvorom sjeverno i drugim zapadno. Otvori su

naknadno zazidani, no njihovi su obrisi jasno vidljivi. Kroz jedan zazidani lučni otvor topovske dvorane izveden je ulaz do kojega vode vanjske kamene stube, a iznad ulaza se nalazi segmentno zaključan prozor. U niši drugoga lučnog otvora je sanitarni čvor, osvijetljen pravokutnim prozorom, u koji se ulazi iz pregrađenoga dijela dvorane. U kvadratnoj prostoriji, u sjevernom zazidanom lučnom otvoru su vrata i pravokutni prozor (vanjske stube do vrata su uklonjene), a u drugi je ugrađena golema krušna peć, s napom i vanjskim dimnjakom. Svi naknadni otvori oblikovani u kamenom zazidanim lukovima obrubljeni su jednostavnim kamenim okvirima.

Popločenje topovske dvorane je recentno, keramičko uz ulaz i od dasaka s betonskom potkonstrukcijom u preostalom dijelu. U kvadratnoj prostoriji sačuvane su stare tavele. Na terasi bastiona nalazi se prizemni objekt L-tlocrta, sagrađen u vrijeme austrijske uprave.

Bastion služi kao dvorana za vježbanje Gradske glazbe Dubrovnik, dok je objekt na terasi u funkciji turističkih obilazaka zidina.

62 BERITIĆ, (bilj. 44).

Bastion Sv. Spasitelja, prostorija nastala pregradnjom topovske dvorane

Prostorija s kaminom

Detalj nape kamina

Bastion Sv. Spasitelja, sjeverno pročelje s vidljivim zazidanim lučnim otvorima i naknadnim prozorima

Zazidani lučni otvor na sjevernom pročelju

Sjeverno pročelje

Pogled na bastion Sv. Spasitelja s dogradnjom iz 19. stoljeća

Pogled na južne gradske zidine s bastionom Sv. Spasitelja

II.3.3. Valorizacija bastiona Sv. Spasitelja

Dubrovačke su zidine sa svojim utverdama jedne od najmonumentalnijih i najbolje sačuvanih u Europi. Nastajale su od 13. stoljeća, kad su dobile današnji opseg, pa sve do 1663. godine, kad je dovršena posljednja utvrda, utvrda sv. Stjepana.⁶³ Južni dio sklopa ujedno je najstariji i najmlađi dio gradskih fortifikacija. Svjedoči o njihovu složenom razvoju i povijesti. Bastion Sv. Spasitelja jedan je od šest bastiona gradskih zidina, smješten u istočnu dionicu južnih

zidina; pripada posljednjoj fazi njihova formiranja. Njegov oblik i izgled određeni su onovremenim promjenama u načinu ratovanja i uporabi oružja. Kako se renesansni Dubrovnik među prvima počinje koristiti vatrenim oružjem, istovremeno prihvaća i suvremena fortifikacijska rješenja. To znači da se postojeće fortifikacije ojačavaju, kule i zidine postaju niže i formiraju se široke platforme za smještaj topova. Daljni razvoj topništva do 17. stoljeća i ratna opasnost početkom Kandijskoga rata uvjetovali su gradnju bastiona u obliku peterokutnih jakih utvrda skošenih zidova, visine jednake visini zidina, poput Sv. Spasitelja i sv.

Stjepana. Ta završna faza gradskih zidina stilski odgovara prelasku renesanse u barok.⁶⁴

Bastion Sv. Spasitelja, građen prema projektu vojnoga stručnjaka Marina Držića, od izgradnje, 1647. godine, do danas uspio je najvećim dijelom sačuvati svoju spomeničku izvornost i cjelovitost. Taj vrijedni primjer fortifikacijskoga graditeljstva smještajem i monumentalnošću predstavlja arhitektonsku dominantu Pustijerne.

63 Isto, 247.

64 VERAMENTA-PAVIŠA (bilj. 48), 13, 15–16.

Korčula, renesansne kule s lučnim otvorima prema gradu

Posebna vrijednost bastiona očituje se, osim u elegantnoj vanjštini na strani prema moru, i u oblikovanju nadsvođene dvorane te njezinu efektnom rastvaranju prema gradu, a danas prema arheološkom lokalitetu. Naknadni zahvati na bastionu, ponajprije zazidavanje lukova na sjevernom pročelju te dogradnja na terasi i pregrađivanje topovske dvorane, umanjili su izvornu kvalitetu bastiona.

II.3.4. Prijedlog konzervatorskih smjernica za bastion Sv. Spasitelja

Bastion Sv. Spasitelja, kao važnu dominantu dubrovačkih zidina prema moru, ali i kao ključni funkcionalni dio buduće cjeline arheološkoga muzeja, treba sačuvati, obnoviti te u određenim elementima restaurirati u izvornom stanju. Prije svega, nužno je u izvornom obliku sačuvati vanjštinu bastiona prema moru, zajedno s otvorima, raščlambom te stražarnicom i kipom sv. Vlaha. Na strani prema gradu, pak, gdje je rješenje pročelja narušeno zatvaranjem monu-

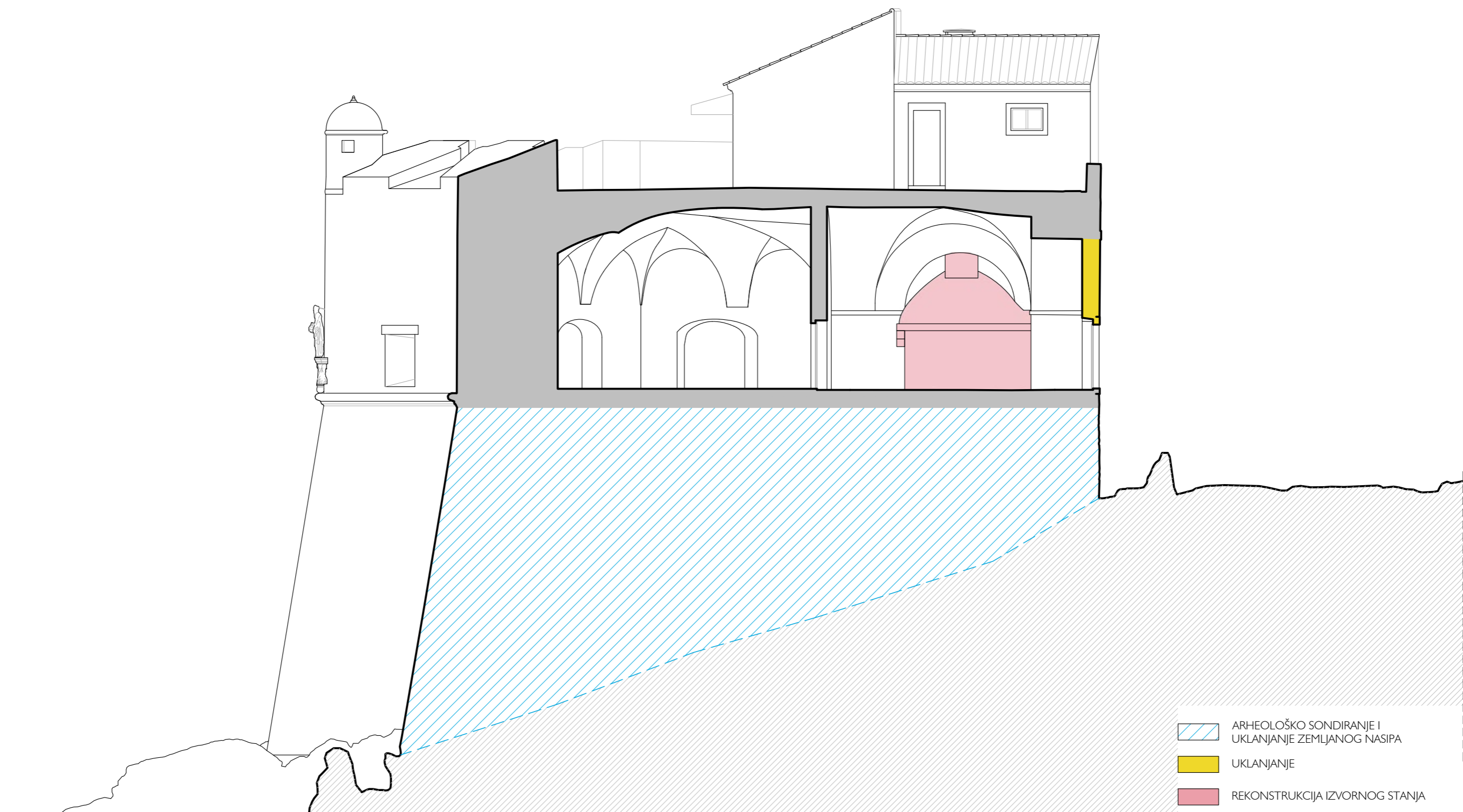
mentalnih lučnih otvora, predlaže se vraćanje izvornoga stanja, odnosno otvaranje lukova. Osim vraćanja narušene arhitektonske kvalitete bastiona, time bi se omogućila bolja vizualna povezanost budućih sastavnica arheološkog muzeja. Dakle, predlaže se otvaranje triju lukova – dvaju na sjevernom pročelju topničke dvorane i jednog na sjevernom pročelju manje prostorije. Što se tiče zapadnoga lučnog otvora te prostorije, budući da je u njega ugrađena slikovita krušna peć s velikom napom i vanjskim dimnjakom, predlaže se da se takvo stanje sačuva. Rekonstrukciju izvornog stanja neće biti moguće do kraja provesti ni kad je riječ o završnoj terasi, na kojoj je u vrijeme austrijske uprave podignuta dogradnja (jednako oblikovanje otvora dogradnje i otvora formiranih u zazidanim lukovima upućuje na to da su oba zahvata izvedena istovremeno). Dogradnja je, naime, u funkciji gradskih zidina i izuzeta je iz projekta obnove bastiona u sklopu arheološkog muzeja.

U interijeru je primarno vratiti format glavne nadsvođene topovske dvorane uklanjanjem naknadnoga pregradnog

zida zapadno i drvene galerije istočno, dok se manja prostorija čuva u postojećem formatu. U obje prostorije valja zadržati i obnoviti svodove. U manjoj prostoriji predlaže se sačuvati popločenje od tavela, a u topovskoj dvorani ukloniti recentna popločenja te izvesti primjerenu podnu oblogu također od tavela ili kamena. Činjenica, međutim, da supstrukcije bastiona ne samo da kriju važne starije strukture – srednjovjekovnu Binčulićevu kulu, a možda i kapelicu Sv. Spasitelja – nego da je riječ o razmjerno velikom, vjerojatno zemljom zasipanom prostoru, otvara mogućnost potpunog iskopa zemlje te stavljanja prostora u funkciju muzeja s mogućnošću prezentacije arheoloških nalaza.

U sklopu navedenih obnoviteljskih zahvata nužno je provesti konstrukcijsku sanaciju bastiona s obzirom na trusnost područja, koja mora biti primjerena pojedinačno zaštićenom kulturnom dobru.

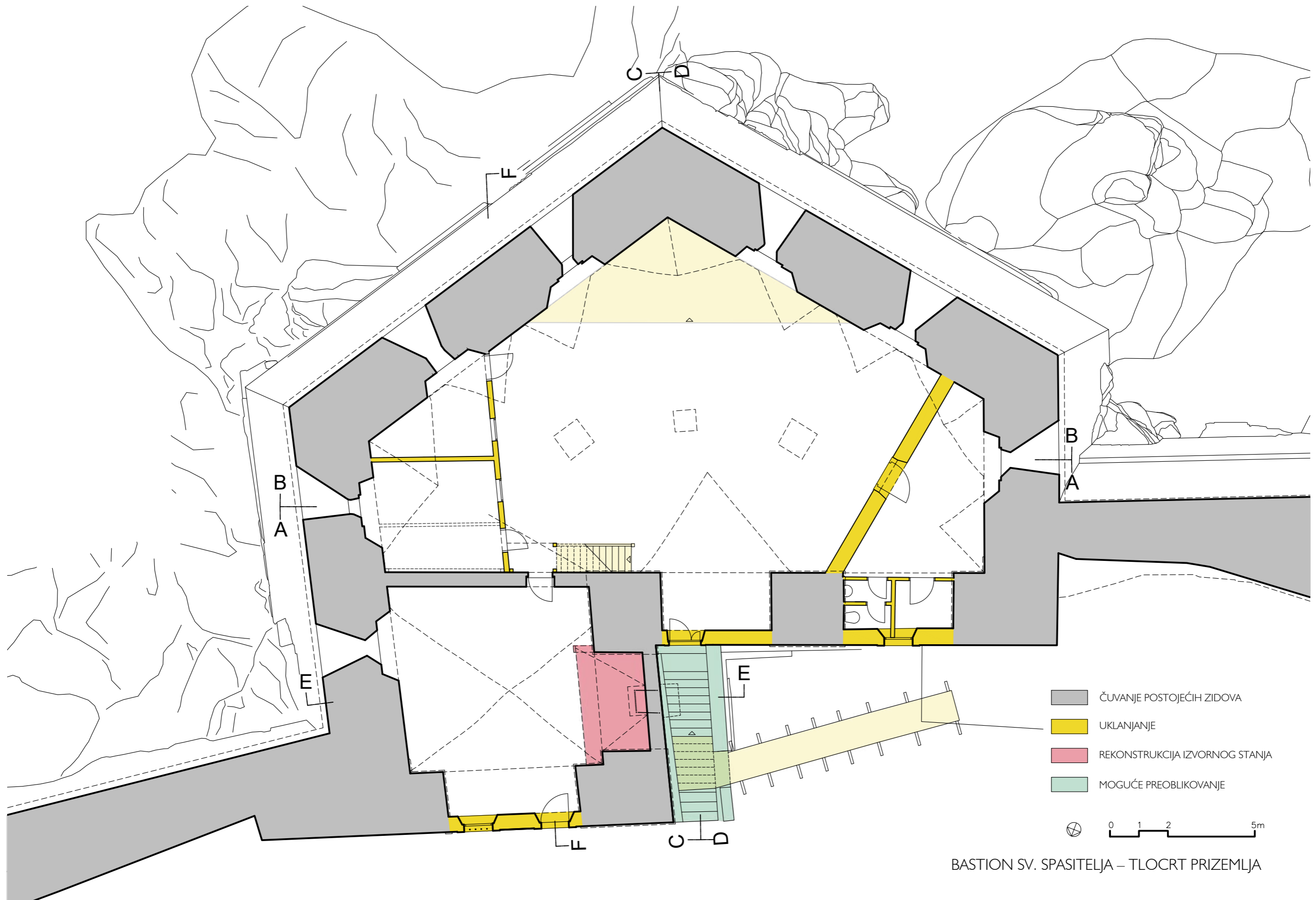
KATARINA HORVAT-LEVAJ
MARGARETA TURKALJ PODMANICKI

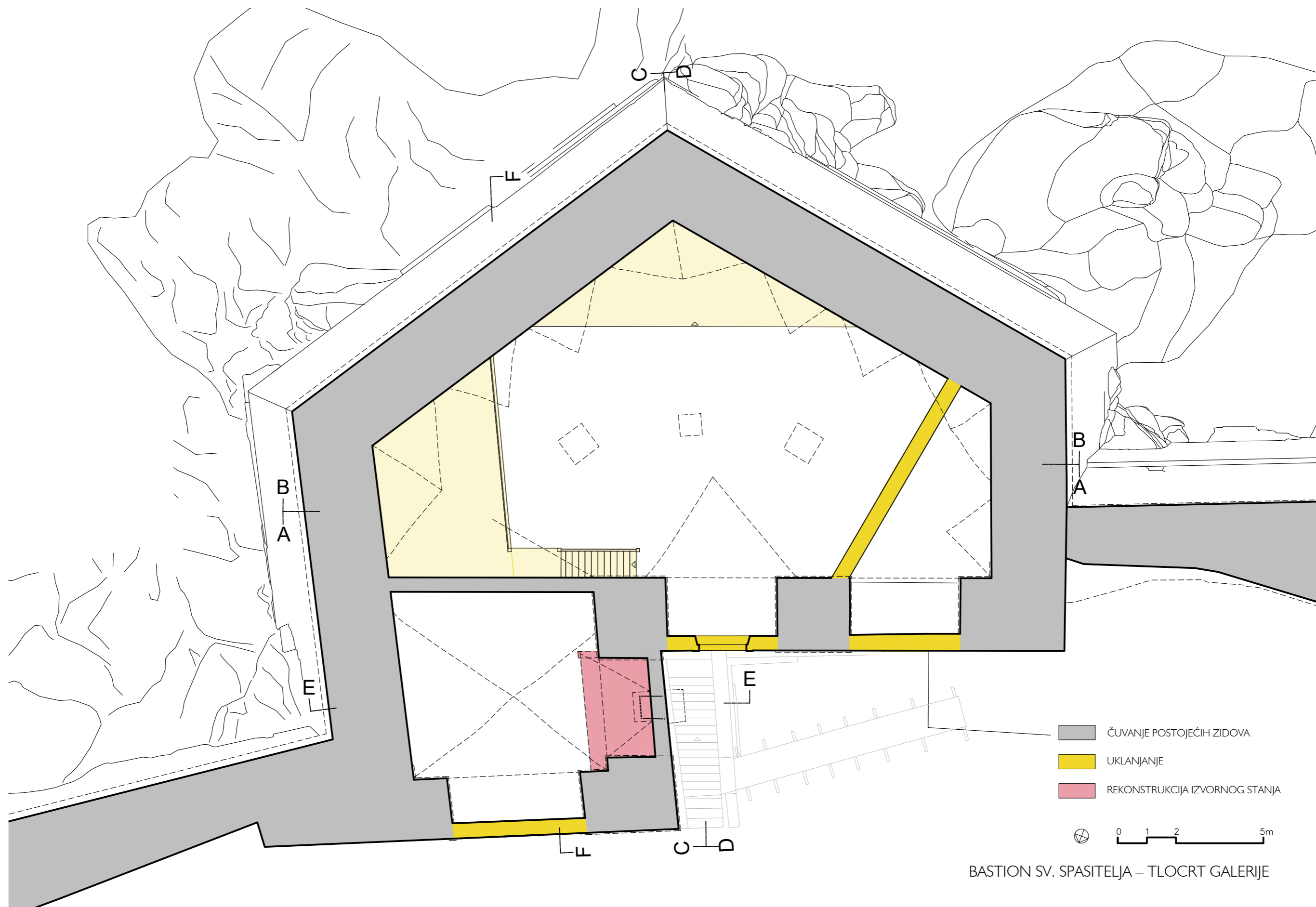
- ARHEOLOŠKO SONDIRANJE I UKLANJANJE ZEMLJANOG NASIPA
- UKLANJANJE
- REKONSTRUKCIJA IZVORNOG STANJA

0 1 2 5m

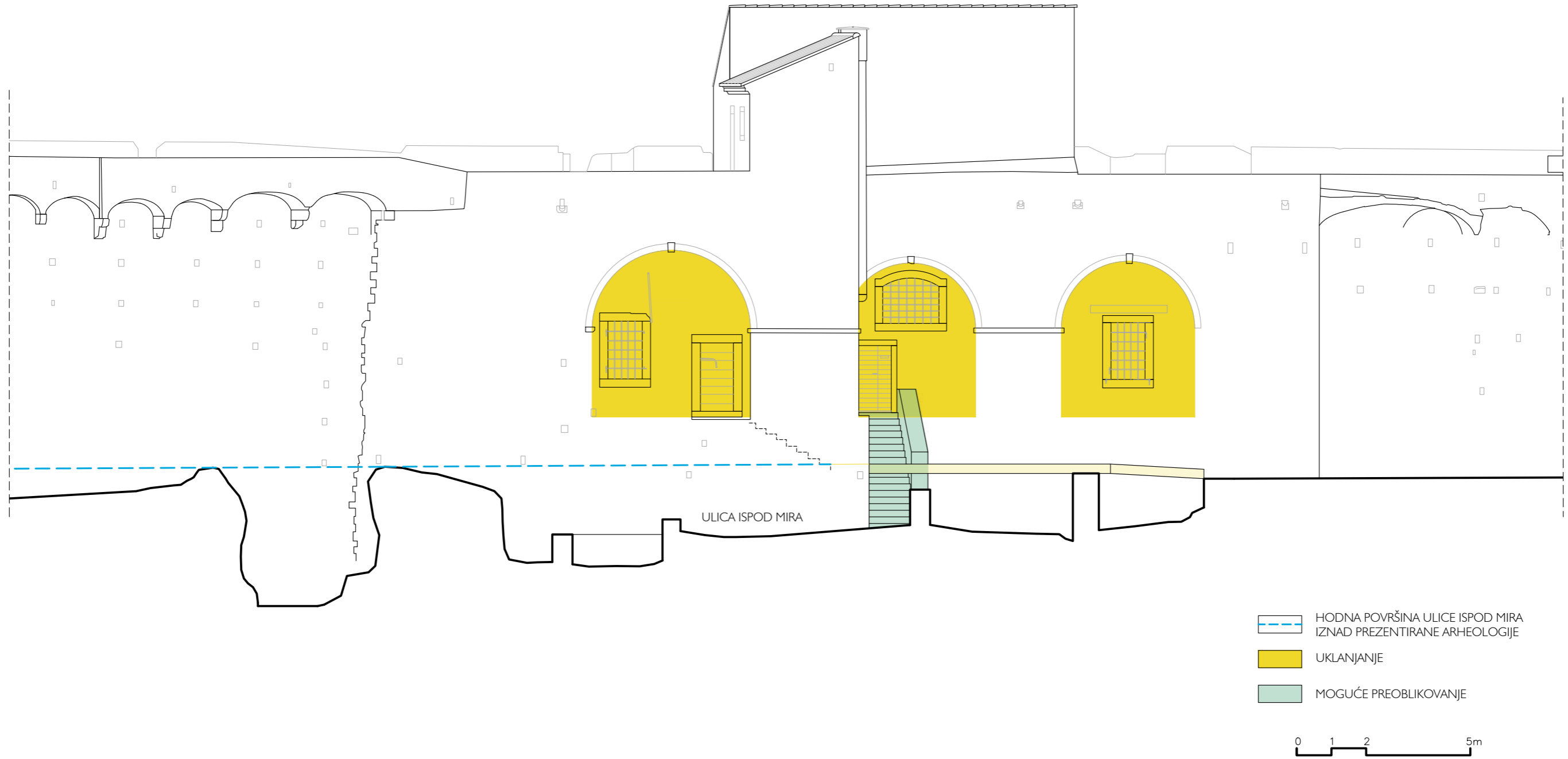
BASTION SV. SPASITELJA – PRESJEK F-F

BASTION SV. SPASITELJA – TLOCRT PRIZEMLJA

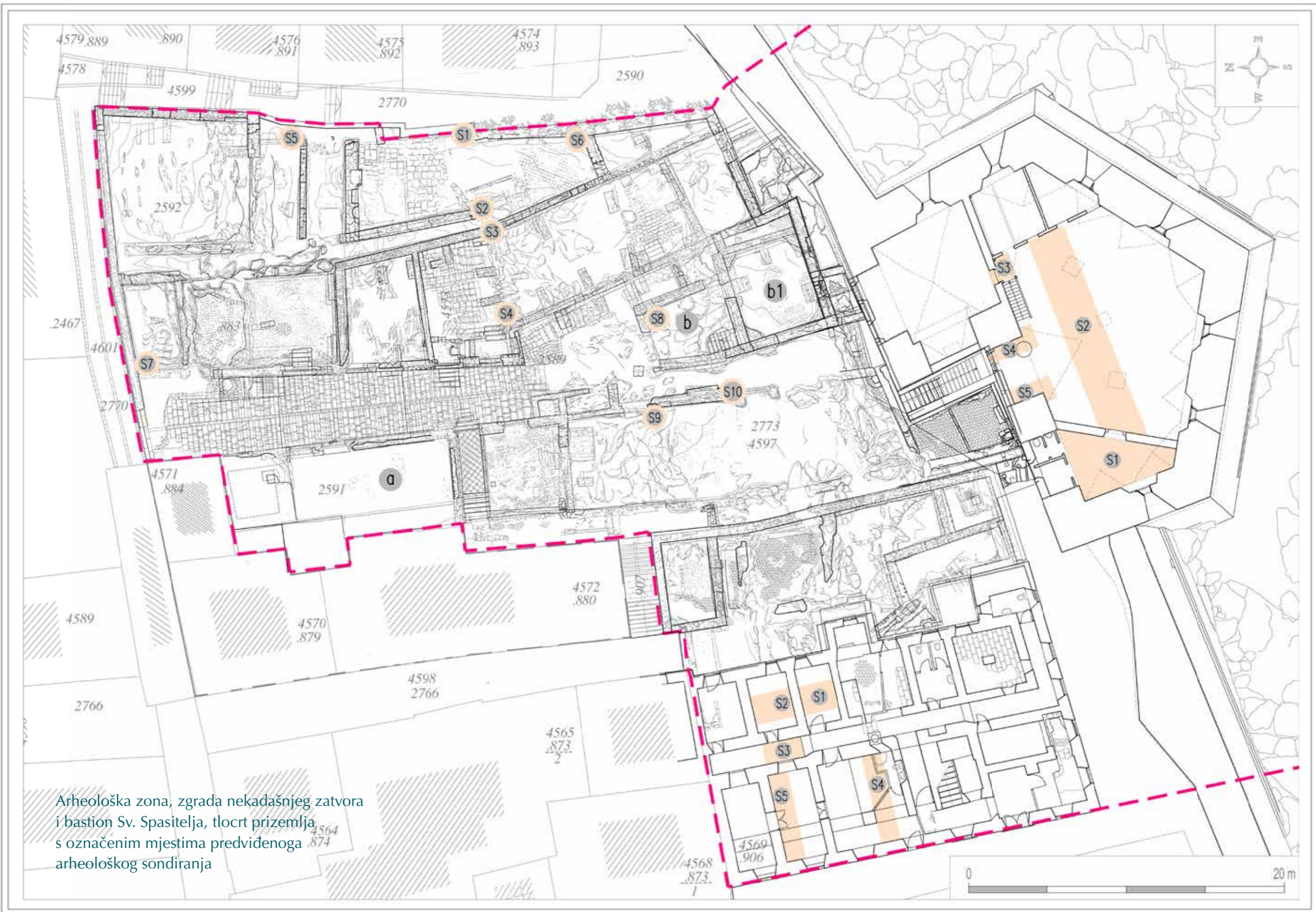
BASTION SV. SPASITELJA – TLOCRT GALERIJE

BASTION SV. SPASITELJA – SJEVERNO PROČELJE

PROGRAM DOPUNSKIH
ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA
U AREALU BUDUĆEGA
ARHEOLOŠKOG MUZEJA NA
PUSTIJERNI TE ARHEOLOŠKIH
I KONZERVATORSKO-
RESTAURATORSKIH ISTRAŽIVANJA
UNUTAR BASTIONA SV. SPASITELJA

Arheološka zona, zgrada nekadašnjeg zatvora i bastion Sv. Spasitelja, tlocrt prizemlja s označenim mjestima predviđenoga arheološkog sondiranja

Arheološka istraživanja Pustijerne, provedena 1984.–1987. godine u nekoliko su navrata bilo nadopunjavana, kako je to elaborirano u prethodnim poglavljima, tako da je za dodatna istraživanja, kao preduvjet uređenja arheološkog muzeja u toj zoni ostalo relativno malo zahvata.

Riječ je o konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima bastiona Sv. Spasitelja, arheološkom sondiranju tla unutar bastiona te o arheološkom sondiranju u sjeverozapadnom dijelu zgrade zatvora (današnji privatni stan), kao i o dodatnim sondiranjima arheološke zone. Karakter navedenih sondiranja je takav, da njihova provedba nije preduvjet pristupanju izradi projektne dokumentacije za budući arheološki muzej, nego ih se može izvesti u tijeku građevinskih radova. Izuzetak znači podzemlje bastiona, za koje bi prije raspisa natječaja bilo dobro znati moguću raspoloživu površinu za korištenje.

III.1. Arheološka zona Pustijerna – arheološka sondiranja

Arheološko nalazište na Pustijerni od 1984. do 1987. godine većinom je istraženo do hodnih niveleta pronađenih povijesnih građevina.⁶⁵ Godine 2017. istražen je i preostali južni rub arheološkog lokaliteta, uz bastion Sv. Spasitelja, u sklopu projekta uređenja ulice Ispod mira.⁶⁶ Otkriveni su ostatci srednjovjekovnog i renesansnog sustava urbanog rastera (dvostruki nizovi kuća s klončinom između), a ulica dijeli zapadni pravilni dvostruki niz reprezentativnih palača i istočni blok nepravilne strukture (pretpostavljeni samostan). Pokretni arheološki materijal pronađen u istraživanjima do sada nije stručno obrađen.

Arheološko je nalazište zbog dugogodišnjega neodržavanja zapušteno i zatrpano otpadom, a dio zidova je urušen (južni dio istočnog bloka). U sklopu uređenja arheološkog parka,

65 Arheološko istraživanje na Pustijerni 1984. – 1987., (bilj. 6).

66 Izvješće o zaštitnom arheološkom istraživanju na lokalitetu Pustijerna, Ulica ispod mira u Dubrovniku, voditelj: Tomislav Pušić, dipl. arheolog; stručni tim: Nebojša Cingeli, dipl. arheolog, Klara Šoljić, dipl. geo., Marina Jerončić, dipl. ing. arh., Tonikom, Dubrovnik, 2017.

nalazište bi valjalo detaljno očistiti do razine pronađenih hodnih niveleta ili kota do kojih je istraženo. Tijekom radova kamena se građa mora razvrstati i deponirati na lokalitetu da bi se mogla upotrijebiti za buduću gradnju (dio kamene građe deponiran je u zapadnom dijelu nalazišta). Navedene radove treba provesti uz arheološki nadzor. Također treba predvidjeti istraživanje manjih probnih sondi (oko deset), dimenzija 100 x 100 cm, na pozicijama na kojima će biti moguće spustiti se niže od pronađenih hodnih niveleta. Cilj je bolje definiranje pronađenih povijesnih struktura, njihova interpretacija, kao i prikupljanje pokretnih arheoloških nalaza koji bi mogli pridonijeti određivanju njihove točnije datacije. Točne pozicije arheoloških sondi moći će se utvrditi tek nakon detaljnog čišćenja nalazišta. Moguće ih je predvidjeti na pozicijama linije loma istočnog bloka (sonde 1, 2, 3 i 4) te u njegovom krajnjem istočnom dijelu (prostor između dvije kuće i južno od linije loma bloka negirani trasiranjem Stajevne ulice – sonde 5 i 6) i sjevernom (kuća uz Ulicu od Pustijerne negirana izgradnjom ogradnog zida – sonda 7), kao i u kući b (sonda 8). Nadalje sonde je potrebno planirati i na prostoru južnog dijela zapadnog bloka gdje su prema ostacima ulaza pretpostavljene dvije kuće (sonde 9 i 10). Zidane strukture (ponajprije ostaci podova od opeke i kamena) nakon čišćenja treba privremeno zaštititi geotekstilom i prekriti slojem šljunka. Također je potrebno, u dogovoru s Arheološkim muzejom u Dubrovniku, popisati i kataloški obraditi pokretni arheološki materijal pronađen u istraživanjima.

III.2. Zgrada nekadašnjeg zatvora – arheološka sondiranja u sjevernom dijelu

U zgradi nekadašnjeg zatvora izmjenjivale su se od 16. do 19. stoljeća mnoge namjene: od hospitala, konzervatorija, bratovštine sv. Petra *in cathedra*, časničkog paviljona i na kraju zatvora. Nakon preliminarnog konzervatorskog elaborata, u sklopu kojega je izrađen program arheoloških istraživačkih radova (predviđena sustavna istraživanja prizemlja zgrade),⁶⁷ provedena su 2019. godine probna

67 Preliminarni konzervatorski elaborat s programom istražnih radova –

arheološka istraživanja na manjoj površini od one predviđene programom.⁶⁸ Unutar zatvorske zgrade i u dvorištu istraženo je osam sondi. Na mjestu zatvorskoga dvorišta utvrđeno je postojanje kuća koje su pripadale nizu kuća u Bandurevoj ulici.⁶⁹ Unutar prizemlja istraživanjem nije mogao biti obuhvaćen sjeverozapadni dio u kojem je privatni stan, a od istraživanja se odustalo i u ulaznom dijelu zbog deblje betonske ploče (30 cm) koju nije bilo moguće ukloniti. U ostalim prostorijama su zatečeni betonski podovi, debljine oko 4 cm, ispod kojih je u većini pronađen pod od kamenih ploča. Istraživanjem su utvrđene starije povijesne strukture, a izdvaja se zid pronađen u istočnom dijelu prizemlja, u središnjoj prostoriji (nekadašnja zatvorska kuhinja) i u središnjem hodniku.⁷⁰ Radi se o vanjskom uglu, tj. manjem segmentu južnog i istočnog zida koji su pripadali građevini za koju istraživači smatraju da je starija od regulacijske izgradnje na Pustijerni. Zbog važnosti nalaza, cilj programa istraživačkih radova je definiranje i interpretacija građevine, a očekuje se i pronalazak povijesnih struktura koje svjedoče o višeslojnosti izgradnje zgrade i ostacima nekadašnjega stambenog niza s klončinom. Planirano je istraživanje pet arheoloških sondi (S 1 – S 5) u prostorijama i središnjem hodniku u sjevernom dijelu prizemlja zgrade. Prije početka istraživačkih radova potrebno je očistiti prostorije u kojima su predviđene arheološke sonde (zatrpane namještajem, alatom, strojevima i otpadom), a poželjno je i da se može pristupiti privatnom stanu.

Pronađene zidane strukture, nakon istraživanja i dokumentacije, treba privremeno zaštititi geotekstilom, a sonde zatrpati iskopanim materijalom.

zgrada ex zatvora na adresi Braće Andrijića 5 i 7 u Dubrovniku, autori: Nađa Nađ, dipl. ing. arh., Nikola Nađ, dipl. ing. arh., Ivan Viđen, dipl. pov. um., Habitat d.o.o., Dubrovnik, 2017.

68 Izvješće o provedenim arheološkim istraživanjima, Lokalitet zgrade i dvorišta ex zatvora na Pustijerni, Braće Andrijića 7, voditelj istraživanja: Nino Novak, dipl. arheolog, Omega engineering d.o.o., Dubrovnik, 2019.

69 Zatvorsko dvorište je istraženo i u arheološkim istraživanjima 1984. – 1987. godine.

70 Sonda u nekadašnjoj zatvorskoj kuhinji u arheološkom izvještaju uvedena je kao S 102, a u hodniku kao S 105.

Nadalje, osim navedenih sondi, u sklopu budućih građevinskih radova tijekom cjelovite obnove zgrade i uspostave novih kota podova potrebno je predvidjeti i arheološke radove u ostalim prostorijama koje će ostati neistražene.

Opis arheoloških sondi

Arheološke sonde se u slučaju potrebe (boljeg definiranja) mogu proširivati, a od nekih se može i odustati, što ovisi o pronađenim povijesnim slojevima i o prethodnoj konzultaciji s nadležnim konzervatorima.

Sonda 1 – dimenzija 2,2 m (S – J) x 1,9 m (I – Z) i površine oko 4 m², predviđena je u sjevernom dijelu prizemlja, unutar prostorije istočno od hodnika, na pretpostavljenoj poziciji starijeg zida, tj. istočnog zida građevine. Stariji zid je pronađen u prostoriji južnije od predmetne (nekadašnja zatvorska kuhinja) na dubini od 26 cm od zatečenog poda, tj. na koti 10,64 m n/v, a dno iskopa je bio pod od opeke na koti 10,35 m n/v. Prema navedenom, pretpostavljena dubina iskopa u sondi je oko 50 cm, tj. do kote poda, dna zida ili sterilnog sloja / stijene.

Sonda 2 – dimenzija 2,5 m (S – J) x 1,8 m (I – Z) i površine oko 5 m², predviđena je u sjevernom dijelu prizemlja, sjevernije od prostorije u kojoj je predviđena S1, na pretpostavljenoj poziciji starijeg zida, tj. istočnog zida građevine. Cilj istraživanja je pronaći ostatak starijeg zida i mogući sjeveroistočni ugao građevine, jer je u prostoriji sjevernije istražena probna sonda u kojoj zid nije pronađen. Pretpostavljena dubina iskopa je oko 50 cm, tj. do kote poda, dna zida ili sterilnog sloja / stijene.

Sonda 3 – dimenzija 2,5 m (S – J) x 1,3 m (I – Z) i površine oko 3 m², predviđena je u središnjem hodniku, s ciljem pronalaska sjevernog zida građevine. Položaj sonde ovisi o rezultatima istraživanja u S1 i S2. Pretpostavljena dubina iskopa je oko 50 cm, tj. do kote poda, dna zida ili sterilnog sloja / stijene.

Sonda 4 – dimenzija 1,3 m (S – J) x 5,6 m (I – Z) i površine oko 7 m², predviđena je u sjevernom dijelu prizemlja, za-

padno od hodnika, unutar privatnog stana. Cilj istraživanja je pronaći ostatak južnog zida građevine i mogući jugozapadni ugao. Pretpostavljena dubina iskopa je oko 50 cm, tj. do kote poda, dna zida ili sterilnog sloja / stijena.

Sonda 5 – dimenzija 1,3 m (S – J) x 5,6 m (I – Z) i površine oko 7 m², predviđena je u sjevernom dijelu prizemlja, unutar privatnog stana i sjeverno od prostorije u kojoj je predviđeno istraživanje S4. Cilj istraživanja je pronaći ostatak sjevernog zida i mogući sjeverozapadni ugao. Položaj sonde ovisi o rezultatima istraživanja u S2 i S3. Pretpostavljena dubina iskopa je oko 50 cm, tj. do kote poda, dna zida ili sterilnog sloja / stijene.

III.3. Bastion Sv. Spasitelja – arheološka i konzervatorsko-restauratorska sondiranja

Unatoč poznatim povijesnim podacima i građevinskoj strukturi iz koje su čitljive faze gradnje, zbog visoke kvalitete bastiona potrebno je izvesti nekoliko arheoloških i restauratorskih sondi.

III.3.1. Arheološka sondiranja

Izgradnja bastiona Sv. Spasitelja počela je, prema povijesnim podacima, 1647. godine na mjestu srednjovjekovne četvrtaste kule (Binčulićeva kula) i najstarijih zidina (dio od kule sv. Marije do kule sv. Margarite) koje su uklopljene u novi zid koji je imao ravnu liniju. Taj stariji, izlomljeni gradski zid vidljiv je zapadno i istočno od bastiona. Zidovi nekadašnjih stambenih objekata (dvostruki niz kuća s klončinom između), uz sjeverno pročelje bastiona, dijelom su uklopljeni u njegovu strukturu, što je potvrđeno arheološkim istraživanjima 2017. godine.⁷¹ Izgradnjom je prekinuta i ulica probijena uza zidine u 14. stoljeću (današnja ulica Ispod mira).

⁷¹ Izvješće o zaštitnom arheološkom istraživanju na lokalitetu Pustijerna, Ulica ispod mira, (bilj. 66).

Unutar bastiona, koji se nije do sada istraživao, predviđeno je otvaranje pet arheoloških sondi (S 1 – S 5) s ciljem utvrđivanja njegovih izvornih elemenata (podnih slojeva, postolja za topove i dna lučnih otvora koja su zazidana). Osim toga, cilj istraživanja je pronaći i starije povijesne strukture, što se prije svega odnosi na srednjovjekovni gradski zid u sklopu kojega se nalazila i četvrtasta kula. Sonde su planirane u zapadnom dijelu velike topovske dvorane koji je naknadno pregrađen u zasebnu, manju prostoriju, u središnjem i sjevernom dijelu velike dvorane i sjeverno, unutar ulaza u kvadratnu prostoriju. U središnjem dijelu kvadratne prostorije može se pretpostaviti pozicija starijega gradskog zida, vidljivoga istočno od bastiona, ali zbog povijesne vrijednosti peći i poda od tavela, nije predviđeno istraživanje unutar nje. U sjevernom dijelu bastiona zasigurno se nalaze i ostatci nekadašnjega stambenog niza s klončinom, koji se podvlače pod pročelje (pronađeni na oko tri metra od dna zazidanih lučnih otvora). S obzirom na veću visinsku razliku i manju površinu sondi predviđenu za istraživanje u sjevernom dijelu bastiona, teško je očekivati njihov pronalazak.

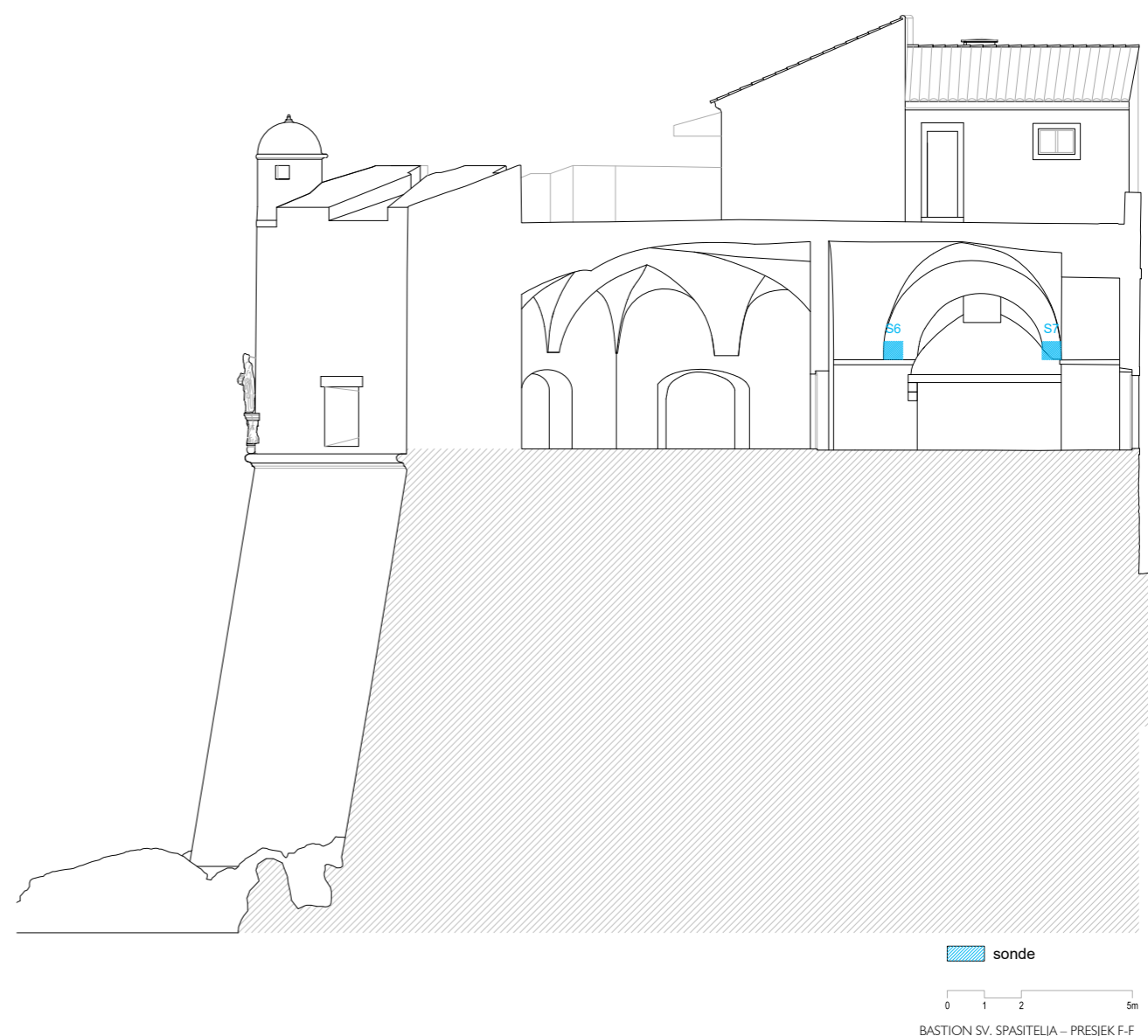
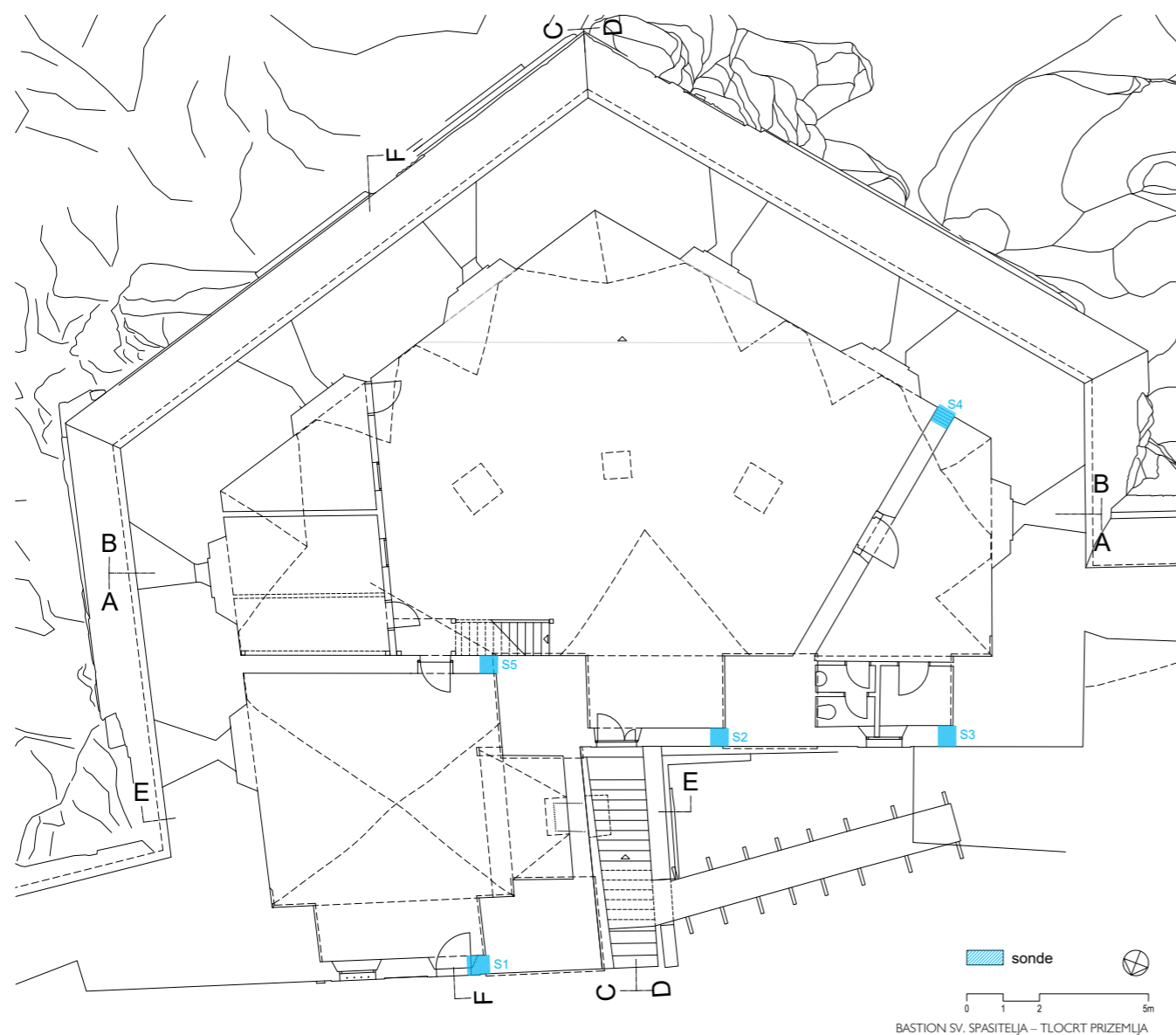
Preporučljivo je pronađene zidane strukture nakon istraživanja i dokumentacije privremeno zaštititi geotekstilom, a sonde zatrpati iskopanim materijalom.

Opis arheoloških sondi

Arheološke sonde se u slučaju potrebe (boljeg definiranja) mogu proširivati, ali se od nekih može i odustati, što ovisi o pronađenim povijesnim slojevima i o prethodnoj konzultaciji s nadležnim konzervatorima.

Sonda 1 – dimenzija 7,5 m (S – J, uz pregradni zid) x 4,3 m (I – Z, središnji dio) i površine oko 20 m², predviđena je u zapadnom dijelu velike topovske dvorane (s jednim topovskim otvorom) koji je naknadno pregrađen u zasebnu, manju prostoriju.

Cilj istraživanja je utvrđivanje izvornih elemenata bastiona (podni slojevi, postolja za top uz otvor, dno lučnog otvora unutar kojega je naknadno uspostavljen sanitarni

Bastion Sv. Spasitelja, tlocrt i presjek s označenim mjestima predviđenoga restauratorskog sondiranja

čvor). Osim izvornih elemenata bastiona, cilj je i pronalazak ostataka srednjovjekovnoga gradskog zida i četvrtaste kule. Iako je gradski zid zapadno od bastiona izveden nepravilno, može se pretpostaviti njegov ostatak u središnjem dijelu prostorije. Pretpostavljena dubina iskopa u sondi je do izvornih elemenata bastiona, oko 50 cm (kota postojećega poda na 13,07 m n/v uz ulaz i kota dna lučnog otvora na 12,56 m n/v, vidljiva na sjevernom pročelju bastiona). Pronalazak starijih povijesnih struktura očekuje se ispod izvorne kote poda, stoga je potrebno unutar sonde sniziti iskop gdje to bude moguće, kako se ne bi oštetili pronađeni

materijalni ostatci bastiona. Pri dubljem iskopu valja pripaziti na statiku pregradnog zida.

Sonda 2 – dimenzija 11 m (S – J) x 5 m (I – Z) i površine oko 51 m², predviđena je u središnjem dijelu velike topovske dvorane. Ovisno o rezultatima istraživanja u S1, tu sondu je moguće premjestiti istočnije ili zapadnije od predviđene pozicije. Cilj istraživanja je utvrđivanje izvornih elemenata bastiona (podni slojevi), ostataka srednjovjekovnoga gradskog zida s četvrtastom kulom te konfiguracije terena. Pretpostavljena dubina iskopa u sondi je do izvorne kote poda bastiona, oko 50 cm, kao i u S1. Pretpostavlja se

da se starije povijesne strukture i u toj sondi nalaze ispod izvorne kote poda, stoga je potrebno unutar sonde sniziti iskop gdje to bude moguće, da se ne bi oštetili materijalni ostatci bastiona. Ako se pronađene starije povijesne strukture budu nastavljale izvan predviđenoga obuhvata sonde, potrebno ih je tlocrtno definirati.

Sonda 3 – dimenzija 1,7 m (S – J) x 1 i 1,6 m (I – Z) i površine oko 2 m², predviđena je u sjevernom dijelu velike topovske dvorane i unutar vrata u pregradnom zidu kvadratne prostorije. Pod u prostoriji je od tavela, a na poziciji na kojoj je planirana sonda nalazi se cementni pod koji tre-

ba ukloniti da bi se utvrdio završetak/ili nastavak poda od tavela u veliku dvoranu. Ako se pod od tavela ne pronađe s iskopom, sondom bi trebalo dosegnuti izvornu kotu poda bastiona, a pretpostavljena dubina iskopa je oko 50 cm.

Sonda 4 – dimenzija 3 m (S – J) x 90 cm i 1,5 m (I – Z) i površine oko 3 m², predviđena je u sjevernom dijelu velike dvorane, uz istočnu stranu postojećega ulaza u bastion. Ulaz je formiran u zazidanom lučnom otvoru, a uz kamenu

iglu vidljiv je stupac na koji je položen veliki lučni otvor. Cilj istraživanja je utvrditi dno stupca i izvornu niveletu poda u bastionu. Pretpostavljena dubina iskopa je oko 50 cm.

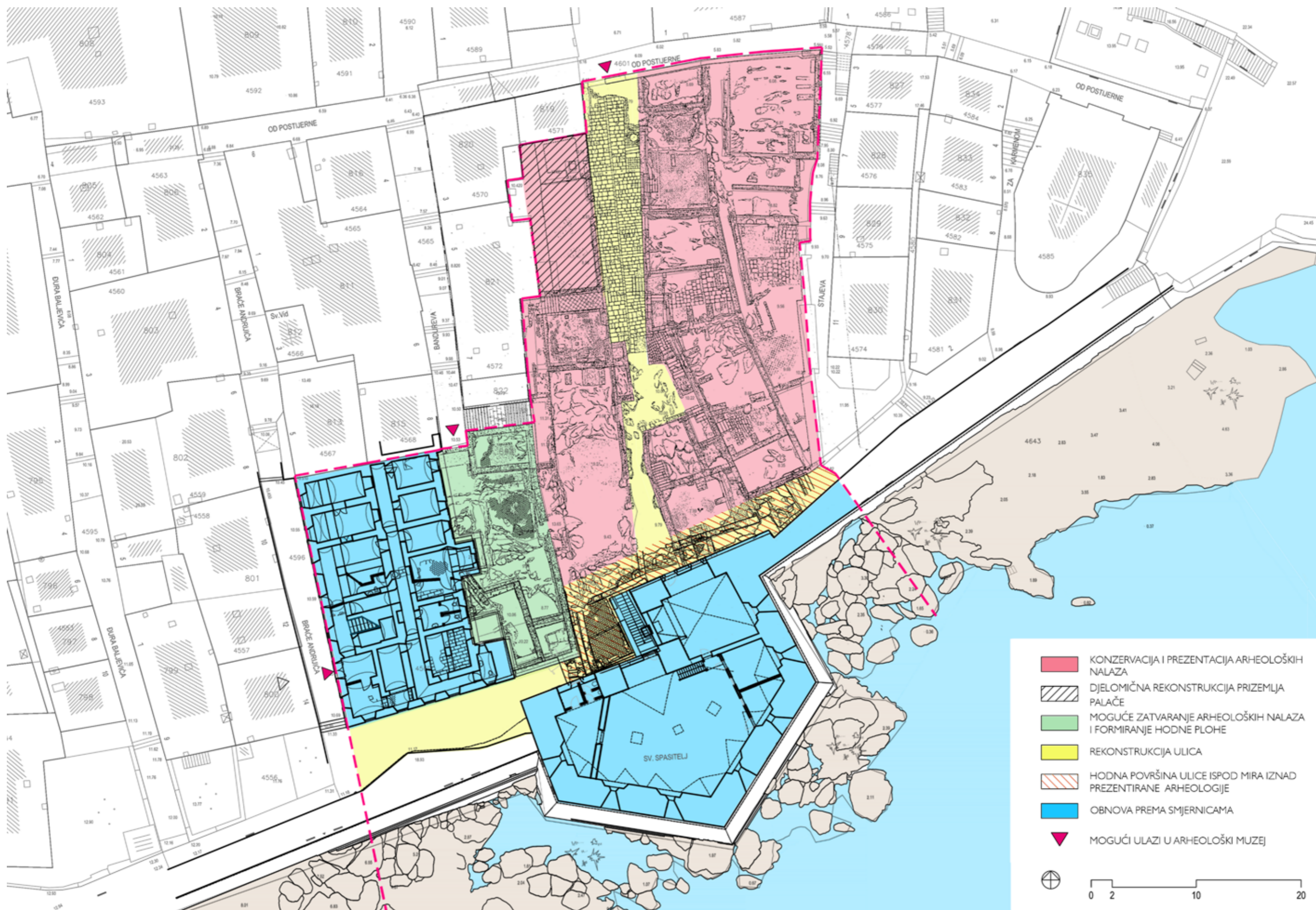
Sonda 5 – dimenzija 2,6 m (S – J) x 90 cm i 1,5 m (I – Z) i površine oko 3 m², predviđena je u sjevernom dijelu velike dvorane, zapadno od postojećega ulaza, na poziciji stupca na koji je položen lučni otvor. Cilj istraživanja je utvrditi dno stupca i izvornu niveletu poda u bastionu. Pretpostavljena dubina iskopa je oko 50 cm.

III.3.2. Konzervatorsko-restauratorska sondiranja

Konzervatorsko-restauratorskim sondiranjima, treba provjeriti faze unutarnjih i vanjskih preinaka. To se posebno odnosi na vrijeme zatvaranja vanjskih lučnih otvora na sjevernom pročelju (sonde 1, 2 i 3), nadalje na unutarnje pregradnje zidove (sonde 4 i 5) te na formiranje ognjišta (sonde 6 i 7).

NELA KOVAČEVIĆ BOKARICA

IV. ZAKLJUČAK

- KONZERVACIJA I PREZENTACIJA ARHEOLOŠKIH NALAZA
- DJELOMIČNA REKONSTRUKCIJA PRIZEMLJA PALAČE
- MOGUĆE ZATVARANJE ARHEOLOŠKIH NALAZA I FORMIRANJE HODNE PLOHE
- REKONSTRUKCIJA ULICA
- HODNA PVRŠINA ULICE ISPOD MIRA IZNAD PREZENTIRANE ARHEOLOGIJE
- OBNOVA PREMA SMJERNICAMA
- MOGUĆI ULAZI U ARHEOLOŠKI MUZEJ

Analiza dosadašnjih istraživanja arheološke zone na Pustijerni i pratećih građevina koje se planiraju uključiti u arheološki muzej Dubrovačkih muzeja – nekadašnje zgrade zatvora i bastiona Sv. Spasitelja – pokazuje da su se u protekla četiri desetljeća provodila opsežna arheološka, restauratorska, arhivska i terenska istraživanja, u kojima je sudjelovalo više institucija i velik broj stručnjaka; istraživanja su objavljena u nekoliko konzervatorskih elaborata i izvješća. Istodobno, bilo je naručeno i izrađeno više projekata obnove, od kojih ni jedan nije realiziran. Jedini izvedeni zahvat je čišćenje ruševina, u organizaciji Zavoda za obnovu Dubrovnika.

Tako visok stupanj istraženosti, uz brojna promišljanja o uređenju arheološke zone, zatvora i bastiona, u kontekstu dobre odluke da se prostor uredi kao arheološki muzej, spreman je za izradu projekta prema prijedlogu konzervatorskih smjernica već elaboriranih u prijašnjim elaboratima te sažetih u prethodnim poglavljima. Ono što je ostalo za restauratorska i arheološka istraživanja, minorne je naravi i ne bi smjelo usporiti tijek obnove, odnosno predložena dodatna arheološka i restauratorska sondiranja mogu se izvesti i tijekom građevinskih radova na obnovi kompleksa budućeg muzeja. Kako je već spomenuto, prije raspisa natječaja nužno je jedino arheološkim sondiranjem provjeriti prostorne kapacitete podzemlja bastiona.

Zaključno se za uređenje arheološke zone predlaže konzervacija i prezentacija istraženih struktura dvaju blokova i ulice između njih (poglavlje II.1.4.). Pritom osobitu pozornost treba posvetiti čuvanju popločenja i detalja arhitek-

tonske plastike srušenih stambenih kuća i pretpostavljenoga samostana sv. Tome. Posebno zahtjevan zadatak je konzervacija ostataka renesansne palače, s visokokvalitetnim profilacijama otvora i ostatcima svodova, kao i naknadnom intervencijom ugradnje cisterne u bočnu prostoriju nakon rušenja palače u potresu 1667. godine i uređenja baroknog vrta. Kao reminiscencija na vrt, ostavlja se mogućnost hortikulturnog uređenja ostatka terase iznad naknadno ugrađene cisterne, kao i iznad terase na razini prvog kata ako se pristupi rekonstrukciji svoda palače. Izuzetak od tako definirane prezentacije su otkopani ostatci kuća na mjestu nekadašnjega dvorišta zatvora, koji se mogu zatrpiti te se iznad njih može formirati hodna ploha kao poveznica između muzejskih prostora u zgradi zatvora i u bastionu Sv. Spasitelja. U tom kontekstu treba obnoviti i novootkrivenu ulicu te ponovno uspostaviti ulicu Ispod mira koja, s obzirom na to da je prekidaju ostatci građevina, može biti izvedena i na zasebnim nosačima. Ulaz u arheološki lokalitet treba biti uspostavljen preko novootkrivene ulice, iz Ulice od Pustijerne.

Zgradu zatvora i bastion Sv. Spasitelja treba obnoviti prema prijedlogu konzervatorskih smjernica (poglavlja II.2.4. i II.3.4.).

Uz to, kod zgrade zatvora kombinira se čuvanje faze zatvora iz ranog 19. stoljeća s malim nadsvođenim ćelijama i uskim hodnicima (prizemlje i prvi kat) te rekonstrukcija faze hospicija/konzervatorija iz kasnog 18. stoljeća s velikim nenadsvođenim prostorijama (drugi kat i potkrovlje). Razlog takvog pristupa, osim prezentacije povijesne sloje-

vitosti, jest i privođenje zgrade namjeni arheološkog muzeja, odnosno omogućavanje formiranja izložbenih prostora većeg formata, nužnih za funkcioniranje muzeja. Preduvjet za uređenje muzeja u bivšem zatvoru je premještanje privatnog stana u dijelu prizemlja.

Bastion Sv. Spasitelja rekonstruirao se u izvornom stanju iz 17. stoljeća, što podrazumijeva uklanjanje naknadnih pregradnji u nadsvođenoj topničkoj dvorani te otvaranje triju zazidanih lučnih otvora na sjevernom pročelju bastiona, orijentiranom prema arheološkom lokalitetu. Međutim, rekonstrukciju izvornog stanja nije moguće provesti do kraja, jer se s jedne strane predlaže očuvanje naknadne impozantne krušne peći koja je ugrađena u zazidani lučni otvor na zapadnom pročelju, a s druge strane nije moguće ukloniti nadogradnju na terasi, koja je isključena iz projekta uređenja arheološkog muzeja. Ključan dio uređenja bastiona jest i arheološko sondiranje unutar njegovih supstrukcija te moguće uklanjanje zemljanog nasipa i osposobljavanje prostora ispod topničke dvorane kao izložbenog i servisnog prostora muzeja, uz moguću prezentaciju arheoloških nalaza.

Za cijeli arheološki lokalitet, uključen u budući muzej, nužno je, prema izvješću o promatračkoj misiji UNESCO-a i ICOMOS-a iz 2015. godine, a u skladu sa stavkom 172. Operativnih smjernica, prije poduzimanja bilo kakvih zahvata, projekte dostaviti na pregled Savjetodavnim tijelima Centra svjetske baštine.

KATARINA HORVAT-LEVAJ

IZVORI I
LITERATURA

V.1. Izvori

Arhiv Biskupije dubrovačke (ABD)

Visitationes, serija 3

Visitationes archiepiscopi Pietro Torres, 1670.–1671., kut. 1; 1673.–1680., kut. 2; 1679.–1682., kut. 3

Visitationes archiepiscopi Antonio Scpotti, 1701.–1702., kut. 6

Visitationes archiepiscopi Angelo Franchi, 1728.–1748., kut. 8

Visitationes, 1793.–1805., kut. 9

Arhiv Blagog djela

3, 169v, 3, 173

Državni arhiv u Dubrovniku (DADU)

Acta Consilii Minorum 6, 260

Acta Consilii Rogatorum 7, 36; 22, 205v, 31, 11v; 33, 48; 190, 62

Distributio testamenti 13, 102

Okružni građevinski ured, kut. 10, 14, 29, 53, 56, 68, 84, 85, 89

Privremeni popis nacrtne dokumentacije i spisa Okružnog i Kotarskog građevnog ureda u Dubrovniku

Reformationes, serija 2

Vendita Cancellariae, 1675.–1676, f. 105

Osterreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv (OeStA/KA)

V.2. Literatura

BADURINA, ANĐELKO, Likovnost Dubrovnika u vizitaciji biskupa Sormana 1573–4 godine, u: *Likovna kultura Dubrovnika 15. i 16. stoljeće*, (ur.) Igor Fisković, Zagreb, 1991., 280–281

BERITIĆ, LUKŠA, *Utvrdjenja grada Dubrovnika*, Zagreb, 1955.

BERITIĆ, LUKŠA, *Urbanistički razvitak Dubrovnika*, Zagreb, 1958.

BERITIĆ, LUKŠA, Ubikacija nestalih građevinskih spomenika u Dubrovniku, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 10 (1956.), 15–83

BEUSAN, MARIO, Pustijerna će zaživjeti, u: *Čovjek i prostor*, 7–8, 1990., 27

Codex diplomaticus – diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije, III, (prir.) Tadija Smičiklas, Zagreb, 1905.

ČREMOŠNIK, GREGOR, *Spisi dubrovačke kancelarije I* (1278.–1282.), Zagreb, 1951.

ĐIVANOVIĆ, NIKO, Crkvice Sv. Spasitelja u starom Dubrovniku, u: *Novo doba*, Split, 326, 24. XII. 1928.

GRUJIĆ, NADA, Dubrovnik – Pustijerna, istraživanje jednog dijela povijesnog tkiva grada, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 10 (1986.), 7–39

GRUJIĆ, NADA, *Kuća u Gradu, Studije o dubrovačkoj stambenoj arhitekturi 15. i 16. stoljeća*, Dubrovnik, 2013.

GRUJIĆ, NADA – HORVAT, KATARINA – TENŠEK, IVAN, Pustijerna – pretpostavke za revitalizaciju, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 10/11 (1984./1985.), 49–79

GRUJIĆ NADA – TENŠEK, IVAN, *Domus illorum de Caboga*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 25 (2001.), 101–118

HORVAT-LEVAJ, KATARINA, Problemi interpolacija u nizu „sub varicos“ na Pustijerni u Dubrovniku, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 14/15, 1988./1989., 97–109

HORVAT-LEVAJ, KATARINA, O nekritičkoj primjeni neostilskih elemenata na obnavljanim spomenicima arhitekture u Dubrovniku, u: *Čovjek i prostor*, 4, 1990., 16–17

HORVAT-LEVAJ, KATARINA, Obnova arheološke zone na Pustijerni, u: *Čovjek i prostor*, 7–8, 1990., 28–29

HORVAT-LEVAJ, KATARINA, *Barokne palače u Dubrovniku*, Zagreb – Dubrovnik, 2001.

HORVAT-LEVAJ, KATARINA, Samostan benediktinki sv. Andrije na Rabu, prilog povijesti gradnje, u: *Prostor*, 27/2 (2019.), 192–207

HORVAT-LEVAJ, KATARINA – SEFEROVIĆ, RELJA, Palača Lucari na Pustijerni: obnova dubrovačke stambene arhitekture nakon potresa 1667. godine u svjetlu novih arhivskih istraživanja, u: *Peristil*, 56 (2013.), 127–142

JEREMIĆ, RISTO – TADIĆ, JORJO, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, sv. II, Beograd, 1938.

KONSTANTIN PORFIROGENET, *De administrando imperio*, (prir.) Ferdo Šišić, Dubrovnik, 1929.

KOVAČIĆ, LILJANA *Gravirana keramika iz fundusa Arheološkog muzeja u Dubrovniku*, Dubrovnik, 2021.

LAZNIBAT, ZEHRA – OBAD ŠĆITAROCI, MLADEN, Gradski predjel »Na Andriji« u povijesnoj jezgri Dubrovnika. Prostorni razvoj i urbanistička obilježja, u: *Prostor*, 26 (2018.), 52–67

LAZNIBAT, ZEHRA *Modeli integralne zaštite arheološkog naslijeđa u dubrovačkoj povijesnoj cjelini*, disertacija, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2023.

LONZA, NELLA, The houses of recluse in the urban and suburban setting of medieval Dubrovnik, u: *Scripta in honorem Igor Fisković*, (ur.) Miljenko Jurković, Predrag Marković, Zagreb – Motovun, 2016.

MARINKOVIĆ, ANA – LAZNIBAT, ZEHRA, Monastic enclosure as urban feature: Mapping conventual complexes vs. public space in early modern Dubrovnik, u: *Mapping urban changes – Mapiranje urbanih promjena*, (ur.) Ana Plosnić Škarić, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2018., 196–219

MARKOVIĆ, VLADIMIR, Kuća i prostor grada u Dubrovniku nakon potresa 1667. godine, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 14 (1990.), 137–149

MATTEI, GIOVANNI MARIA, *Memorie storiche su Ragusa* (rukopis *Zibaldone* u arhivu samostana Male braće)

OSTOJIĆ, IVAN, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. II, Split, 1964.

PEDERIN, IVAN, Putni dnevnik cara Franje I. o Dubrovniku (1818. godine), u: *Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku*, 17 (1979.), 459–460

SKOK, PETAR, *Les origines de Raguse*, Slawa, knj. 10, Prag, 1931.

SKORUP JURAČIĆ, JELENA, Revitalizacija Pustijerne u Dubrovniku – Prijedlog modela »raspršenog hotela«, u: *Prostor*, 18, 2/40 (2010.), 398–411

SKORUP, JELENA, *Atomizirani hotel. Novi tip hotelske arhitekture u revitalizaciji grada ili krajolika*, ArTresor naklada, Zagreb, 2020.

VITELLESCHI, LORENZO, *Povijesne i statističke bilješke o dubrovačkom okrugu, prikupio okružni inženjer Lorenzo Vitelleschi, Dubrovnik, 1827.*, (prir.) Vinicije B. Lupis, Dubrovnik, 2002.

VOJNOVIĆ, KOSTA, *Dodatak raspravi Državni rizničari Republike Dubrovačke*

V.3. Elaborati i projektna dokumentacija

Arheološka istraživanja na Pustijerni 1984.–1987., voditelj istraživanja: Željko Rapanić; suradnici: Romana Menalo, dipl. arheolog, Lana Milošević-Đerek, dipl. arheolog, Loren Ligorio, dipl. povjesničar umjetnosti, Igor Bikić, arh. teh., Mario Sumić, arh. teh., konzultant statičar: mr. sc. Antun Borković, Dubrovnik, 1987.

Dopuna arhitektonskog snimka arheološkog nalazišta na Pustijerni, Nikola Nađ, dipl. ing. arh., Dubrovnik, 2008./2009.

Dubrovnik – Pustijerna, Povijesni razvoj, arhitektonske osobine stambene izgradnje i prijedlozi smjernica za obnovu i

revitalizaciju, konzervatorski elaborat, koordinator: Milan Prelog; autori: Nada Grujić, Katarina Horvat, Vladimir Marković, Marija Planić-Lončarić, Biserka Tadić; stručni suradnik: Ivan Tenšek; fotograf: Krešimir Tadić, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1984., knj. 1–4.

Izvešća o realizaciji Programa obnove spomeničke cjeline Dubrovnika za 2009. i 2010. godinu, Zavod za obnovu Dubrovnika

Izvešće o provedenim arheološkim istraživanjima, Lokalitet zgrade i dvorišta ex zatvora na Pustijerni u Dubrovniku, Braće Andrijića 7, voditelj: Nino Novak, dipl. arheolog, Dubrovnik, Omega engineering d.o.o., Dubrovnik, 2019.

Izvešće o zaštitnom arheološkom istraživanju na lokalitetu Pustijerna, Ulica ispod mira u Dubrovniku, voditelj: Tomislav Pušić, dipl. arheolog; stručni tim: Nebojša Cingeli, dipl. arheolog, Klara Šoljić, dipl. geo., Marina Jerončić, dipl. ing. arh., Tonikom, Dubrovnik, 2017.

Izveštaj konzervatorsko-restauratorskih istražnih radova zgrada ex zatvora u Dubrovniku, Ulica braće Andrijića 7, voditelji: Ivan Radonić, mag. konz. rest., Vedran Pehner, mag. konz. rest., dr. sc. Denis Vokić, doc., Omega engineering d.o.o., Dubrovnik, 2019.

Konzervacija i konsolidacija arheološkog nalazišta na Pustijerni, Nikola Nađ, dipl. ing. arh., Dubrovnik, 2009.

Palača Kabužić u Bandurevoj ulici 3, Dubrovnik, konzervatorsko-restauratorski elaborat, autorica: dr. sc. Nada Grujić, Institut za povijest umjetnosti i Zavod za restauriranje umjetnina, Zagreb, 1989.

Preliminarni konzervatorski elaborat s programom istražnih radova – zgrada ex zatvora na adresi Braće Andrijića 5 i 7 u Dubrovniku, autori: Nađa Nađ, dipl. ing. arh., Nikola Nađ, dipl. ing. arh., Ivan Viđen, dipl. povjesničar umjetnosti, Habitat d.o.o., Dubrovnik, 2017.

Prijedlog privremenog uređenja arheološkog lokaliteta na Pustijerni, Nađa Nađ, dipl. ing. arh., Nikola Nađ, dipl. ing. arh., Habitat d.o.o., Dubrovnik, 2009.

Priprema i provedba arhitektonsko-urbanističkog natječaja, te razrada nagrađenih natječajnih radova, Zavod za obnovu Dubrovnika, Dubrovnik, 1989.

Projekt arheološkoga muzeja, Dražen Juračić, dipl. ing. arh., Jelena Skorup Juračić, dipl. ing. arh., Zagreb, 2001.–2005.

Projekt atomiziranog hotela, Jelena Skorup Juračić, dipl. ing. arh., Dražen Juračić, dipl. ing. arh., Zagreb, 2008.–2011.

Pustijerna – idejni projekt obnove, voditelj: Petar Kušan, dipl. ing. arh., suradnica: Dubravka Đurkan, dipl. ing. arh., Arhitektonski projektni zavod Plan, Zagreb, 1985.

Urbanističko-arhitektonski natječaj dijela Pustijerne – Dubrovnik, Zavod za obnovu Dubrovnika, Dubrovnik, studeni 1988.

Zgrada i dvorište ex zatvora, Braće Andrijića 7, Dubrovnik, autorice: dr. sc. Katarina Horvat-Levaj, Jelica Peković, dipl. ing. arh.; suradnici: Luka Peković, dipl. ing. arh., Ana Blagus, mag. arh., Omega engineering d.o.o., Dubrovnik, 2019./2020.

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE

Klasa: UP/I-612-08/18-03/0367

Urbroj: 532-04-01-01-01/6-19-10

Zagreb, 11. veljače 2019.

Ministarstvo kulture rješavajući o zahtjevu dr. sc. Katarine Horvat Levaj, znanstvene savjetnice u trajnom zvanju iz Zagreba, na temelju članka 100. stavka 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine br. 69/99, 51/03, 157/03, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 44/17 i 90/18) i članka 11. stavka 1. Pravilnika o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine, br. 98/18), u postupku izdavanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, na prijedlog Stručnog povjerenstva za utvrđivanje uvjeta za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, donosi

RJEŠENJE

1. Utvrđuje se da je **dr. sc. Katarina Horvat Levaj iz Zagreba**, OIB: 99892584662, stručno osposobljena za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara iz **članka 2. stavka 1. točke 5.** Pravilnika o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i to za **izrada konzervatorskih elaborata za nepokretno kulturno dobro** te joj se izdaje dopuštenje za obavljanje navedenih poslova.
2. Osoba iz točke 1. ovoga Rješenja dužna je o svakoj promjeni glede ispunjenja propisanih uvjeta za obavljanje poslova iz točke 1. ovoga Rješenja, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture u roku od 8 dana od nastale promjene.
3. Po izvršnosti ovoga Rješenja, osoba iz točke 1. ovoga Rješenja, upisat će se u Upisnik specijaliziranih fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara pod rednim brojem **3130**.

Obrazloženje

Dr. sc. Katarina Horvat Levaj, znanstvena savjetnica u trajnom zvanju, podnijela je Ministarstvu kulture zahtjev za izdavanje dopuštenja za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara prema Pravilniku o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine, br. 98/18).

Navedenom zahtjevu priložene su preslike diplome profesora povijesti umjetnosti i arheologije Filozofskog fakulteta u Zagrebu od 5. ožujka 1982. i doktorata Sveučilišta u Zagrebu od 1. prosinca 1995., popis obavljenih poslova na kulturnim dobrima te Izjava o poduzimanju potrebnih mjera iz članka 7. citiranog Pravilnika. Sukladno članku 10. stavku 1. i 2. citiranog Pravilnika, u postupku izdavanja dopuštenja, zatraženo je stručno mišljenje nadležnoga tijela.

Stručno je povjerenstvo na temelju priložene dokumentacije i stručnih mišljenja Konzervatorskog odjela u Varaždinu od 19. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Krapini od 8. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Dubrovniku od 6. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Rijeci od 5. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Požegi od 31. listopada 2018. i Konzervatorskog odjela u Osijeku od 29. listopada 2018., a sukladno članku 11. stavku 1. cit. Pravilnika, utvrdilo da postoje propisani uvjeti za obavljanje poslova iz čl. 2. st. 1. toč. 5. Pravilnika: izrada konzervatorskih elaborata za nepokretno kulturno dobro.

Fizička osoba kojoj je Ministarstvo kulture izdalo dopuštenje, dužna je poslove zaštite i očuvanja kulturnog dobra obavljati sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i propisima donesenim na temelju toga Zakona, sukladno članku 13. stavku 1. citiranog Pravilnika. Fizička osoba kojoj je Ministarstvo kulture izdalo dopuštenje, dužna je o svakoj promjeni glede ispunjavanja uvjeta propisanih citiranim Pravilnikom i drugih podataka vezanih uz njezino poslovanje, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture u roku od osam dana od nastanka promjene radi unošenja izmjena u Upisnik, sukladno članku 12. stavku 1. citiranog Pravilnika.

Sukladno članku 100. stavku 5. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i članku 11. stavku 3. citiranog Pravilnika, a po izvršnosti ovoga Rješenja, upisat će se dr. sc. Katarina Horvat Levaj u Upisnik specijaliziranih fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, u kojemu će se evidentirati za koje je poslove ista dobila dopuštenje.

Iz gore navedenih razloga riješeno je kao u izreci ovoga Rješenja.

Uputa o pravnom lijeku:

Protiv ovog Rješenja nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor tužbom nadležnom Upravnom sudu. Tužba se podnosi u roku od 30 dana od dana dostave ovog rješenja. Tužba se predaje nadležnom Upravnom sudu neposredno u pisanom obliku, usmeno na zapisnik ili se šalje poštom. Uz tužbu se dostavlja izvornik ili preslika ovoga Rješenja za Upravni sud, prijepis tužbe i priloga za tuženika, a ako ih ima i za svaku zainteresiranu osobu.

POMOĆNIK MINISTRICE

Davon Trupković, dipl. ing. arh.

Dostavlja se:

1. dr.sc. Katarina Horvat Levaj, Institut za povijest umjetnosti, Ul. grada Vukovara 68, 10000 Zagreb (s povratnicom)
2. Konzervatorski odjeli Ministarstva kulture, svi
3. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu
4. Upisnik fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara, ovdje
5. Pismohrana, ovdje

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE I MEDIJA

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE

Klasa: UP/I-612-08/22-03/0148

Urbroj: 532-05-01-01-01/6-22-3

Zagreb, 21. listopada 2022.

Ministarstvo kulture i medija, OIB: 37836302645, rješavajući o zahtjevu Ivane Haničar Buljan, dipl. ing. arh. iz Zagreba, OIB: 44422476568, na temelju članka 100. stavka 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih (Narodne novine broj 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20, 117/21, 114/2022) i temeljem članka 11. stavka 1. Pravilnika o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine broj 98/18), u postupku izdavanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, na prijedlog Stručnog povjerenstva za utvrđivanje uvjeta za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, donosi

RJEŠENJE

1. Utvrđuje se da je **Ivana Haničar Buljan, dipl. ing. arh. iz Zagreba**, stručno osposobljena za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara iz **članka 2. stavka 1. točaka 5., 6. i 7.** Pravilnika o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i to za **izradu konzervatorskih elaborata za nepokretno kulturno dobro, arhitektonskog snimka postojećeg stanja nepokretnog kulturnog dobra i idejnog, glavnog i izvedbenog projekta za radove na nepokretnom kulturnom dobru** te joj se izdaje dopuštenje za obavljanje navedenih poslova.
2. Osoba iz točke 1. ovoga Rješenja dužna je o svakoj promjeni glede ispunjenja propisanih uvjeta za obavljanje poslova iz točke 1. ovoga Rješenja, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture i medija u roku od 8 dana od nastale promjene.
3. Rješenjem Klasa: UP/I-612-08/02-01-1243, Urbroj: 532-10-1/16-02-05 od 30. prosinca 2002. godine, Ivana Haničar Buljan, dipl. ing. arh. iz Zagreba, upisana je u Upisnik specijaliziranih pravnih i fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara pod rednim brojem **193**.

Obrazloženje

Ivana Haničar Buljan, dipl. ing. arh. iz Zagreba podnijela je zahtjev za izdavanje novog dopuštenja za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara, sukladno Pravilniku o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

Zahtjevu su priložene preslike diplome Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu od 17. lipnja 1996. i rješenja Hrvatske komore arhitekata od 30. rujna 2022. kojim se ukida rješenje kojim je određeno mirovanje članstva te se ponovno uspostavljaju prava i obveze stečene upisom u Imenik ovlaštenih arhitekata pod rednim brojem 2250. Priložen je i popis poslova obavljenih na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara te Izjava o poduzimanju potrebnih mjera sukladno članku 7. Pravilnika.

Stručno povjerenstvo je na temelju priložene dokumentacije te uvidom u Rješenje Klasa: UP/I-612-08/18-03/0274, Urbroj: 532-04-01-01-01/6-18-6 od 6. srpnja 2018., utvrdilo da sukladno članku 11. stavku 1. navedenog Pravilnika, postoje propisani uvjeti za obavljanje poslova iz članka 2. stavka 1. točaka 5., 6. i 7. Pravilnika: izrada konzervatorskih elaborata za nepokretno kulturno dobro, arhitektonskog snimka postojećeg stanja nepokretnog kulturnog dobra te idejnog, glavnog i izvedbenog projekta za radove na nepokretnom kulturnom dobru.

Fizička osoba kojoj je Ministarstvo kulture i medija izdalo dopuštenje, sukladno točki 1. ovoga Rješenja, dužna je poslove zaštite i očuvanja kulturnog dobra obavljati sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i propisima donesenim na temelju toga Zakona, sukladno članku 13. stavku 1. citiranog Pravilnika.

Fizička osoba kojoj je Ministarstvo kulture i medija izdalo dopuštenje, sukladno točki 1. ovoga Rješenja, dužna je o svakoj promjeni glede ispunjavanja uvjeta propisanih citiranim Pravilnikom i drugih podataka vezanih uz njezino poslovanje, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture i medija u roku od osam dana od nastanka promjene radi unošenja izmjena u Upisnik, sukladno članku 12. stavku 1. citiranog Pravilnika.

Iz gore navedenih razloga riješeno je kao u izreci ovoga Rješenja.

Uputa o pravnom lijeku:

Protiv ovog Rješenja nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor tužbom nadležnom Upravnom sudu. Tužba se podnosi u roku od 30 dana od dana dostave ovog rješenja. Tužba se predaje nadležnom Upravnom sudu neposredno u pisanom obliku, usmeno na zapisnik ili se šalje poštom. Uz tužbu se dostavlja izvornik ili preslika ovoga Rješenja za Upravni sud, prijepis tužbe i priloga za tuženika, a ako ih ima i za svaku zainteresiranu osobu.

RAVNATELJ

Tomislav Petrinec, dipl. ing. arh.

Dostavlja se:

1. Ivana Haničar Buljan, d.i.a., Tihomila Vidošića 2, 10000 Zagreb (s povratnicom)
2. Konzervatorski odjeli Ministarstva kulture i medija, svi
3. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu
4. Upisnik fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara, ovdje
5. Spis predmeta, ovdje

ISBN 978-953-373-031-8